

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

Toimetamine avalik-õiguslikus televisioonis ETV näitel

Bakalaureusetöö

Kadri Inselberg

Juhendajad: Helle Tiikmaa, doktorant ja Maarja Lõhmus, PhD

Tartu 2010

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Teoreetilised lähtekohad.....	6
1.1 Ajakirjandusliku toimetamise põhiprintsiibid.....	6
1.1.1 Toimetamine kui toimetajate töö.....	8
1.2 Telesaate meeskond ja selle liikmete ülesanded	10
1.2.1 Teletoimetamise eripära	12
1.3 Avalik-õigusliku meediaprogrammi printsiibid ja eesmärgid.....	15
1.4 Valdkonna uurimistraditsioon Eestis	17
2. Uurimisteema ja meetod.....	19
2.1 Uurimisteema ja uurimisküsimused	19
2.2 Meetodi kirjeldus.....	20
2.3 Valim ja intervjuueeritavate tutvustus.....	20
2.4 Küsimustiku ülesehitus ja tulemuste esitamine.....	23
3. Tulemused	24
3.1 Teletoimetaja töö.....	24
3.1.1 Toimetaja ülesanded televisioonis	24
3.1.2 Toimetamine erinevates toimetustes	30
3.1.3 Toimetaja positsioon meeskonnas.....	32
3.1.4 Ametite segunemine	33
3.2. Saadete sisuline toimetamine	35
3.2.1 Individuaalne tasand.....	35
3.2.2 Meediarutiinide tasand	38
3.2.3 Organisatsiooni tasand	41
4. Järeldused ja diskussioon	45
4.2 Järeldused	45
4.2 Diskussioon	49
Kokkuvõte	53
<i>Summary</i>	55
Kasutatud allikad.....	57
Lisa 1. Süvaintervjuude küsimustik	59
Lisa 2. Süvaintervjuude tekstid	61

2.1 Ruth Alaküla	61
2.2 Gerda-Küllli Kordemets	69
2.3 Lembitu Kuuse	82
2.4 Ivo Laev.....	90
2.5 Mariina Mälk.....	102
2.6 Ulvi Pihel.....	110
2.7 Anne Raiste	123
2.8 Aarne Rannamäe	133
2.9 Renita Timak	144
2.10 Anu Välba	156

Sissejuhatus

Antud uurimistöö eesmärk on anda ülevaate Eesti televisioonis töötavate teletoimetajate tööülesannetest ja rollist ning käsitleda põhjalikumalt saadetes kajastatavate temade valimise kui eeldatavalt toimetaja ühe peamise ja laiemat mõju omava ülesande üldiseid printsiipe. Kusjuures peamiselt on käsitlemisel toimetamise protsessi see osa, milles osalevad justnimelt toimetajad ise.

Valisin selle teema, kuna uurides oma seminaritöös (Inselberg 2010) ajakirjanike töö kriitikat Eesti meediakriitilistes artiklites, leidsin, et ühe peamise probleemina Eesti ajakirjanduses nähakse toimetajate nõrkust. „Kriitikute arvates peaksid toimetajad tegema reporteritega rohkem tööd, sundima neid olema põhjalikum ja rohkem oma kirjutatut üle kontrollima. Leiti, et toimetajad peavad olema asjatundlikud ja professionaalsed, et tänases infoküllases maailmas tarbijate eest temade mõistmisel eeltöö ära teha ja välja tuua see, mis on oluline.“ (Inselberg 2010)

Sellega seoses tekkis mul huvi toimetamise ja selle osatähtsuse vastu ajakirjanduses. Millist rolli ikkagi mängib toimetaja ühe loo sünni juures? Olles ise tööalaselt küllalt palju kokku puutunud toimetamisega ajalehes ja ajakirjas, otsustasin analüüsimiseks valida meediumite hulgast televisiooni kui minu jaoks midagi uut, huvitavat ja teistsugust. Otsustasingi teemasse süvitsi minnes uurida, kuidas erineb toimetamine trükimeedias ja televisioonis.

Samuti on tegemist uudse temaga teadusvaldkonnas. Teletoimetamisest Eestis on siiani kirjutatud vaid üks uurimus - Mirjam Matiiseni bakalaureusetöö aastal 2004, kusjuures Matiisen tegeles spetsiifiliselt publitsistikasaadete toimetamisega. Sellest lähtuvalt otsustasin uurida teletoimetamist üldisemalt, st erinevates toimetustes. Uuritavateks objektideks valisin ETV teletoimetajad, kuna see on tegelikult organisatsioon, kust on alguse saanud ka suurema osa produktsioonifirmade ja erakanalite toimetajate karjääriritee.

Antud uurimuse peamiseks uurimisteedeks on seega Eesti televisiooni toimetajate töö (milline on toimetaja positsioon ja tööülesanded meeskonnas) ja saadetes käsitletavate temade valimise üldprintsiibid (eraldi käsitletakse põhjalikumalt avalik-õiguslikus meediaorganisatsioonis töötamise mõju temade valikule).

Nende temade uurimiseks viidi läbi 10 semistruktureeritud ekspertintervjuud pikaajaliste ETV teletoimetajatega, et saada üsna uues uurimisvaldkonnas otse alaga tegelevate inimeste

käest informatsiooni teletoimetamise olemuse kohta. Intervjueeritavateks valiti eri toimetuste esindajad, arvestades ka nende tööstaazi, et neil oleks võimalik adekvaatselt oma tööd ja rolli defineerida.

Bakalaureusetöö koosneb neljast suuremast osast: 1. osas antakse lühike ülevaate toimetamise, toimetaja rollide, telesaate meeskonna ja avalik-õigusliku ringhäälingu kontseptsiooni teoreetilisest käsitlusest, 2. osas tutvustatakse uurimismeetodit, uurimusküsimusi ja valimit, 3. osas esitatakse uurimustöö tulemused vastavalt püstitatud uurimusküsimustele, 4. osas tehakse järeldused ja diskuteeritakse saadud tulemuste üle.

1. Teoreetilised lähtekohad

1.1 Ajakirjandusliku toimetamise põhiprintsiibid

Toimetamine on ajakirjandusliku loomeprotsessi üks osa, mis jääb enamasti küll auditooriumi jaoks varjatuks, kuid omab samal ajal äärmiselt suurt, sageli isegi määravat tähtsust selles, mis sõnum ja millisel kujul lõpuks auditooriumini jõuab. Meediaorganisatsiooni tööprotsessis on enamasti just toimetaja see, kes teeb sisu puudutavaid valikuid: alates teemade selekteerimisest ja lõpetades käsitleusega.

Nende valikute olulisust sobib selgitama kommunikatsiooniuurija Gerhard Gerbneri (1966: 485-486) kommunikatsiooniskeem, mis rõhutab teate koostamise juures objektide valikut.

1. Keegi (autor) võtab teatavas kontekstis teatavate kättesaadavate sündmuste hulgast valikuliselt vastu informatsiooni sündmusest E.
2. Keegi reageerib vastuvõetud sündmusele kindlas psühholoogilises ja sotsiaalses situatsioonis, andes talle tähenduse E1.
3. Keegi teeb läbi kommunikatsioonikanalite teatavaks tähenduse E1, see toimub omakorda teatud vormis ja kontekstis ning annab koos faktidega edasi ka sotsiaalset sisu, mis ei sõltu edasiandja kavatsusest, konventsionaalsetest tähendustest.
4. Edasiantud teade sündmusest E omab objektiivseid tagajärgi (efekte).

Gerbneri mudeli esimeses ja teises etapis teeb kommunikatsioonikanali esindaja (antud töö seisukohast lähtuvalt toimetaja) valikuid, mille puhul rõhutab mudeli koostaja, et neid mõjutab oluliselt ka antud situatsioon ja esile kerkimise laiem kontekst.

Pamela Shoemaker ja Stephen Reese (1991) on uurimaks kes (mis) ja kuivõrd meedia sisu ja selle loomist mõjutavaid otsuseid mõjutab, jaganud meediatekste mõjutavad aspektid erinevateks tasanditeks:

1. individuaalne (reporteri, fotograafi, toimetaja jne) tasand
2. meediarutiinide tasand
3. organisatsiooni tasand
4. meediaväline tasand

5. ideoloogiline tasand.

Antud uurimustöös tegeletakse peamiselt esimese, teise ja kolmanda tasandi uurimisega. Loomulikult mõjutavad valikuid ka meediaväline (toimetaja suhted allikatega ja tagasiside ühiskonnast) ja ideoloogiline (tähenduste, väärtuste ja uskumuste mehhanism ühiskonnas) tasand, kuid antud empiirilist andmestikku (vaid toimetajate endi refleksioon oma tegevusele) ja töö mahtu arvestades jääb nende põhjalikum käsitlemine kõrvale.

Shoemaker ja Reese (1991) leiavad, et esmalt mõjutavad meedia sisu meediatöötajate isiklikud hoiakud, mis sõltuvad nende sotsiaalsest päritolust, elukogemusest, silmaringist, haridusest, professionaalsest ettevalmistusest jms.

Ajakirjaniku isiklike hoiakute olulisust tõstab esile ka väravavahiteooria, mis tegeleb küll eeskätt uudiste valikuga, kuid on teemakohane ka uurides toimetamist üldiselt, kuna suurimat osa ajakirjanduses käsitletavatest teemadest valitakse ja käsitletakse küllaltki sarnastel printsiipidel kui nn puhtaid uudiseidki. Tänapäeva ajakirjandusteoorias olulise väravavahi ehk *gatekeeperi* metafoori võttis esimesena kasutusele 1940. aastatel Kurt Lewin. Ta märkis, et see, kas uudis läbib kommunikatsioonikanaleid või mitte, sõltub väravavahist (toimetajast), kes otsustab, kas lasta uudist sisse või mitte.

Esimene tuntud uurimus analüüsivaks ajakirjaniku valikuid uudiste näitel tehti aastal 1949, kus uuriti, miks ajakirjanik, nimetades teda Mr. Gate'ks (Mr Värav), valis avaldamiseks välja teatud uudised, teised aga heitis kõrvale. Uurimus näitas, et uudiste valik oli väga subjektiivne ning sõltus "väravavahi" elukogemusest, hoiakutest ja ootustest, toetudes individuaalse psühholoogia väitele, et inimesed märkavad ja tajuvad palju paremini neid sündmusi, mis on kooskõlas nende endi väärtuste ja ootustega. White väitis, et Mr Gate'i ajalehe lugejaskond oli sunnitud teadma ainult sellisest reaalsusest, mis on kooskõlas ajakirjaniku ootustega. (White 1997, Vassiljev 2004 kaudu).

Seda kontseptsiooni on tänaseks ulatuslikult edasi arendanud Shoemaker (1991), kelle mudelis tähendab väravavalve otsuste langetamise mitmeastmelist protsessi, mis toimib kogu uudise tootmistsükli vältel ning otsuseid langetatakse sageli mitte üksi vaid grupina. Kusjuures arvesse ei võeta ainult sisu aspekte, vaid ka eeldatava auditooriumi liiki ja oletatavaid kulusid.

Nagu ka Shoemaker'i edasiarendus väravavahiteooriast rõhutab, siis tänapäeva meediaorganisatsioonides ei tehta otsuseid enam üksi, vaid sageli teatud grupis ja lähtuvalt

väljakujunenud meediarutiinidest. Shoemaker ja Reese (1991) mõistavad meediarutiine kui üldiseid tehnikaid tootmaks meedia sisu, valimaks piiramatust igapäevasest sündmustehulgast edasiarendamiseks välja väikse osa, kui teatud kindlaid presentatsioonitehnikaid saavutamaks auditooriumi huvi.

Meediarutiinidest olulisimaks või vähemalt kõige selgemini eristatavateks võib pidada uudisväärtusi, mida on omakorda välja toodud erinevaid, kuid Eestis on kõige enam koolides ja ka ettevõtetes kasutusel järgnev nimekiri: mõjukus, ebatavalisus (ootamatus, ülivõrdelisus), prominendid, konflikt, lähedus (nii füüsiline kui ka psüühiline), värskus, aktuaalsus (päevakajalisus) (Hennoste 2008: 30).

Meediaorganisatsiooni on Shoemaker ja Reese (1991: 120) defineerinud kui sotsiaalset, formaalset ning majanduslikku üksust, mis palkab töötajad eesmärgiga toota meedia sisu. Antud töös on meediaorganisatsiooni mõju äärmiselt oluline, kuna tegemist on avalikõigusliku ringhäälingu põhimõtetel töötava organisatsiooniga, mis ühtlasi on ka Eesti vanim ja suurim teletootmisega tegelev kooslus. Seda temaatikat avab lähemalt teoreetiliste lähtepunktide kolmas peatükk.

1.1.1 Toimetamine kui toimetajate töö

Toimetamine kui konkreetne tegevus toimetustes on eri aegadel ja erinevates organisatsioonides tähendanud väga erinevaid toiminguid – äärmustena ühelt poolt neutraalset keelelist redigeerimist ja teisalt lihtsalt ülevalt poolt tulevate käskude täitmist. Samamoodi sõltuvad toimetamise rutiinid otseselt meediakanalist, sellest, kas tegemist on trüki- või elektroonilise meediaga.

Ka Maarja Lõhmus (1999) toob välja, et toimetaja tegevus võib varieeruda avalikkuse väljaliseseisvalt tegutsevast ja arvestatavast subjektist kuni vabatahtliku või sunnitud samastumiseni mõne kommunikatsiooniprotsessis osaleja eesmärkide ja tegevussuundadega. See tähendab, et toimetaja võib olla nii demokraatliku ühiskonna vaba ajakirjanik kui ka autoritaarse režiimi käsutuses olev teksti redigeerija.

Lähtudes oma seisukohast, rollist ja võimalustest ühiskonnas teevad tavaliselt just toimetajad meediaorganisatsioonides vastu otsuseid, mida ja kuidas kajastada. Toimetamisel tehakse valikuid viiel tasemel:

- teksti/sõnumi materjalide tellimisel;

- autori või siis teksti (algse) esitaja valikul ning tema valival suunamisel;
- teksti esitamise vahendite (keele) valimisel;
- valmis tekstist teatud sobiva terviku valimisel, vastaval töötlemisel ja konteksti asetamisel;
- lõplikul „esitamisel“. (Lõhmus 1999)

Vastavalt toimetajate põhimõtetele ja väljakujunenud meediarutiinidele võib toimetajaid jaotada erinevatesse kategooriatesse. Näiteks Maria Kaisa Aula jagas vastavalt toimetajate väärtushinnangutele ja kajastamisel valitavale positsioonile Yleisraadio toimetajaid uurides (poliitikasaadete) toimetajad nelja rühma: (1) karmid ja distantseeruvad, (2) üleminekurühma kuuluvad, (3) korrektsed, kuid suhteid lubavad ning (4) austavad ja suhteid hindavad (Aula 1991: 131).

Karmid ja distantseeruvad toimetajad täidavad ühiskonnas klassikalist ajakirjaniku kui valvekoera rolli, nad jäävad toimuvates sündmustes ja protsessides rangelt pealtvaatajateks. Üleminekurühmas on esindatud hoiakuid nii esimesest kui ka kolmandast rühmast, kusjuures kolmandasse rühma kuuluvad toimetajad, kes on küll vaatlejad, kuid väldivad kommenteerides karme hinnanguid ning ei välista suhteid toimuvaga. Neljanda grupi moodustavad toimetajad, kes osalevad toimivas rohkem ja omavad suurema tõenäosusega häid suhteid nendega, kellest lugusid tehakse. Leian, et seda jaotust, mis näitab üldiseid hoiakute variante, saab laiendada ka väljaspool poliitikasaadete toimetust töötavate toimetajate iseloomustamiseks.

Lõhmus (1999) väidab, et toimetajate töö tähendab juba oma olemuselt mingite normide järgimist. Vastavalt sellele, milliseid norme toimetaja järgib või milliseid neist peab ta primaarseteks, võib toimetajat vaadelda:

- kui teksti keelelist redigeerijat,
- kui tsensorit, valijat, kehtestatud ideoloogia normidest lähtujat,
- kui „ämmaemandat“, kes lähtub tekstist, aitab teksti mõttel sündida ja esile tulla,
- kui traditsioonilise kultuuri ja maailmapildi hoidjat, väärtuste kandjat

- kui loojat ja sünteesijat, kes ühendab ja loob eri tekstidest ning mõtetest adekvaatse terviku.

Veel ühe alajaotusena on ajakirjandustoimetajaid kategoriseeritud vastavalt nende võetud või neile antud positsioonile: „avalikud vestlejad“ (kehastades üldsuse esindajaid), iseseisvad subjektid (näiteks ekspertide või sõltumatute vaatlejatena, esindades kriitilist ajakirjandust või kultuuri) või manipuleerijad (esindada teadvustatult või teadvustamatult domineeriva ideoloogilise paradigma kehtestajaid). (Lõhmus 1999)

Seega on eri ühiskondades ja ka organisatsioonides toimetajatel väga erinevad rollid ja võimalused. Toimetajad lähtuvad ei normidest, mille nad kas seavad endale ise või mis mõjutavad neid väljastpoolt, olgu need siis ühiskonnas levinud põhimõtted või ajakirjandusliku töö rutiinidest tulenevad mõjutused. Antud uurimustöös uuritakse, milliseid norme ja mõjutusi oskavad (tele)toimetajad ise välja tuua ning kui võrd oluliseks peavad nad oma rolli ühiskonnas.

1.2 Telesaate meeskond ja selle liikmete ülesanded

Üks olulisemaid erinevusi televisiooni ja teiste meediumide sisu loomisel on see, et televisiooni tegemine tähendab alati töötamist suure meeskonnaga. Ka Nicholas Abercrombie (1996) on välja toonud, et võrreldes teiste tootmisprotsessidega, olgu see siis teenindav või tootev sektor, on teletöös väga olulisel kohal meeskonnatöö. Samas lisab ta, et teleloomingu tootmine on niivõrd komplitseeritud protsess, et nõuab märkimisväärset tööjaotust.

Keerulistele protsessidele leitakse alati ka erinevaid keerulisi ja vähem keerulisi lahendusi. Teleproduktiooni puhul tähendab see seda, et mitte ainult eri organisatsioonides vaid ka eri riikides on ametijaotused erinevad. Paljuski tuleneb see ajaloost ja traditsioonidest. Kui 1950. aastate alguses tehti Moskvas otsus luua Eestisse televisioon ja selle süsteemi asuti sealsete käskude järgi üles ehitama, siis on selge, et muuhulgas ka meie teleametite süsteem pärineb idast ja on mõjutatud kehtinud karmist tsensuurist.

1960. aastate teisel poolel hakkas Eesti televisioonis üha jõulisemalt end ilmutama plaaniline tootmistelevisioon, mis tähendas loomeisiksuste jaoks ideede realiseerimist plaanilistes rubriikides ja sarjades. Sellest sai alguse toimetajakeskne töökorraldus, mis järgnevatel aastakümnetel muutus ajakirjandusliku televisiooni peamiseks tegevusprintsipiiks. (Šein

2005: 31) See tähendab ka seda, et mida tugevamaks muutus tsensuur, seda olulisemaks muutus ühe keskse saate sisu eest vastutava isiku roll ning selleks saigi toimetaja.

Alles 1999. aastal sügava majandusliku ja identiteedikriisi tingimustes otsustas ETV võtta eeskuju Inglismaa telejaamast BBC ja lasta käiku reformikava nimega „Produtsentide süsteem“, mille eesmärgid olid kokkuvõtlikult sellised:

- organisatsiooni korrastamine eesmärgiga optimeerida kulusid
- tõsta programmi kvaliteeti
- muuta ETV omaaegsest kohmakast riigiasutusest kaasaegseks ja reageerimisvõimeliseks meediaorganisatsiooniks. (Vaitmaa 2007: 15)

Sisuliselt tähendas see, et koosseisulised toimetajad, režissöörid ja assistendid lahutati alates 1999. aasta septembrist oma senistest toimetustest ja asetati niinimetatud ETV-sisese vabaturu tingimustesse. (Kangro, Viita, Krimm, 2000) Produtsendisüsteem pidi looma olukorra, kus kõige suurem otsustuspädevus ja samas ka vastutus on produtsendil. Produtsendisüsteem kehtib ETV-s siiani. Antud uurimustöös on võimalik uurida, kuidas see süsteem rohkem kui kümme aastat hiljem töötab.

Mirjam Matiisen (2004) uuris oma bakalaureusetöös publitsistikasaadete toimetamist ETV-s ning tõi välja publitsistliku saate meeskonna ja sõnastas selle liikmete rollid, mis minu hinnangul kehtivad tegelikult igasuguste saadete puhul.

- **Režissöör:** peaülesanne on saade võtte- ja arhiivimaterjalidest kokku monteerida. Tavaliselt juhendab režissöör montaažis monteerijat, kes vastavalt režissööri tahtele pildi, muusika ja teksti kokku paneb. Leidub ka režissööre, kes ise monteerivad. Režissööri tööks on võttel ülesvõetud pildilise materjali läbivaatus enne monteerimist.
- **Režissööri assistent:** aitab režissööri materjali läbivaatusel ning töötab erinevate televisiooni arhiividega. Assistent aitab otsida fonoteegist režissööri maitsele vastavat muusikat. Iga eetriskäinud saate kohta täidab assistent muusikalehe (vajalik autorikaitse seadusteks) ning teeb Eesti televisiooni arhiivi jaoks montaažplaani. Aegajalt juhivad assistent ka stuudiotööd.
- **Toimetaja:** põhifunktsioonideks on lugude temade ja allikate (nii intervjuueeritavate kui taustmaterjali) otsimine, intervjuude kokkuleppimine, logistiliselt võttepäevade planeerimine, filmimislubade hankimine, loo fookuse määratlemine, autori tekstide redigeerimine, meeskonnavahelise suhtluse koordineerimine.

- **Saatejuht:** inimene, kes esineb ekraanil ja kelle näo kaudu tuntakse saateid. Saatejuht alustab ja lõpetab saate ning juhatab sisse saates olevad lood.
- **Autor:** teeb nii sisulist tööd (intervjuuerib allikaid ja paneb lood sisult kokku) kui ka esitab kogutud materjali hiljem ekraanil.
- **Reporter:** lugude autorid, need, kes lood valmis teevad, aga ise „nägudena“ ekraanil ei esine.
- **Produtsent:** vastutab saate majandusliku külje eest – määrab autoritasud, korraldab komanderingurahasid ja lepib kokku tehnika ning meeskonnaliikmete töötasudes.
- **Operaator:** võtab üles kogu vajamineva pildimaterjali tehes seda viisil, mida soovib/vajab režissöör ja loo autor.
- **Helirežissöör:** hoolitseb helikvaliteedi tehnilise taseme eest. Ta käib võttel kaasas ning võtab spetsiaalse mikrofoni intervjuusid ja taustaheliseid.
- **Valgustaja:** hoolitseb pildi hea valgustatuse eest. Paneb intervjuude (vajadusel ka pildilise materjali) ajaks üles spetsiaalse valgusaparatuuri, sõltuvalt kohast ja loo spetsiifikast valib, kuidas esinejat valgustada.
- **Monteerija:** lõikab salvestatud materjali kokku, teda juhendab režissöör.
- **Stuudiotehnikud:** nende hulka kuuluvad harilikult operaatorid, helirežissöör ja helirežissööri assistent, stuudiovalgustaja, salvestusinsener, kaamerate avakeeraja, tehniline insener ja lavaseadjad.
- **Rollikombinatsioonid:** näiteks produtsent-toimetaja, produtsent-režissöör. Tulenevad kulude kokkuhoidmisest. (Refereeritud Matiisen 2004 põhjal)

Tegemist on siiski vaid skemaatilise jaotusega, mis väljendab eelkõige klassikalisi variante. Väga tavapärane on rollide segunemine, seda tulenevalt nii konkreetse isiku oskustest ja huvidest kui ka meeskonna toimimise omapäradest.

1.2.1 Teletoimetamise eripära

Võrreldes teletoimetajat ajalehetoimetajaga, hõlmab toimetamine televisioonis palju rohkem ülesandeid, mis tulenevad televisiooni eripärast, eelkõige meeskonna suurusel ja töölogistilisest iseloomust. Kui ajalehetoimetuses sünnib artikkel reporteri ja toimetaja koostööl (võib lisanduda ka fotograaf) ning sageli pole loo valmimiseks tarvis isegi toimetusest välja minna, siis televisioonis osalevad ühe saate või loo sünnis terve hulk inimesi, kes kõik annavad lõpp-produkti suhteliselt suure panuse. Seega lisandub televisioonis allikate

leidmisele, fookuse määramisele ja teksti redigeerimisele suur hulk tegevusi, mis on seotud võttepaikade organiseerimise või muu logistikaga.

Mirjam Matiisen (2004) eristas oma bakalaureusetöö tulemusena ETV-s kolm erinevat (publitsistikasaadete) teletoimetaja tüüpi:

- **toimetaja kui konsultant:** selline toimetaja soovib loo autorile võimalikke lähenemisnurki ja allikaid ning konsultandina jälgib ta kogu loo tegemise protsessi. Loo autor konsulteerib toimetajaga nii lugu ette valmistades (toimetaja annab siis nõu nii allikate kui loo fookuse osas) kui ka hiljem, pärast võtteid, kaadritagust teksti kirjutades. Loo paneb kokku ja kaadritagused tekstid kirjutab loo autor, toimetaja annab teksti läbi lugedes soovitusi, mida ja kas võiks muuta/lisada. Otsuse, kas toimetaja soovitusel lähevad käiku või ei, teeb aga ikkagi loo autor. Konsultandina suhtleb selline toimetaja ka saatejuhiga st annab talle soovitusi, mida võiks saatejuht oma stuudiotekstides ütleda. Saatejuht võib kasutada toimetaja soovitusi, aga võib ka oma stuudioteksti täies pikkuses ise välja mõelda.
- **taustatoimetaja:** Taustatoimetaja teeb valiku saatemeeskonnale pakutud ja laekunud teemadest ning edastab need saate autoritele. Pakub ka oma teemaideid. Otsuse, millist teemat saates kajastada ja millist mitte, võtavad vastu ikkagi saate autorid. Vastavalt autori soovidele taustatoimetaja otsib taustainfot ja suhtleb allikatega, põhimõtteliselt on tegu autori käepikendusega. Mõne teema puhul ei vaja autor üldse toimetaja abi, teise puhul valmistab aga toimetaja ette nii taustainfo paketi kui ka planeerib võttepäevad. Ühe teema tausta uurimine võib võtta mitmeid kuid. Taustatoimetaja tegeleb looga ainult kuni võtteperioodini: võttel ta kaasas harilikult ei käi ning hiljem autori kokkupanud lugu ei redigeeri. Autori tekstis kontrollib ta hiljem faktilisi andmeid ainult nende lugude puhul, milledega ta on ise pikka uurimistööd teinud.
- **autori rollis toimetaja:** Toimetaja domineerib loo autori üle: paneb ise paika vajaliku fookuse loo jaoks, hiljem kirjutab autori tekstid tavaliselt pea täies mahus ümber. Teema valikul on otsustajaks toimetaja, ehkki ka autorid võivad ise lugude ideid pakkuda. Toimetaja kontrollib autorit ka võttel: ta jälgib, et kõik vajalikud küsimused saaksid intervjuueeritavatelt ära küsitud. Autori rollis toimetajat nõuab saate formaat – kõik lood peavad olema teravad, omapärase lähenemisnurga ja keelekasutusega. Paljud autorid, kes lugusid teevad, lihtsalt ei taba ära vajalikku stiili.

Briti teletootmise süsteemis vastab Eestis tuntud toimetaja ametikohale kõige täpsemalt uurija ehk *researcher*. Patricia Holland (2000) defineerib uurija kui inimese, kes toetab produtsenti ning aitab viimase ideed reaalsuseks muuta, sealjuures panustab ideede, kontaktide ja allikatega. Valib ja intervjuerib võimalikke allikaid, kirjutab vajalikke materjale ja ülevaateid koosolekutest.

Holland (2000) toob välja, et uurija peaks olema väga hästi organiseeritud ja motiveeritud, tulvil ideid, oskama lahendada probleeme ja avatud mõtlemisega. Tal peaks olema suurepärased suhtlemisoskused ning võime iseseisvalt töötada, aega ja eelarvet planeerida. Kasuks tuleb kõrgetasemeline akadeemiline taust (näiteks mõne erihuvi valdkonnas), kogemus ajakirjanduses, õpetamises või meelelahutuses.

Inglismaa ülikooli lõpetanute karjäärikeskuse koduleheküljel (www.prospects.ac.uk) kirjeldatakse uurija tööülesandeid järgnevalt: Uurijad panustavad saadete jaoks ideid, allikate kontakte ning koguvad, kontrollivad ja valmistavad ette informatsiooni, mis on vajalik filmi, televisiooni või raadio toodanguks. Uurija võib töötada erinevates valdkondades või spetsialiseeruda ühele valdkonnale. Uurija organiseerib, planeerib ja uurib välja kõik, mis saate jooksul juhtuma hakkab: keda intervjueritakse, kus filmitakse, kas meeskonnast piisab, kas mahutakse eelarve piiridesse. Uurija vastutab faktide kontrollimise, ülevaadete kirjutamise eest esitajatele (*presenter*) ja kontrollib, kas saate seisukohalt on seadusandlusega kõik korras. Uurija töö võib olla „õpipoisi aeg“ produtsendiks saamiseks ja ambitsioonikatele võimalus näidata oma potentsiaali.

Patricia Holland (2000) toob välja, et uurimine (*research*) on dokumentaalsaate tegemise mootor. „Originaalsed ideed ei hüppa kuskilt valmiskujul välja, neid tuleb otsida ja välja nuhkida – sealhulgas allikatele helistada, inimestega kohtuda, jälgida pressit, käia koosolekutel, tegevuste käiku jälgida ja veeta aega raamatukogus.“ (Holland 2000)

Seega on uurija pigem produtsendi abi, kes aitab ideede genereerimisel ja materjali kokkuotsimisel, kuid allub täielikult produtsendi soovidele. Samuti on tegemist suhteliselt tehnilise ametiga, kus eeldatakse vähem ajakirjanikule omaseid moraali ja vastutustunnet, vaid info kätte saamise oskust.

1.3 Avalik-õigusliku meediaprogrammi printsiibid ja eesmärgid

Kui Eesti Televisioon vabanes 1990. aastal Moskva võimu ja suunamise alt, pidi koos uue riigiga üles ehitama ka uue televisioonisüsteemi. 1991-1995 toimuski ringhäälingu struktuurne ja kontseptuaalne muutumine, nõukogude telesüsteemi ja riikliku ringhäälingumonopoli asendumine nüüdisaegsetele Euroopa demokraatlikele riikidele omase duaalse telekorraldusega – avalik-õigusliku ja eratelevisiooni mudeliga. (Šein 2005)

Denis McQuail (2003) defineerib avalik-õiguslikku ringhäälingut kui ringhäälingusüsteemi, mida rahastatakse avalikult ja mis toimib kasumi mittetaotlemise põhimõttel, et vastata kõigi kodanike mitmesugustele avaliku kommunikatsiooni vajadustele. McQuail lisab, et kui avalik-õigusliku ringhäälingu algne õigustus seisnes raadio- ja teleprogrammide levi loomulikus monopolis, siis tänapäeval tugineb see üldisele avalikule huvile ning selle kaudu saab rahuldada teatavaid kommunikatsioonivajadusi, mis kommertssüsteemis kõrvale jäetakse, kuna need ei too kasumit.

Kunagi pole eksisteerinud üldiselt aktsepteeritud avalik-õigusliku ringhäälingu teooriat, ikka on erinevatel rahvuslikel variantidel mõnevõrra erinevad põhjendused ja tegutsemisloogika. McQuail (2003) toob välja eesmärgid, mis erinevates süsteemides korduvad:

- universaalne geograafiline katvus (nii ülekande kui ka vastuvõtu osas)
- mitmekesine programm lähtuvalt kõigist peamistest maitsetest, huvidest ja vajadustest; kogu arvamuste ja veendumuste spektri kajastamine
- saated vähemuste jaoks
- huvitumine rahvuslikust kultuurist, keelest ja identiteedist
- poliitilise süsteemi vajaduste arvestamine; põhimõtteline tasakaalus ja erapooletus konfliktiküsimustes
- erineval viisil defineeritud kvaliteedi hoolikas jälgimine

Aune Unt (2001) lähenes avalik-õiguslikule ringhäälingule auditoriumi vaatenurgast, väites, et avalik-õiguslik ringhääling peab osutama ringhäälinguteenust, mis võimaldab kodanikel saada eluks vajalikku informatsiooni, end harida, saada osa kultuurist, olla kursis ühiskonna oluliste probleemidega, osaleda mõttevahetuses, laiendada teadmisi ja lahutada meelt.

Osana kõneaine kujundamise protsessist määrab avalik-õiguslik meediaprogramm igapäevast avalikku suhtlust, mis on Jürgen Habermasi avaliku sfääri teooria üks olemuslik põhiosa –

meedia poolt stimuleeritud suuline kommunikatsioon. Niisiis on avalik-õiguslikul meediaprogrammil oma eesmärgipüstitusest tulenevalt oluline roll ühiskonnast selle mitmekesisuse väljendamise kaudu tõepärase ettekujutuse loojana, avaliku sfääri ja avaliku arvamuse kujundajana ning rahvusliku mõtte ja maailmapildi konstrueerimisele kaasaaitajana. (Ennok 2003)

Oluline on seegi, et avalik-õiguslikule ringhäälingule seab riik seadusega teatud nõuded, mis peaksid olema tuttavad ja ülimuslikud kõigile organisatsiooni töötajatele. Eesti Vabariigi rahvusringhäälinguseaduse (www.riigiteataja.ee) §5 kohaselt on rahvusringhäälingu ülesannete seas järgmised eelkõige programmi sisu määravad nõuded:

- levitab Eesti kultuuri ja ühiskonda tutvustavaid saateid ja meediateenuseid kogu maailmas;
- vahendab maailmakultuuri parimaid saavutusi;
- edastab saateid, mis Rahvusringhäälingu võimaluste piires vastavad kõigi rahvastikurühmade, sealhulgas vähemuste infovajadusele;
- hoiab ja arendab Rahvusringhäälingu professionaalset loomingulist ning tehnilist taset;
- tagab adekvaatse informatsiooni operatiivse edastamise elanikkonda või riiklust ohustavates olukordades;
- kajastab oma uudistesaadetes ja teistes saadetes Eestis toimuvaid sündmusi võimalikult suurel määral.

Nagu seadusest näha, lisandub programmi sisulistele nõudmistele ka teatud kvaliteedistandard. Saksa avalik-õigusliku televisiooni uurija Jürgen Schusteri järgi väljendub see sellistes tunnustes nagu tasakaalukus, asjalikkus, usaldusväärsus, seaduslikkus; saated ei tohi kedagi riivata ja peavad vastama sellistele ideaalidele nagu tolerantsus, võrdsus, vabadus ja lugupidamine teise inimese vastu; samuti demokraatlikule korrale ning soodustama rahva arusaamist sellest. Lõhmus ja Vihalemm toovad välja veel tõsiseltvõetavuse ja perspektiivi nägemise (Ennok 2003).

Seega ei ole avalik-õiguslik ringhääling vähemalt teoreetilises mõttes ja tegelikult ka seaduslikult lihtsalt sõnapaar organisatsiooni nime ees. See kohustab meediaorganisatsiooni ja selle töötajaid järgima teatud kvaliteedistandardeid ja tootma programmi pidades oma auditoriumina silmas kogu riigi elanikkonda, mitte ainult n-ö kasumlikku või ostujõulist osa rahvastikust.

1.4 Valdkonna uurimistraditsioon Eestis

Teletoiimetamist on uurinud oma bakalaureusetöös Mirjam Matiisen (2004), kes keskendus ETV publitsistikasaadetele. Tegemist on teletoiimetamise valdkonna ulatusliku pilootuuringuga, mille tulemusi ja järeldusi käsitlesin juba eelnevates alapeatükkides. Kuna Matiiseni töö keskendus peamiselt valdkonna esmaste piiride ja põhimõtete analüüsimisele, siis on nüüd võimalik sealt edasi minna. Antud uurimustöös uurin spetsiifilisemalt toimetajate tööd eri toimetustes, teemade valiku printsiipe ning erinevate tasandite mõjutusi nendele.

Televisiooni saadete loomist ja televisiooni tehnilisemat spetsiifikat on oma töödes uurinud Olavi Paide (2006), kes analüüsis produtsendiametit Eesti teletootmisturul; Ester Vaitmaa (2007), kes võrdles produktsioonifirmade produtsente ETV omadega ning Jaanus Noormets (2008), kes uuris saadete loomisprotsessi. Kuna antud töös keskendun pigem toimetamisele ja sisu loomisele ning nimetatud töödes oli toimetajat mainitud vaid võrdluseks produtsendile, siis pole nende tööde pikem käsitus siinkohal vajalik.

Eestis on uuritud küllaltki vähe ka toimetamist üldisemalt. Kõige mahukam ja üldistavam on kindlasti Maarja Lõhmuse uurimus toimetamisest kui spetsiifilisest ajakirjanduslikust tegevusest Eesti Raadio toimetajate töö põhjal 1980. aastatel, mis on välja antud ka raamatuna „Toimetamine: kas looming või tsensuur“ (1999). Uuringut ja selle tulemusi on tutvustatud eelnevates teoreetiliste lähtepunktide peatükkides.

Toimetamist Eesti päevalehtedes uuris oma bakalaureusetöös Marii Karell (2003). See töö keskendub paljuski toimetaja ja reporteri vahelistele suhetele, mida on retsensendi Barbi Pilvre sõnul käsitletud liiga emotsionaalselt. Samas esitab ta väga spetsiifilise analüüsi kõigi Eesti päevalehtede toimetuste tööruutiini kohta, uurib hierarhiaid ja tööülesandeid. Ta leiab, et enamjaolt peab toimetaja oma tööks reporteri teksti ümberkirjutamist toimetajale sobival viisil ehk stiili muutmist, käitudes sealjuures reporteriga ebaausalt. Samuti järeldab Karell oma uurimusest, et kuigi eri toimetustes on töö väga erinev, siis toimetuses, kus formaliseerituse aste on madal, sõltub toimetaja funktsiooni täitmine ennekõike isikust.

Arp Müller (2003) uuris oma bakalaureusetöös tegelikkuse (re)konstrueerimist ajalehe uudiskülgedel, kus käsitles põhjalikumalt ka teemade (uudiste) valiku kriteeriume ja protsesse – meedia sisu loomist. Tegemist on aga samuti vaid spetsiifiliselt kirjutava pressi ja uudisteamade käsitlemise analüüsiga. Siiski on tegemist suure üldistusastmega tööga, kus autor leidis, et meedia sisuloomes on olulisel kohal meediarutiinid: aja- ja ruumipiiridega

määratu, toimetuse töökorraldusega paika pandu ning alles üldisemal tasandil uudisväärtused ja ideoloogia. Ta leidis, et palju olulisi valikuid toimub n-ö hallil alal, hetkil, kui reeglite teadlikuks järgimiseks (kaalutlemine uudisväärtuste, tasakaalustatuse ja objektiivsuse üle) või mittejärgmiseks pole aegagi.

2. Uurimisteema ja meetod

2.1 Uurimisteema ja uurimisküsimused

Uurimustöös uurin toimetamise protsessi avalik-õiguslikus televisioonis Eesti Televisiooni näitel: milles üldse seisneb teletoimetaja töö, milline on tema positsioon ja roll saadete sünniprotsessis, kuidas valitakse saadetes teemasid ja mida tähendab ETV teletoimetajatele sõnapaar „avalik-õiguslik“?

Leian, et Eestis on telemeeskondade ülesehitust ja tööd vähe uuritud (vt peatükk 1.4 „Valdkonna uurimistraditsioon Eestis“) ning teletoimetajate kui ühe populaarseima massimeediumi sisu eest vastutajate uurimine on vajalik, et mõista paremini nende valikuid ja motivatsioone, aga ka näitamaks nende tavaliselt taustal töötavate inimeste tegelikku rolli telesaadete loomisel.

2.1.1 Uurimisküsimused

Kuidas defineerivad ETV toimetajad oma tööd ja positsiooni telesaadete loomisel?

Eesmärk on saada teada, kuidas pikaajalised teletoimetajad ise oma tööd ja rolli sellises suures ja keerulises organisatsioonis nagu ETV näevad. Kuna intervjuueeritavate seas on väga erinevate taustadega inimesi, kes täidavad peale toimetamise ka erinevaid muid ülesandeid, siis on võimalik uurida toimetaja tööd väga erinevate vaatepunktide kaudu. Milline on teletoimetamise spetsiifika. Mida ETV teletoimetajad teevad?

Kuidas valivad toimetajad saadetes teemasid?

Eesmärk on uurida, kuidas ja mis kriteeriumide alusel toimetajad valivad teemasid, mida nad saadetes pakuvad ning kuidas toimub sobivate ja ebasobivate temade eristamine. Millest toimetajad valikutel lähtuvad ja mis neid valikuid mõjutab? Millistel printsiipidel nad valikuid teevad?

Mida tähendab toimetajate jaoks töötamine avalik-õiguslikus televisioonis?

Kuna ETV kui organisatsioon erineb oluliselt teistest Eesti teleproduktiooni firmadest, siis on oluline uurida ka seda, kuidas tunnetavad seda erinevust toimetajad ja kui palju on nad sellest mõjutatud. Kuidas teletoimetajad üldse mõistavad töötamist avalik-õiguslikus organisatsioonis – kas see tähendab vabadusi või piiranguid? Siin saab ka uurida, kas avalik-

õigusliku organisatsiooni töötajad üldse mõistavad selle kontseptsiooni olemust või võetakse seda lihtsalt sõnapaarina organisatsiooni nime ees.

2.2 Meetodi kirjeldus

Valisin teema uurimiseks semistruktureeritud kvalitatiivsed ekspertintervjuud. Clive Seale'i (1998) järgi on intervjuu sotsiaalteadustes enim kasutatav uurimismeetod, sest see on ökonoomsem kui näiteks vaatlus. Samuti võimaldab intervjuerimine koguda nii kvalitatiivseid kui ka kvantitatiivseid andmeid.

Arthur A. Berger (1998) toob välja, et süvaintervjuu eeliseks on uurija võimalus situatsiooni muutudes kiiresti kohaneda – kui esile kerkib huvitav teema, siis saab sellega jätkata; uurija saab paluda vastajal rääkida täpsemalt või üldistada, vastavalt sellele, mida tal vaja on. Meetodi puudusena kirjeldab Berger süvaintervjuude käigus saadavat tohutut materjali hulka ning intervjueritavate võimetust mõningatele küsimustele vastata, näiteks ei tea inimesed alati, miks nad mõningaid asju teevad.

Kuna tegemist on valdkonna ja teemaga, mida on äärmiselt vähe teaduslikult uuritud ning spetsiifilised teoreetilised lähtepunktid praktiliselt puuduvad, siis on süvaintervjuud parim võimalus vähemalt üldkontseptsioonide kaardistamiseks. See meetod lubab toimetajatel endil rääkida oma töö olemusest, põhimõtetest ja valikute tegemise kriteeriumidest. Küsimustiku koostamisel lähtusin valdkonda eelnevalt uurinud bakalaureusetööde tulemustest ja pika teletoimetajatöö kogemusega juhendaja Helle Tiikmaa nõuannetest.

2.3 Valim ja intervjueritavate tutvustus

Antud uurimistöö valimisse kuulub 10 Eesti televisiooni pikaajalist teletoimetajat, kellel on tööstaaži vähemalt 10 aastat. Valimi koostamisel lähtusin sellest, et esindatud oleks kõik erinevad ETV toimetused: uudiste-, spordi-, poliitikasaadete, elusaadete, haridussaadete, kultuuri- ja muusikasaadete, meelelahutussaadete ja lavastuslike saadete toimetused. Samuti oli oluline, et valimisse kuuluvad inimesed töötaksid siiani ETV-s ja kannaksid soovitatavalt vähemalt ühe ametinimetusega tiitlit „toimetaja“.

Välja jäi lastesaadete toimetused, kus praeguse seisuga töötab vaid kaks režissööri, küll aga leidub valimis inimesi, kes on lastesaadete tegemisega kokku puutunud. Kahjuks jäi viimase

hetke muudatusena praktilistel kaalutlustel välja ka haridussaadete toimetaja, kuid samuti leidub valimis toimetajaid, kes on oma karjääri jooksul töötanud haridussaadetega.

See, et esindatud oleksid kõik erinevad toimetused, on oluline vaatlemaks toimetaja tööd erinevate toimetuste näitel ja nägemaks, kas toimetaja rolli defineeritakse eri toimetustes erinevalt.

2.3.1 Intervjueeritavate tutvustus:

Ruth Alaküla – kultuuri- ja muusikasaadete toimetuse tegevprodutsent-toimetaja-saatejuht. Lõpetanud Tallinna muusikakeskkooli ja Tallinna Riikliku Konservatooriumi klaverimängija erialal. Õppinud Moskvas telerežii kursustel ja kolm kuud Ameerikas ajakirjandust. ETV-s aastast 1985. Töötanud kultuurisaadete (peamiselt muusikasaadete) assistendi, toimetaja, tegevprodutsendi ja saatejuhina. Hetkel tegev saadetes „MI“.

Gerda-Küllil Kordemets – lavastuslike saadete toimetuse juhataja. Lõpetanud Tallinna 32. keskkooli ja Tallinna Pedagoogilise Instituudi näitejuhtimise erialal. Õppinud ETV korraldatud assistentide kursustel. ETV-s alates aastast 1985, lahkudes viieks aastaks (1993-1998) kirjutavasse pressi (Eesti Päevaleht ja Õhtuleht). Töötanud peamiselt kultuurisaadete juures administraatori, assistendi, toimetaja, produtsendi, režissööri ja toimetuse juhatajana. Olnud toimetajaks saatele „OP!“.

Lembitu Kuuse – sporditoimetuse vastutav toimetaja-saatejuht-reporter. Lõpetanud Rakvere I Keskkooli ja Tartu Riikliku Ülikooli matemaatikateaduskonna. ETV-s alates aastast 1988 (kaastööd tegi juba aastast 1981), kuni 1993 Tartu toimetuses, alates 1993 sporditoimetuses. Töötanud sporditoimetuse reporteri, saatejuhi, toimetaja ja produtsendina. Hetkel tegev spordiudistes.

Ivo Laev – meelelahutussaadete toimetaja. Lõpetanud Tallinna Merekooli, õppinud Tartu Kõrgemas Usuteaduslikus Seminaris teoloogiat. Täiendanud ennast erinevatel teleajakirjanduskursustel. Töötanud Pereraadios, TV1-s ja Kanal2-s. ETV-s aastast 2001. Töötanud kogu aja meelelahutussaadete toimetajana. Toimetab „Terevisiooni“ ja asendustoimetajana „Vabariigi kodanikke“.

Mariina Mälk – kultuuri- ja muusikasaadete toimetuse juhataja. Lõpetanud Tallinna 7. keskkooli kirjandusklassi ja Tartu Riikliku Ülikooli ajakirjanduserialal. ETV-s aastast 1973.

Töötanud kõigis toimetustes peale uudiste ja spordi. Alustas režissööri abina, pärast seda töötanud toimetajana ja toimetuse juhina. Praegu tegev „OP!“ juures.

Ulvi Pihel – elusaadete toimetuse juhataja. Lõpetanud Tallinna 7. keskkooli ja Tartu Riikliku Ülikooli ajakirjanduse erialal. ETV-s aastast 1985 (1979. aastast tegelikult tegev juba noortesaadetes), 1997-2007 toimetaja väiketootjate juures. Töötanud noortesaadetes, meelelahutussaadetes ja publitsistikasaadetes administraatori, toimetaja ja toimetuse juhatajana. Toimetanud näiteks saateid „Kaks takti ette“, „Teateid tegelikkusest“ jne.

Anne Raiste – uudistetoimetuse toimetaja. Lõpetanud Tartu Riikliku Ülikooli ajakirjanduse eriala. ETV-s aastast 1981, töötanud Tartu studios, toimetanud loodus-, laste-, religiooni-, meelelahutus-, uudiste- ja publitsistikasaateid. Hetkel tegev „Aktuaalses kaameras“ ja „Aeg luubis“.

Aarne Rannamäe – uudistetoimetuse toimetaja-saatejuht ja välistoimetuse juht. Lõpetanud Tartu 8. keskkooli kirjandusklassi ja Tartu Riikliku Ülikooli ajakirjanduserialal. ETV-s aastast 1980. Töötanud toimetaja, kommentaatori, saatejuhi ja uudisteankruna uudistes ja poliitika- ja publitsistikasaadetes. Hetkel tegev „Aktuaalses kaameras“ ja „Vabariigi kodanikes“.

Renita Timak – poliitikasaadete produtsent-toimetaja. Lõpetanud Tartu Riikliku Ülikooli eesti filoloogia erialal spetsialiseerudes ajakirjandusele. ETV-s aastast 1986. Töötanud andmeanalüüsija ja poliitika/(ühiskonnaelu)saadete toimetaja ja produtsendina. Hetkel tegev saates „Eesti aja lood“.

Anu Välba – meelelahutussaadete toimetaja-saatejuht. Lõpetanud Tallinna Majanduskooli hotellimajanduse erialal ja Tallinna Pedagoogilise Instituudi telerežii erialal. ETV-s aastast 1997. Töötanud noorte- ja meelelahutussaadetes administraatori, assistendi, toimetaja, saatejuhi ja produtsendina. Hetkel tegev saates „Ringvaade“.

Süvaintervjuud viidi läbi 2010. aasta märtsi keskel ja aprilli alguses ETV telemajas Tallinnas. Intervjuuajad lepiti eelnevalt kokku telefonitsi. Kõik intervjuud toimusid suuliselt, intervjuude kestus oli tavaliselt 1-1,5 tundi (lühim 45 minutit, pikim 2 tundi). Intervjuud salvestati diktofoniga ning kirjutati hiljem kuulmise järgi sõna-sõnalt üles. Intervjuutekste on toimetatud minimaalselt, mis tähendab, et säilinud on algne keelepruuk, mis arusaadavalt on kõnekeelne.

2.4 Küsimustiku ülesehitus ja tulemuste esitamine

Kasutasin kõigi intervjueeritavate jaoks sama küsimustikku (Lisa 1), kuid lähtusin küsimuste sõnastamisel ja järjestuses pigem intervjueeritavate vastustest ja vestluse käigust kui loodud küsimustiku rangest järgimisest. Küsimustiku olulisemad osad olid: intervjueeritavate elu ja haridus, saatesarja sünniprotsess ja toimetaja roll selles, toimetaja töö defineerimine, teemade valik, töötamine avalik-õiguslikus organisatsioonis ning teletoimetajate järelkasv.

Intervjuude täistekstid on leitavad töö juurde kuuluvalt andmekandjalt (CD). Intervjuudest selgunust annab ülevaate käesoleva töö järgmine, kolmas osa. Vastuseid on kasutatud nii integreerituna autori arutluskäiku kui ka tsitaatidena.

3. Tulemused

3.1 Teletoimetaja töö

Kõigepealt analüüsin seda, millest ühe teletoimetaja töö üldisemas plaanis koosneb. Millised on nende igapäevased tööülesanded, mis rollides nad ennast näevad ja kuidas ennast defineerivad. Lähemalt toimetaja rolle, tööd erinevates toimetustes, toimetaja positsiooni meeskonnas ja ametipiiride hägustumist.

3.1.1 Toimetaja ülesanded televisioonis

Oluline on uurida seda, mida üldse tähendab toimetamine televisioonis - millisena näevad toimetajad ise oma rolli saate sünniprotsessis.

3.1.1.1 Autori abistamine

Kõige enam toodi välja seda, et toimetaja roll on olla saate autori abistajaks. Nimelt on suurel osal ETV saadetest olemas autor, kes on nii saatejuht kui ka peamine saate sisuga täitja, sageli ka saate kontseptsiooni väljakujundaja. Kuigi suurem osa saatejuhte ja autoreid kannavad ühe ametinimetusega tiitlit toimetaja, siis on neil sageli toeks ka puhtakujuline toimetaja, kes on autorile abiliseks, vaidluspartneriks ja kõrvalt vaatavaks pilguks.

„Autor-toimetaja on n-ö visionäär ja väiksed toimetajad... Ütleme nii, et autor ütleb, et soovime täna teha saate mingisugustest migratsiooniteemadest ja siis see n-ö abitoimetaja täidab need augud, et kes siis saatesse võiksid tulla. Ma arvan, et autor-toimetaja on otsustaja, autor sõna otseses mõttes. Teised inimesed on palgatud tema aitamiseks, et tema visiooni ja ideed ellu viia. Sellepärast, et kõigega ta ei jõua paratamatult tegeleda.“ (Välba, 2010)

Ulvi Piheli sõnul on korraliku autori olemasolul toimetaja elu „kuldne“. Just selline kõrvalpilgu andja ja abistaja roll on tema arvates tõeline toimetaja töö olemus. *„Esiteks toimetaja suudab säilitada sellise kõrvalpilgu, et kas miski läheb või ei lähe. Miks ütlevad inimesed, kes on ise raamatuid kirjutanud, aga olnud ka teiste raamatute toimetajad, et iialgi ei tohi olla raamatu autor ja toimetaja samas isikus. Siis puudub see kõrvalpilg.“ (Pihel, 2010)*

Ka Anne Raiste toob välja, et ideaalses olukorras võiks toimetaja tegeleda autori abistamise ja teemade arendusega. „*Selles mõttes, et see peaks tegelikult sisuliselt olema töö autoriga, autori ideede edasiarendamine, ise teemade pakkumine, kokkuleppimine interjueeritavatega.*“ (Raiste, 2010)

See, milles täpsemalt töö autoriga seisneb, oleneb paljuski autorist. Mitmed toimetajad tõid välja, et kui autor on ise tugev ja motiveeritud ajakirjanik, siis on toimetaja töö lihtne, ideaalilähedane. „*Kui saatejuhiks on ajakirjanik, kes ise mõtleb, ise kirjutab tekstid, siis toimetaja on selline abistav käsi, on sellises klassikalises mõttes toimetaja. /.../ Näiteks kui on saade Tähelaev, seal kirjutab see autor väga sageli ise küsimused välja. Koos toimetajaga mõeldakse, mida küsida, toimetaja on ära teinud researchi. Millele tähelepanu pöörata ja kuidas küsida. Salvestuses on aeg-ajalt väiksed pausid. Siis ma olen niimoodi teinud, et saatejuhi juurde läinud ja vaikselt temaga rääkinud, samal ajal kui saatekülaline joob vett või kohvi või lobiseb kellegi teisega, et kuule, siin tegelikult jäi üks päris huvitav ots hargnema, miks sa sealt edasi ei küsinud, võid muu jutu juures küsida veel seda ja kindlasti küsi seda, seda, seda.*“ (Pihel, 2010)

Raiste sõnul teeb mõne saate puhul autor ise praktiliselt kõik ära ning toimetajat ei olegi praktiliselt vaja. „*Mõnele on tõesti vaja lihtsalt öelda, et me oleme õigel teel, see ei ole vale, mida me oleme kolm päeva siin mõelnud või et võta nüüd rahulikult, ärme nüüd närveerime, et see inimene meile ära ütles, on ka teisi inimesi. Võtame korraks aja maha, viie minuti pärast mõtleme edasi.*“ (Raiste, 2010)

Toimetaja „hea unenäona“ toob Ivo Laev välja töötamise Aarne Rannemäega saates Vabariigi kodanikud, kus toimetaja ülesandeks on vaid autoriga teemade arendamine ja arutamine, kuid lõplik teema käsitlemine on autori ülesanne. „*Näiteks Rannemäega arutame lihtsalt, Vabariigi kodanikest räägin, mida me tahame saada sellest saatest, kuhu me tahame selle jutuga jõuda. Siis mõtleme välja need külalised, kes oleksid võimalikult eri skaaladelt ja siis nad sinna saatesse kohale ka saada, see on toimetaja ülesanne väga paljuski. Aga saatejuht mõtleb ise asjad läbi, teeb väga palju eeltööd, toimetajal ei ole väga palju vaeva selles mõttes.*“ (Laev, 2010)

Laev kirjeldabki ideaalset toimetaja ja autori koostööd sellisena, kus toimetaja võib küll idee välja pakkuda, aga ideest edasi läheb juba autor-toimetaja – hakkab seda teemat menetlema, lahkama, saab inimeste käest kätte, mis tal vaja on.

Rannamäe ise toob välja, et on oma peamise toimetaja Epp Ehandiga nagu „sukk ja saabas“ ja arutab temaga kõik läbi. *„Isegi nii ei ole, et ma kutsun esinejad, me Epuga ikka alati konsulteerime, kas see täiendab seda kvartetti, mis seal saates on. Ja vaheklipid räägime läbi.“* (Rannamäe, 2010)

Seega tugevate autorite puhul võibki toimetaja töö ka teles tähendada lihtsalt tekstide redigeerimist ja autoriga mõtete vahetamist, konsulteerimist, just nagu kirjutavas pressis. *„Ma võin Talviku või ka Indreku teksti mingis staadiumis parandada, et sul on siin halb stiil, see lause mulle ei meeldi, aga ma üritan siiski saada seda autorit nii kaugele, et ta teeks ise oma teksti nii, nagu mulle meeldib, või nii, et see mulle ka sobib, aga see oleks ikkagi tema enda tekst.“* (Timak, 2010)

Samas leidub ka saatejuhte või autoreid, kes vajavad toimetajalt väga palju abi ja seda alustades telefoninumbritest ja lõpetades küsimuste koostamisega. *„Aga on saated, kus praktiliselt tuleb kogu aeg autori kõrval istuda, ta kätt hoida. Vaadata, et ta ei unustaks oma pabereid, oma võtmeid, oma telefoninumbreid, tuleb neid uuesti dubleerida, sest võttel äkki tuleb meelde, et „mul ei olegi seda numbrit, ma ei tea, kus see jäi. ma helistasin küll, rääkisin küll, aga ma ei tea isegi selle inimese nime.“* Kõike seda.“ (Raiste, 2010)

Ka kauaaegne Terevisiooni toimetaja Ivo Laev toob välja, et kuigi „Terevisioonis“ on saatejuhid ka toimetajad, siis on tal tulnud töötada väga erinevate võimetega inimestega, kellest mõningatele on tulnud kõik ette-taha ära teha. *„Mõne saatejuhi puhul oli küll nii, et /.../ ma tegin küsimused kõik ette ära, mida me üldse tahame saada, kuhu me tahame jõuda. Mida ei tohi mitte mingil juhul mainimata jätta. /.../ Mis on toimetaja õudusunenägu, sest kõige parem koostöö on ikkagi siis, kui mõlemad ikkagi tegelevad.“* (Laev, 2010)

Paljud intervjuueeritavad rõhutasid, et toimetaja kui kõrvaltvaataja ja autori täiendaja on hea saate sünni jaoks hädavajalik. Toimetaja on autori jaoks inimene, kellega saab jagada suurt töömahtu ja teemavaldkondi ning see, kellele toetuda.

3.1.1.2 Ideede genereerimine

Ühe väga olulise rollina toodi toimetaja puhul välja ideede genereerimine ehk saatesse teemade leidmine. Eriti tähtis on see publitsistikasaadete puhul, kus on vaja olla kursis kõigega, mis antud hetkel aktuaalne.

Anu Välba toob välja, et „Ringvaates“ tähendab toimetamine eelkõige just teemade pakkumist ja formaadi hoidmist. *„Meil Ringvaates tähendab seda, et me mõtlesime välja idee, et meil on umbes sellised teemad, siis on toimetaja ülesanne need teemakastid iga päev reaalselt ka täita. Otsida ja sisuliselt saada täita. Hoida seda joont, mis on eesmärgiks võetud. /.../ see tähendab tõesti seda, et me kammime läbi uudiseid, püüame ise avatult mõelda ja mingeid uudiseid tekitada, siis see tähendab tõesti kursisolemist kõige sellega, mis su ümber toimub.“* (Välba, 2010)

Ka „Terevisiooni“ toimetaja Ivo Laev toob välja, et toimetajad on need, kes nuputavad ideid, leiavad ideedele lahendusi ning aitavad ka leida vastavad saatekülalised. See aga tähendab pidevat eluga kursis olemist. *„Aga teemade leidmine on väga oluline. Mõelda, kogu aeg mõelda. Kogu aeg hoida kätt elu pulsil. Selles mõttes on see Terevisioon, Ringvaade sellised saated, kus sa pead olema kogu aeg nii paljude asjadega kursis. /.../ Selline teemade nuputamine, uudishimu, uudishimu – see on nii oluline, et sa kogu aeg teaksid, kuhu mingisugused protsessid jõudnud on. Alates mingisugustest Riigikogus ja ministeeriumides toimuvatest asjades lõpetades mingite bändidega, et sa tead, et neil on mingi plaat valmimas.“* (Laev, 2010)

3.1.1.3 Intervjuude läbiviimine

Enamus intervjueeritavatest olid nõus, et toimetaja peaks olema ajakirjanik või vähemalt teadma põhilisi ajakirjanduslike tõesid. Nii on ka need küsitatud toimetajad, kes ajakirjandust õppinud pole, käinud ajakirjanduskursustel. *„Aga ajakirjanik sa pead olema raudselt, sellepärast et sa pead ikkagi esitama küsimusi ja mõtlema, millised on inimeste, vaatajate, ühiskonna ootused. Mida nemad tahaksid teada ja küsida, samas mõtlema natuke ka kaugemale sellest, mida nemad oskaksid küsida. Et see oleks huvitav ja inimesed saaksid võimalikult palju huvitavaid asju teada.“* (Laev, 2010)

Samuti on intervjueeritavad ühel meelel, et kõik rahvusringhäälingu toimetajatest on teinud või on võimelised tegema intervjuusid. Kas nad neid reaalselt ka läbi viivad, sõltub sellest, kuidas on meeskonnas töö jaotatud. *„Toimetaja võib neid teha. Materjali kogumiseks olen mina ka neid teinud. Ma ei ole neid otse-ette, no tegelikult on niimoodi läinud ka eetrisse, et ma võtan oma küsimused sealt välja. /.../ See on võimalik, aga ma ütleks, et kõiki asju tuleb teha vastavalt vajadusele.“* (Timak, 2010) *„Sest meil on isegi ETV-s saateid, kus saatejuht käib ainult esitamas teksti ja kõik intervjuud, mis on sooritatud ja kus ei ole näha, kes*

intervjuusid teeb, on tehtud toimetaja poolt. Sellist asja kasutatakse hästi sagedasti siin, et toimetajad teevad selliseid videointervjuusid. Kõik on orienteeritud tulemusele.“ (Välba, 2010)

3.1.1.4 Saate tervikuks sidumine

Üldisemalt võttes on toimetaja see, kes vastutab või peaks vastutama kogu saate sisulise poole eest. Sageli on saadetes mitu saatejuhti või autorit, vahel palju erinevaid teemasid. Sel juhul on toimetaja see, kes seob saate üheks tervikuks.

„Mina olen enda jaoks seda nii lahti mõelnud, et toimetaja n-ö seob selle saate kokku. Ehk siis kui saate valmimise protsessis kõik osalevad ja mõtlevad ideid välja ja lepivad kokku, siis mingil hetkel läheb see kamp laiali ja siis jäävad lahtised otsad. Et teha kindlaks, kas see külaline ikka tuleb, täpsustada temaga kellaajad, täpsustada temaga teemasid, tiitrid, küsimused, kõik. See on toimetaja töö, et see saade ei loksuks. et kui kõik tulevad hommikul kohale, siis ei oleks mingeid ebamugavaid üllatusi.“ (Laev, 2010)

Ka Lembitu Kuuse leiab, et toimetaja on sageli saate sisuline järelvalvaja. *„Eks saatel tuleb hoida silma peal, et oleks selge kontseptsioon asjal, et teemad oleksid seotud, loogiliselt ära lahendatud.“ (Kuuse, 2010)*

Aarne Rannamäe toob välja, et toimetaja aitab tasakaalustada tervikut: *„Aga toimetaja on tugi, kuivõrd ta soovib, siis ta kindlasti aitab koos minuga välja mõelda esinejaid. Millised koosseisud töötavad, millised ei tööta. Et seal oleks igas mõttes balanss, kuni selleni välja, et mõtleme rohkem naiste peale või mõtleme muulaste peale.“ (Rannamäe, 2010)*

Salvestatavate saadete puhul on toimetaja see, kes võtetel kõigel toimuval silma peal hoiab ning hiljem filmitud materjalist saate kokku kirjutab. Toimetaja peab olema see, kes näeb algusest peale n-ö suurt pilti ning teeb hiljem valikud.

Anu Välba toob sellise saate näiteks Kreisiraadio: *„Mida seal toimetada? Mina ju ei ütle meestele, et teeme nüüd sellise majanalja. Siis on toimetaja töö pigem selline sisuline järjestamine. Kui tehakse sketš 10 minutit, siis sa teed sellest pärast 5 minutit. Ehk et see töö seostub siis hästi palju juba sellise assisteerimise tööga. Ma muretsen, et see maja on olemas ja inimesed on olemas. Ehk et see toimetamise töö on tõesti selline sisuline, et sa oled meeste juures ja nad ütlevad, et kuule, vaata, et sa selle kaadri kindlasti paned, kus see punane karu*

sees on. Sa oled platsil, seal toimetad sisuliselt ja pärast montaažis toimetad sisuliselt.“ (Välba 2010)

3.1.1.5 Võttegrupi eest hoolitsemine

Mitmel korral toodi välja, et sageli on toimetaja see, kes meeskonda või võttegruppi koos hoiab, kõiki informeerib ning kõigi eest hoolitseb. *„Igaühel on oma askeldamised. Kes tahab kohvi juua, kes tahab WC-sse minna, kes tahab kuhu minna. Siis sa pead mingil kindlal hetkel need inimesed kõik kokku saama. Kui režissöör on, siis see korjab kokku, kui ei ole, siis tuleb toimetajal otsida, et kes see mees on ja kas ta ikka tuleb. Et hakkame nüüd minema.*“ (Raiste, 2010)

Anu Välba toob lisaks välja ka selle, et kuna toimetaja suhtleb väga palju nii võttegrupi kui ka saatekülalistega, siis peab ta kõigi nende heaolu eest hoolt kandma. *„Ta peab teadma, kuidas inimesi maha rahustatakse. See on toimetaja puhul väga oluline ülesanne, sest väga sagedasti lähevad inimesed kaamerat nähes täiesti kangeks üleni. Seetõttu, lisaks sellele, et ta on väga hea ajakirjanik, peab ta olema ka väga hea suhtleja, väga hea inimeste tundja ja selline hea inimene südamest ka. Ta peab aitama nii saatejuhti, kui see hädas on, kui ka külalist, kui see hädas on. Nii et toimetaja on sisuliselt võttegrupi ema.*“ (Välba, 2010)

3.1.1.6 Toimetaja kui saate autor

Intervjueeritud toimetajate hinnangul on tegelikult klassikalised taustatoimetajad ETV süsteemist vaikselt kadumas ja üha enam täidavad toimetajad pigem autori rolli, see tähendab, et ei ole vaid autori nõustajaks, vaid ise sisu loojaks.

„Tegelikult, kui me räägime nüüd sellest saate sünniprotsessist, siis tegelikult võtab toimetaja enda peale mitu-mitu funktsiooni. Ta võtab sageli autorifunktsiooni. Kui mõni saatejuht on ka veel selline, kes räägib ainult ettekirjutatud teksti, kes ei ole ise ajakirjanik, siis on tegelikult põhiraskus toimetajal. /.../ Tema kirjutab selle stsenaariumi valmis, lepib kokku sageli ka esinejad, inimesed.“ (Pihel, 2010)

Ka Ruth Alaküla rõhutab, et näiteks ajakirja formaadis saadetes, kus saade koosneb paljudest erinevatest lugudest, on toimetaja sageli nende ühikute sisuline autor. *„Olles toimetaja, räägime näiteks mingisugusest (tele – K.I.) ajakirjast, siis muutub toimetaja automaatselt autoriks, sest toimetaja on enamasti see, kes ütleb, et nüüd me teeme selle loo sellest asjast.*

Ta on selle välja mõelnud, mida inimesed räägivad, milline on see loo struktuur, missugune on loo lähenemine ja millest üldse räägitakse.“ (Alaküla, 2010)

Konkreetsena näitena tõi Gerda Kordemets välja kultuurisaate „OP!“, kus saatejuht Karl-Martin Sinijärv koostab vaid etteantud materjali põhjal oma vahetekstid ja kogu raskus on toimetajal. *„Sa mõtled välja küsimused, kuna OP!-i saatejuht ei tee ise midagi peale oma vaheteks- tide, siis toimetaja käis seal võttel, intervjuueeris ja siis kirjutati need tekstid maha ja OP!-i tehti veel nii, et kuna seal läks see intervjuu hästi väikeste lõikudena sisse, siis tehakse see põhimõtteliselt paberil valmis enne kõik see intervjuu.“ (Kordemets, 2010)*

Renita Timak selgitab, et tegelikult on ka taustatoimetaja tegelikult üks saate autoritest. *„Kui ta on saate brigaadis ikkagi selline toimetaja, kes on selline taustatoimetaja või researchi tegija, siis ta igal juhul on üks selle saate autoritest. Mina arvan niimoodi, kuigi tema autorlus ei pruugi realiseeruda heli ja häälega, teda ei pruugi näha olla, aga tema töö on seal igal juhul sees. Ei ole põhjust arvata, et see ei ole autori töö või sisuline töö, on ikka.“ (Timak, 2010)*

3.1.2 Toimetamine erinevates toimetustes

Kuna antud uurimustöö valimis on esindatud kõigi ETV (v.a haridus- ja teadussaadete) toimetuste esindajad ja ka neid, kes on töötanud erinevates toimetustes, siis annab see võimaluse võrrelda toimetaja tööülesandeid erinevates toimetustes. Suuremal osa vastanutest leidis esimese reaktsioonina, et toimetaja töö eri toimetustes on kindlasti erinev.

„Oi tohutult. Meie (sporditoimetuse – K.I.) puhul juba tõin välja, et meil on inimesed mitmes rollis korraga, siis on ju küll ja küll erinevusi. Te rääkisite just uudiste inimesega, kus päevatoimetaja on see, kes tegelikult paneb saate sisulise poole kokku ja valvab viimase hetkeni, et see kõik toimiks. Aga tema ise ei ole eetris, uudiste ankur on veel teine inimene, lugude autorid on jälle teised. Seal ta sisuliselt istub laua taga. Meil on palju rohkem ühel inimesel kanda ja samal ajal haridustoimetuses, seal on toimetajal veel täiesti teine roll, tema tõesti vaatab terve saate sisulise poole pealt üle, võibolla ta annab nõu autorile, kui ta ei ole autor, aga on ka neid variante, kus toimetaja on autor.“ (Kuuse, 2010)

Gerda Kordemets leiab, et tehniline töö jääb küll samaks, kuid eri toimetuste vahel liikumise teeb keeruliseks just täiesti erinevate valdkondade süvitsi tundmise vajadus. Näiteks on väga erinevad nõudmised publitsistika ja kultuurisaadete toimetajatele. *„Mis on ikka*

uudistetoimetuse töö, kuhu juurde läheb võibolla Terevisioon ja mingit otsa pidi ka Ringvaade, kuni selliste suurte ajakirjandusprogrammide ja uuriva ajakirjanduseni, siis jällegi kultuuritoimetaja töö. Kultuuritoimetuses jääb see tehniline asi, mida toimetaja teeb, ju suures plaanis samaks, lihtsalt see, mida toimetaja peab teadma, on hästi erinev. Ma arvan, et kui režissöör võib vabalt surfata ja teha natuke sporti, natuke kultuuri ja natuke Osooni ja veel midagi, siis toimetajal on see surfamine natuke tavaliselt keerukam. Siis see peab olema väga tema erialapõhine või huvipõhine.“ (Kordemets, 2010)

Ka Anne Raiste arvab, et töö on küll üks, aga erialased või valdkondlikud nõudmised toimetajale on täiesti erinevad. *„Ma kujutan ette, et muusikasaadete toimetajale on hoopis teised nõudmised kui ütleme poliitikatoimetajale, ta peab tõenäoliselt nooti tundma ja teisi inimesi tundma, teistmoodi suhtlema inimestega.“ (Raiste, 2010)* Mariina Mälk toob erinevuse näitena välja kontsertide ülekandmise. *„Seal tuleb see vahe välja, et mida teeb tava elusaate toimetaja ja kontserdite puhul on toimetaja tööülesanded erinevad. Kui me üle kanname midagi, siis see on erialaline. Muusikaharidusega toimetaja on erilisem kui ajakirjandusharidusega.“ (Mälk, 2010)*

Anu Välba toob suurimaks erinevuseks töötempo ja sellest tulenevalt ka võimaliku süvenemise astme. *„Kui me võtame selle, mis puudutab eriti meie toimetust, meie saateid, nagu Terevisioon ja Ringvaade, siis toimetamistempo on kahtlemata hoopis midagi muud, kui teha kultuurisaadet või mingisugust muusikasaadet MI, mis on kord nädalas eetris. Kindlasti meie toimetamine Terevisiooniga koos eeldab ikkagi metsikut tempot, mis tähendab seda, et sa millessegi süveneda ei saa, sa pead kõike haarama lennult. Mis tähendab, et väga sageli on asjad meil käsitletud pealiskaudselt, aga keegi ei ootagi süvaanalüüsi meie saadetelt.“ (Välba 2010)*

Ivo Laev leiab, et erinevused tuleneb pigem saate formaadist. *„Vabariigi kodanikes ma lülitan ennast ikka täiesti ümber. Puhtalt saate formaadist lähtudes. See ei ole enam meelelahutus. See on publitsistika ja tõsisemad teemad. Samas siin (Terevisioonis – K.I.) ma pean väga palju ennast ümber lülitama selle meelelahutuse peale.“ (Laev, 2010)*

Ka Raiste sõnul ei pruugigi olla erinevused tingitud eri toimetustest, vaid pigem meeskonnast, inimestest ja konkreetsest saatest endast. *„Võibolla sõltub rohkem toimetuse sisekliimast või autorist või toimetuse juhust. Et kas tema otsustab või sekkub või tahab ise midagi kaasa*

rääkida või tunneb huvi. Kui palju siis majas selle saate vastu tuntakse huvi. Kõrvalmõjud.“ (Raiste, 2010)

3.1.3 Toimetaja positsioon meeskonnas

Oluline on uurida ka seda, milline on üldse toimetaja positsioon saate loomisel - mille üle toimetajad otsuseid langetavad ja millist kaalu tema otsused omavad. Mingisugusest meeskonnasisesest hierarhiast, kes on kellest tähtsam, intervjuueeritavate hinnangul televisioonis rääkida ei saa. Kõik vastanud rõhutasid televisioonitöö meeskondlikkust.

„Raske on rääkida käsuliinist, sest sageli unustatakse ära see, et televisioon on nii meeskondlik töö, et siin ei ole võimalik üksinda eriti midagi teha. Ja keeldude käskude vormis. Mida see režissöör teeb, kui tal ei ole materjali, millest teha? Mida teeb operaator, kui tal ei ole midagi üles võtta? Mida teeb toimetaja või saatejuht, kui ei ole kokkulepitud saadet, millest teha? Kui saadakse üksteisest valesti aru, töötatakse üksteisele vastu, siis ei tule ka mingit tulemust.“ (Pihel, 2010)

Ka Rannamäe tõi välja, et tema saated sünnivad ühtse meeskonna koostööl. *„meil on selline päris ok kooslus, kolm inimest, toimetaja, režissöör ja mina. Kõik arvavad midagi, aga konflikte pole olnud. Seni on töötanud.*“ (Rannamäe, 2010) Timaku arvates on hädavajalik, et meeskond suudaks üheskoos otsuseid vastu võtta. *„Kui üks meeskond ei suuda arutada ja omavahel kokkulepeteni jõuda, siis mingu laiali. Ja nii on mindud ka. Sellest ei maksa kohe järeldada, et kõik nüüd eraldi on halvad inimesed, on lihtsalt selliseid kooslusi, kes ei saa omavahel räägitud.*“ (Timak, 2010)

Toimetajad toovad välja, et pigem saab rääkida erinevatest vastutusastmetest kui käsuliinist. Kuigi ka vastutus on tänapäeval nende sõnul meeskonna peale ära hajunud. *„Vanasti oli see, et toimetaja vastutas naha ja karvadega kogu saate eest, praegusel hetkel on see ühe saate eest vastutus hästi ära hajunud. Peaks vastutama toimetaja, osa eest peaks vastutama režissöör, tegelikult vastutaks produtsent, lõppkokkuvõttes üldse toimetuse juht. Ühesõnaga, keegi ei tea, kes vastutab.*“ (Pihel, 2010)

Välba sõnul võiks ideaalolukorras toimetuses vastutada sisulise poole eest vastutav toimetaja, kuid tema kogemuse põhjal on alati viimaseks vastutajaks olnud see, kes eetrisse läheb. *„Kõik toimetajad on ammuilma juba koju ära läinud, kui järgmiseks päevaks on vaja kolme koerapoega, eksperimenti. Siis lõpuks oleme meie Markoga ikkagi need, kes kahekesi*

helistame. Te olete eetris, teie vastutate. Niimoodi tegelikult asju ajada ei saa. Nüüd me oleme oma uues saates saanud asju ajada nii, et meil on olemas vastutav toimetaja, kes on Mari Karell ja temale langeb kogu saate vastutus. Kõik ajavad, et tema vastutab. Võikski ikka olla nii, et temale allub kõik, nii saatejuhid ja toimetajad. Tema siis allub omakorda produtsendile, ta on siis võrdsel pulgal režissööriga, kes vastutab saates pildilise poole eest. Aga reeglina ETV-s sellist asja ei ole olemas. Reeglina on nii, et vastutab see, kes on eetris. See on ebaaus, aga toimib.“ (Välba, 2010)

Võimalikud on ka kõikvõimalikud meeskonnasisesed kokkulepped. Uudistetoimetaja Raiste sõnul jääb näiteks AK-s teemade osas viimane sõna päevatoimetajale, Aeg luubis autorile. Päris suured ülemused tema sõnul saadete sisusse ei sekku. „*Sekkuvad võibolla siis, kui meil on pea täiesti tühi ja siis meil tuleb meelde, et meil on ka ülemus Urmet Kook, kes võiks ka asja vastu huvi tunda ja kuna ta on päris peaprodutsendina kirjas, siis lähme käed puusas tema juurde ja küsime teemat, sest meil on kõik ära kukkunud. Seda, et keegi tuleks ja ütleks, et pead tegema, seda tavaliselt ei ole.“ (Raiste, 2010)*

Ruth Alaküla pakub välja teoreetilise ideaalvariandi vastutuse jaotumisest saate sünniprotsessis: „*Kui toimetaja vastutab sisulise külje eest ja režissöör pildilise külje eest, siis produtsent kogu selle asja toimimise eest ja selle eest, et kõik, mis toimetajad ja režissöörid, kes on saate tegijad, et kõik, mis nad vajad, kõik ka toimiksid.“ (Alaküla, 2010)*

Ühel nõul ollakse selles, et saate valmimisel jääb viimane sõna režissöörile, kes materjali lõpuks kokku paneb. Samuti võtab otse-eetris otsused vastu režissöör, kelle „*näppude all on nupud ja heebliid“ (Timak, 2010).*

3.1.4 Ametite segunemine

Intervjuusid tehes selgus, et nn puhtaid teletoimetajaid, kes poleks saatejuhina eetris või teeks mõne saate juures kaasa produtsendi, režissööri või assistendina, enam ETV-sse õieti jäänud polegi. Samuti ei saa intervjuueeritavate hinnangul rääkida kindlalt piiritletud ametikohtadest.

„*See on ainult küsimise ilu, et kas ma olen toimetaja-kommentaator-saatejuht, misiganes, reporter. Kõik see on tegelikult üks töö. Meil ei ole nii kindlaid piire. Ma arvan, et ei olegi hea nii ülikindlaid piire tõmmata. Mida universaalsemad on inimesed, seda parem. /.../ Eriti meie väikses televisioonis, väikses riigis.“ (Rannamäe, 2010)*

Ka Lembitu Kuuse leiab, et hästi kokku sobivas meeskonnas ongi ametite piirid väga hägused. „Ikkagi kattuvad, minu kogemuses ei saagi sellist jäika joont tõmmata ja kui me vaatame praegu meie toimetust, mis on küll natuke erilaadne, meil on inimesi vähe, siis on selge, et ka uudiste toimetaja on ka ühtlasi selle saate juht ja lugudegi autor, nii et selles mõttes on ka jälle mitu asja ühe inimese kanda.“ (Kuuse, 2010)

Renita Timak selgitab, et mõningad ametipiiride hägustumised on tulnud ka ETV-s toimunud ametikohtade struktuuri muutustest, näiteks on lisandunud produtsendi ametikoht, mis võttis üle osa varem toimetajale kuulunud kohustustest. „Nõukogude ajal sellist produtsendi ametit ei tuntud. Toimetaja oli ka see, kes ajas saatesse ka esinejad kokku, leppis kokku kõik kohtumised ja intervjuu ajad ja tegi eelarve jne. Nüüd, kui need rollid on lahutatud, siis ma teen ka selle teise poole ära oma sarja juures. Ütleme, et ma niivõrd palju tunnen numbreid, et ma suudan teha eelarvet ja seal mingid vajalikud lepingud ja paberid ja arved, need ma ajan korda ja tehnika tellimised jne. saan hakkama. Aga huvi pakub mulle ikkagi see sisuline pool.“ (Timak, 2010)

Anu Välba arvates ei olegi teles võimalik niimoodi töötada, et sa valdad kogu ala, kuid mida rohkem inimene teab ja millega hakkama saab, seda parem tal on. „Alati on inimesi vähe, raha vähe ja aega vähe. Ega asi on tegelt selles ka, et teles ei ole need ametid nii selgelt eristunud. Meil ei ole ju teleõpetust. Ise sa lood siin oma süsteeme.“ (Välba, 2010)

3.2. Saadete sisuline toimetamine

Eelnevast teletoimetamise spetsiifika analüüsist selgus, et ka teletoimetajad vastutavad peamiselt ikkagi saadete sisulise poole eest. Kusjuures toimetajad pole suuremal osal juhtudes või klassikalises mõttes need, kes reaalselt sisu loovad, vaid teevad valikuid, millest ja kuidas rääkida. Seega saab uurida seda, millest toimetajad oma valikutes lähtuvad. Toimetaja sisulised valikud jagunevad televisioonis kaheks: teemade leidmine ehk ideede genereerimine ning sobivate teemade väljaselekteerimine ja käsituslaadi valimine. Jaotan analüüsi vastavalt Shoemakeri ja Reese (1991) meedia sisu loomise mõjutuste tasanditele: individuaalne, meediarutiinide ja organisatsiooniline.

3.2.1 Individuaalne tasand

Siin käsitlen neid aspekte, mis on ühel või teisel moel mõjutatud toimetaja isiklikust kogemustest ja väärtustest. Teemade leidmise seisukohast tõid toimetajad välja, et paljuski sõltuvad valikud toimetaja informeeritusest ja ühiskonnas toimuvaga kursis olemisest. Toimetajal peab olema ülevaade kalendrist, kuid mitte vaid tähtpäevade ja sünnipäevade mõttes, vaid ka erinevate organisatsioonide või riigi tasemel toimuvatest sündmustest. „*See on üks lõpmatu ring septembri algusest kuni mai lõpuni. Kogu aeg mõtled, et ahaa, praegu on see, siis on see, oma sisemist kalendrit, kus on sündmused, hakkad varakult mõtlema juba. Mõne inimese kutsud juba mõneks ajaks ette ära ja teemade peale mõtled. Vaatad igasuguste tähtpäevade kalendrid üle ja pidev siblimine on see töö.*“ (Rannamäe, 2010)

Lembitu Kuuse toob välja, et igasuguste uudislike saadete puhul on toimetaja informeeritus toimuvatest sündmustest hädavajalik. „*Mis puudutab uudistesaadet, siis siin on selge, et üks asi on sinu informeeritus ehk teiste sõnadega informatsioon sündmuste kohta, millest sa teed mingi valiku ja muidugi kiire reageerimine niisugustele sündmustele, mis on vältimatud sellel päeval.*“ (Kuuse, 2010)

On tuntud tõde, et ajakirjanik on nii hea kui tema allikad. Toimetajad tõid välja, et suurem osa inimlikke teemasid leitakse justnimelt teiste inimestega isiklikult suheldes, kusjuures mitte alati intervjuu vaid ka tavalise vestluse käigus. „*Või lihtsalt kusagil muu asja võttel või muu intervjuu käigus hakkab kooruma, et oi, selline asi on tulemas või selline mõte on olemas või midagi on kohe-kohe juhtumas. Sellise hilisema jutu käigus tuleb välja võibolla hoopis parem teema, kui see, mida sa lähed tegema.*“ (Raiste, 2010)

Olulisena tuuakse välja ka toimetaja isiklik elu ja huvid. Näiteks Anne Raiste toob välja, et valimiste ajal sai ta palju teemasid pakkuda välja lähtuvalt sellest, mis toimus tema elukohas Paldiskis. *„Lihtsalt elust endast. Kuna ma ise elan Paldiskis, siis see linn oli viimaste valimiste ajal väga kuum koht, mina kui valija nägin seal üht-teist põnevat, need teemad läksid siis igale poole teistesse saadettesse.“* (Raiste, 2010)

Samuti toodi teemade leidmisel välja isikliku kogemus ja emotsioon mingist külastatud üritusest või sündmusest. *„Näiteks mõnda näitust vaadates. Maarja Unduski kunstigaleriis oli niivõrd kihvt, nahkmaalid, et juba nende tööde nägemine, tundus, et siit tuleks nüüd midagi teha. Nii et see võib olla mingi loetud raamat, mingi nähtud situatsioon, mingi vestluse käigus mingi teema. Inimese looming ikka inspireerib.“* (Mälk, 2010)

Ruth Alaküla rõhutab, et toimetaja isiklik kogemus ja teadmised oma valdkonnas aitavad märgata sündmusi või teemasid, mis kogenematul inimesel kahe silma vahele jääks. *„Lõppude lõpuks ka see, mis sulle endale tundub ka ilma pressiteateta, kui sa näed, et on tulemas mingi kontsert, mis tundub sulle tähtis, siis juba oma kogemuse ja baasi pealt sulle tuleb mingi pilt silme ette ja sa tead, et sellest tuleb rääkida, vahet ei ole, kas on pressiteade või ei ole. Kas keegi teine sellest on rääkinud või ei. Et kes siis esimesena saab. Võibolla see ongi kõige esimene tegelikult, ikkagi see omaenese kultuurikogemus.“* (Alaküla, 2010)

Kordemets leiab, et toimetajal peab olema oma valdkonnas tekkinud teatav kõhutunne ja teadmine, mille järgi teemasid valida. *„Mõnikord on küll nii, et vaatad seda pressiteatekest ja seal on mingid noored kunstnikud, kelle nimi sulle ka midagi ei ütle, pärast võid endale kasvõi paela kaela panna, et oled maha maganud midagi väga olulist. Seda võib juhtuda. See oleneb kõik sellest, kui palju sa lugenud oled, kui palju sa inimesi tunned. Tuult peab nuusutama. Kellel seda nuhhi ei ole, et ära nuusutada seda, mis moodi tuleb...“* (Kordemets, 2010)

Palju rõhutati ka seda, et toimetaja või ka lihtsalt ajakirjaniku puhul on oluline suur tutvusringkond, sest eriti televisioonis on oluline iga teema juurde saada inimene. Sageli leitakse need inimesed just oma tutvusringkonna kaudu. *„Ma arvan, et paljud teletöötajad on oma tuttavaid ja sõpru n-ö „mehele pannud” ja „kasutanud” neid ära. Aga veel ka tuttavate tuttavaid või vähemalt küsida kellegi käest.“* (Pihel, 2010)

Peale selle, et toimetaja peab oskama ideid genereerida, peab ta oskama nii enda kui ka teiste meeskonnaliikmete ideedest välja valida need, mis antud saatesse ja konteksti sobivad, kajastamist väärivad.

Ühe olulisima kriteeriumina, kuidas sobivad teemad ebasobivatest eristada, tõid toimetajad välja meeskonnaliikmete isikliku huvi teema vastu. „Kui saatejuhti ega toimetajat teema ei huvita, siis ei ole mõtet hakata seda teemat käsitlema. Või siis tuleb leida nurk, mille kaudu seda käsitleda. Sest nii kaua, kuni see teema ei huvita kedagi toimetuses, ei huvita see ka vaatajat.“ (Välba, 2010)

Kusjuures Laev toob välja, et tema arvates ei pea teema otse-eetris tehtavate intervjuude puhul huvi pakkuma mitte eelkõige toimetajale, vaid saatejuhile. „Tele puhul on minu jaoks oluline see, et saatejuhil peab minema silm särama selle teema peale, sest muidu ei tule hea intervjuu, muidu see teema ei müü. Sest kui ma mõtlen välja teema ja kutsun saatesse külalise, aga see ei eruta saatejuhti, ta peab seda surmigavaks, siis on seda intervjuust väga selgelt välja näha.“ (Laev, 2010)

Mitmed toimetajad tõid välja, et toimetajatel peab aja jooksul kujunema välja mingisugune sisetunne sellest, mis võiks televaatajaid huvitada. „Ma väga vabandan sõnakasutuse pärast, aga kui ma töötasin Tv1-s, siis seal oli üks operaator ütles, et kui inimene saab öelda uudise lõpus: „A, mne *****“, siis järelikult see on täiesti mõttetu uudis, see oleks võinud täiesti olemata olla. Ja tal oli täiesti õigus, mis siis, et ta oli operaator ja ei tegelenud sisulise poolega. Sul peab olema sabakondis mingisugune tunne, et kui inimene vaatab seda, siis ta jääb kuulama, et see on huvitav, et see läheb talle korda. Sa pead mingil määral ära tabama selle vaataja ootuse.“ (Laev, 2010)

Gerda Kordemets toob lisaks kõhutundele välja ka taustateadmiste olulisuse. „Aga kuidas välja valida, et just see näitus kõikidest näitustest, siis ega siin mingit reeglit ei ole. Väga tihti see ongi selline kõhutunne või tuule nuusutamine. Kui sa väga palju tausta ei tea. Siis sa muidugi saad alati uurida. Tänapäeval Googeldamine aitab alati, et ennast hästi kiiresti kurssi viia.“ (Kordemets, 2010)

Samuti rõhutati, et toimetaja peab ära tundma teemad, mis ei pruugi olla huvitavad, kuid on antud hetkel olulised kajastada. „Eks ta peaks huvi pakkuma ja oluline olema, aga järelikult peab siis saate autor, toimetaja olema siis sedavõrd pädev endas ja sellel alal, et ta oskab eristada olulist mitteolulisest ja selge see, et kui linnas toimub mäss, siis samal ajal eetris

rääkida suslikute suguelust, see oleks vist nagu... Jällegi valikute küsimus. Eeldab jällegi laia silmaringi ja teadmist päris paljudest asjadest, et sa oskad olulist mitteolulisest eristada ja huvitavat välja tuua.“ (Kuuse, 2010)

Kultuuritoimetajad rõhutavad, et toimetaja peab suutma valdkonnas toimivas tohutus hulgas tegevuses näha ja ära tunda ka n-ö tõusvaid tähti. *„Kultuuriteemadel on teinekord, võibolla just need asjad, mis teinekord on, et oma kultuuri, hariduse ja tausta pealt saades aru, et see on väga tähtis, mingi kultuurinähtusena väga oluline. See on see, mida peab inimestele rääkima, isegi kui see ei tundu esmapilgul täiesti mainstream asi olevat.“ (Alaküla, 2010)*

Alaküla lisab, et ükskõik, mis teleekraanilt tuleb ja inimesteni jõuab, omab mingit sotsiaalset tähendust ja kõnetab inimesi, kuid selle peale, mil moel see täpselt võib inimesi mõjutada, keegi igapäevaselt mõelda ei jõua, lähtutakse ikkagi iseenda arvamusest. *„Ma mäletan, et Priit Pärna käest küsiti ükskord, et kellele ta teeb filme ja siis ta ütles, et ta teeb neid ikka iseendale. Ma arvan, et me kõik teeme seda nii. Me räägime nendest asjadest, mis meie jaoks on olulised ja huvitavad. See on lihtsalt see, et ma tahaksin sulle rääkida, et selline kontsert, selline kohutavalt lahe inimene teeb sellist kohutavalt kihvti asja.“ (Alaküla, 2010)*

Piheli arvates sõltub ka saate mõju sellest, kui palju antud teema tegijale endale korda läheb. *„Aga kui on saateteemad, mis on su enda jaoks olulised, mille juures sa tunned, et teised peaksid ka seda teada saama, siis tegelikult enamike teemadega ongi nii, et see on nagu tilk vett, mis lõpuks kivisse augu uuristab.“ (Pihel, 2010)*

3.2.2 Meediarutiinide tasand

Meediarutiinid kui üldisemalt ajakirjanduses ja spetsiifilisemalt toimetuses välja kujunenud töötamise põhimõtted on valikute tegemisel sageli otsustava tähtsusega kõikides meediakanalites. Samas tuleb rõhutada, et need on seotud väga otseselt antud toimetuse tööruutiinide ja väärtustega.

Teemade valikut mõjutavad oluliselt meedias välja kujunenud info leidmise viisid. Üks traditsioonilisemaid tänapäeva ajakirjanike infoallikaid on pressiteated, mis edastavad esmast infot, mis toimub erinevates organisatsioonides. Need teated on küll tavaliselt kommertseesmärkidega ning toimetajad pigem häbenevad pressiteadete kasutamist teemade allikana, kuid tunnistavad, et tihti on see siiski viis, kuidas info kõige kiiremini ajakirjanikeni jõuab.

„Üks variant ongi see, et nad tulevad sulle lihtsalt arvutisse ja ummistavad su arvuti täielikult. Kultuurivaldkonnas ikkagi toimub nii meeletult palju asju, et omaette raskus on hoopis sealt välja selekteerida see, mis on väärib tegemist.“ (Kordemets, 2010) „Mingi osa tuleb ikkagi nende samade pressiteadete kaudu tõenäoliselt, midagi pole parata, sealt info liigub.“ (Alaküla, 2010)

Peale pressiteadete võtavad ürituste korraldajad või mingite teemade võtmeisikud saadete tegijatega ka ise otse kontakti. *„Enamik teemasid, kui sa teed mingit kindlat saadet, OP!i või Ringvaadet, siis enamik teemasid leiab sind lihtsalt üles. Sest need inimesed, kes tahavad oma asju kuulutada, otsivad sind üles.“ (Kordemets, 2010)*

Igasuguste vihjete ja pressiteadete puhul rõhutatakse aga seda, et toimetajad peavad korralikult uurima sündmuse tausta, sest sageli on tegemist peidetud reklaamprojektiga või on jäetud mulje, et asi on tunduvalt huvitavam kui tegelikult. *„Mõnikord on nii, et sulle laekub mingi vihje, et üks inimene kogub koerasabasisid. Keegi ei tea sellest mitte midagi. Korjad neid vihjeid ja vaatad, mis on toimumas. Mingi hetk hakkavad need teemad sinuni ise jõudma. Muidugi ei saa ka alahinnata selliseid asju, et inimesed kirjutavad sulle, et meil on selline huvitav asi toimumas. Siis sa hakkad mõtlema, et kas ikka on huvitav. Siis sa pead väga palju eitavaid vastuseid andma inimestele.“ (Laev, 2010)*

Nii nagu praktiliselt kogu ajakirjandus, lähtutakse ka televisioonis erinevate saadete juures aktuaalsusest, mis on ka üks uudisväärtuste kriteeriumitest. Sageli tähendab aktuaalsus seda, et seda teemat kajastavad teised väljaanded. Nii et teemade valimisel on oluline ka see, et räägitaks sellest, millest teised räägivad, millest ei saa rääkimata jätta. *„Järjest suurem osa vähemalt selles MI saates, tõesti ju teistest meediaväljaannetest. Mis kuskil on esile kerkinud ja millest räägitakse.“ (Alaküla, 2010) „Kooskõlas sellega, mis meie ümber toimub. Edasiarendused sellest, mis ühiskonnas jutuks on.“ (Välba, 2010)*

Toimetajad tunnistasid ka, et televisiooni puhul mängivad suurt rolli praktilised küsimused, eelkõige see, kas teema on telepärane või mitte, st kas seda on võimalik visuaalselt kuidagi kajastada.

„Siis muidugi telesaate puhul, toimetaja peab mõtlema, mida selles loos saab näidata. Kui ta seda ei tee, siis ta pole väga professionaalne. Ta paneb oma režissööri lihtsalt väga halba

olukorda. Ja kui ta valib teema, mis iseendaga loomulikult viisil mingit visuaali kaasa ei too, siis ta peab aitama välja mõelda, kuidas seda visualiseerida.“ (Kordemets, 2010)

Mariina Mälk selgitab, et nn rääkivaid päid televisioonis ei armastata. Seega peab saate meeskond suutma valida teema, mille puhul on, mida näidata, või leidma mooduse, kuidas teemat telepäraseks teha. *„Pildis peab midagi näidata olema. Näiteks mistõttu on kirjandussaadet väga keeruline teha, kui ta ei ole mingis... Kui me ei lepi sellega, et targad inimesed räägivad ja arutavad ja meie kuulame seda. Kui selle kohta hakkab juba ühiskonnast tulema, et jälle rääkivad pead, jälle rääkivad pead, teatud tüdimus, siis pead hakkama nuputama, et kuidas seda formaati leida. Kas ta on mänguline, kas ta on viktoriin, kas ta on lavastuslike mingite osadega.*“ (Mälk, 2010)

Jutusaadet juhtiv Rannamäe selgitab, et televisiooni jutusaates käsitletav teema peab olema huvitavalt lahendatav. *„Ei ole ju olemas häid ja halbu teemasid. On natuke huvitavamad ja mis lasevad ennast telepäraselt jutupurki panna ja mõni on väga nahkne, mis ei lase. Ei tule kõne alla. /.../ Ma otsin alati sisimas kasvõi mingit väikest konflikti, et see elavdab saadet. Keegi on midagi teravat öelnud mingi saatekülalise mõtte peale, siis ma selle tingimata loen ette. Tekib ikka jälle mingi särin.*“ (Rannamäe, 2010)

Kuna televisiooniloo ülesvõtmine oleneb paljudest inimestest, tehnikast ja rahalistest võimalustest, siis teatud teemadest tuleb loobuda lihtsalt sellepärast, et antud päeval ei ole võimalik kaamerat saada või inimestel on vaba päev. *„Pühapäev on kõigil vaba päev ja ükskõik kui tore asi see ka on, sinna ei saa minna. Mõni päev on mingi teine asi, kuhu on vaja tehnikat ja mingi asi, mis võiks ka väga huvitav olla, jääb kajatamata. Oleks ta kolm päeva hiljem olnud, siis oleks kajastamist leidnud. Sellised praktilised, pragmaatilised asjad omavad ka tähtsust kahjuks. Kõige selgem näide on suvi. Kõik head asjad, mis suvel toimuvad, ei mahu meie saatesse, nendest ei räägita, sest suvel lihtsalt saadet ei ole.*“ (Alaküla, 2010)

Välba selgitab, et teemade valimisel on rahalised piirangud väga olulised, kuna näiteks mööda Eestit reisimine tähendab televisiooni jaoks suuri väljaminekuid. *„Kõigepealt hakataksegi mõtlema rahast, siis mõeldakse muust edasi. Muidugi, see paneb väga suuri piire. Me tahaksime teha suurepäraseid lugusid, aga kui meil ei ole raha kaameraga minna Valka, siis me ei lähe, me peame olema Tallinnas. Väga suuri piiranguid paneb. Kui meil oleks raha teha saateid, kui me saaksime natukene sõita ringi, siis see päästaks palju välja.*“ (Välba, 2010)

Mõningatel saadetel mõjutab valikuid ka kindel formaat või saate ülesehitamise põhimõtted. „Kultuuris on lihtne, kui me võtame selle, et on televisioonis toimuv telemagasin, siis sellega on kõik väga lihtne: esimene teema peab olema visuaalne, järelkult teater või film. Et inimene jääks teleka ette. Siis võib tulla pikem ja pehmem uurimuslikum, analüütilisem teema, ja lõpus peaks olema veel midagi, mis oleks selline lühem, aga samal ajal mõnus. Seal võib siis olla mingi eksperimentaalmuusika või kihvt kunstinäitus või midagi sellist. Põhimõtteliselt niimoodi labidaga lüües panime meie seda saadet kokku.“ (Kordemets, 2010)

Nii nagu igas ajakirjanduse vormis, on teemade valikul olulisteks kriteeriumideks uudsus ja erakordsus. „Me ei lähe lihtsalt niimoodi peale, et täna tuleb meil stuudiosse mingi laulja, räägime temaga midagi. See ei ole nii. Toimetaja ja saatejuhi koostööl leitakse ikka mingi iva ka. Vähemalt ühe uue asja ikka võiks teada saada vähemalt, nagu ütles Urmas Ott.“ (Välba, 2010)

Televisioonile omaselt tõid aga toimetajad välja selle, et teema võib muuta huvitavaks ka uus lähenemisenurk uue rääkija kaudu. „Kindlasti alati on huvitav tassida ekraanile mõni selline inimene, kes on huvitav, väga erudeeritud ja tubli, aga keda ei ole kunagi televisioonis näidatud. Nii et mingisugune uudsuse moment on oluline.“ (Timak, 2010) „Mu kallis kursavend Ivar Vigla ütles teatud nägude kohta, et „ekraan on seestpoolt võidunud“. Et neid on nii palju olnud, nende käest on nii palju küsitud arvamusi, nende juures on nii palju käidud, et ekraan on seestpoolt võidunud. Hea teema on see, et ekraan ei tohi seestpoolt ära võiduda. Ta peab olema uus, uue lähenemisega, üllatuslik.“ (Pihel, 2010)

3.2.3 Organisatsiooni tasand

Eesti Televisioon on Eesti Rahvusringhäälingu avalik-õiguslik televisioon, mille toimimist reguleerib Eesti Rahvusringhäälingu seadus, kus peale rahastamise ja juhtimise käsitletakse ka saadete sisu ja programmi tervikuna.

Küsites toimetajatelt, mida tähendab nende jaoks töötamine avalik-õiguslikus ringhäälingus, rääkisid nad peamiselt vastandumisest erakanalitele ja viimastega seostuvatele kontseptsioonidele nagu meelelahutuslikkus, kollasus, reitingule orienteeritus ja reklaamirahadest sõltumine.

Mõned kauaaegsed toimetajad on ETV-ga niivõrd seotud, et isegi mõte erakanalis (tegelikult küll siis produktsioonifirmas) töötamisest ei ole neile vastuvõetav. „Selles mõttes ei ole minu

jaoks kunagi isegi teoreetiliselt tulnud pähe, et ma peaks kuhugi mujale minema, et ma lähen siis, kui siin midagi juhtub, sinna. Kuhugi kõrvale. Ma lähen pigem lehte või aednikuks. Mis iganes. Aga ma kindlasti ei lähe kommerts. See oleks surm. See on hoopis teine maailm. Ma ju tunnen neid kõiki ja see, kuidas nemad asjadest räägivad ja mis meil siin räägitakse, see on kaks isesaja. Nagu öö ja päev.“ (Rannamäe, 2010)

Kusagil mujal ei tahaks töötada ka Gerda Kordemets, kes siiski rõhutab, et ETV puhul pole oluline rahvusringhäälingu või avalik-õiguslikkuse silt, vaid ETV kui oma väärtustega organisatsioon. *„Ma võin öelda, et ega ma eriti ei tahaks küll töötada üheski teises televisioonis. Siis ma ei töötaks tõenäoliselt üldse televisioonis. Mulle rahvusringhäälingus töötamine ei tähenda küll mitte midagi. Mulle tähendab ETV ja on tähendanud alati väga palju. Kommertskanalis ma töötada ei tahaks.“ (Kordemets, 2010)*

Ka Ruth Alaküla tõi välja, et ETV kui organisatsiooni ametlik nimi on korduvalt muutunud, kuid töötajate jaoks on see ikkagi sama organisatsioon, valikuid mõjutab aga rohkem hoopis töötajate endi eetika. *„See aeg, mis mina olen töötanud telemajas, mis on juba päris pikk aeg, on see nimi ka nii palju muutunud, et mina ei oskaks selle nime kohta nagu eriti midagi öelda. Ma arvan, et meie otsuste vääriskust mõõdab pigem meie endi sisemine eetiline kell kui asutuse nimi, kus me töötame.“ (Alaküla, 2010)*

Avalik-õigusliku ringhäälingu kui sisulist kontseptsiooni ja konkreetsete reeglite, mis sellest tulenevad, järgimist, nimetasid otseselt vaid paar toimetajat. Näiteks Anne Raiste tõi välja rahvusringhäälingu seaduse, kuid vihjas, et see on pigem reeglistik, mille sisust keegi täpselt ei tea. *„See tähendab rahvusringhäälingu seadust, millest tuleb kinni pidada. /.../ Asjad, mida me päris täpselt ei tea, aga mida me võime rahvusringhäälingu seadusest lugeda.“ (Raiste, 2010)*

Avalik-õigusliku televisiooni missioonist ja usaldusväarsusest rääkis Ulvi Pihel, kes tõi välja ka avalik-õigusliku ringhäälingu kontseptsiooni kriteeriume nagu kultuuri säilitamine, tasakaalustatus jne. *„Praegu tähendab see seda, et päris kõik ei ole lubatud. Me peame mõtlema, mis on need teemad, kes on need esinejad. /.../ Ta nõuab kontrolli mõnevõrra rohkem. Eks me siin ise oleme iseenda kõige suuremad tsensorid. Kui me hakkame mõtlema, mis peaks olema avalik-õigusliku televisiooni missioon? See peaks olema kultuuri säilitamine, teatud mõttes ta peaks aitama inimestel elada, aru saada ühiskonna nähtustest, olla tasakaalustatud. Need on kõik need asjad, millega tegelikult tuleb arvestada. Selles mõttes*

tuleb olla tähelepanelik, et sõnal on suurem kaal. Me oleme küll aeg-ajalt igavad, aga ma arvan, et me oleme usaldusväärsed.“ (Pihel, 2010)

Anu Välba toob välja, et töötamine avalik-õiguslikus televisioonis tähendab vastutust ja meelelahutuse puhul ka teatud piiranguid. *„Tähendab seda, et me peame väga täpselt alati mõtlema, mida me käsitleme ja mis on asjad, millega ei ole mõtet riskida. Meie oleme kogu aeg saanud õiendada sellepärast, et me ei oska teha piisavalt avalik-õiguslikku meelelahutust.*“ (Välba, 2010)

Ka Ivo Laeva sõnul tähendab see seda, et teemade valikul on mingisugused piirangud ja ootused kvaliteedile. *„Väga palju tähendab. Sa ei pea olema väga nutikas inimene, et kui ma soovitan inimestele, et kui sa tahad teada, millised on kriteeriumid, siis vaata Reporterit ja vaata Aktuaalset kaamerat ja mõtle, milline on vahe. On muidugi. See, et sa ei tohi ikkagi latti alla lasta ja sa ei lähe teatud teemade peale.*“ (Laev, 2010)

Rannamäe ja Timaku arvates tähendab see nende jaoks võimalust teha tõsisid saateid. *„Ma saan siin teha ikkagi asju, mis on olulised ühiskonnale, olulised ajakirjandusele ja ühiskonnale.*“ (Rannamäe, 2010) *„Eks ta tähendab vast seda, et ma pean arvestama sellega, millega ma niikuinii hea meelega arvestan, et missuguste saadete reas on see, mida mina teen. Et mis sõnumi ma sellesse programmi lisan, kui ma tegelen selle asjaga, millega ma tegelen. Mis on muidugi kena, on see, et me ei pea arvestama igasuguste reklaaminõuetega. Ega kilina ja kolinaga, et me ei pea asju tegema ilusamaks, kui nad on. Minule meeldib teha tõsisid saateid ja meeldiks tegelikult teha ka naljasaateid, kui ma suudaks vaimukat naljasaadet teha üldse, aga sellel peab olema ikkagi mingisugune mõte.* (Timak, 2010)

On ka toimetajaid, kes lihtsalt eitavad igasuguseid organisatsioonist lähtuvaid piiranguid. Näiteks Aarne Rannamäe sõnul ei pane avalik-õiguslik institutsioon talle peale mitte mingisuguseid piiranguid, vaid pigem avardab võimalusi. *„Mul ei ole kunagi olnud sellist asja. Vastupidi. Ma olen saadetesse isegi selliseid heas mõttes huligaane kutsunud küll ja küll. Keda ka kollane ja Kroonika taoline pruugib, aga tal peab siis ikka asja kohta midagi öelda olema.*“ (Rannamäe, 2010)

Ka Gerda Kordemets pole piiranguid tundnud. *„Ma olen siin olnud tööl 86ndast aastast, vahepeal oli viieaastane paus, aga ma ei ole küll seda kunagi tundnud. Mul ükskord noores peas tehtud väike telelavastus pandi riivile, sest see oli tolleaegsete peatoimetajate arvates liiga must huumor, aga ei, üldsegi mitte.*“ (Kordemets, 2010)

Teisalt tunnevad ETV toimetajad tänapäeva üha meelelahutuslikumaks muutuvast meediamaaailmas, et avalik-õiguslik organisatsioon kaitseb neid kollase ehk seltskonnameediale omase meelelahutuslikkuse eest.

„Meie endi jaoks ta kaitseb pigem kollase pealetungi eest. Ega ei tahaks ju hiilivat kollast. Paratamatult see on ju igale poole sisse tulnud ja meile ka natuke, aga ma ei kujuta ette, et mingit sellist Reporterit või Võsareporterit moodi saadet rahvusringhäälingus tuleks. Me siin ise oleme võibolla veel kriitilisemad kui väljastpoolt, et see saade on kollane või teeme kolleegidele etteheiteid.“ (Raiste, 2010)

Intervjueeritud toimetajad selgitavad, et reiting ehk mõõdetud vaatajate hulk on avalik-õiguslikus televisioonis oluline tagaside vormina mitte reklaamimüügi vahendina nagu erakanalites. Nad jälgivad seda selleks, et saada oma tehtud tööle mingit auditooriumipoolset hinnangut, mitte selleks, et nende arvude põhjal oma saadet müügivahendina kasutada. Näiteks reitingu langus annab saate tegijatele märki, et midagi on halvasti ja midagi on tarvis muuta.

„See on umbes nii, et kui demokraatia kohta öeldakse, et see on kehv, aga paremat meil ei ole, siis samamoodi reitingu kohta võib öelda, et see ei ole meile oluline, see on kehv, aga üks vähestest võimalustest, mille järgi me saame näha vaataja huvi ja sellest midagi järeldada. Me ei võta seda võidujooksuna, aga kui ta läheb ikka madalamale, siis me küsime enda käest, et mis meil viga on. Äkki saaks ikka paremini teha, midagi muuta. Selles mõttes on reiting oluline, aga teistel põhjustel. Mitte sellepärast, et kuidas võimalikult palju reklaami müüa.“ (Laev, 2010)

4. Järeldused ja diskussioon

4.2 Järeldused

Antud uurimustöö eesmärgiks oli uurida toimetamist avalik-õiguslikus televisioonis ETV. Toimetaja ametikoht ja ülesanded televisioonis, nii nagu see toimib ETV-s, on küllalt haruldane nähtus, mis eksisteerib teatud moel ka Põhjamaades ja Venemaal. Seega on antud uurimustöö üks samm lähemale selle konkreetse Eestis leviva teletoimetamise kontseptsiooni mõistmisele ja defineerimisele. Uurimuse põhiprobleemid olid sõnastatud uurimisküsimustena. Kuna antud uurimus tegeleb vaid toimetajate endi sõnastatud arvamuste ja hinnangutega oma tööle, siis ei saa seda võtta lõpliku tõena, kuid annab siiski teatud ülevaate ja algmaterjali edasisteks uurimusteks.

1. Kuidas defineerivad ETV toimetajad oma tööd ja positsiooni telesaadete loomisel?

Intervjueeritavate hinnangul oleneb toimetaja roll ja ülesanded eelkõige konkreetse saate meeskonna omavahelistest kokkulepetest. Maailma mõistes väga väikeses organisatsioonis, nagu seda on ETV, on inimesed üha universaalsemad ning toimub ulatuslik rollide ja ametite segunemine. Siiski saab intervjueeritud kauaaegsete toimetajate kogemuste põhjal sõnastada erinevaid võimalusi ja kombinatsioone. Toimetaja klassikaliseks ja ideaalilähedaseks rolliks peetakse saate autori abistamist, mis tähendab, et toimetaja on autori konsultant, kes säilitab eelkõige kõrvaltvaataja pilgu. Toimetaja tavalisemate ülesannete seas on ka ideede genereerimine ja (kaadritaguste) intervjuude läbiviimine. Üldisemalt vastutab toimetaja saate sisulise terviklikkuse eest, see tähendab, et just toimetaja peaks olema see, kes vaatab n-ö suurt pilti: seda, et järgitaks saate formaati, ülesehitust, teemade varieeruvust ajalises perspektiivis. Lähtuvalt konkreetsest toimetajast ja meeskonnast, kus ta töötab, võib toimetaja olla ka võttemeeskonna eest hoolitseja - see, kes vahendab erinevate osapoolte vahel informatsiooni ja samas kogub inimesed vajadusel kokku. Intervjueeritavate hinnangutest võis järeldada, et uuema suundumusena on üldse kadumas klassikaline taustatoimetaja kontseptsioon ning toimetaja on üha enam ühtlasi ka ise saate autor ehk mitte vaid saate kokkupanija abiline, vaid ise otsustaja. Eriti selgelt väljendub see saadetes, kus saatejuhid ei ole ise ajakirjanikud ega toimetajad, vaid lihtsalt teksti ettekandjad.

Kuna intervjueeritavate seas olid esindatud praktiliselt kõigi eri toimetuste esindajad, siis on võimalik teha järeldusi ka selle kohta, kuivõrd erineb toimetajate töö mitte ainult eri meeskondades vaid ka eri toimetustes. Kui esimese reaktsioonina leidsid toimetajad, et töö eri

toimetustes erineb väga oluliselt, siis mõtet edasi arendades leidsid siiski, et pigem on asi konkreetses saates ja töörutiinides mitte teises toimetuses. Kõige suurem erinevus, mida saab üldistada ka toimetuse tasemele, seisneb käsitletavas temaatikas ja valdkonnas, millega toimetaja peab kursis olema. Toimetajad leiavad, et toimetaja peab oma töös ikkagi spetsialiseeruma ning ühest toimetusest teise liikumine ei ole kerge, kuid ka mitte võimatu.

Selgus, et toimetaja positsiooni saate meeskonnas on praktiliselt võimatu üheselt määratleda, kuna televisioonitöö on niivõrd meeskondlik, et käsuliin praktiliselt puudub. Pigem saab rääkida erinevate inimeste vastutamisest saate eri osade eest. Ideaaljuhul peaks toimetaja vastutama sisu, režissöör pildi ja produtsent rahalise ja korraldusliku poole eest. Toimetajad selgitasid, et kuna ametite vahelised piirid on televisioonis niivõrd hägused ja sageli täidab üks inimene korraga mitut rolli, siis reaalsuses selgest hierarhiast rääkida ei saagi. Ametite segunemise seisukohast rõhutati, et väikeses organisatsioonis on inimesed universaalsed ja inimesi hinnatakse vastavalt sellele, mida rohkemates valdkondades nad hakkama saavad. Neid, kes tegelevad ainult saadete toimetamisega, on organisatsiooni järele jäänud äärmiselt vähe.

2. Kuidas valivad toimetajad saadetes teemasid?

Toimetajate sõnul sõltuvad nende valikud teemade leidmisel eelkõige isiklikust informeeritusest ja ühiskonnas toimuvaga kursis olemisest. Kehtib ka tõde, et ajakirjanik on nii hea kui tema allikad. Teemade leidmisel peeti olulisteks ideede allikateks toimetaja isiklikku elu, suurt tutvusringkonda, huvisid, isiklikku kogemust oma valdkonnas. Pressiteadete kasutamisesse suhtuti pigem taunivalt, kuigi tõdeti, et tänapäeva meedias liigub ikkagi suur hulk olulist informatsiooni just sellel teel. Samuti leiti, et pikka aega eetris olnud saadete puhul leiavad teemad saate tegijad ise ülesse - see tähendab, et neile saadetakse vihjeid ja nendega võetakse ühendust.

Oma saatesse ja üldisemalt televisiooni sobivate teemade valimiseks tuuakse välja hulgaliselt küllaltki universaalseid kriteeriume. Esimese ja kõige üldkehtivama kriteeriumina nimetati meeskonnaliikmete isiklikku huvi antud teema vastu. Leiti, et nii kaua, kui teema ei huvita kedagi toimetuses, ei huvita see ka vaatajat. Kogenud toimetajal tekib teatav sisetunne, mis võiks vaatajaid huvitada ja mis mitte. Lisaks peab toimetaja teemade sobivuse hindamiseks olema oma valdkonnaga äärmiselt kursis või teadma, kust otsida põhjalikku taustmaterjali. Intervjuueeritavad nimetasid ka ajakirjanike ühiskondlikku vastutust, mis tähendab seda, et

toimetajad peavad ära tundma teemad, mis ei pruugi olla esmapilgul huvitavad, aga on antud hetkel olulised kajastada.

Selgus, et televisiooni puhul on palju väga praktilisi kaalutlusi, mis sageli ka huvitavatele ja sobivatele teemadele saatuslikuks saavad. Teemad peavad vastama televisiooni spetsiifika kriteeriumitele - näiteks peab olema võimalik teemat visualiseerida, see tähendab näidata midagi enam kui rääkivaid päid. Samuti mõjutavad teemade valikut konkreetsete saadete formaadid, mis eeldavad teatud ülesehitust ja teemade tüüpe. Kuna televisiooniloo ülesvõtmine oleneb paljudest inimestest, tehnikast ja rahalistest võimalustest, siis teatud teemadest tuleb loobuda lihtsalt sellepärast, et antud päeval ei ole keegi tööle või pole kaamerat saada. Siia alla kuuluvad ka rahalised piirangud näiteks mööda Eestit reisimiseks, mis omakorda väljendubki selles, et saated on alatihi Tallinna või Harjumaa kesksed. Kuigi peamiselt ei olnud intervjuueeritavate näol tegemist uudiste toimetajatega, siis toodi välja ka uudisväärtuse kriteeriume. Kõige olulisemaks peeti televisiooni puhul aktuaalsust, erakordsust ja uudsust.

3. Mida tähendab toimetajate jaoks töötamine avalik-õiguslikus televisioonis?

Peamiselt seostus avalik-õiguslikus televisioonis töötamine toimetajate jaoks vastandumisega erakanalitele ja nendega seostatavatele printsiipidele nagu kollasus, meelelahutuslikkus, reitingule orienteeritus ja reklaamirahadest sõltumine. Mitmed toimetajad peavad suisa erakanalis (produktioonifirmas) töötamist välistatuks - see ei ühtiks nende väljakujunenud väärtuste ja eetikaga. Toimetajad kui sisulised töötajad on niivõrd samastunud ETV kui organisatsiooni väärtuste ja kvaliteedikriteeriumitega, et nendest loobumine tundub neile võimatu. Rõhutati, et ETV organisatsiooni nimi on aja jooksul niivõrd palju kordi muutunud, et praegune eesliide „rahvusringhääling“ või „avalik-õiguslik“ ei tähenda nende jaoks midagi erilist. Pigem samastatakse ennast ETV kauaaegsete traditsioonide ja väärtustega. Avalik-õigusliku kontseptsiooni kriteeriume ja ka rahvusringhäälingu seadust, kus need kirjas on, mainisid vaid üksikud toimetajad. Teemade valikul peeti avalik-õigusliku ringhäälingu kindlatest kriteeriumidest olulisemaks vastutust, millest omakorda tulenevad ka mõningad piirangud (nt meelelahutuse jaoks). Üldiselt leidsid intervjuueeritud toimetajad, et neile sobib ETV-s töötamine, nad on selle organisatsiooni väärtushinnangutega kokku kasvanud ning saavad seal teha just selliseid saateid, nagu nad ise tahavad, tunnetamata suurt survet näiteks juhatuse poolt. Pigem leiavad nad, et üha meelelahutuslikumaks muutuvast meedias kaitseb avalik-õiguslikkuse silt neid positiivses mõttes pealetükkiva kollasuse eest. Kusjuures

erakanalites oluliseks peetav reiting on suurema osa intervjuueeritavate sõnul pigem oluline tagasiside vorm, mitte eesmärk omaette.

4.2 Diskussioon

Üks olulisim järelendus teletoimetamise kohta on see, et toimetaja töö võib televisioonis lähtuvalt konkreetsest saatest ja meeskonnast tähendada täiesti erinevaid tööülesandeid. Klassikalisi toimetajaid, kes tegelevad vaid autori abistamise ja taustmaterjali otsimisega, organisatsioonis praktiliselt enam ei esine. Organisatsioonis on aga tekkinud omamoodi konflikt, kus toimetajad täidavad autori ülesandeid, kuid rahaliselt ja tunnustuslikult käsitletakse neid siiski taustatööd tegevate toimetajatena. See tuleneb ETV-s tehtud äkilistest muudatustest, millest tänapäeva kontekstis on olulisim produtsendisüsteemi käivitamine (1999). Toimetaja tööülesanded jaotati ära toimetaja ja produtsendi vahel, kuid kuna paljud toimetajad jätkasid oma saadete juures ka produtsentide ülesannete täitmist ja väljast poolt tulnud produtsentidele justkui ei jäänudki muid töökohustusi kui paberimajandus, siis on praeguseni säilinud teatud segadus nende ametite esindajate rollide suhtes. See on veelgi suurendanud meeskonnasisese tööjaotuse olulisust, kuid samas on selles olukorras ära hajunud ka vastutus. Mitmed saatemeeskonnad vaevlevad probleemide käes, kus keegi ei tea, kes lõpuks kogu saate eest vastutab. Räägitakse mingisugustest ideaalversioonidest, mida aga reaalsuses keegi näinud ei ole. Ideaalversiooni tööjaotuse esitas ka eelnevalt viidatud Mirjam Matiisen (2004) oma bakalaureusetöös. Kui Patricia Holland (2000) defineerib uurija ehk briti süsteemis toimetajale sarnaste tööülesannete täitja kui inimese, kes toetab produtsenti ning aitab viimase ideed reaalsuseks muuta, sealjuures panustab ideede, kontaktide ja allikatega, siis sellise süsteemi juurutamine veel ETV-s õnnestunud ei ole. Saate peamiste tegijate ehk toimetaja (ja/või autor), režissööri ja produtsendi vahel ei eksisteeri käsuliini, mis muudaks ehk töö läbipaistvamaks.

Siiski on toimetaja peamised tööülesanded seotud saadete sisulise poolega - teemade leidmise ja väljavalimisega. Lõhmuse (1999) erinevate toimetaja rollide kategoriseeringutest tõusevad antud uurimustöös esile eelkõige toimetaja kui „ämmaemand“, kes aitab lool sündida ning looja ja sünteesija, kes aitab tekitada terviku. Ilmselt on teksti redigeerimine, väärtuste hoidmine ja ideoloogia järgimine niivõrd loomulikud ja tihtipeale alateadlikud protsessid, et seda ei osatud ise välja tuua. Vastavalt toimetaja positsioonile jaotas Lõhmus (1999) toimetajad „avalikeks vestlejateks“, iseseisvateks subjektideks ja manipuleerijateks. Intervjueeritud toimetajad asetsevad oma hoiakute poolest eelkõige avalike vestlejate positsioonile, kuid toovad ka ise välja, et vahel tuleb olla iseseisev subjekt, kes mingi väga olulise teema vaatajateni toob ja selle olulisuse ära selgitab. Ideoloogiate järgimist ehk

manipuleerivad positsiooni toimetajate jutust välja lugeda ei saanud. See võib tuleneda sellest, et paljudel neist toimetajatest on veel meeles ajad, mil valitses väga tugev ideoloogiline tsensuur ning praegused ajad tunduvad sellega võrdluses väga vabad ja iseseisvad. Pigem isegi rõhutatakse seda, et piiranguid ei eksisteeri, saadakse teha täpselt seda, mida nad ise soovivad.

Huvitav on ka see, kuidas televisioonis tuleb väga selgelt esile, et toimetaja ei saa teha valikuid nii, nagu Mr. Gate White'i (1961) uurimustes - st üksi ja oma huvidest lähtuvalt. Pigem on televisioonis kasutusel Shoemakeri (1991) edasiarendatud versioon väravavahi teooriast, kus otsuseid ei võeta vastu üksi vaid grupina ning kus ei lähe arvesse vaid sisulised aspektid, vaid ka eeldatava auditooriumi liik ja oletatavad kulud. Antud tööst selgus, et kuna televisioonisaate tootmine on niivõrd meeskondlik töö, siis sageli vaid toimetaja enda huvist teema vastu ei piisa - see tuleb ka ülejäänud saatemeeskonnale n-ö maha müüa. See peab olema rahaliselt vastuvõetav produtsendile, pakkuma piisavalt visuaalset materjali, et rahuldada režissööri ning panema särama saatejuhi silmad, et viimane suudaks teemat eetris ka veenvalt käsitleda.

Väga olulist rolli mängib toimetaja töö juures tema suhte võrgustik. Mitmed toimetajad rõhutasid, et toimetajal peab olema väga suur tutvusringkond, et ta leiaks nende seast või nende kaudu omale alati saadettesse teemad ja inimesed. Lisaks sellele tuleb aga ka arvestada, et Eesti on väike riik, kus ajakirjanik peab kõigi ühiskonnas kõneisikutena tegutsevate inimestega hästi läbi saama. Kui nüüd võrrelda Eesti toimetajate väärtushinnanguid ja kajastamisel valitavat positsiooni Maria Kaisa Aula (1991) moodustatud tüüpidega, siis väidan, et karne ja tõesti distantseeruvaid (tele)toimetajaid meil praktiliselt ei ole. Sellist positsiooni saavad endale lubada vaid väga kaugele jõudnud üksikud toimetajad (nt Aarne Rannamäe), keda austatakse ja aidatakse ka siis, kui ta kellelegi ei meeldi. Üldiselt leian, et suurem osa toimetajaid on Aula liigituse järgi korrektsed, kuid suhteid lubavad. Kusjuures näiteks kultuuri valdkonnas tegutsevad toimetajad on pigem austavad ja suhteid hindavad, kuna kultuuris on tegemist väikese inimeste ringiga, kus pole ka ülemäära palju konfliktseid teemasid ja käsitusi, mille puhul ajakirjanik oleks sunnitud olema äärmiselt objektiivne.

Uurides avalik-õiguslikus televisioonis töötamise mõju ja tähendust toimetajate tööle, selgus, et toimetajad samastavad ennast pigem ETV kui organisatsiooni ja selle väärtustega, mitte n-ö sildiga organisatsiooni nime juures. Paljud väärtused, mis on välja toodud avalik-õigusliku printsiibi all, on toimetajate jaoks niigi loomulikud ja harjumuspärased. Tundubki, et

rahvusringhäälingu seaduses kirjas olevad printsiibid mõjutavad otseselt pigem programmiplaneerijaid, mitte igapäevaste saadete tegijaid. Eeldatavasti kasutavad saadete tegijaid nende printsiipide sõnastusi saateformaatide väljatöötamisel ja programminõukogu ees oma idee kaitsmisel. Üldiselt tunnevad toimetajad ennast organisatsioonis vabalt ja ei tunneta erilisi piiranguid. Erandiks on meelelahutus, mis on ETV-s eriti valvsa pilgu all ja mille tegijatele pidevalt märkusi teha. Neile heidetakse ette, et nad ei tee piisavalt avalikõiguslikku meelelahutust, samas on selgunud, et keegi ka ei tea täpselt, mida selline meelelahutus endast kujutab. Tulemustest võib järeldada, et antud probleem tuleneb ETV töötajate (neid toetab ka avalik arvamus) tugevast vastandumisest erakanalitega. Igasuguse „kollase“ või liigse meelelahutuslikkuse suhtes ollakse äärmiselt tundlikud. Erakanalitele vastandumisest lähtuvalt eitatakse sageli ka vähemalt organisatsiooni tasandil igasugust reitingute mõju tehtavale tööle, öeldakse, et tegemist on vaid tagasiside vormiga. Samas on selge, et maksumaksjate raha eest ei saa üleval pidada televisiooni, mida keegi ei vaata. Seda ei lubaks avalik arvamus. Seega võib järeldada, et vähemalt *prime-time*'is eetris olevate saadete puhul on juhatuse huvi saadete vaadatavusele siiski küllalt suur ja selle põhjal tehakse ka otsuseid.

Antud töö materjal on oluline sissevaade ühe väga mõjuka ja paljudele kordamineva organisatsiooni igapäevaellu. See selgitab ametipiiride ebamäärasust ning seda, kuidas ja kui paljude inimeste koostööl valitakse ühes mõjukaimas meediaorganisatsioonis välja materjal, mis vormib igapäevaselt Eesti avalikku ruumi. Töö suurimaks puuduseks on materjali subjektiivsus - kasutatud on vaid toimetajate endi hinnanguid oma tööle. Samuti jäi uurimistööst kõrvale väga suur hulk intervjuudes kogutud materjalist, seega oleks võinud enne intervjuude läbiviimist seada selgema fookuse. Samas annab see uurimistöö kogu oma materjalihulgaga väärtusliku taustateadmise edasisteks uuringuteks.

Edasi võiks uurida teletoimetamise valdkonda kasutades teisi, objektiivsemaid meetodeid - näiteks vaatlust ja saadete sisuanalüüsi. Sageli ei oska inimesed ise oma valikuid kirjeldada ja põhjendada, nad lihtsalt teevad neid. Seega oleks huvitav uurida vaatlejana saadete sünniprotsesse ja näha juba konkreetselt ise objektiivse uurijana mille põhjal ja kuidas saadetes teemasid valitakse ning ka seda, millist positsiooni toimetaja ikkagi saatemeeskonnas omab.

Teisalt võiks analüüsida toimetaja tööd ka produktsioonifirmades ja seda ETV-ga võrrelda. Näha, mida tähendab toimetaja töö produktsioonifirmades ja mille põhjal teevad nemad oma

valikuid. Kas ka nemad vastandavad ennast avalik-õiguslikule ringhäälingule? Kas avalik-õigusliku televisiooni toimetajate visioon produktsioonifirmade toimetajate tööst vastab tõele?

Ka toimetamine üldiselt, erinevates meediakanalites, on teema, millega on Eestis küllaltki vähe tegeletud. Huvitav oleks näiteks analüüsida toimetaja töö erinevust ajalehes, ajakirjas, raadios, televisioonis ja internetiportaalis.

Kokkuvõte

Uurimistöös analüüsiti Eesti televisiooni toimetajate tööülesandeid ja rolli ning saadetes käsitletavate teemade valikupõhimõtteid. See on oluline sissevaade ühe väga mõjuka ja paljudele kordamineva organisatsiooni igapäevaellu. Töö alguses püstitatud eesmärk sai täidetud.

Läbiviidud süvaintervjuusid uurides selgus, et toimetaja ametikoht ja tööülesanded ei ole Eesti televisioonis väga piiritletud. Eri saadete toimetajad täidavad küllaltki erinevaid rolle, mis tulenevad meeskonnasisestest kokkulepetest ja tööjaotusest. See tähendab ühtlasi ka seda, et inimesed on väga universaalsed ja täidavad sageli isegi mitme ametikoha tööülesandeid, nt on väga levinud ühes isikus toimetaja-produksendid. Selgus, et televisiooni töö on niivõrd meeskonnapõhine, et meeskonnasisesest käsuliinist polegi praktiliselt võimalik rääkida, kõik on tulemusele orienteeritud ning pigem püütakse jõuda omavahelistele kokkulepetele, mitte käskudega olukordi lahendada.

Toimetaja klassikaliseks rolliks peetakse saate autori abistamist ehk saate sisu loojale konsultandiks olemist. Tavalisemateks toimetaja ülesanneteks peeti ideede genereerimist, kaadritaguste intervjuude tegemist ja materjali kogumist, saate sisuliseks tervikuks sidumist. Uue suundumusena toodi välja, et toimetajast on esinejatest saatejuhtide kasutamise tõttu üha enam saamas tegelikult saate autor. Erinevates toimetustes töötamise puhul on suurim erinevus valdkond, mida tuleb põhjalikult tunda. Samuti nimetati, et toimetaja tööruutini erineb uudistes ja teistes publitsistlikes saadetes võrreldes näiteks kultuuri- või teadussaadetega.

Teemade leidmisel peetakse kõige olulisemaks toimetajate isiklikku informeeritust ja ühiskonnas toimuvaga kursis olemist. Lisaks sellele on olulised ideede allikad toimetaja isiklik elu, tutvusringkond, huvid, isiklik kogemus ja teadmised oma valdkonnas. Pressiteadete kasutamisse suhtuti pigem negatiivselt, kuid tõdeti, et see on siiski sageli üks kiiremaid info saamise viise. Teemade sobivaks tunnistamiseks on palju küllalt universaalseid kriteeriume, kusjuures kõige olulisemaks peetakse meeskonnaliikmete huvi teema vastu ning seejärel telepärastust ehk seda, kas midagi on pildis näidata. Samas peavad toimetajad ära tundma ka need teemad, mis ei pruugi esmapilgul tunduda huvitavad, kuid on antud hetkel olulised kajastada. Televisiooni puhul on äärmiselt olulised ka praktilised kaalutlused, näiteks kas antud ajal ja päeval on võimalik saada kaamerat või on piisavalt rahalisi vahendeid, et

reisida kogu võttemeeskonnaga teise Eesti otsa. Mainiti ka uudiskriteeriume, millest olulisimateks peeti aktuaalsust, erakordsust ja uudsust.

Toimetajatel seostus avalik-õiguslikus televisioonis töötamine eelkõige vastandumisega erakanalitele ja nendega seostuvatele printsiipidele nagu kollasus, meelelahutuslikkus, reitingule orienteeritus ja reklaamirahadest sõltumine. Selgus, et pikaajalised toimetajad seostavad ennast ETV kui organisatsiooniga ja selle väärtustega, mitte erinevate kontseptsioonide ja eesliidete, mis sellele aja jooksul on külge poogitud (rahvusringhääling, riigitelevision, avalik-õiguslik). Avalik-õigusliku kontseptsiooni kriteeriume ja rahvusringhäälingu seadust mainisid vaid paar toimetajat. Siit võib tuletada, et need kriteeriumid on olulisemad programmiplaneerijatele, mitte igapäevaselt saateid tegevatele toimetajatele. Siiski leiavad toimetajad, et avalik-õiguslikkuse silt kaitseb neid vähemal mingil määral meedias leviva liigse meelelahutuslikkuse eest.

Ajakirjanduslikku toimetamist on Eestis äärmiselt vähe uuritud ja selle teemaga peaks kindlasti edasi minema. Teletoimetamist võiks uurida objektiivsemate meetoditega nagu vaatlus ja saadete analüüs. Teisalt võiks ETV toimetajate tööd võrrelda tootmisfirmade toimetajatega. Ka toimetamise erinevuste uurimine eri meediakanalites annaks kindlasti huvitavat ja väärtuslikku materjali.

Summary

The aim of the bachelor thesis “Story Editing at Public Broadcasting Television – the Example of ETV“ was to give an overview of the work assignments of story editors at the public broadcasting channel ETV and find out which are the main principles on choosing the topics they cover in the programmes. As this theme is very poorly covered in scientific field I chose to examine this topic by conducting expert interviews with 10 long-term story editors working at ETV.

The study found that the post of story editors is not very well circumscribed and story editors working with different programmes have very different roles and work assignments which are mainly derived from special agreements inside the team. Television production is very much based on teamwork and there is almost no hierarchy of decision-making in the teams. The traditional role of a story editor would be helping and consulting the author of the programme but it was pointed out that there are almost no traditional story editors left in the organisation. People are increasingly universal and able to carry out the work assignments of other team members as the producer or even the director. Overall, the most typical tasks for story editors are generating ideas, conducting behind the scene interviews, sourcing and researching information and constituting the programme as a whole. It was said that story editors are nowadays frequently actually conducting the assignments of programme authors.

Concerning finding and choosing the topics the most important aspect is how well the story editors are personally informed about what is happening both in Estonia and abroad. It is also essential for a story editor to have a big circle of acquaintances and specific knowledge of the area s/he is covering. While choosing the suitable topics into the programmes the most important criteria is the interest of the team members and then suitability for television (if it is possible to visualise the topic). In the case of television practical aspects are also extremely important – whether there is a free camera or enough money to go filming farther away from the capital city.

Working at a public broadcasting television was associated with contrariety towards commercial television channels and the principles which associate with them like sensational journalism, dependence on ratings and advertisement money. Long-term story editors identify more with the values of the channel ETV than the theoretical and legal concept of public

broadcasting media. While examining this thesis a series of additional themes and topics surfaced which shows that this branch of study should be further investigated.

Kasutatud allikad

Abercrombie, N. (1996). *Television and society*. London: Polity Press

Aula, M. K. (1991). *Poliitikkojen ja toimittajien suhteet murroksessa?* Helsinki: Hakapaino OY.

Berger, A.A. (1998). *Media Research Techniques*. London: Sage

Elektroniline Riigi Teataja. (www.riigiteataja.ee) (Külastatud 18. mai 2010)

Ennok, H. (2003). *Avalik-õigusliku televisiooni turukommunikatsioon Saksa ZDF-i näitel*. Bakalaureusetöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut, Tartu Ülikool, Tartu.

Gerbner, G. (1966). *On Content Analysis in Critical Research* raamatus: L. Dexter & D.M. White. *People, Society and Mass Communications*, NY 1966.

Hennoste, T. (2008). *Uudise käsiraamat: kuidas otsida, kirjutada, toimetada ja serverida ajaleheuudist*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Holland, P. (2000). *The Television Handbook*. London: Routledge

Inglismaa ülikooli lõpetanute karjäärikeskuse kodulehekülg.

(http://www.prospects.ac.uk/p/types_of_job/programme_researcher_broadcasting_film_video_job_description.jsp). (Külastatud 20. mai 2010)

Inselberg, K. (2010). *Ajakirjaniku töö ja rolli kriitika meediakriitilistes artiklites*. Seminaritöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut, Tartu Ülikool, Tartu

Kangro, T. & Viita, A. & Krimm, T. (2000). *Eesti Televisiooni kriisiprogramm 2000. aastaks*.

Karell, M. (2003). *Toimetamine Eesti päevalehtedes*. Bakalaureusetöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut, Tartu Ülikool, Tartu.

Lõhmus, M. (1999). *Toimetamine: kas looming või tsensuur*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Matiisen, M. (2004). *Publitsistikasaadete toimetamine Eesti Televisioonis*. Bakalaureusetöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut, Tartu Ülikool, Tartu

McQuail, D. (2003). *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus

Müller, A. (2003). *Tegelikkuse (re)konstrueerimine ajalehe uudiskülgedel*. Bakalaureusetöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut, Tartu Ülikool, Tartu.

Seale, C. (1998). *Researching Society and Culture*. London: Sage Publications Ltd

Shoemaker, P.J., Reese, S.D (1991). *Mediating the Message*. New York: Longman.

Šein, H. (2005). *Suur teleraamat*. Tallinn: Tea kirjastus.

Unt, A. (2001). *Avalik-õigusliku ringhäälingu mõistest*. Avalik-õiguslik ringhääling Eestis. M. Lõhmus & E. Ehandi. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus

Vaitmaa, E. (2007). *Produtsendiamet avalik-õiguslikus Eesti Televisioonis. Võrdlus eraproductsentidega*. Bakalaureusetöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut, Tartu Ülikool, Tartu

Vassiljev, D. (2004). *Uudiste valik venekeelses Aktuaalses Kaameras*. Bakalaureusetöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut, Tartu Ülikool, Tartu.

White, D. M. (1997). *The "Gate Keeper": A case study in the selection of news*. Berkowitz, D. (ed.). *Social meaning of news*. London: Sage.

Alaküla, R. (2010). Autori intervjuu. Tallinn, 7. aprill.

Kordemets, G.K. (2010). Autori intervjuu. Tallinn, 7. aprill.

Kuuse, L. (2010). Autori intervjuu. Tallinn, 8. aprill.

Laev, I. (2010). Autori intervjuu. Tallinn, 16. märts.

Mälg, M. (2010). Autori intervjuu. Tallinn, 7. aprill.

Pihel, U. (2010). Autori intervjuu. Tallinn, 15. märts.

Raiste, A. (2010). Autori intervjuu. Tallinn, 8. aprill.

Rannamäe, A. (2010). Autori intervjuu. Tallinn, 15. märts.

Timak, R. (2010). Autori intervjuu. Tallinn, 16. märts.

Välba, A. (2010). Autori intervjuu. Tallinn, 16. märts.

Lisa 1. Süvaintervjuude küsimustik

Elu ja haridus

1. Kust te pärit olete? Kus koolis käisite?
2. Mis eriala(sid) te õppinud olete? (Mille lõpetanud?)
3. Milline on olnud teie karjääritee siin, ETV-s?
4. Kuidas te televisiooni jõudsite? (Kas see oli teadlik soov ja valik või juhus? Kas valisite ajakirjanikutöö või kitsamalt televisioonitöö?)

Toimetaja

5. Kes pakub välja uue saatesarja idee?
6. Kuidas see sünniprotsess edasi läheb ja kes selles kaasa teevad?
7. Mis rolli mängib sünniprotsessi juures toimetaja?
8. Mida tähendab toimetamine televisioonis?
9. Kuidas teie defineeriksite teletoimetaja? Mis on tema tööülesanded?
10. Mille poolest erineb toimetajatöö teistest teleametitest (reporter, autor, saatejuht, produtsent)?
11. Kuivõrd kindlalt piiritletud on ERRis toimetaja ametikoht? Kuivõrd tihti täidavad toimetajad ka teisi rolle (saatejuht, autor, produtsent)?
12. Mil määral ja kuidas erineb teie arvates toimetaja töö erinevates toimetustes (elu, meelelahutus, haridus, kultuur vms)?
13. Kas toimetaja on ajakirjanik? Miks?
14. Millised isikuomadused peavad olema heal teletoimetajal?
15. Mis kogemused ja oskused on toimetaja töö juures tähtsad?
16. Mille järgi toimetaja tööd hinnata? Milline toimetaja on hea, milline halb?

Toimetamine

17. Kes pakuvad teemasid üksiksaadetesse?
18. Kuidas teie ise valite teemad, mida saadetesse pakute?
19. Kuidas eristatakse head teemad halbadeist?
20. Kuivõrd tähtsaks te teemade valikut peate? Kuivõrd te tunnetate, et see mõjutab televaatajaid ja ühiskonda?
21. Kuivõrd ja mille/kelle mõjul teemad valmimisprotsessis muutuvad?
22. Milline on n-ö käsuliin üksiksaate juures (kelle sõna jääb erimeelsuste korral peale)?
23. Mida tähendab teie jaoks see, et töötate avalik-õiguslikus organisatsioonis?
24. Kuivõrd ja mil moel erineb teie arvates toimetaja töö avalik-õiguslikus ringhäälingus ja väiketootjate juures?
25. Kuivõrd mõjutab teie teemavalikuid see, et töötate avalik-õiguslikus meediaorganisatsioonis? (On ka mingid kindlamad eeskirjad?)
26. Kuivõrd mõjutab avalik-õigusliku ringhäälingu toimetajat reiting?
27. Kuivõrd palju peab toimetaja mõtlema oma töös rahale?
28. Mis on toimetaja töös teie töötamise ajal muutunud?
29. Kas Eestis on piisavalt professionaalseid/häid teletoimetajaid?
30. Kust tulevad uued teletoimetajad? Kas järelkasv on garanteeritud?

Lisa 2. Süvaintervjuude tekstid

2.1 Ruth Alaküla

Kust te ise üldse pärit olete ja kus te koolis käisite?

Pärit Tallinnast, lõpetasin Tallinna muusikakeskkooli ja Tallinna riikliku konservatooriumi, hariduselt klaverimängija.

Mingisugust ajakirjandusharidust või televisiooni haridust ei ole?

Ma olen juurde õppinud, jah. Ma käisin Moskvast ja õppisin telerežiid, sest tahtsin režissööriks saada, tähendab mingid kursused olid ja ma tahtsin astuda sellesse kooli, mis oli Peterburi kool pärast seda, kui ma olin juba kons-i lõpetanud ja siia tööle tulnud. Peterburi instituut kinematograafii i televideenie. Täitsa palju inimesi on seal käinud, Vilja Palm näiteks lõpetas selle. Teater, kino ja televisioon, selline instituut oli Peterburis või siis Leningradis. Aga ma ei saanud sinna sisse, seal oli täitsa suur konkurss. Siis ma olen õppinud Ameerikas kolm kuud ka. Avatud Eesti fondi kaudu ühes Ameerika ülikoolis ajakirjandust ja uudiste tegemist.

Milline see teie karjääriline siin ETV-s on olnud?

Kuna ma olin muusikalise haridusega ja mind kohutavalt köitis töö partituuriga. Selles mõttes, et Ülle Õun oli juba paar aastat varem, minu klassiõde ja minu hea kolleeg, töötab režissöörina siis televisioonis, oli paar aastat varem juba siia tulnud. Siis tema hakkas tegema kontsertide ülekandeid ja teadsin, et see käib partituuri järgi, sul peab olema muusikaline haridus, režissöör kirjutab sinna partituuri sisse, kus on oboe, kus on viiul, siis sa õpid selle selgeks ja pead olema võimeline selle kohe, kui õige noot kohale jõuab, kohe kaameraid vahetama. See tundus mulle kohutavalt huvitav. Tehakse sõidulehed operaatoritele, esimene kaamera flööt, teine viiul ja siis režissöör loeb ette, et nüüd läks esimene plaan, nüüd tuleb teine plaan ja siis assistendi ülesanne on tõesti partituuri järgi vahetada neid kaameraid. Siis ma tuln seda tegema, kohutavalt tore oli. Tegin. Siis ma mõtlesin mingil hetkel, et ma tahan režissööriks saada, ka ise teha seda loomulikult. Siis kuidagi, see oli kuskil 80ndate keskpaigas, et kohutavalt raske oli, sest ETV-s oli naistel hästi raske läbi lüüa, kuna kogu see tehnikute maailm, operaatorid kõik on mehed ja naistesse, eriti noortesse suhtuti, praegugi on veel seda tegelikult, aga siis veel eriti raskelt. Siis ma mõtlesin, et ma ei suuda võidelda ja palju lähedam on rääkida nende inimestega, esinejate poolega. Siis kuidagi hakkas sinna toimetaja poole kiskuma ja siis see muusikasari „Muusikaelu“, mis on tegelikult üks pikemaid sarju üldse ETV-s, pakuti mulle siis muusika- ja meelelahutussaadete toimetusse kohta, kus oli üle 40 inimese. Pakuti mulle siis seda Muusikaelu saadet, et kas ma tahan seda juhtida ja toimetada, siis läkski sinna kanti, sinna toimetamise poole. Siis kuskil 80ndate keskel ma hakkasingi toimetama.

Kuidas see eriala valik teile tuli, kas te valisite televisiooni või ajakirjanduse?

Venemaale ma läksin ikkagi veel režiimõttega, pigem olen ma jõudnud muusika kaudu selle toimetamiseni ka. Mul on muusikaalal see põhi ja kogu see osa, mis on siis ajakirjanduslik pool, on kursustelt kokku korjatud ja juurde õpitud.

Kui me lähme ühe saatesarja sünniprotsessi juurde, siis kes üldse saatesarja idee välja pakub?

See on olnud aastate kaupa väga erinev. Sõltub vähem toimetajatest, kui televisiooni üldisest struktuurist. Mingisugusel hetkel meil olid tellijad, kes tellisid. Olid toimetused ja tellijad, kes siis tellisid. Mingil hetkel veel korjati meie käest ideid. See, et me iga aasta kaks korda aastas kirjutasime ettepanekuid ja asju, oli hästi tavaline. Kuidagi viimasel ajal on see initsiatiiv rohkem ikka ülevalt poolt tulnud. Sellist rutiini, et kaks korda aastas lastakse sul ideid kirja panna, kuidagi ei ole enam mõnda aega.

Kui tihti seda juhtub, et toimetaja on ka saate idee autor?

See on üks asi, mida ma tahaksin rääkida. Ma usun, et selle küsimuse vastuseks võib seda rääkida. On üks punkt, mis on minu arvates karjув ülekoos terves selles televisiooni ametite struktuuris, sest kui me ütleme toimetaja, siis me kujutame ette enamasti ametit, mis seisneb toimetamises, mis seisneb selles, et on olemas rida, kus on autor, saatejuht, toimetaja, režissöör jne. Mingi aeg tagasi see oli ka nii. Minu vastas istus siin üks legendaarne toimetaja Eva Kutter, kes on olnud elu jooksul väga üksikute saadete autor, aga väga hea toimetaja, tal on alati olnud autorid. Ta on võtnud autori idee, töötanud sellega, autor on talle toonud käsikirja, ta on seda toimetanud, ellu viinud. Kuidagi sujuvalt on autori osa ära kadunud televisioonist ja toimetaja kuidagi a priori on muutunud autoriks. Kusjuures, kõik kohustused, mis tal on, on autori omad, aga kõik õigused ja palk on tal toimetaja omad. Tõsiselt. Ma mõtlen seda suhteliselt tõsiselt ka selles mõttes, et mõnedel teleametitel on olemas autoriõigused – režissööril ja operaatoritel, nende looming on looming, kuigi töötades teles me anname lepinguga kõik oma õigused ära, aga neid vähemalt küsitakse. Olles toimetaja, räägime näiteks mingisugusest ajakirjast, siis muutub toimetaja automaatselt autoriks, sest toimetaja on enamasti see, kes ütleb, et nüüd me teeme selle loo sellest asjast. Ta on selle välja mõelnud, mida inimesed räägivad, milline on see loo struktuur, missugune on loo lähenemine ja millest üldse räägitakse. Mingisuguseid autoriõigusi talle ei jää, ta on ikkagi nagu toimetaja. Kui tihti toimetaja tuleb saate ideega? Ütleme, et televisioon on muutunud üha enam selliseks, et me töötame zloittide kaupa. Mis tähendab seda, et meil peab olema iga nädalapäev teatud kellaaja augus teatud saade. See on läinud üha enam ja enam selliseks, mis tähendab, et üksiksaateid toodetakse üha vähem ja vähem. Tegelikult ETV ka portreid, mida me aastaid-aastaid tootsime näiteks dirigentidest või kultuuriinimestest, oli tsüklil, kus oli 8 saadet, sellist asja enam eriti ei ole. Me toodame rohkem nagu sarju, püütakse kõiki asju sarjadeks lahterdada. Selles mõttes, et toimetaja tuleb välja mõttega, et teeks saate kaladest, pilvedest, enamasti see ei jõua kuhugi. Küll aga võib mõelda, et saatesse Muusikaelu, saatesse OP! või Ringvaade tehakse lugu kaladest või pilvedest. Sel juhul on siis 90% juhtudest toimetaja see, kes tuleb välja selle ideega.

Mida siis see toimetaja üldse teeb, mis tema töö on, mida tähendab toimetamine televisioonis?

Kui me kujutaksime ette, et toimetamine tähendaks tööd autoriga, käsikirjaga, siis praegusel hetkel... Ma võiksin rääkida konkreetsest saatest. Ma olen seda Muusikaelu teinud, mis on suhteliselt tüüpiline, ma arvan. See on ajakiri, nagu suur osa toodangust, mis televisioonist tuleb, kõik Ringvaated ja asjad. Tuleb välja mõelda siis see asi, see lugu, mis toimub, tuleb välja mõelda, mis nurga pealt seda kajastatakse, mida tahetakse rääkida, kes on need inimesed, kes võiksid sel teemal rääkida. Siis tuleb välja mõelda, kui me väljas käime, et kus on see koht, kus me seda üles võtame, siis tuleb kokku leppida see kellaeg ja koht, millal inimese kohale kutsuda. Tihtipeale tuleb veel ka luba saada, kui me kuskil kontserdil käime, kokku leppida. Teha intervjuud, intervjuud läbi vaadata, rida kokku panna. Vajadusel vaja otsida katematerjale, mingeid arhiivimaterjale, mis siin on. Midagi sellist.

Mille poolest toimetaja töö teistest teleametitest erineb. Kui võtame näiteks reporteri, siis kui tihti toimetaja reporterina intervjuusid teeb?

Mul on raske rääkida üldiselt, aga ma võin rääkida enda koha pealt. Mina teen ise enamasti intervjuusid. Vahetevahel olen ka teisi toimetanud, mulle see väga ei meeldi, võimalusel ma lihtsalt ei tee seda. Olen teinud küll ja kui on väga-väga väljapaistev ja tore ja tark inimene, siis ma hea meelega toimetan teda, aga mulle kohutavalt ei meeldi selline asi, see on minu täiesti isiklik ja personaalne seisukoht, mulle ei meeldi see televisioonipraktika, mis näeb ette seda, et meil on olemas saatejuhid ja meil on olemas toimetajad. Mingil puhul on see mõistetav, näiteks Ringvaates, kus on tohutu suur hulk, kus on hästi intensiivne töö ja üks inimene ei suuda seda üksi valmis teha. Minu arvates kõige selgem näide, kõige vähem meeldivam, selline ameti lahustamine on saade OP!. Selles mõttes, et meil on olemas väga hea toimetaja, kaks toimetajat, aga peamine toimetaja Joonas Hellermäe, kes on tegelikult selle saate autor, mõtleb välja need teemad, mida kajastatakse, teeb intervjuud, vaatab läbi, paneb kokku. Ja siis on meil olemas selline näitleja, iluimene, kes veel paistab silma oma erakordse välise iluga, kes siis teeb neid stände seal vahel ja kõik arvavadki, et meie lugupeetud kirjahärra on selle saate välja mõelnud. Minu meelest on see vaataja petmine. See võib olla õigustatud mingisuguse ameerikaliku telešõu puhul, aga mingisuguse dokumentaalse tõsielulise žanri puhul on see minu arust ebaaus. Igal juhul iga loo tegemisel on teatud subjektiivsus ja me ei kujuta ette, et meil on mingi artikkel lehes, ja selle on kirjutanud Ants Juske näiteks, aga kui meile tundub, et Ants Juske ei näe piisavalt hea välja, siis me kirjutame sinna alla, et selle on kirjutanud Anu Tali ja tema pildi. Me ei tee nii, ajakirjanduses tundub see kuidagi veider olevat, aga teležurnalistikas see kuidagi toimib. Millegipärast, täiesti arusaamatu miks. Selles mõttes on mul hea meel, et kui me MI saadet teeme, siis on ikkagi kõikidel lugude tegijatel oma nägu ja nimi ja lähtekoht olemas. Ühesõnaga toimetajad võiksid enamasti ikkagi ise intervjuusid teha.

Kuivõrd produtsent ja toimetaja omavahel erinevad?

Mina olen ka hästi palju produtsentitööd ise teinud ja mulle see väga meeldib. Nad on muidugi põhimõtteliselt erinevad, produtsent peaks kogu selle tehnilise poole eest vastutama. Kui toimetaja vastutab sisulise külje eest ja režissöör pildilise külje eest, siis produtsent kogu selle asja toimimise eest ja selle eest, et kõik, mis toimetajad ja režissöörid, kes on saate tegijad, et kõik, mis nad vajad, kõik ka toimiksid. Siis on ikkagi hästi hea minu arvates, kui

toimetaja ja produtsent on üks ja seesama inimene, näiteks Muusikaelu tegemise juures. Ma tean, et meil on vaja laupäeval kella seitsmeks kaamerat ja siis ma saan juba ise vaadata ja mõelda, et mul on vähe raha, mis on tavaline, et siis sõidame välja kell pool seitse või et meil on ikka tarvis veel palju varem olla ja seekord tuleb see kulutus teha ja sõita välja kell kuus. Siis ma saan neid otsuseid ise teha, saan iseendaga hästi nõu pidada, ei pea iseendale selgitama, et õudsalt oleks tarvis kell kuus välja sõita. Aga sisuliselt on nad suhteliselt erinevad.

Kuivõrd kindlalt see toimetaja ametikoht üldse ERR-is piiritletud on, kuivõrd sageli tuleb ette seda, et on saatejuht-toimetaja, produtsent-toimetaja jne.?

Ma arvan, et seda segunemist on päris palju. Ma arvan, et toimetaja-režissöör on suhteliselt radikaalne variant, aga näiteks, kui me filme vaatame, näiteks seesama Tüüri film, mis just välja tuli, siis filmi puhul on see hästi tavaline, et režissöör ise teeb ka ise kõik jutud ja lõikab ise kokku. Aga telepraktikas on see hästi vähe levinud. Samas ma pean ütlema, et režissöörid on tegelikult omandanud sellise toimetamise külje väga hästi väga paljud. Mingil hetkel kui toimetajal on juhe koos või on kiire, siis nad on valmis juba toimetama. Kui on tõesti mingi tekstirida ees, millega režissöör peaks tööle hakkama, seda toimetada, vajadusel mingeid asju ümber tõsta, nad on vägagi võimelised. Selles mõttes on toimetamine ja režii selle koha pealt väga kokku sulanud, et režissöörid omavad sellised toimetamise võimeid. Ja ma usun, et enamus neist oleks vajadusel võimelised ka intervjuusid tegema. Nad ei taha seda väga teha, aga nad kindlasti suudaksid, vahel teevad ka. Võtame Anu näiteks, me teame teda kui saatejuhti peamiselt, aga samas on ta ka suurepärase toimetaja. Ka täiesti üllatav, et ta viitsib tegeleda, jäädes kuhugi kaadri taha tehes intervjuusid või lihtsalt toimetada, näiteks Kreisiraadiot.

Kuivõrd te arvate või kolleegide pealt näete, et toimetaja töö on erinev eri toimetustes?

Ei oska öelda, ei tea, võibolla ei erinegi nii väga. Aines, mida käsitletakse, erineb igal pool, aga mina arvan, et töö kui seesugune mitte eriti.

Kas toimetaja on ajakirjanik?

Kindlasti, absoluutselt, loomulikult. Kui me räägime televisioonist üldse kui ajakirjandusest, võibolla me võiksime rääkida sellest kui kunstist, või mis siis see ajakirjandus on, kuidas seda defineerida? Mina üldse ei valda seda atribuutikat, millega teie seal Tartus tegelete... Mul on seda väga raske kuidagi seletada, aga kui me võtame ajakirjanduse ülesandeks mingi sõnumite edastamise ja selleks on mingisugused vahendid olemas, siis ma arvan, et töötades selles vallas, siis loomulikult, see ongi see. Inimestele tuleb millestki rääkida, mis see siis on, kui ta ei ole ajakirjandus.

Mina mõtlesingi siin seda, jah, et ajakirjanikul peaks olema rohkem selline ühiskondlik vastutustunne või tunne, et sa ei tee kunsti kunsti pärast, vaid sellepärast, et ühiskonnal seda vaja on...

Ma ei vaataks seda nii kitsalt. Ära sa arva, et kui meil sümfooniaorkester Beethovenit mängib, siis selles on ka sõnum tegelikult. Sellega tahetakse ka ühiskonda muuta. Sellega tahetakse

inimestele näidata ja rääkida, et on olemas väärtusi, millele nad peaksid tähelepanu pöörama ja et maailm on teistsugune. Me ei räägi parasjagu sellest, et üks partei ja teine partei, aga sellel on ka oma selline sõnum. Mina näen seda küll sellise kohutavalt suure missioonina ja inimestele suunatud ja avatud tegevusena. Selleks võivad olla mingid komplitseeritumad vormid kui poliitilisel debatil. Samas see pole ka õige, sest poliitilised debatid mõjuvad ka igasuguste muude vahendite kaudu, kujunduste, riiete, retoorika või lihtsalt nende faktide kaudu, selles mõttes võibolla kultuurisaated kasutavad neid vahendeid lihtsalt teadlikumalt. Ühesõnaga ükskõik, mis sealt teleekraanilt tuleb ja inimeseni jõuab, see igal juhul omab mingit sotsiaalset tähendust ja kõnetab inimesi ja räägib, nii on, ükskõik kui palju me seda teadvustame. Ja lõppude lõpuks lood, ükskõik, kas me teeme neid kultuuriteemal või poliitikateemal, lool kui sellisel on oma ülesehitus. Neid soundbite'e me peame valima ühtede põhimõtete järgi, kaadritaguseid tekste kirjutame samade põhimõtete järgi. Lõppude lõpuks on seal ikkagi universaalsed tõesed, mis kehtivad igal pool. Võibolla meie temaatika ongi kestvama iseloomuga ja tähenduslikum kui lihtsalt mingisugune päevapoliitika. Selline seisukoht.

Millised isikuomadused peaksid ühel teletoimetajal olema?

Uudishimu on hästi tähtis. Teatud hull optimism ja positiivsus ka, mille näide on kindlasti Anu. Muidugi ka kõiksugused kohusetunded ja rahulik meel ja kogemused tulevad ka kasuks.

Aga millised konkreetsemad kogemused ja oskused peaksid olema ühel heal teletoimetajal?

Ma arvan, et toimetajal võiksid olla need käsitööoskused, mida koolis õpetatakse. Ma ei tea, kui palju, aga siis, kui ma Ameerikas käisin, siis ma olin vapustatud sellest, kuidas kolm kuud ma õppisin uudiste kirjutamist. Selle kohta on olemas teooriad, et millised uudised üldse on, millise sõnaga sa peaksid uudist alustama, millised peaksid olema need tsitaadid, millised tekstid, kuidas see kõik peaks olema üles ehitatud. Seal on kõik need käsitöö oskused on olemas ja need oleksid kõikides valdkondades kohutavalt kasulikud. Ma arvan, et toimetaja peaks olema ikkagi ka suhteliselt tark inimene. Ma arvan, et on hea, kui ta mõnda valdkonda hästi teab, näiteks sporditoimetaja sporti ja kultuuritoimetaja kultuuri. Tõenäoliselt toimetajal tuleb ka väga palju suhelda inimestega, nii et intervjuerimistehnikaid ja teooriaid teada kindlasti, lugeda ja uurida. Küllap alles siis, kui need on juba olemas, siis see keeleoskus ja kirjakeel, see omandab ka mingil hetkel tähtsuse.

Kas toimetaja tööd saab üldse kuidagi hinnata? Milline on hea toimetaja, milline halb?

Kes teeb häid lugusid, mis inimestele korda lähevad ja huvi pakuvad.

Kui me lähme üksiksaate sünni juurde, siis kes teemasid pakuvad?

Ma räägiks ikkagi oma saatest. Kui ma tegin Muusikaelu, siis see oli selline ühe mehe šõu. See oli enne MI-d kolm aastat. Ise mõtled välja, ise teed, kõik. Nüüd me teeme MI-d ja meil on selline tore kollektiiv, kus meil on olemas toimetaja Johannes Tralla, kes on nagu toimetaja, meie oleme nagu kaasautorid, aga pigem ma võtaksin ennast siiski kui toimetajat. Siis lihtsalt kuidas keegi on nimetatud. See ongi see näide, et toimetajast on saanud autor

lihtsalt nime vahetamisega, töö praktiliselt on sama. Siis on küll niimoodi, et meie pakume välja enamasti neid teemasid, millest lood peaksid tulema, siis kuna meil on nüüd selles saates rohkem, toimetajaid ja autoreid, siis meil on iga nädal koosolek, teemad arutatakse läbi ja valitakse need välja, mis käiku lähevad.

Kust need teemad tulevad, mis te näiteks ise pakute?

Mingi osa tuleb ikkagi nende samade pressiteadete kaudu tõenäoliselt, midagi pole parata, sealt info liigub. Järjest suurem osa vähemalt selles MI saates, tõesti ju teistest meediaväljaannetest. Mis kuskil on esile kerkinud ja millest räägitakse. Aga kui ma Ameerikas õppisin, siis öeldi tegelikult, et teemasid tuleb leida kuskilt kõrtsist, et sa lähed kohvikusse ja kuulad, mis sinu kõrval räägitakse ja mis inimestele korda läheb. Tegelikult ma usun, et mõnedki teemad tekivad lihtsalt kuulates, millest räägitakse ja mis on oluline. Lõppude lõpuks ka see, mis sulle endale tundub ka ilma pressiteateta, kui sa näed, et on tulemas mingi kontsert, mis tundub sulle tähtis, siis juba oma kogemuse ja baasi pealt sulle tuleb mingi pilt silme ette ja sa tead, et sellest tuleb rääkida, vahet ei ole, kas on pressiteade või ei ole. Kas keegi teine sellest on rääkinud või ei. Et kes siis esimesena saab. Võibolla see ongi kõige esimene tegelikult, ikkagi see omaenese kultuurikogemus. Nii palju, et sa saad aru, et see on tähtis ja sellest peaks inimestele teada andma.

Kas selleks, et see oleks tähtis ja seda peaks inimestele rääkima, on ka mingid kriteeriumid? Mis eristab head teemad halbadeist?

Eks need võibolla jagunevad kaheks. Kõigepealt need, mis võiksid väga paljudele tõenäoliselt huvi pakkuda ja teiseks, mis kultuuriteemadel on teinekord, võibolla just need asjad, mis teinekord on, et oma kultuuri, hariduse ja tausta pealt saades aru, et see on väga tähtis, mingi kultuurinähtusena väga oluline. See on see, mida peab inimestele rääkima, isegi kui see ei tundu esmapilgul täiesti mainstream asi olevat. Lõppude lõpuks määravad valikud ka, paha öelda, aga see on absoluutselt kõigi väljaannetega niimoodi, mingid praktilised küsimused. Pühapäev on kõigil vaba päev ja ükskõik kui tore asi see ka on, sinna ei saa minna. Mõni päev on mingi teine asi, kuhu on vaja tehnikat ja mingi asi, mis võiks ka väga huvitav olla, jääb kajastamata. Oleks ta kolm päeva hiljem olnud, siis oleks kajastamist leidnud. Sellised praktilised, pragmaatilised asjad omavad ka tähtsust kahjuks. Kõige selgem näide on suvi. Kõik head asjad, mis suvel toimuvad, ei mahu meie saatesse, nendest ei räägita, sest suvel lihtsalt saadet ei ole.

Milline on see käsuliin üksiksaate juures? Kelle sõna jääb erimeelsuste korral peale?

MI saates on meil toimetaja Johannes Tralla ja ma arvan, et tema osa on see lõplik otsus teha. Kui ma tegin ise üksipäini Muusikaelu olles nii saatejuht, produtsent kui ka toimetaja, siis ma tegin need valikud kõik enda sees. Endas leidsin tõe. Tegelikult on muidugi produtsendi roll ka väga suur, sest kui me isegi kõik väga tahaksime sõita Saksamaale mingit kontserti üles võtma, siis on ikkagi lõpuks raha see, mis määrab.

Mida teie jaoks üldse tähendab, et te töötate avalik-õiguslikus ringhäälingus ja mitte näiteks kommertskanalis?

Ma pole kunagi kommertskanalis töötanud, ei oska seda öelda. Aga vaadates televiisorit, siis ma arvan, et on ülihahe, et on võimalik töötada sellises avalik-õiguslikus ringhäälingus ja kajastada teemasid, mis ei pea tingimata kaasa tooma tohutu reklaamivoo kasvu. Võivad ka lihtsalt inimestele kuidagi parandavalt mõjuda, väarikamalt tegeleda. Ma arvan, et see on väga tore.

Kas te igapäevasel teemade valikul ka mõtlete selle peale, et ikkagi avalik-õiguslik jne?

Kindlasti mitte. Ei oska küll öelda. See aeg, mis mina olen töötanud telemajas, mis on juba päris pikk aeg, on see nimi ka nii palju muutunud, et mina ei oskaks selle nime kohta nagu eriti midagi öelda. Ma arvan, et meie otsuste väarikust mõõdab pigem meie endi sisemine eetilise kell kui asutuse nimi, kus me töötame.

Kuivõrd siin mõjutab toimetajat reiting?

Tegelikult muidugi ikkagi mõjutab. Võibolla praegu püütakse hästi-hästi mitte vaadata, et palju see reiting tegelikult on, aga mina isiklikult arvan küll, et see on tähtis. Kui reiting on kõrgem, siis me tunneme väga suurt heameelt selle üle. Aga sellist survet ei ole küll avaldatud, et te peate, eriti meie MI saade näiteks, mis on väga selline hea näide, et see tegeleb tõsise muusika teemadega ja muude asjadega, mis on juba iseenesest suhteliselt nišiasi, aga nagu räägitakse, et uus meedia üha enam ja enam nišistub, inimeste huvid muutuvad üha enam selgelt eristuvateks teistest. Samas pakkuda inimestele võimalust osa saada ka asjast, mis ei ole nende esimene valik. Et kuidagigi nende maailma tuua midagi, näidata neile, et sellised asjad on olemas, näidata, milline näeb välja sümfooniaorkester, et dirigent seisab orkestri ees, et see oleks ikkagi osa nende maailmapildist. Reitingu juurde tagasi tulles, ma arvan, et otsest survet meil ei ole, aga minu kui tegija jaoks on see ikkagi tähtis ja ma tahaksin, et see oleks võimalikult suur ja ma olen valmis otsima igasuguseid erinevaid vorme, et see reiting oleks suurem. Ja ma arvan, et muidugi tohutu töö on siin ikkagi programmiplaneerimises, see, mis meie teeme, see kultuur, kui MI saade näiteks oli pärast Tuulepealset maad, siis meie kohutavalt pisike reiting kolme või neljakordistus pärast seda viimast osa. See tähendab seda, et kui see kava on kuidagi nutikalt üles ehitatud, siis inimesed on võimelised kuidagi ka seda kultuurisaadet vaatama. Ma arvan, et me teeme häid saateid ja kui kellelgi tekib harjumus, et see on asi, mida võiks täiesti vaadata.

Kuivõrd tähtsaks te oma teemade valikut peate? Kuivõrd te mõtlete sellele, et see mõjutab inimesi ja ühiskonda?

Ei, selle peale keegi ei mõtle, aga ma arvan, et see on ka väga normaalne. Ma mäletan, et Priit Pärna käest küsiti ükskord, et kellele ta teeb filme ja siis ta ütles, et ta teeb neid ikka iseendale. Ma arvan, et me kõik teeme seda nii. Me räägime nendest asjadest, mis meie jaoks on olulised ja huvitavad. See on lihtsalt see, et ma tahaksin sulle rääkida, et selline kontsert, selline kohutavalt lahe inimene teeb sellist kohutavalt kihvti asja. See, et sinu taga on veel paarkend tuhat televaatajat, sellepeale ei ole mõtet mõelda.

Te olete ka päris kaua aega teles töötanud ja toimetanud, kuivõrd on toimetaja töö selle aja jooksul muutunud?

Kohutavalt palju raskemaks on läinud. Metsikult palju. Me tegime nii palju vähem aastaid tagasi. Nagu ma rääkisin, me tegime üksiksaateid hästi palju. Seesama Muusikaelu oli alustuseks eetris kord kuus üldsegi. Nüüd on iga nädal. Siis olid autorid, kes tulid oma stsenaariumitega ja toimetaja tegi toimetajatööd, vaatas läbi, suhtles, parandas. Ta on nii palju intensiivsemaks muutunud, see et iga nädal tehakse saateid, et mõned inimesed toimetavad ka mitut saadet, tegelikult mõneti on see päris kurb, et see tegemine on selliseks tööstuslikuks muutunud. Seoses sellega, et see tehniline külg on hästi arenenud, on ka hästi vastandlikult, selle mittelineaarprogrammeerimise tegemisega on ka tegelikult tunnid, mis tööle pühendatakse, tegelikult kasvanud. Samas on ta hästi tööstuslik. Kuna on mittelineaarprogrammeerimine, siis see tähendab seda, et toimetaja saab oma tekstireala kokku panna, intervjuud teinud, välja kirjutanud ja reastanud ja siis ta lahkub liinilt. Liin sõidab edasi režissöörini, tema saab selle valmis jupi ja hakkab sinna pilti peale lükkama. Lükkab pildi peale ja see läheb plaksti eetrisse. Millest on jube kahju, sest kõiksugu head asjad sünniksivad sünergiast, koostööst. Aga kui sa tahad iga nädal teha saadet või kahte või kolme, siis ei ole võimalik seda teha.

Kas Eestis on piisavalt häid ja professionaalseid teletoimetajaid?

Mina ei oska selle kohta midagi öelda. Räägitakse kogu aeg, et toimetajaid on vähe, aga mulle tundub, et ma vahel võiksin rohkem tööd teha, nii et ma ei oska selle kohta midagi öelda.

Aga kust teie kogemuse põhjal üldse tulevad uued teletoimetajad?

See on üks asi, mis sinu teemasse vist üldse ei puutu, aga mis minul on südame peal küll. Et näiteks muusika akadeemia toodab muusikateadlasi. On nii kohutavalt elitaarne või omas asjas kinni, et nemad absoluutselt ei kujuta ettegi, et võiks olla mingeid inimesi, kes langeksid nii madalale, et teeks mingeid saateid või kirjutaksid lehtedes mingeid arvustusi. Aga tegelikult on sellest kohutavalt kahju. Muusikaalal on seda küll kohutavalt tunda, et seda peetakse jube madalaks. Samas ma usun, et toimetajal oleks siiski hea omada mingisugust head põhja mingil ühel alal. Selle koha pealt ei paista küll kedagi praegu tulevat juurde. Tartust ka ei tule väga palju, miks ei tea?

2.2 Gerda-Küllil Kordemets

Kõigepealt teist endast, kust te pärit olete ja kus te koolis käisite?

Ma olen pärit Tallinnast ja ma käisin, olen lõpetanud Tallinna 32. keskkooli. Pärast seda läksin ma, mitte küll kohe, aga teatud asjaoludel sattusin tollasesse Pedagoogilisse instituuti näitejuhtimise erialale õppima. Selle lõpetajatest tol ajal igast lennust tuli üks tööle raadiosse, üks telesse. Kuna mina sain vahepeal lapse ja läksin üle kaugõppesse, mul suunamist ei olnud, siis ma sattusin 85. aasta sügisel siia sellisesse kohta, nagu assistentide kursused, kuhu mul soovitas tulla sõbranna ja kursuseõde. Tal oli mure, et ma ei oska oma eluga midagi peale hakata, mis oli ka tõsi. Ühesõnaga, siis ma käisin need assistentide kursused ära, meid alustas päris palju inimesi, aga meid lõpetas mingi 7 umbes. Ma arvan, et see kestis mingi 3-5 kuud. Kui see lõppes, meile oli kogu aeg korrutatud, et ega meist keegi siia tööle ei saa, siia on nii raske saada ja me ei saanud üldse aru, et mis me siin siis tolknesime, aga siis kui me lõpetasime, siis tollase kunsti ja kirjandussaadete pearežissöör Mai Jõekalda pakkus mulle tööd ja ma tulin siia ja ma olen siin pidanud absoluutselt kõiki ametid alustades assistendist, režissöörist, olnud produtsent, isegi alguses vist administraator.

Kui me räägiksimegi täpsemalt teie karjääriteest siin ETV-s, siis mis toimetustes te olete töötanud?

Ma olen põhiliselt ikkagi kultuuritoimetuses olnud. Tollal oli selle nimi kunsti ja kirjandussaadete toimetus, kui ma siin alustasin. Tollal kuulusid selle alla ka telelavastused, siis Teleteatrit eraldi ei olnud. Siis ma olen teinud luulesaateid ja kirjandussaateid väga pikalt. Ka teatrisaateid muidugi hästi palju, ka portreesaateid ja muid. Siis 93, kui hästi palju muutusi siin toimus ja tekkis võimalus igasugu muid töid teha, tekkis reklaamitelevision, siis ma teenisin seal lisa ja olukord kujunes selliseks, et mulle mingil hetkel hakati seda ära keelama. Siis ma läksin siit minema. Nii et ma töötasin viis aastat siis hoopiski Päevalehe juures. Tollal alguses siis Päevalehe juures, kus me tegime pühapäevalehe, mis oli üks selliseid esimesi nädalalõpulisasi, kui me Ekspressi ei arvesta sinna hulka, sest see oli eraldi leht. Siis pärast seda läksin töötasin veel Sõnumilehes. Nii et 98 tulin ma siia tagasi kultuuritoimetust juhtima. Nüüd siis paar aastat tagasi tuli uus juhatus ja muudeti meil jälle struktuuri ja tekitati selline asi nagu lavastuslike saadete toimetus, mida mujal maailmas kutsutakse tv-dramaks lihtsalt. Siis ma kandideerisin sellele kohale, sest see on see, mida ma olen alati tahtnud teha.

Kui te oma eriala valisite või siia assistendikursustele tulite, siis kas te valisite televisiooni või ajakirjanduse? Kas oli üldse mingi soov saada ajakirjanikuks?

Ma valisin raudselt televisiooni. Ma olen ikka eluaeg tahtnud olla kuskil filmi ja teatri lähedal. Ja tegelikult minu kutsumus siiaamaani on ikkagi režii ehk kui ma ka praegu teen režissööritööd, mingeid üksikuid asju, siis kõik see muu, ajakirjandus ja produtseerimine, on olnud pigem sellised.. hädavajadus ka ei saa öelda, aga millestki tingitud. Väga paljud režissöörid hakkavad produtsentideks lihtsalt sellepärast, et endale tööd korraldada. Kui nad siis näevad, et nad on selles head, siis hakkavad teised tema käest seda tellima ja siis sa tegelikult satud mingisse rattasse ja sa ei saa enam välja. Mingisuguse loomingu asjaga

väga palju tegeleda ei jõua, mis on kurb. Aga ma pean valmistama pettumuse, mulle ajakirjandus kui selline ei ole mind kunagi erutanud. Selles mõttes, et ma ei saa sellest aru. Eriti ma ei saa aru, mis mõnu pakub käia mingitele inimestele pinda ja sonkida nende eraelus ja kirjutada neist lugusid, mis neile ei meeldi. Mina teen ajakirjandust täpselt sellel määral, mis inimestele meeldib. Ma olen teatrikriitikat kirjutanud päris palju, mingil hetkel ma tegin sellise seaduse, et ma kirjutan ainult nendest asjadest, mis mulle meeldivad. See, mis on ajakirjanduslik tegevus mu praeguses elus, kõige rohkem, ehk näitlejaportreed, siis neid ma püüan ka ikka teha nii, et ei tee näitlejaportreed, mis näitlejale endale üldse ei meeldi. Mul oleks võimalus head dokumentalistikat teha, aga see ei ole kuidagi üldse minu loomuses. Mida vanemaks ma saan, seda rohkem ma saan aru, et tuleb ikka teha neid asju, mida sa tahad, mitte vastupidi.

Kui me lähme nüüd ühe saatesarja sünni juurde ja räägime seda protsessi natuke läbi, siis kes üldse pakub välja uue saatesarja idee?

Hästi erinevalt. Oleneb, kellel see tekib. Heal ideel ei tohiks olla mingisuguseid takistusi. Minule on küll alati meeldinud töötada sellistes meeskondades, kus ideed sünnivad erinevates peades ja kus üldse väga täpselt ei tõmmata vahele seda joont, et kustmaalt lõpeb toimetaja töö ja algab režissööri töö. Sest tegelikult see on nii karm maailm ja see rutiin on nii kerge tulema, kui sa näiteks pead iga nädal tegema mingisuguse saate või hoidku jumal, iga päev nagu Ringvaade. Siis selleks tuleb tegelikult kõik, et see rutiin muuta enda jaoks kasulikuks ehk siis rutiin on see, mis hoiab sind. Sa tead, et sul on mingid ajad vabad ka. Aga samal ajal tuleb üksteist toetada igal moel. Selleks, et öelda režissöörile, et ta peab ära tegema mingi režissööri pisikese asja on tark see ise ära teha, sest sa kulutad rohkem energiat selle asja ütlemise peale ja siis kulutab teine inimene selle tegemisele jne. Üksteist tuleb säästa. Ideepuu juurde tagasi tulles, siis ma arvan, et ideed sünnivad selliste inimeste peas, kellel on ideid. See ei ole tähtis, mis ametikohal ta on.

Aga kuidas see sünniprotsess edasi läheb alates ideest kuni telekraanini?

Kahtlemata on olemas, siin majas ka, selline kindel kord, et kuidas see toimib. Kõigepealt tuleb idee vormistada, tavaliselt teeb seda see inimene, kelle peas see idee sünnib, või siis teeb ta seda koos oma sõpruskonna või meeskonna või kaaslastega. Selles mõttes, et sellisest ideest, mis on sinu peas, millest sa lihtsalt räägid kellelegi kogu aeg, ei ole üldse mitteringisugust kasu. Idee tuleb vormistada ja vormistatud kujul esitada. See vormistus võib muidugi olla erinev. Ma olen siin majas ise tuule tiibadesse andnud idee, mis oli suhteliselt kortsus paberil üleval servas kirjutatud neli lauset. Lihtsalt see oli nii hea idee. Aga siis me vormistasime ta ikkagi tagantjärele. Üldjuhul käib see asi niimoodi, et kui kellelegi tekib mingisugune saate idee, siis ta vormistab selle, see on selline traditsiooniline vorm, kus on siis idee kirjeldus või väike sünopsis, tavaliselt käib sinna juurde ka slõugan või ühe lausega kokku võetult selle saatesarja mõte, siis on seal televisiooniga seonduvalt alati juttu sihtrühmast, mis on selleks ka oluline, et teada, kuhu kanalisse ja missugusele kellaajale see sobiks. Võimalusel tegijatest, võimalusel eelarvest jne. See esimene paber ei pea olema üldse väga põhjalik. Kui on tõesti hea idee, oluline on selgeks teha, misasi on idee. Ehk siis tudengeid õpetades olen ma pidanud pidevalt korrutama, et mõte teha saade millestki, ei ole

iseenesest idee. Ideed, kui kõige lihtsamini öelda, iseloomustab ikkagi teatav originaalsus. Ehk siis ma võin teha saate väga äraleierdatud teemal, ükskõik millest, aga minu vaatenurk peab olema uus ja huvitav. Ehk siis kui ma valin kolme kokasaate vahel, siis loomulikult ma valin sellise, mida ma ise näha tahaksin. See peab mind millegagi üllatama. On võimalik see, et idee mõeldakse välja kellegi jaoks. Meil on vaba mõni hea saatejuht, kellele me tahaksime tööd või meil on vaba mõni režissöör. Vahetevahel need pannakse kokku ja püütakse sellise uue koosluse põhjal saada, see on siiski harvem juhus, sest tavaliselt nendel nii headel tegijatel on endal ka ideid. Siis on mõttekas lasta neil teha oma ideed. Üks nüanss on veel. Idee võib olla ka see, kui me mõtleme just rahvusringhäälingu peale, et me vaatame programmiplaneeringule otsa ja me saame aru, et meil on seal näiteks mingisugune zlott, kuhu tuleb välja mõtelda saade. Näiteks Ringvaade on niimoodi sündinud. See võond oli meil tohutult nõrk, seal kukkus meil vaataja kogu aeg ära, see oli nii ebaühtlane, ebamäärased saated. Ja siis spetsiaalselt, siis tulid juba kokku sellised inimesed nagu ETV pearežissöör ja ETV juhatus ja peatoimetajad ja panevad pead kokku ja mõtlevad, et mis seal võiks olla, millisele vaatajale. Kõigepealt pannakse tingimused paika ja siis hakatakse maja pealt otsima ideed.

Kui see ideekavand on koos, siis kuhu see edasi läheb?

Siis ta läheb programminõukogusse. Tegelikult kõigepealt ta peaks tulema vastava valdkonna juhi kätte, ehk siis kui me räägime telesarjast, siis see tuleb minu kätte. Kui me räägime näiteks elusaatest, siis see läheb Ulvi Piheli kätte, kui me räägime teadussaatest, siis Piret Suurvälja kätte jne. Siis meie omakorda toimetame selle edasi programminõukogusse. Juhul, kui on tegemist sellise ideega, mille puhul me vaatame, et me seda niikuinii tegema ei hakka, olgu siis põhjused mis tahes, kas idee on nõrk või meil lihtsalt ei ole võimalusi selle tegemiseks, vahel on ka selline olukord, kus heast ideest tuleb loobuda, kuna me ei ole õige kanal või meil ei olegi eetrikohta selle jaoks. Siis ma võin võtta kahe enda poolt valitud eksperdi arvamuse juurde. Näiteks ma annan lugeda Mart Normetile ja annan lugeda Heidi Pruulile, küsin nende arvamust, nad sõnastavad oma arvamuse ja ma vastan inimesele, et põhjused, miks me ei võta seda töösse või ei võta praegu töösse, on sellised ja sellised. Et asi ei põhineks ainult ühe inimese arvamusel, mis sageli võib olla liiga subjektiivne. Selles mõttes, et arvestades, kuidas Eestis kõik kõiki tunnevad omas valdkonnas, siis on ju selge, et meile ei meeldi kõik inimesed ühevõrra ja on täiesti selge, et kõik me oleme inimesed, kõik me seisame mõne inimese pakutud idee eest suurema vaimustusega kui teise inimese oma eest ja me oleme kõik inimesed. Nii et selles mõttes on see kahe eksperdi kaasamise idee minu meelest väga hea mõte. Kui selle tulemusena ei sünni konsensust, siis läheb asi programminõukogusse, kus on ETV peatoimetaja Heidi Pruuli, kus on pearežissöör Rene Vilbre ja kus on veel inimesi, ja siis arutab juba programminõukogu, et kas meil oleks selle ideega midagi teha. Põhimõtteliselt on siin püütud küll luua olukord, kus heal ideel on võimalik siiski mõjule pääseda, olenemata sellest, kuidas inimesed omavahel läbi saavad ja olenemata isegi sellest, kuidas on rahalised olukorrad. Nii et alati on võimalik leida lahendus, kui idee on tõeliselt hea.

Ja kui programminõukogust on saadud luba, meeskond pannakse kokku, siis mis rolli seal saate toimetaja hakkab mängima?

Toimetaja on rahvusringhäälingu jaoks minu arvates selline väga valus küsimus. Selles mõttes, et kui te siin räägite inimestega, siis te saate aru, et on täiesti seinast sein kontseptsioonid, et kes on toimetaja. Alates sellest, et on saateid, mille juures toimetaja on lihtsalt see, kellel on telefoniraamat ja telefoniaparaat, kes helistab ja lepib intervjuud kokku. Näiteks Terevisioonis on minu arust niimoodi, loomulikult ta osaleb selles vestlusringis, kes mõtleb välja, millised teemasid võtta, aga arvestades, et seal on väga tugeva ajakirjandusliku võimega saatejuhid, kes niikuinii selle viivad inimesteni, siis nende arvamus kindlasti seal hästi kõvasti loeb. Aga Terevisiooni toimetajal sellist klassikalist toimetaja tööd üldse ei ole vaja teha. Samas on ka selliseid saateid, mis ongi hästi toimetaja-põhised. Kus toimetaja on nagu autor. Omast praktikast jällegi, et kui ma teen portreesaateid, siis tavaliselt ma teen neid üksinda. Selles mõttes, et mulle küll jubedalt meeldiks, kui mul oleks selline toimetaja kõrval, nagu mul kunagi oli Anne Tuuling, kes oli nõus laskma mul teha, mis ma tahtsin, aga ometi olema mul seljataga olemas, kui ma satun segadusse ja tahan midagi kellegi käest küsida. Tema oli muidugi selline vanakooli toimetaja ka veel, kes oli ühtlasi ka entsüklopeedia. Ma küsisin, et meil oleks vaja siia saada mingit katet või vahelõiku ja tema kohe keris ette, et vot sellised ja sellised asjad on olemas. Sellist toimetajat minu arvates Eesti televisioonis enam ei ole või on vähe. Siis omakorda selline saade nagu OP!, mida ma kaua aastaid toimetasin, seal on jälle hoopis teistsugust toimetajat vaja. Seal on sellist toimetajat vaja, kellel oleks see kultuuripilt hästi avar, kes suudaks teha kiired valikud. Mitte et ma ette heidaks, aga mida mina tegin teistmoodi, kui praegused OP!-i toimetajad, et mina püüdsin ennast hästi panna n-ö mainstream vaataja seisukohta. Op! sündis kunagi mitte selleks, et teha kultuurinimestele järjekordne kultuurisaade, vaid selleks, et teha kõigile. Sellest ka see eetrikohat pärast AK-d. Ehk siis ma püüdsin alati mõelda hästi hästi mainstreami keskselt. Ehkki mul oli võibolla endal mõnest teemast juba siinamaani. Siis sealt edasi algab tehniline töö. Sa mõtled välja küsimused, kuna OP!-i saatejuht ei tee ise midagi peale oma vahetekstide, siis toimetaja käis seal võttel, intervjueris ja siis kirjutati need tekstid maha ja OP!-i tehti veel nii, et kuna seal läks see intervjuu hästi väikeste lõikudena sisse, siis tehakse see põhimõtteliselt paberil valmis enne kõik see intervjuu. Selles mõttes on see kohutavalt erinev. Siis ta võib veel olla väga erinev vastavalt sellele, et kuidas ühe meeskonna sees kujuneb. Sa võid olla hästi erinev toimetaja ühe režissööriga ja teise režissööriga. Mõni režissöör, näiteks Elle Veber on meil selline, kes on ise väga suure toimetaja mõtlemisega, hästi dominantne. Me klapime jumala hästi, aga mina temaga saateid ei suuda teha, me ei suuda neid nägemusi korrigeerida, sest mina olen ka hästi dominantne ja mul on hästi kindel ettekujutus sellest, mida ma teen. Tema kõrvale on vaja sellist leebemat toimetajat, kes nagu Anne Tuuling minu selja taga, kes laseb teha, kellel on informatsiooni ja oskusi ja kes aitab, kui vaja. Selles mõttes see on hästi keeruline ametipost. Tegelikult ta peab oskama veel hästi palju asju, mida inimesed, kes töötavad ajalehes või ka raadios, ei pruugi. Ehk siis ta peab suutma mõelda näiteks pildikeskselt. Mis on ka tihtipeale see üks häda, et kui toimetaja on liiga intelligentne, siis talle tundub, et sellest on ju küll, kui tark inimene räägib millestki. Aga paraku, see on muidugi asi, mis tuleb vananemisega, et televisioon on massimeedium. Ei ole mõtet luua endale illusiooni, et see on suur kunst. Ta võib olla suur kunst ka, aga ta peab olema suur kunst, mis meeldib paljudele.

Mille poolest toimetajatöö teistest teleametitest erineb? Kui sageli näiteks peab toimetaja võtma reporterirolli ja ise intervjuusid tegema?

See oleneb, kuidas saate puhul on kokku lepitud. Tõenäoliselt selliste saadete puhul nagu Ringvaade, toimetaja ei pääsegi nii palju toast välja, seal on lihtsalt koormus nii suur. Samal ajal peab iga reporter evima väga häid toimetaja omadusi, et ta ära ei tapaks seda toimetajat ja režissööri. Kui ta toob sulle viieminutilise reportaaži jaoks tund aega materjali, siis pärast kahte nädalat hakkab nagu ilmselt käsi püstolikabuulile kiskuma. Selles mõttes peab ta juba tehes mõtlema selle peale, et mida siit kasutada saab ja on vaja. Enamasti ikkagi rahvusringhäälingu toimetajad intervjuuerivad ise ka või vähemalt on suutelised seda tegema. Või siis vastupidi, et enamasti on meie saatejuhid ka samal ajal toimetajad. Mis minu arvates, selles mõttes ma olen konservatiivne, et toimetaja peaks ikkagi kõrval olema. Üldse on hea, kui kõik ametipostid on täidetud. See, et ma ise teen oma sõnade vastu kogu aeg, aga see on natuke teine asi. Üks asi on see, kui sa teed sellist autoriasja, see ongi minu nägemus teisest inimesest, minu portree sellest inimesest, isegi siis ma tegelikult tunnen sageli puudust sellest, et mul oleks seal toimetaja. Aga kui see ei ole nii subjektiivne suhe, siis oleks kindlasti hea, kui oleks toimetaja kõrval. Mis intervjueerimise koha pealt tuleb veel öelda, et see intervjueerimise kunst on omaette kunst. Loomulikult saab igaüks esitatud mingid küsimused, aga see, kuidas inimene räägib, sõltub sageli sellest, kui karismaatiline on küsija. Ehk siis inimesele peab jääma mulje, vähemasti mulje, ta peab uskuma, et see küsijat huvitab. Sest vastasel juhul, ma olen siinsamas oma kolleegide saadetes mõnikord käinud, see, kellest ma nüüd räägin, ei tööta enam ETVs, temaga oli selline lugu, et ta vaatas samal ajal kella ja ma sain aru, et tal on otsesaade ja ta peab hoidma ennast järje peal muude asjadega ka, aga no kas te kujutate ette, kui raske on rääkida inimesega, kes sulle esiteks kordagi otsa ei vaata, teiseks ilmselgelt ei lähe talle üldse korda, mis sul öelda on, ta mõtleb selle peale ainult, et ta peab järgmisele külalisele esitama järgmised küsimused. Kuigi ma saan aru, et seda juhtub alata ja on ka juhtunud minuga väga palju, põhiliselt ongi nii, et sa ei suuda seda väga keskendunult kuulata, sest sa mõtled tõesti järgmist küsimust, aga sa pead suutma jätta mulje, et sa kuulad teda hoolega.

Kui me räägime autor-toimetajast ja lihtsalt toimetajast, siis mis seal see vahe on?

Põhimõtteliselt selles ongi tõenäoliselt, et autor-toimetaja ikkagi mõtleb välja selle saate. Tema ikkagi valib teemad ja paneb saateskeleti suuremal või vähemal määral, kuidas keegi seda eeltööd teeb, mina olen kirjutaja inimene, mina pean kõik läbi kirjutama. Mõnel käib see kergemini, elegantsemalt ja peas. Aga põhimõtteliselt ikkagi sellisel juhul saade koosneb tema mõtetest. Kõige otsesemal määral, võibki öelda, et tal on autoriõigus selle sisu peale. See teine toimetaja on selline, kes toestab seda saatejuhti oma teabega, mis tal peas on, oma telefoniraamatuga, oma oskustega, võibolla ta aitab sõnastada mingeid tekste ja küsimusi, mõeldakse koos jne.

Ja produtsendist?

Nad on erinevad asjad, aga rahvusringhäälingus on nad suhteliselt seotud. Väga sageli on toimetaja ka produtsent. Ehk siis produtsendi osa, oleneb ka väga muidugi projektist, suurte projektide puhul on produtsendi osa suur ja seal on alati eraldi inimene, nüüd selliste

sarisaadete puhul nagu näiteks Osoon, on küll niimoodi, et produtsendil on tööd hooaja alguses ja natuke hooaja lõpus, aga saade, mis on aastaid käinud enamvähem ühtemoodi, seal see produtsendi koormus on niivõrd väikene, et seal ei ole mõtet eraldi inimest pidada. Vahel on just siin majas veel selline variant, et on keegi, keda võiks nimetada produtsendi abiks. Kuna meil on see planeerimise süsteem arvutis kõik, see asi, mida nimetatakse Kriimsilmaks, see on suhteliselt tehniline töö ja mõni inimene ei ole lihtsalt selle peale eriti Mihkel, siis me kasutame selliste väljaõppinud inimeste abi tihtipeale. No näiteks meil, lavastuslike saadete toimetuses ongi ainult poolteist kohta, selle poole koha peal on mul üks tütarlaps Piibe, kes praegu teeb meile seda n-ö Kriimsilma, aga kellel on ka ilmselgelt näha, et tal võimeid on kaugelt üle selle. Tõenäoliselt mingil hetkel ta leiab endale parema rakenduse. Produtsent on ideaalis, eriti meie suurprojektide puhul ikkagi projektijuht. Ütleme siin sellised superprodutsendid nagu Helen Valkna või Tarmo Krimm, kes produtseerivad Laulu- ja tantsupidu, kus on mitmeid ülekandeid. Nemad on ikka tõsitähenduses produtsendid, et nad tegelevad eelarvega, tehnikaga, jagavad kõigest kõike. Selles mõttes ta on suhteliselt keeruline amet.

Režissööriga?

No režissöör on põhimõtteliselt see, kes on saate pildipoole autor reeglina. Kui ta on hea režissöör siis ta on ka sisu kaasautor. Režissööre on ka ju hästi erinevaid, on selliseid, kes vajutavad kahte nuppu ja panevad sellise väikse jutusaate kokku, ja on need, kes on võimelised tegema kasvõi filme. Selles mõttes see rida on hästi lai. Aga põhimõtteliselt on jah režissöör ikkagi selle visuaalia autor.

Kuivõrd piiritletud see toimetaja ametikoht siin ERR-is on, kuivõrd sageli on toimetaja ka autor, produtsent, režissöör?

Ma ei oska öelda kogu maja kontekstis. Kui ma veel kultuuritoimetuses olin, siis ma püüdsin küll hoida, et toimetaja oleks olemas kõikidel saadatel. Praegu mulle tundub, kuigi ma tegelen siin oma kitsa valdkonnaga ja väga palju väljapoole ei tea, siis mulle tundub, et on aeg, kus toimetaja ei ole väga kõrges hinnas. Välja arvatud muidugi mingid ajakirjanduslikud programmid, nagu Kahekõne jne, kus toimetaja osakaal on hästi suur. Aga seal on ka saatejuhid ise ajakirjanikud, ehk siis sa kunagi ei tea, kuidas seal sees see asi jaguneb. Ma ei kujuta ette, et Priit Kuusk või Indrek Treufeldt, nad on ju ikka ise oma intervjuude autorid. Toimetaja võib öelda, et me ei kutsu seda inimest või sa ei küsi ta käest seda küsimust või anda nõu, et küsi veel seda ja seda, aga ma arvan, et nemad on selles mõttes ikkagi.. seal on toimetajal rohkem selline backup-i roll.

Kuidas te arvate, mil määral erinevates toimetustes toimetaja töö erineb?

Ma arvan, et see erineb päris oluliselt. Mis on ikka uudistetoimetuse töö, kuhu juurde läheb võibolla Terevisioon ja mingit otsa pidi ka Ringvaade, kuni selliste suurte ajakirjandusprogrammide ja uuriva ajakirjanduseni, siis jällegi kultuuritoimetaja töö. Kultuuritoimetuses jääb see tehniline asi, mida toimetaja teeb, ju suures plaanis samaks, lihtsalt see, mida toimetaja peab teadma, on hästi erinev. Ma arvan, et kui režissöör võib vabalt surfata ja teha natuke sporti, natuke kultuuri ja natuke Osooni ja veel midagi, siis

toimetajal on see surfamine natuke tavaliselt keerukam. Siis see peab olema väga tema erialapõhine või huvipõhine. Ütleme et Epp Ehan, kes on uudistetoimetaja, aga väga suurte tantsuhuvidega inimene, on toimetanud tantsusaadet. On selliseid aegu, kus püütakse saada värsket tulemust sellega, et inimesi paigutatakse lihtsalt uude konteksti, ja muide see on väga hea, aga sellel on oma teatud piirid. Näiteks mina, kes ma olen selline teatrispetsiifikaga inimene, siis mingil hetkel näiteks OP!-i tehes mind tüütas teater nii kohutavalt ära. Ma ei suutnud mitte ühtegi huvitavat küsimust küsida teatri vallas. Samal ajal, kui ma läksin tegema lugu muusikutega, millest ma midagi ei teadnud, siis ma suutsin küsida selliseid lihtsaid, uudishimuliku inimese küsimusi. Ma sain seal paremaid vastuseid. OP!-il oli see pluss, et küsimused sai alati välja lõigata, keegi ei saanud kunagi teada, kui lollisti ma küsisin. Aga oluline oli saada võimalikult head vastused. Sest kui sa siiralt huvi tunned, siis inimesel on lihtsam rääkida. Ehk siis teatud liikumised, kohtade vahetused, on vahel head, sest inimesed õudselt kapselduvad. Siis sa ei suuda enam, sa teed kogu aeg mingit sama asja, sa lähed järjest sügavamale ja sügavamale, selleks et sa ise huvi tunneksid, aga sa oled selle vaataja juba ammu kuskile maha jätnud, tema ei suuda kaasas püsida. Aga ma ütlen, et seda ei saa päris nii teha, et sa lihtsalt võtad inimese poolvägisi kuskilt sporditoimetusest ja tõstad ta kultuuritoimetusse. Küll aga näiteks raadio sporditoimetajad on ju metsikult kihvtid mehed, selliste kultuurihuvidega, et lase olla. Tarmo Tiisler, kes tantsib rahvatantsu ja Tiit Karuks, kes on üldse üks kõige erudeeritumaid mehi, keda ma tean. Selles mõttes väga sageli on see võimalus olemas, aga see ei ole reegel. Kõik peab ikkagi lähtuma inimese enda soovist. Kui mul ühel päeval peaks tekkima soov teha saatesari sünnitusabist või kasside elust, siis ma võin ükskõik kust tulla seda tegema, aga niimoodi et inimesi liigutatakse vägisi, see vist ei toimi.

Kas toimetaja on ajakirjanik?

Ei pruugi olla, muide. On hea, kui ta on, eriti ajakirjanduslike programmide puhul eeldatavasti ta siiski on. Aga see oleneb täpselt sellest, et kellega ta koos töötab. Ma ei kujuta ette, et tippajakirjanikul nagu Vahur Kersna peaks olema ajakirjanikust toimetaja. Pigem vastupidi, tal peaks olema turvatoimetaja, kellel on tohutu suhetevõrgustik, kes mõtleb kiiresti, kellel on rohkem produtsendivõimeid, kui ajakirjanikuvõimeid. Selles mõttes ongi see toimetaja amet üks kummaline amet vähemasti siin televisioonis, et ta peab olema väga paindlik nähtus. Ta peab olema selline, nagu sellel saatel vaja on. Kuna meie ei harrasta põhimõtteliselt selliseid research-gruppe, nagu mujal maailmas suurtel ajakirjanduslikel programmidel on, siis tõenäoliselt sellise saate puhul, kus on uurivat ajakirjandust, nagu näiteks „Sind otsides“, siis seal peab see toimetaja olema ikka metsik... Ma ei tea, kas see on ajakirjandusoskus, ma ei tea, mis see on, aga see meeletu võime hästi süsteemselt mõelda, kiiresti, ja samal ajal kogu aeg tegutseda, organiseerida, helistada ja teha. Ma jäin täitsa mõtlema, et misasi see ajakirjaniku.. no ikka see uudishimu vist on. Ma loen praegu seda Larssoni romaani kolmandat osa, nemad on seal sellised tõelised tippajakirjanikud. See on pannud mind hästi palju mõtlema selle üle, et meil tegelikult ikkagi ei ole seda päris-päris tippajakirjandust, kus ajakirjanikud teevad eluohulikku tööd ja suudavad ühiskonnas midagi niimoodi muuta, selliseid asju välja kaevata, seda on natuke siin seal olnud, Pealtnägija töös ja võibolla Ekspressis kunagi.

Millised isikuomadused peaksid ühel heal teletoimetajal olema?

Minu arvates kõige olulisem on ikkagi see uudishimu ja avatus. Selline ratsionaalne pilk maailmale. Nagu lavastajal. Tal peab olema ratsionaalne ja emotsionaalne pool hästi tasakaalus. Sa pead suutma vaimustuda ja asju kirglikult võtta, aga samal ajal sa ei tohi minna tatiseks selle juures. Otsekoheus on hästi hea omadus, millega sa kaotad palju sõpru, aga minu arust muidu ei ole seda tööd võimalik teha. Kõige vastikum osa selles töös on salatsemine, silmakirjatsemine ja nihverdamine. Peab olema võimeline asetama ennast teisele plaanile, tagaplaanile, sest vastasel juhul ei oleks sa toimetaja, vaid saatejuht. See tähendab teha tööd teise jaoks, teades, et sina välja ei paista, aga teha seda ikkagi sama hästi. Ma tean väga palju toimetajaid ka siin majas, kellel see võime täiesti puudub, kes ütlevad otse välja, et ma ei saa aru, kuidas ma pean seda tema jaoks tegema. Aga peabki tegema, see ongi sinu elukutse. Siis on jälle teine osa inimesi, kes ei taha üldse esiplaanil olla. Siis nendele see jälle väga hästi sobib. Siis on vist veel kolmas tüüp, kuhu hulka ka mina kuulun, kes tahavad olla ka esiplaanil, on edevad ka, aga suudavad väga hästi vahet teha. Mina näiteks otsustan ära. See on projekt, kus ma olem tagaplaanil, ei paista välja. Mõnikord on selle esiplaanil olemisega ka nii, et on mõni projekt, kus sa pead olema... peab olema keegi, kes on selle projekti eeskõneleja. Mõnikord peab produtsent näiteks olema seda. Peab oma tööd piisavalt tähtsaks pidama. Selles mõttes, et see on selline maailm, kus minu arvates ei saa perekonda esiplaanile seada. Perekond on tähtis muidugi ja midagi ei ole maailmas tähtsamat, aga igapäevaselt tuleb kogu aeg teha valikuid, kus sa ei saa perekonda esiplaanile seada ja kui see ei ole selge, siis läheb inimene katki. Siis tekib see, et issand jumal, ma peaks olema kodus, aga ma ei ole ja ma olen nii süüdi. Selle süüga muidugi elada ei ole võimalik. Seda tööd peab mõnuga tegema. Mina näiteks ei kujuta ette, et ükskõik, mis ametit sa siin majas pead, toimetaja või režissöör või produtsent, et sa tuled siia vaevaliselt. Ikka rõõmuga peab tulema siia.

Mis kogemused ja oskused on toimetaja töö juures tähtsad, mis peaks enne olemas olema?

Peab olema tohutult paks telefoniraamat. Ehk siis tutvused on kõige tähtsamad. Nii toimetaja kui ka produtsendi töös. Kahtepidi tähtsad, esiteks sellepärast, et on oluline, et inimesed sind tunneksid – et sa üldse midagi kätte saaksid ja on oluline, et sinul oleksid kõik vajalikud telefoninumbrid või vähemalt teadmine, kust neid saada. Ja et inimesed tõstaksid sinu helistamise peale kindlasti toru. Siis on hästi oluline lugemus. Ja ma mõtlen sõna otseses mõttes ka ilukirjanduse lugemist, mitte ainult erialase kirjanduse lugemist. Selleks et huvitavat lugu üles ehitada, selleks tulevad tihtipeale ideed jumal teab kust. Sul meenub, et ma lugesin kunagi sellist romaani ja seal oli analoogne situatsioon, ma kasutan selle ära. Või sa otsid oma saatele pealkirja ja sul meenub, näiteks meie saatesari Punane tuba, kunagi sai pealkirja Strindbergi romaani Punane tuba järgi. Seal olid need kuulsad punased diivanid, mis punasest toast kunagi ära toodi või need pargipingid ja siis, et mis seal toimub, seal punases toas. Siis me otsisime välja selle Strindbergi kirjatüki Punasest toast. Ja samamoodi peab see sul kuskil olema. Tegelikult peab ikka väga palju teadma. Toimetaja peab olema ikka kordades targem kui režissöör. See on täitsa tõsi. Režissöör võib kõike seda väga ilusasti vormistada ja ei ole keelatud temal ka olla tark, aga toimetaja peab olema tark.

Mille järgi saab toimetaja tööd hinnata? Milline on hea toimetaja, milline halb?

Ma pakun välja siin majas hästi ebapopulaarse retsepti. Mida vähem aega toimetaja kulutab saate ettevalmistamisele, seda parem toimetaja ta on. Sellepärast, et Arne Rannamäe ei pea otsima kõiki asju raamatutest, kui ta räägib meile Lähis-Ida konfliktist. See on tema väärtus. See on tema sees olemas. Kõik need, kes räägivad tänapäeva maailmas mõõdetavatest tulemustest ja sellistest asjadest – ma saan sellest aru, loomulikult me peame suutma kuidagi kaitsta seda, et me ütleme, et Arne Rannamäe peab saama tippajakirjaniku palka. Me oleme suutnud ära seletada miks. Nüüd, kõige suurema osa, kõige hindamatuma osa temast moodustab see, mida mitte millegagi mõõta ei saa. See ongi see, et ta võib jalutada kaks kätt taskus viis minutit enne saadet kohale ja teha selle niimoodi ära, et mitte keegi ei saa aru, et ta pole ette valmistanud. Selle eest, et ta veel ette ka valmistab, peab talle veel peale maksma. Selles mõttes on siin püütud aastate jooksul asju arvestada tundidesse ja saatetüüpe pidi ja mida iganes, lõppkokkuvõttes on ikkagi jõutud selleni, et seda ei saa mõõta. See asi, mida veel üldse mõelda ei saa, on see süstemaatiline mõtlemine. Kuidas sul asjad peas kokku lähevad.

Kui ma lähme nüüd üksiksaate ja teemade valiku juurde, siis kes teemad välja pakuvad?

Oleneb jah saatest. Näiteks OP!i puhul tegime niimoodi, et istusime iga nädal koos, kõigil, kellel oli mingi huvitav teema välja pakkuda. Enamik teemasid, kui sa teed mingit kindlat saadet, OP!i või Ringvaadet, siis enamik teemasid leiab sind lihtsalt üles. Sest need inimesed, kes tahavad oma asju kuulutada, otsivad sind üles. Nüüd need teemad, mis sind üles ei leia ja mille leidmiseks tuleb vaeva näha, tuleb silmad lahti ringi käia ja neid võivad välja pakkuda absoluutselt kõik. Selles mõttes meil oli alati nii, et kes mida tähele oli pannud ja kes keda tundis. See on jah toimetaja kohustus, et kui keegi ei viitsi lillegi liigutada ja mõelda, siis on produtsendil õigus käed puusa lüüa ja toimetajale öelda, et sry, see on sinu asi, et meil teemad oleks. Aga minu arvates praktikas, toimivas saatemeeskonnas see nii ikkagi ei ole. Ikka kõik.

Kui te ise olete toimetaja olnud ja teemasid pakkunud, siis kuidas te need teemad leidnud olete?

Üks variant ongi see, et nad tulevad sulle lihtsalt arvutisse ja ummistavad su arvuti täielikult. Kultuurivaldkonnas ikkagi toimub nii meeletult palju asju, et omaette raskus on hoopis sealt välja selekteerida see, mis on väärib tegemist. Ega siin inimesed ei ole ilmeksimatud. Mõnikord on küll nii, et vaatad seda pressiteatekest ja seal on mingid noored kunstnikud, kelle nimi sulle ka midagi ei ütle, pärast võid endale kasvõi paela kaela panna, et oled maha maganud midagi väga olulist. Seda võib juhtuda. See oleneb kõik sellest, kui palju sa lugenud oled, kui palju sa inimesi tunnud. Tuult peab nuusutama. Kellel seda nuhhi ei ole, et ära nuusutada seda, mis moodi tuleb... Mina võin uhkusega öelda, et kui me tegime OP!-i, ja see ei ole ainult minu au, vaid seda tegime me tõesti meeskonnaga, siis sellised bändid nagu Piia Fraus või Metsatöll, kes on tänaseks rahvusvaheliselt tunnustatud ja tohutult kuulsad, siis nende esimesed teleesinemised toimusid OP!is. Sest me püüdsime vähemalt igas kuus ühe tohutu underground asja välja kraapida. See Piia Fraus tundus mulle küll esimene kord, et jumal jumal, misasi see on, aga vot. Selles mõttes peab olema mingisugune julgus ja tahtmine. Palju asju, mida meie siin oma undergroundi kohapeal näitasime, paljudest asjadest ei ole

midagi saanud ka. Aga ikkagi, et seda pilti kirjumaks saada. Näiteks kui ma kuulan raadios Kultuurikaja, siis mulle hirmsasti tundub, et see on ühe gildkonna saade sama gildkonna inimestele. Ma arvan, et kuna ma olen eluaeg kultuuritoimetajana töötanud ja mingi kultuurihuvi on ikka säilinud, aga mina leian sealt raadio Kultuurikajast väga vähe, mis mind kaasa võtab. See on võibolla veel üks väga oluline toimetaja omadus, et sa pead suutma mõelda teiste inimeste eest ka, sa ei saa mõelda ainult enese peale, sa ei saa teha asju, mis ainult sulle meeldivad. Sest mina olen oma valdkonnas paratamatult suurem ekspert, kui enamus vaatajaid. Tegelikult ongi veel toimetaja töö osa, et kui sa hakkad seda lugu komponeerima, siis sa pead samamoodi mõtlema, täpselt nagu ajalehes, et kus see lead on. Kus on need kaks rida, mille peale kõik jäävad, et oot, seda ma pean vaatama. Siis mismoodi see dramaturgiliselt töötab. Iga pisimngi lugu tuleks üles ehitada niimoodi dramaturgiliselt, et tal oleks oma kulminatsioon ja asjad, sest inimene on ülimalt dramaturgiline olevus. Teda on selliste trikkidega väga kerge ära osta. Kui sul on loos kaks või kolm intervjuud, siis need tuleb kuidagi omavahel panna dialoogi, isegi kui nad ei vaidle omavahel, siis sa pead selle kunstlikult tekitama, siis on huvitav. Selliste nippidega.

Kuidas ikkagi need head teemad siis halbadest välja valida?

Kultuuris on lihtne, kui me võtame selle, et on televisioonis toimuv telemagasin, siis sellega on kõik väga lihtne: esimene teema peab olema visuaalne, järelikult teater või film. Et inimene jääks teleka ette. Siis võib tulla pikem ja pehmem uurimuslikum, analüütilisem teema, ja lõpus peaks olema veel midagi, mis oleks selline lühem, aga samal ajal mõnus. Seal võib siis olla mingi eksperimentaalmuusika või kihvt kunstinäitus või midagi sellist. Põhimõtteliselt niimoodi labidaga lüües panime meie seda saadet kokku. Aga kuidas välja valida, et just see näitus kõikidest näitustest, siis ega siin mingit reeglit ei ole. Väga tihti see ongi selline kõhutunne või tuule nuusutamine. Kui sa väga palju tausta ei tea. Siis sa muidugi saad alati uurida. Tänapäeval Googeldamine aitab alati, et ennast hästi kiiresti kurssi viia. Siis muidugi telesaate puhul, toimetaja peab mõtlema, mida selles loos saab näidata. Kui ta seda ei tee, siis ta pole väga professionaalne. Ta paneb oma režissööri lihtsalt väga halba olukorda. Ja kui ta valib teema, mis iseendaga loomulikul viisil mingit visuaali kaasa ei too, siis ta peab aitama välja mõelda, kuidas seda visualiseerida. Kui see tema peas on tekkinud. Võib juhtuda, et režissöör ise tahab teha loo ühest luuletusest. Siis ta mõtleb ise välja, kuidas see kõik välja näeb. Aga kui toimetaja pakub välja, et me teeme Indrek Hirve luulekogust, siis ta peab ütleva, et mida me sinna Hirve luuletuste juurde näitama. Ka aitama selle juures. Televisioon paratamatult peab valima ka selle põhiselt väga tihti, et oleks tuntud inimesed ja nii edasi. Mis ühtepidi on õige, aga teisalt ka libe tee, sest mõnikord kui sa näed rohkem vaeva ja tood ekraanile mingi mittetuntud inimese, siis tulemus on palju huvitavam. Aga neid on ka muidugi raskem leida. Tavaliselt on ju lihtsam kutsuda kedagi, näiteks Linnar Viik, kes oskab iga teema kohta keskeltläbi vaimukalt rääkida.

Milline on üksiksaate juures see käsuliin, kelle sõna jääb erimeelsuste korral peale?

Kuidas kokku lepitakse. Mina ei ole küll töötanud ühegi saate juures, kus üldse oleks mingi käsuliin. Minule meeldib töötada meeskonnaga. Ma olen väga kapriisne nende inimeste suhtes, keda ma oma meeskonda valin. Kui nüüd keegi peab võtma mingi käsuliini, siis

ütlemes nii, et see peaks olema produtsendi käes. Kogu vastutus. Või siis sisu poolest toimetaja ja pildi poolest režissöör, aga jällegi meie kogemuses on nii, et kui on vaja hetkel võtta vastu otsus, siis selle võtab see, kes on seal kohal ja ei hakka helistama. Et režissöör kärpis saatet välja mingisuguse lõigu, sellepärast et see ei mahtunud ära ja midagi pidi välja jätma, siis me ei ole kunagi tulnud peaaegu ütlemist selle koha pealt, et issand jumal, mis sa nüüd tegid, mul oli tohutult hea jutustus siin, sa lõhkusid kõik ära. Kui on vaja, siis tuleb otsustada. Mida rohkem neid inimesi on, kes suudavad otsustada, mida rohkem on saate meeskonnas inimesi, kes suudavad üksteist asendada, sest ega siin on ka selline asi, et sa ei tohi haigeeks jääda, siis jääb ju midagi tegemata. OPl'i kogemuse põhjal või ütlen küll, et meil oli nii, et mina olin valmis asendama režissööri vajadusel ja režissöör oli valmis asendama ka toimetajat. Nii et kui on väga hea meeskond, siis see ei ole mingi probleem.

Mida tähendab teie jaoks see, et te töötate avalik-õiguslikus ringhäälingus?

Ma võin öelda, et ega ma eriti ei tahaks küll töötada üheski teises televisioonis. Siis ma ei töötaks tõenäoliselt üldse televisioonis. Mulle rahvusringhäälingus töötamine ei tähenda küll mitte midagi. Mulle tähendab ETV ja on tähendanud alati väga palju. Kommertskanalis ma töötada ei tahaks. Põhiliselt see tähendabki veel seda, et mul ei oleks julgust praeguses Eesti ühiskonnas töötada eraettevõtjana. Olles riigi leival, sul on ikkagi tagatud igakuine palk, see võibolla ei ole nii suur, kui võibolla majanduse hiilgeaegadel eraettevõtluses, aga samal ajal praegu olen mina rohkem turvatud. Ka turvalisust tähendab, jah.

Kas see tähendab ka sisulises mõttes mingisuguseid piiranguid?

Ma olen siin olnud tööl 86ndast aastast, vahepeal oli viieaastane paus, aga ma ei ole küll seda kunagi tundnud. Mul ükskord noores peas tehtud väike telelavastus pandi riiulile, sest see oli tolleaegsete peatoimetajate arvates liiga must huumor, aga ei, üldsegi mitte. Ma ütleks, et siin on väga hea töötada, väga turvaline, sest näiteks kui mõelda, et ma olen produtsent, siis mul on alati, ükskõik kui väike see ka on, tagatud mingi eelarve.

Kuivõrd siin majas reiting toimetajat mõjutab?

Mind erinevatel aegadel erinevalt. Mõnikord liiga palju, mõnikord liiga vähe. Hetkel tundub, et liiga vähe. Sest ei ole mõtet töötada televisioonis, kui sind ei huvita, kes su saateid vaatavad ja ausalt öeldes mina küll ei viitsi teha saadet mingile kahele friigile, kes mõtlevad nagu mina. Ma ei näe mingit põhjust. Mulle meeldib ikka see ajakirjanduse rahvavalgustajalik aspekt, et ma räägin midagi ja siis üha rohkem inimesi hakkab sellesse uskuma. Ehk siis minu jaoks on reiting küll väga tähtis ja ma olen väga pettunud kui see mõnikord ei vasta mu ootustele, siis ma mõtlen, et mis siis valesti läks. Mulle on see alati tähtis olnud. Võibolla seal on midagi tegemist edevusega, ma ei tea, aga ma ei ole kunagi suutnud teha saadet, et see on nüüd nii diip ja kultuur ja kunst ja mind ei huvita üldse, kes seda vaatavad. Ma arvan, et need inimesed, kes nii väidavad, ei ole päris siirad. Mis sa siis punnitad üldse, kui vaatajate hulk ei ole oluline. Mille jaoks siis veel teha, kui mitte selleks?

Kuivõrd siin rahale tuleb mõelda?

Oi, palju. Igal pool tuleb, aga selleks on kasulik teha läbi üks produtsendi kogemus, et saada sellest aru, et ega rahale tuleb mõelda igal pool. Ja sellist aega või kohta, kus rahale ei tule mõelda, seda ei ole isegi Hollywoodi kõige kallimate filmide juures. Ikka tuleb mõelda. See kõik on väga teostatav, kui sa mõtled, et nii, mul on rahahulk siin ja mõte siin. Kas ma saan selle raha eest seda teostada? Kui ei saa, siis kas ma saan seda kuidagi teisiti teha. Ma olen sügavalt veendunud, et raha hulk ei ole mitte kuidagi seotud tulemuse kvaliteediga. Ehk siis et me oleme teinud siin hulga kõrge kvaliteediga filme sisuliselt ilma rahata. Näiteks Klass, mis on tehtud nii väikse eelarvega, et see oli maailma kõige väiksema eelarvega film, ausalt, ka Eestis. See oli vist alla miljoni lõpuks. Ja ometi on sellel filmil olnud metsik edu. Tulemusel on väga palju pistmist inimeste kirglikkusega, millise andumusega seda tehakse, mida sinna panna tahetakse, palju sellest rõõmu tuntakse. Kui on fun, siis sa ei hooli sellest, et sa saad mõned kroonid vähem palka või et platsil on catering veidi kehvem. Need inimesed minu arvates taaskord ei ole siirad, kes väidavad, et siin on nii vähe raha. Mingu töötagu natuke aega kommertskanalites ja siis rääkigu, et siin on vähe raha. Muidugi on vähe, aga seda on alati vähe.

Kuivõrd tähtsaks te üldse peate seda teemade valikut, kuivõrd te tunnetate, et need teemad mõjutavad ühiskonda, need mõjutavad televaatajaid?

Vaadake, ma siin olin vahepeal väikestviisi kooliõpetaja ka. Olin oma vanas koolis teatriõpetaja. Mulle meeldis keskkoolis rohkem õpetada kui ülikoolis ja põhjus oli väga lihtne, sest et ülikoolis on inimesed juba nii palju poolvalmis, et nad ei ole üldse nii vastuvõtlikud. Mulle meeldis see, et teatriklassis oli meil vastuvõtt, nad tulid sinna vabatahtlikult, nad olid valitud lapsed ja kohe esimeses tunnis ma ütlesin neile, et kui see järgmise kolme aasta jooksul ei ole nende jaoks maailma kõige tähtsam asi, siis meil ei tule mingit koostööd. Tavaliselt oligi nii, et umbes pooled suutsid seda nii olulisena võtta. Aga nemad on mul sõbrad siiani, nendega me teeme siiani asju koos. Siis ma avastasin ühel hetkel, et lastega on väga kerge manipuleerida, nemad kohe usuvad, kui ma piisavalt kirglikult midagi ütlen. Minu arvates ei ole mõtet hommikul üldse üles tõustagi vähema eesmärgiga kui plaaniga maailma muuta, täna. Ma saan aru, et see on kliše, ongi. Aga klišeedel maailm põhinebki tegelikult, need töötavad, sellepärast need ongi klišeedeks saanud. Aga nendele, kui ma seda piisava kirglikkusega olin mõned korrad öelnud, siis see mõjus neile kohutavalt hästi. Asja irooniline aspekt on see, et ma mõtlengi nii. See puudutab ka neid teemasid, mis sa saatesse valid. Ehk kui sa ei vali sinna neid teemasid, millega sa usud, et on võimalik maailma muuta, siis sul ei ole mõtet seda saadet teha.

Mis on toimetaja töös teie töötamise ajal muutunud?

Põhimõtteline muutus ongi toimetaja väärtustamises. See läks kuskil kaduma, siin kuskil aastatuhande vahetusel, kui tekkis see, et kõik võisid tänavalt sisse astuda ja saateid tegema hakata. On ära kadunud see toimetaja, kes teab ja tunneb oma valdkonda läbi ja lõhki. Kellel on maailma parim telefoniraamat ja kõik teadmised selles valdkonnas. Pluss veel see võime paigutada see kõik süsteemi. Mõne vana hea toimetaja puhul oli võibolla puuduseks see, et nad olid liialt kapseldunud oma imelisse maailma, kus nad elasid. Praegu on küll näha, et inimesed ei tea asju. Meil töötas siin heliarhiivis üks Merike Vainlo, minu suur sõbranna,

tema oli lihtsalt vaimustav vanaproua lõpuks juba. Sa läksid tema juurde noore inimesena, et mul on sinna saate juurde vaja tead midagi niisugust, küsis vahel siis paar küsimust, vahel ei küsinud midagi ja otsis tagantkätt sulle mingi lindi. Niimoodi sai tehtud oma esimesed muusikalised kujundused üldse enne, kui ma hakkasin aru saama, mis see muusikaline kujundus on. See on see, mis on kadunud. Juurde on tulnud sellist julget uurivat ajakirjandust. Keegi ei kujutagi ette, et midagi Pealtnägija sarnast oleks võimalik teha olnud nõukogude ajal. Me oleme siin arutanud ka, et kas see ametikoht peaks käima toimetuse juurde või arhiivi juurde, aga kuskil peaks olema inimene, kes teab. Kelle juurde võib noor inimene minna ja küsida, et mis on enne tehtud ja millega see veel seostub.

Kas Eestis on piisavalt häid ja professionaalseid teletoimetajaid?

Minu meelest ei ole üldse. Tõeliselt häid toimetajaid, inimesi on palju eks, aga tõeliselt häid tegijaid on ikkagi jube vähe. Kui sa hakkad ikkagi otsima mingi ameti peale inimest, siis sa võid ennast lolliks nikastada. Ei ole. Toimetajaga on eriti hull. Sest see eeldab seda, et sa oled paindlik, suudad tagaplaanil püsida, kohanduda väga kergesti, siis see on maailma kõige raskem ülesanne üldse leida mingi hea toimetaja.

Kust uued toimetajad tulevad?

Ei tea, ei tulegi. Me kogu aeg loodame, et neid tuleks Tartust, võiks tulla, aga ei ole väga palju tulnud. Nad tulevad kuidagi juhuslikult. On tulnud mõni üksik, kes on Pedast hoopis, režii inimeste hulgast, kelle puhul on järsku selgunud, et tal on sellist huvi ja võimet. Tegelikult ma ei tea, kas sellega on tegeletud või mitte, aga sellega peaks tegelema. Mulle tundub, et Tartus teletoimetamiseks eriti kedagi ette ei valmistata. Seal tuleb ikkagi rohkem kirjutava pressi inimesi ja raadio inimesi mõningaid, aga televisiooni osa on väga väike. Aga see ongi hirmus spetsiifiline, see ei ole päris... On inimesi, kes tulevad lehest siia ja saavad suurepäraselt hakkama, aga see nõuab mingeid teistsuguseid omadusi. Me oleme siin ise püüdnud ka aeg-ajalt korraldada mingeid ajakirjanike kursusi, aga nendega on see häda, et me koolitame inimesed välja, aga meil ei ole neile kohe tööd anda. Mis siin salata, see tundub siin niivõrd hea koht olevat, et kaader ei voola.

2.3 Lembitu Kuuse

Kõigepealt teist endast, kust te pärit olete ja kus te koolis käisite?

Rakverest, Rakvere I keskkool.

Kuidas erialavalik tuli? Kus te ülikoolis käisite?

Eesti NSV-s, Tartu Riiklikus ülikoolis matemaatikateaduskonnas.

Ajakirjandust ei ole üldse õppinud?

Ei.

Milline see teie karjääritee on olnud?

81. aastast hakkasin tegema televisioonile ja raadiole kaastööd Tartust. 88. aastast Tartu stuudio hingekirjas korrespondendi nime all, aga eks seal oli palju saateid, mida sai teha. Küll üksiksaateid ja sarju, nagu Tartu tund ja Telelaupäev. 93. aastast sporditoimetuses.

Kui see töövalik tuli, siis kas see oli ajakirjandus või televisioon?

Vähimatki soovi ega aimu mul sellise asja peale tulla kunagi ei olnud. Ma olin lihtsalt erinevates rollides lapsepõlvest peale spordiga seotud, alguses ise võistlejana, hiljem võistluste korraldajana. Nii ma sattusin Tartu maratoni infopealikuks, nagu tollal teda nimetati. Lihtsalt olude sunnil pidin ise ka midagi kirja panema. See oli puhas juhus, jah. Sealt edasi läks kõik juba väga kiirelt.

Kui me räägime ühe saatesarja sünnist, siis kes üldse pakub välja uue saatesarja idee?

Meie praktikas oli see ikkagi tegija ise ja eks ideaalis muidugi ka niisugune kooslus nagu näiteks oli see Tartu stuudio hiigelaegadel, kus oli väga aktiivne peatoimetaja, kes sinu eest seisis, kes toetas, kes aitas ka ideede genereerijana ja kes lõpuks oli ka piksevars, kes igasugused asjad sinu pealt ära võttis. Nii et sinul ei jäänud tõesti muud üle, kui asja sisulise poolega tegeleda. Muidugi võidelda välja, kuhu minna, kuhu kokku saaks. Aga idee tuli ikkagi tegijatelt. See võibolla on kõige põnevam üldse.

Tänapäeval?

Võiks ju öelda, et ühiskondlik nõudmine, aga mida tähendab ühiskondlik nõudmine? See tähendab ikkagi seda, et tegelikult tuleb see õige nõudmine, õige teema ära tabada. Praeguses olukorras on see olukord muidugi teine, sest üks asi on see, kuidas on võimalused ja teine asi on see, et nüüd on juba sporditoimetuse puhul võistluse valik, et mida saab praegu, mida ei saa. Mida tasub, mida peab.

Kuidas see saate sünniprotsess sealt ideest edasi läheb?

Eks kindlasti sa tegelikult ju alateadvuses teemat või seda pealkirja valides ju tegelikult arvestad ka seda, mis on selle võimalik lahendus, st kes võiksid esinejad olla, kuidas oleks

võimalik üldse lahendada. Võib ka teistmoodi ja see on eriti hasartne variant, nii nagu seda tehti kunagi Tartu aegadel, kui me Telelaupäeva ka tegime, siis me koos partneri Vello Läänega lihtsalt viskasime sõna õhku. „Auto“ – sellest teeme. Ja jonnakalt, sõna oli püsti pandud, selle ümber tuli teha. See on eriti kihvt. Tegelikult on võimalik ju kõigest teha, ei ole mitte mingisugust probleemi, aga lihtsalt see oli niisugune teemale lähenemine, mis sportliku hasardi väga üles küttis ja pani kogu meeskonna väga hasartselt tööle. Sest nõõbi külge pintsakut õmmelda on tegelikult ju väga kihvt. Võibolla see ei ole kõige õigem, aga ma usun, et tegelikult justnimelt alateadvuses oli kõigil ju asi selge, et nii kui see sõna sai välja öeldud, oli see pilt selle ümber tegelikult juba loodud. Lihtsalt tuli siis samm-sammult edasi minna, kuidas saavutada, kuidas saad ühte või teise kohta ja kuidas üldse võimalik on. Tegelikult ju kõik on võimalik, aga teatud aga-d on iga asja puhul.

Kui räägime saatesarjast, uuest saatesarjast, siis kuidas see sünnib?

Ideed sünnivad nagu nad sünnivad inimeste peades, selleks pole mingisuguseid ajendeid vaja. Inimesel tekivad ju need erinevates olukordades. See on looming, see on programmeerimatu. Aga siis järgneb see töö, et sa pead oma idee tegema vajalikuks. Sa pead minema seda ideed tõestama ja kaitsma ja leidma selle idee realiseerimiseks vahendid. See ei ole nii, nagu ajalehes, et esitan kirjatüki ja küll sellele siis, kui õigeaks peetakse, küll siis leheruumi ikka leitakse. Siin on teine lugu, sest siin on vaja selleks vahendeid ja see on nüüd juba keerulisem lugu, sest ka meie televisiooni väga lühikese ajaloo jooksul on olnud paremaid ja mitte nii häid aegu. Praegu võibolla ei ole need kõige paremad ajad. Selles mõttes, et jah, siis algab idee läbilöömine, läbisurumise variant. See ongi suhteliselt oluline, sest kõik see tehniline töö, et kuidas võtteid organiseerida ja meeskond kokku panna, see on loomulik. Aga just see idee sünnist selle tegeliku realiseerimiseni, tuleb lobitööd teha, sa pead tõestama asja vajalikkust. Kui see ei ole jällegi n-õ tellimus, et kusagilt ülevalt poolt on variant, et niisugust asja võiks teha. Siis on muidugi lihtsam.

Kui see saate meeskond pannakse kokku, siis mis rolli seal toimetaja mängib alguses, kontseptsiooni väljatöötamisel?

Mitte just kõige suuremas organisatsioonis, mitte kõige rikkamas organisatsioonis on rollid tegelikult ju sageli kas siis duubeldatud või kuidas iganes, ei ole võibolla nii puhtakujulisi rolle. Meil ka. Minu puhul on see suuresti nii olnud, et võibolla Tartu stuudio perioodil oli meie saatel ka puhtakujuline toimetaja olemas, töupuhas toimetaja, aga jah, ka sellel toimetajal oli lisaks muid huvitavaid rolle, nagu näiteks Glavlitis saate paberitega käimine, mis tähendas siis seda, et tuli tsensori juurest läbi käia, et saade oleks üldse eetrikõlbulik. Loomulikult ei tegelenud sellega siis saate autor, saatejuht. Aga tegelikult elus, meie puhul sageli, oled ikka mitmes rollis. Oled ühtlasi saatejuht, autor ja toimetaja. Nii et siin need rollid lähevad kokku. Selge, et ideaalis küll sellel toimetajal oleks ka rolli ja toimetaja oleks tegelikult vajalik, kes sinuga kaasa mõtleks, oleks sulle isegi oponent. Inimene, kellega koostöö edeneb. Aga ütleme, et kui on hea meeskond, siis kui saatejuht on üks, aga kui on juba kaks saatejuhti, siis on selge, et sul juba ongi see idee kasvamiseks hea pinnas, režissöör samamoodi võiks olla tegelikult ju. Aga muidugi hästi kokku klappiv saate tegijate meeskond, see on juba tohutu asi ja seal ongi need ametite piirid väga hägused. Ikkagi kattuvad, minu

kogemuses ei saagi sellist jäika joont tõmmata ja kui me vaatame praegu meie toimetust, mis on küll natuke erilaadne, meil on inimesi vähe, siis on selge, et ka uudiste toimetaja on ka ühtlasi selle saate juht ja lugudegi autor, nii et selles mõttes on ka jälle mitu asja ühe inimese kanda.

Mis peaksid olema need tööülesanded, mis on toimetaja kanda, mis on toimetamine televisioonis?

Eks saatel tuleb hoida silma peal, et oleks selge kontseptsioon asjal, et teemad oleksid seotud, loogiliselt ära lahendatud. Mis seal ikka. Glavliti vahelt pole enam vaja käia ja mõttetult kõiki saateid sõna-sõnalt ümber trükkida pole ka ilmselt väärt, kuigi seda tehakse ka, aga ma arvan, et saatejuhil, reporteril, on kogunud inimesel on asjadest juba niivõrd selge ülevaade, et ta tõesti ei pea kõike sõna-sõnalt ümber trükkima, vaid piisab ju mõttest, lõigust, kus sul on kõik juba piiritletud. Sa ei pea pooletunnist intervjuud või 15 minutilist intervjuud sõna-sõnalt ümber kirjutama ja kulutama sellele ma ei tea kui palju aega. Tegelikult on sul ju juba hoobilt selge, juba tehes selge, et siit siiani ja visalt tühja tööd ma ka nagu ei julgeks teha. See ei anna midagi. Kuigi ma tean, et seda tehakse. Kindlasti on see mingil perioodil inimese jaoks vajalik, aga üldiselt üks kogemus maksab ka midagi ja lõppude lõpuks ka tööstiil, kuidas sa tööd teed. SA ju tegelikult juba saadet kokku pannes tead, mida sa tahad. Muidugi tuleb ette üllatusi, aga ka need võetakse seda enam teravdates vastu, sa paned ka selle juba saates paika, muidugi, sa kuulad ikka üle, aga see ei pea niisugune tuim suur lisatöö olema. Ma ei taha mitte mingil juhul öelda, et tööd ei tasu teha, aga kui toimetaja töö juurde tulla, siis mina olen harjunud sellega, et väga palju rolle on korruga ja selles mõttes... Tõeliselt head abilitoimetajat pole nagu olnudki, võibolla ainult sealt Tartu aegadel olid, kuulus saatemeeskonda ka loomingulise persoonina, aga eks see piir on hägune ja tuleb lihtsalt kanda mitut rolli korruga.

Kui me neid rolle ikkagi natuke lahti harutame, mõtlen näiteks reporteri ja toimetaja erinevusi, siis kui sageli näiteks toimetaja intervjuusid teeb?

See, kes saadet teeb, kes on saate autor, see teebki intervjuusid. Kui tal eraldi veel toimetajat juures ei ole, siis tema teebki. Ma ei kujuta ette, et saate toimetaja seal midagi hakkab tegema. Kuigi jah, uudistesaaetes, AK-s on toimetaja, kes ise sel saatepäeval eetris ei ole. Päeva peatoimetaja. Meie väikeses sporditoimetuses seda ei ole. Meil on saate toimetaja ka ise eetris, on ka saatejuht või ankur, kuidas iganes seda öeldakse, aga täiesti tavaline, kui ta käib veel ise ka lugu tegemas. Talle teevad siis mõned teised reporterid veel lugusid lisaks. Siin on ka jälle see, et saatepäeva toimetaja on ühtlasi ka saatepäeva juht ja ka reporter veel lisaks.

Kui me püüame toimetajat ja autorit omavahel eristada?

Eks see oleneb jällegi. Ta võib olla selle saatemeeskonna harjumustest, tavadest, sest on ka neid variante, kus see toimetaja on sisuliselt ka autor ja kirjutab ette stsenaariumi ja võibolla isegi veel täpsemalt, mida siis n-ö näitleja ehk saatejuht ette kannab. Ei ole selle variandiga elus kokku puutunud, aga neid variante on ka meie kanalil küll ja küll. Kus siis antud juhul võikski öelda, et toimetaja ja autor, need rollid lähevad kokku. Aga siis need etlejad seal on midagi muud.

Millega produtsent tegeleb, palju tema erineb?

Produtsendi töö on kindlasti oluliselt laiem ja kui me vaatame suurprojektide puhul nagu meie töös kasvõi meie üks lipuüritusi murdmaasuusatamise Otepää maailmakarika etapp, mina kui asja produtsent, siis see tähendab, et kogu selle töö, kogu ülekande sisuline planeerimine või mitte isegi ülekande vaid kogu saatepäeva, sest meie puhul on see 4 tundi ühel päeval ja 4 tundi teisel päeval programmi. See tähendab siis tegelikult selle asja planeerimist koos režiiga algusest peale. Alates võttepaikadest, vaheajapunktidest, kaamerate paigutusest jne. Kuni siis tegelikult lõpuni välja, kasvõi selleni, kus keegi elab, kus keegi magab ja kus ta paika saab, missugune on päeva liikumisskeemid. See on tegelikult suur töö. Kaugelt laiem kui see on toimetaja töö, toimetaja ei pea eeldatavasti kõigi nende asjadega tegelema. Meie puhul on ta jällegi, et kuna ühtlasi olen ka reporter seal või kommentaator, siis on neid rolle rohkem. Üldse otseülekande puhul on see asi natuke teine, kui salvestatud saate puhul. Muidugi samal ajal ega produtsent ei pea ise esinema, loomulikult mitte ja eks ta profimaailmas ei pruugigi niimoodi olla, produtsendid on väga erinevat päritolu, et kust nad on liikunud selle ametikoha peale ja milline on kontseptsioon. Aga antud juhul on ta jällegi loogiliselt niimoodi välja kasvanud, kuna ega meil ju väga palju selle ala inimesi ei olnud ja oli siis selge, et kes seda teemat valdavad, seda üritust tegema hakkavad. Eks me oleme selle meeskonnaga koos kõik oma ametites õppides edasi arenenud. Väiksemate projektide puhul, enamus on kõik väiksemad kui Otepää, siis on produtsendil ka kindlapiirilisemaid ja natuke kitsamaid ülesandeid ja eks nad sageli ka tipnevad ikkagi rahaliste võimaluste väljaotsimisega, mis loomulikult on kuldaväärt, kui see õnnestub. Aga ma ütleks, et ideaalis produtsendi puhul ta peab ikkagi olema oma asja spetsialist, sest see võimaldab ikkagi valutumalt ja täpsemalt organiseerida kogu saate või ülekande toimimist.

Mis te arvate või mis te oma kogemusest ütlete, et kuivõrd erinev on toimetaja töö erinevates toimetustes?

Oi tohutult. Meie puhul juba tõin välja, et meil on inimesed mitmes rollis korraga, siis on ju küll ja küll erinevusi. Te rääkisite just uudiste inimesega, kus päevatoimetaja on see, kes tegelikult paneb saate sisulise poole kokku ja valvab viimase hetkeni, et see kõik toimiks. Aga tema ise ei ole eetris, uudiste ankur on veel teine inimene, lugude autorid on jälle teised. Seal ta sisuliselt istub laua taga. Meil on palju rohkem ühel inimesel kanda ja samal ajal haridustoimetaja või mis ta nimi on, seal on toimetajal veel täiesti teine roll, tema tõesti vaatab terve saate sisulise poole pealt üle, võibolla ta annab nõu autorile, kui ta ei ole autor, aga on ka neid variante, kus toimetaja on autor. Või kasutatakse lihtsalt etlejat seal saatejuhina. Neid variante on tohutult palju ja teooria ütleb kindlasti, mis peaks olema, aga eks tegelik elu on alati mingi variatsioon mingitest võimalustest. Elu ei ole mustvalge ja ega ükski mudel ei tööta ideaalselt. Ainult matemaatikas on paberil kõik ideaalne, tegelik elu on midagi muud.

Millised peaksid olema isikuomadused ühel heal teletoimetajal?

Loomulikult eks ükskõik, millises variandis see toimetaja nüüd on, kas ta on kitsamas või oluliselt laiemas rollis, teemat peab ta ikkagi väga hästi suutma vallata, see on täiesti selge. Täiesti selge on ka see, et ta peab olema väga hea meeskonnamängija, ta peab oskama kõigi

nende tegelastega suhelda väga hästi, kes seal meeskonnas on ja täiesti elementaarne on pingetaluvuse küsimus, selge see, et siin ei saa lugeda töö algust ega lõppu ega töötunde. See on natuke eriline töö, see ei alga kell 9 ja ei lõpe kell 5.

Millised kogemused ja oskused peaksid teletoimetajal olema juba enne?

Lai silmaring ja õppimisvõime. Julgus öelda välja oma arvamus ja oskus kuulata ka teisi ja mitte solvuda kui vaidluseks läheb.

Millegi järgi ja kas üldse teletoimetaja tööd üldse hinnata saab? Milline on hea teletoimetaja?

Spordis on kõik väga lihtne. Enamus spordialadel on tulemus mõõdetav ja kõik on väga lihtne. Toimetaja ja kogu saatemeeskonna tööd saab hinnata selle järgi, kui hea on saade ehk milline on resultaat. Mis on hea saade? See on natuke keerulisem küsimus. Sest halval saatel võib olla väga palju vaatajaid ja heal saatel võib olla suhteliselt vähe vaatajaid. On täiesti selge, et kõigile meeldida ei ole võimalik mitte kellelgi, nii et eks siin tuleb oma parima äranägemise järgi toimetada ja tegutseda, aga kes on hea, loomulikult see... Ütleme nii, et ühe hea saate võib iga saate meeskond, toimetaja-autor, ära kobistada, aga teha pidevalt professionaalset tööd, eks see näitabki, kes on hea. Kes suudab laiema pinna pealt leida häid teemasid, leida häid lahendusi, häid esindajaid, see hakkabki maksma. Aga jah, eks see on keeruline küsimus. Muidugi kolleegide ja asjatundjate ringis on ju selge, keda hinnatakse, kes on asjatundja ja kes suudab tööd hästi teha. Aga see on keeruline, et mis on hea tulemus. Sest keegi teine võib ju öelda, et kellele sellist jama vaja on, miks selle peale üldse raha raisata. Samal ajal võib olla teiste jaoks päevselge, et see on šedööver.

Kui me lähme üksiksaate valmimise ja teemade valiku juurde, siis kes pakuvad teemasid üksiksaadetes?

Eks reeglina ikka saate autor, saate meeskond on need, kes ringi vaatavad ja otsivad, toimetajad samamoodi. Ütleme Ringvaatel on ju nüüd Mari Karell kogenud ajakirjanik, kes oli enne Naistelehes ja raadios veel enne, tema võeti saate toimetajaks, tõeliseks toimetajaks, kes on väga oluline lüli selles. Selles mõttes selline väga kogenud ajakirjanik. Või ütleme Mariina Mälk, kes ise ei käi ekraanil, aga on just selline saate taga alati tohutult võimas tugi. On siin majas selliseid teisigi toimetajaid, kelle puhul ma usun, et nende roll teemade lahendamisel ja ka pakkumisel on tohutult suur. Või siis Õie Arusoo, kui palju saateid tal on, alates Osoonist kuni...

Kui te ise valite teemasid saatesse, siis kust need teie juurde tee leiavad?

Eks ta oleneb muidugi saate iseloomust, kui on mingi softim saade, meelelahutuslikum saade, siis lihtsalt tuleb kogu see võimalik kas siis inimesesuhete võrgustik kõik läbi vaadata, mis on olulisem. Võtame näiteks Veerpalu tähelaeva eksole, on selge, et antud inimese puhul niisugust suurt sõprade ringi, kes saaksid igasuguseid vigureid ja pullitegemisi meenutada, on keeruline leida, sest ta on teistsugune inimene. Tema puhul saame rääkida perest, lastest, õdedest, tema kodu arendamisest. Siin pead sa aktsendi paratamatult viima teisele poole, sest see ring on hoopis midagi muud, kui sa näiteks teed siin mingi näitlejaga, kus hoopis teised

teemad ja teised teod tõusevad esile. Aga lõpuks pead saama ikkagi sama tulemuse – inimest võimalikult meeldejäädvalt presenteerima. See sõltub nüüd saate autorist või autoritest. Niisuguste saadete puhul on toimetaja vähemalt minu praktika puhul natuke kõrval... Võibolla oleks ideaalis vahva, kui oleks toimetaja, kellega sa saaksid koos teha, võibolla isegi olen puudust tundnud sellisest inimesest selliste saadete puhul. Aga mis puudutab uudistesaadet, siis siin on selge, et üks asi on sinu informeeritus ehk teiste sõnadega informatsioon sündmuste kohta, millest sa teed mingi valiku ja muidugi kiire reageerimine niisugustele sündmustele, mis on vältimatud sellel päeval. Ka neid tuleb ette. Siin jällegi saatejuht, toimetaja annavadki saatele näo. Meie toimetuse puhul ühes isikus, AK ja suurema toimetuse puhul juba rohkem toimetaja, on selle töö peal rohkem, aga ega seal sisuliselt suurt vahet ei ole.

Kuidas te sellest infovoost või mõtetest eristate head teemad?

Eks ta peaks huvi pakkuma ja oluline olema, aga järelikult peab siis saate autor, toimetaja olema siis sedavõrd pädev endas ja sellel alal, et ta oskab eristada olulist mitteolulisest ja selge see, et kui linnas toimub mäss, siis samal ajal eetris rääkida suslikute suguelust, see oleks vist nagu... Jällegi valikute küsimus. Eeldab jällegi laia silmaringi ja teadmist päris paljudest asjadest, et sa oskad olulist mitteolulisest eristada ja huvitavat välja tuua. Kuigi iga asja puhul võib vaielda, et kas see nüüd oli oluline või mitte. Aga eks see lõpuks ikkagi vaatajahuvi... See on ka tegelikult jälle omaette küsimus, sest igasuguse jamaga võid ju ekraanile tulla ja see võib tohutult vaatajaid koguda. Aga kui inimestel endal piinlik ei ole ja on selline koht, kuhu tulla, siis eks see ole igapäevane enda valik.

Kuivõrd te teemade valikul mõtlete selle peale, et see jõuab väga paljude inimesteni ja see võib nende elu kuidagi mõjutada, ühiskonda mõjutada?

Eks iga sõna või ütlemine võib kedagi mõjutada. Sa pead sellega arvestama. Sõnal, pildil ka, aga sõnal eriti on väga suur võim. Tuleb väga hästi läbi kaaluda, mida sa seal kostad ja mida näitad, aga otseülekannete puhul, mida sa seal kaalud ja mõtled, sa lihtsalt juba eos tead, mida iga ütlemine võib tähendada, nii et see inimene tegelikult ongi selleks valmis, kui ta midagi rahva ette tegema läheb, sa ei mõtle siis muidugi konkreetselt, et kuhu sinu tegevus viia võib või mida ta ühiskonnas võib tähendada, küll kindlasti seda, kui on suunatud propagandistlik tegevus nagu minu tegemise algaegadel oli see Tartu maratoni infotalituse ülema töö, kus tegelikult oligi ju kogu tegevus suunatud sellele, et inimeste hulgas propageerida sportlikku eluviisi, suusatamist eeskätt. Hiljem tuli sellele juurde veel teised alad, rattasõit, jooksmine. Seal oli täiesti selge, et kogu selle tegevuse eesmärk, kõikide nende saadete ja väikeste intervjuude eesmärk oli üks – tunnustada neid inimesi, kes enda tervise eest hoolt kannavad ja elavad sportlikult. See oli sellele suunatud, et ühiskonda veidi muuta, et rahvast veidi muuta. Lisaks tuli veel see rahvuslik pool ka sinna juurde, mis oli ka täiesti selge. See oli väga konkreetne. Niisugust asja on muidugi väga keeruline korda saata, siis olid selleks ideaalsed tingimused lausa, oli isegi ühiskondlik tellimus olemas, juhtus olema õige aeg, viljakas pinnas, praegu ma ei oska öelda, teeme ära mingil moel. Eks neid ole siin veel olnud, „Mõtleme veel“ omal ajal, väga jõuline saatesari, mis pani liikuma terve ühiskonna. Need on sellised võimsad variandid ja igaüks oleks õnnelik, kui ta saaks elus millegi sellisega tegeleda.

Mida teie jaoks see tähendab, et te töötate avalik-õiguslikus ringhäälingus?

Kuna minuga niimoodi juhtus, et ma selle töö peale sattusin ja selle ala peale, siis on selge, et kusagil mujal niimoodi töötada sellel alal ei ole lihtsalt võimalik. Ainuke võimalus. Kas siin või siis juba mingil hoopis teisel erialal. Mujal neid võimalusi ei ole.

Kui palju see tiitel teid otsuste tegemisel, teemade valikul mõjutab?

Ma usun, et mind küll teadlikult mitte, võibolla alateadlikult. Ma ütlesin, et ega iseenda sisemine tsensor ja vastutustunne dikteerib. Ma ei püstita endale küsimust, et ma ei tee seda asja sellepärast, et ma töötan seal või teises kohas, ei.

Kui palju siin majas reitingu peale peab mõtlema üks toimetaja?

Ma ei tea, kas peab, aga mõtled ikka. Mis mõtet on teha kui tahes head asja, millel on 30 vaatajat. Ikka mõtled ja tunned uhkust, kui see asi midagi pakub ja eks see tähendab ka ikkagi ju majasiseses konkurentsivõimuses väga palju, sest vaatajate arv on ikkagi väga oluline asi.

Kui palju toimetaja rahale mõtlema peab?

Saate eelarvele ikka. See otsustab ju kõik, sinu võimalused. Mitte päris kõik muidugi, saate idee on saate idee, aga kuidas sa selle lahendada saad, loomulikult. On asju, mida ei saagi teha, sest rahalised piirid, eelarve piirid on ees. On asju, mida tuleb kärpida ja muuta. Lahendused sõltuvad selge see ikkagi eelarvest. Siin ei ole midagi öelda, see on paratamatu. See ei ole loo kirjutamine lehte, lehe nimel sa ei pea isegi oma töölaua tagant ära minema, võid telefoniga kõik ära teha, kui sul piisavalt fantaasiat on ja ei karda orki kukkuda. Isegi raadioinimene saab telefoniga teha suurepärase loo, solistada veel veekausis vett ka, et jõgi ka loksus. Televisioonis on seda keerulisem teha.

Mis teie töötamise ajal on toimetaja töös muutunud?

Ma ei hakka rääkima teiste ametitest, ma ei tea, mis teeb Õie Arusoo või Mariina Mälk või Mari Karell, nemad on need suure tähega toimetajad. Aga eks aegade jooksul on väljendusvahendid muutunud. Ehk töö on muutunud televisioonipärasemaks, täpsemaks, pildilisemaks. Võimalused on sedavõrd kasvanud, kui me räägime kasvõi uudistesaatetest. Nii et eks inimesed on ajaga koos liikunud ja koos tehnoloogia ja muude võimaluste edenemisega. Aga ega jääb ikkagi idee pool, see peab ikka olema tugev ja täpne.

Kas Eestis on piisavalt häid teletoimetajaid?

Ega häid ei ole kunagi piisavalt. Häid on alati vähe. Nagu rahagagi, et teda on kas vähe või ei ole üldse. Eks igasuguseid häid spetsialiste on alati vähe. Aga eks teisest küljest ole asi selles ka, et milline tegelikult sul see väljund, väljendusvõimalus on ja selge on see, et televisioon on kallid ja see vajab palju raha, neid võimalusi, kus seda tõesti palju oleks, seda nii väikeses riigis ei saagi olla. Selles mõttes see olukord tõenäoliselt on ja jääb.

Kust uued teletoimetajad üldse tulevad? Kas järelkasv on garanteeritud?

Üks vahva kulunud lause on see, et veri on see, mis rähni puu otsa viib. Ega neid ei saa koolitada ja sundida. Eks muidugi haridus on hea ja vajalik, see peab olema, aga kust need head tulevad... Ma näiteks ei teagi, mis haridusega on Õie Arusoo, ta on mul vana tuttav, aga ma ei tea. Ma tean nii mõndagi, kes on muu eriala haridusega suurepärased toimetajad, aga siis spetsiaalharidus, ajalugu vms. Minu enda puhul, ma olen küll matemaatika haridusega, jah, rakendusmatemaatika diplomiga, aga kuna ma tegutsen suuresti ikkagi viimane väga palju aastaid spordis ja väga vähe midagi muud teinud, siis see haridus on mul hoopis teistmoodi tulnud. Ma töötasin spordipsühholoogia kateedris, spordis olen olnud erinevates rollides. Spordipsühholoogias pidin olema ka spordi väga hämarate aladega kursis, mis tähendab tegelikult, et ma olen teinud uurimustööd biomehhaanikast ja spordifüsioloogiast, mis tähendab seda, et selle ala haridus on kujunenud väga laiaks, kuigi mul ei ole otseselt sellega pistmist. Mitte ükski ajakirjandusnimene ei valda seda teemat ja ei ole sellega kursis, ei saagi olla, nad õpivad midagi muud. Siin on väga keeruline öelda, et kust nad täpselt tulevad, inimesel peab olema meeletu huvi, peab juhtuma teleala peale ja kui kõik niimoodi klapib, siis ongi jälle üks korralik tegija juures. Hea haridus ei pruugi alati olla hea ajakirjandusharidus ja hea spetsialist ei pruugi välja tulla ka sealt. Eks haridus annab eelduse muidugi, aga ilmselt ega ei ole võimalik vorpida häid spetsialiste välja nagu konveierilt. See on täpselt nagu spordis või kunstis, hea hariduse andmine ei tähenda veel, et inimene jõuab tippu, selleks on veel midagi vaja.

2.4 Ivo Laev

Kõigepealt teist endast, kust te pärit olete ja kus te koolis käisite?

Raplast pärit ja Raplas õppisin põhikoolis ja pärast õppisin siin Tallinnas Merekoolis. Täiesti teine asi. Siis ma õppisin Tartu kõrgemas usuteaduslikus seminaris teoloogiat, mida ma ei lõpetanud küll, natuke jäi puudu. Tulin siia tööle, TV1-te siis. Pereraadios olin alguses, see on selline kristlik raadio, seal olin toimetaja ja mingi aeg ka peatoimetaja n-ö kt. Siis ma läksin TV1-te tööle, siis Kanal2-te ja siis Eesti televisioon.

Kaua teil siin ETV-s siis on oldud?

10 aastat.

Olete kogu aeg ühes toimetuses olnud või olete toimetuste vahel liikunud? Milline karjääritee teil siin on olnud?

Siin on olnud suhteliselt üheülbaline, et ma tulin siia Terevisiooni toimetajaks ja ma olen siiani Terevisiooni toimetaja. Ma olen Terevisioonis pool aastat vähem olnud toimetaja, kui see Terevisioon on olnud. Pool aastat oli teine toimetaja, kes millegipärast ei jätkanud. Ma ei ole sellega kursis, miks. Siis mina tulin. Siin ma olen teinud vahel mingisuguseid väikseid juppe. Vabariigi kodanikke teen vahel, presidendi vastuvõttu olen teinud ühe aasta. Selliseid asju.

Kui te ajakirjandusse tulite, siis kas see oli televisioonihuvi või ajakirjandushuvi?

Mul ei olnud üldse huvi selle asja vastu. See on täiesti juhus. Mina olen sellise taustaga, et mul ei olnud mingit ambitsiooni saada ajakirjanikuks või veel vähem televisiooni tulla. See juhtus täiesti juhuslikult. Ma lihtsalt vastasin mingisugusele töökuulutusele, täiesti juhuslikult, ilma igasuguse lootusega, täiesti niisama. Ma olin Tallinnasse liikunud, kool oli pooleli jäämas ja mul oli lihtsalt töökohta vaja. Kuna ma olin niikuinii Tallinnasse liikunud pere ja muudel põhjustel, siis ma vastasin kuulutusele (Pereraadiosse?) ja läksin tööle ja kuidagi jäin ellu. Ei muidugi, selge see, et kui mul n-ö see karjäär hakkas, siis ma ikka nagu kõikvõimalikest kursustest ja asjadest ikka võtsin osa. Taanis olen käinud päris mitu korda. Selliseid teleajakirjanduse asja. Sest teleajakirjandust siin Eestis nagu väga ei õpetata. Ma olen käinud Taanis, niisama mingisuguse... Väga palju ise ka õppinud. See on nii praktiline töö, et siin vist ei ole ühtegi inimest, kes oleks valmis inimesena tulnud siia. Siin on ikka see töökoht, kus sa õpid ise väga palju. See, mida sa teed, koolitabki sind. Vaatad, mida kolleegid teevad. See kõlab halvasti, aga katse-eksitus meetodil sa saad need asjad selgeks lihtsalt. Kui sul on seda soolikat, siis saad aru, kui ei ole, siis ei saa. Nii see ongi.

Kui me võtame saatesarja sünniprotsessi ette, siis kes pakub üldse saatesarja ideid?

Tavaliselt on ju nii, et produktsioonifirmal või siis... See on nii erinev. Tekib lihtsalt mingi idee, et teeme. Mul ei ole väga palju seda kogemust, aga ma kujutan ette, niipalju kui ma olen kõrvalt näinud, et kõigepealt leitakse see meeskond, kes võiks olla potentsiaalselt huvitatud sellest asjast. Meeskond tuleb kokku, hakkab korraldama ajurünnakuid ja leidma õiget

formaati. See formaadi õige leidmine, see on põhiline asi. Siis tuleb leida õiged inimesed sinna ja nii see protsess enam-vähem hakkab.

Kuidas sellest ideest asi hakkab edasi minema? Mis need sammud on saate sünnini?

Me oleme siin Terevisiooniga olnud mingid muudatused, mis televaatajale võibolla ei ole eriti märgatavad. Sa aeg-ajalt lihtsalt mõtled, et mis võiks olla see... Meedia puhul on ju see, et hoolimata sellest, et ta on avalik-õiguslik, ta peab olema saateformaad, mis töötab, mis huvitab inimesi. Tegelikult peab ajakirjandus vastama inimeste vajadustele. Teadmiste vajadusele või informatsiooni või papa jansenlik selline ajakirjandus, meelelahutusajakirjandus. Võti on see, et kõigepealt millist saadet me tahame teha, kas see on meelelahutus, kas see on infotainment, nagu Terevisioon. Sellisel juhul siis mõeldakse välja, et millises vormis see võiks olla. Terevisioonis on see nagu selge, et me oleme piiritletud stuudioga, otsesaade. See paneb esimesed piirid paika. Kas me saame ka mingeid videolugusid sinna? Kas meil on jõudu ja ressursi selleks? Siis hakkab sinna liha juurde tulema, et mis võiks olla need teemad, mis huvitavad kõigepealt. Kui on selline saade nagu Terevisioon, infotainment, siis peab olema informatsioon ja meelelahutus. Ei liha ega kala, vaid kõike natuke. Seal võib näha peaministrit istumas, järgmisel hetkel võib seal Anne Veski laulda. Täiesti erinev. Siin on omad parameetrid. Ma kujutan ette, et kui seesama saade tuleks näiteks Kanal2-s, siis tal oleks täiesti teine nägu. Seal oleks kahtlemata sellist kollasemat meelelahutust päris kõvasti. Siin, mida meie oleme endale igaüks pannud paika, on see, et me ei tee kollast. Me ei küsi inimese käest, et kuidas sul eelmise peigmehega läks ja kas sul on keegi uus. See ei huvita meid. Aga me samas oleme ikkagi meelelahutuslikud. Me tahame teada asjast. Kõigepealt paneb meie avalik institutsioon piirid, meil paneb piirid see, et meil on stuudio, see, kui palju meil on ressursi, inimesi. Kui palju peaks olema muusikat. See on miljon asja. Sellised pisiasjad, mida inimesed ei pane tähele või ei taha tähele panna, et meil on sellised tehnilised võimalused, nagu meil on. Me ei saa igasugust muusikakollektiivi, studios on oma logistika. Väga tähtis on see, et sa ei kutsu selliseid külalisi, kus ühel hetkel on akrobaadid, teisel hetkel bänd, sest logistiliselt on võimatu, sa ei saa paigutada ühte ega teist. Ma ei tea, kas ma olen kõige pädevam inimene rääkima idee sünnist. Ma mäletan, et me tegime Kanal2-s sellise väikese saatesarja presidendi valimistest. See oli küll väga konkreetne. Selle ma töötasin ise välja, kus oli formaad tegelikult ülilihtne. See oli aeg, kus Kanal2-s tehti ka veel natuke tõsisemat asja. Presidendi kandidaat oli ühelt poolt ja teisalt pidime leidma neile oponendid. Kellel oli nende kohta midagi öelda, midagi kriitilist või miks see inimene ei sobi presidendiks. Ja siis nad vestlesid seal studios ja väga huvitav oli. Midagi keerulist ei ole, aga ta toimis publitsistika saatenähtena.

Mis roll toimetajal on saate sünniprotsessis? Kas see on sisuline? Sest produtsent teeb vist natuke teist asja?

Esiteks produtsendi roll Eestis on suhteliselt segane tegelikult. Produtsente on erinevaid, nagu toimetajaid on erinevaid. Toimetaja roll on.. See sõltub täiesti toimetajast. On olemas toimetajaid, kes on lihtsalt kassetitõstjad, on olemas teistsugused toimetajad, kes nuputavadki ideid välja, leiavad sellele ideele lahendus, leiavad inimesed sinna taha, saatekülalistena näiteks. Siin on erinevaid. See sõltub täiesti inimese võimekusest. Produtsendi ülesanne on

see, et tema peab mõtlema kõige maisematele asjadele. See tähendab, et tema on see, kes vaatab, et ideed ei tõuseks liiga õhku. Tal peab olema rahaline kate seal, sest iga liigutus ju maksab raha ja vahendeid. Samas muidugi on hea, kui produtsent oskab ka sisulistest küsimustes kaasa rääkida, et ma tahan sellist asja saada või saade peab pakkuma sellise elamuse, et see toimiks. Toimetaja roll on jälle see, et kõige lihtsamalt, ühe lausega, peab ta ikkagi olema see, kes mõtleb selle saate kui terviku peale. Ehk siis mida tema toimetajana tahab näha, et nende teemade sünd oleks võimalikult vähe valuline, aga samas, et ta liiga kergelt lati alt läbi ei jookseks. See on selline ideedeloopimise tulevark. Saatejuhid muidugi ka, aga saatejuhid on täiesti erinevad. Täiesti erinevad. Ma olen siin töötanud küllalt paljude saatejuhtidega ja on neid, kellele sa pead sisuliselt kõik ette ära tegema. Ja on inimesed, kellega sa arutad põgusalt asja läbi. Näiteks Rannamäega arutame lihtsalt, Vabariigi kodanikest räägin. Mida me tahame saada sellest saatest, kuhu me tahame selle jutuga jõuda. Siis mõtleme välja need külalised, kes oleksid võimalikult eri skaaladelt ja siis nad sinna saatesse kohale ka saada, see on toimetaja ülesanne väga paljuski. Aga saatejuht mõtleb ise asjad läbi, teeb väga palju eeltööd, toimetajal ei ole väga palju vaeva selles mõttes. See on selline toimetaja hea unenägu. Aga on ka teisi saateid, kus toimetaja peab väga palju mõtlema. Peabki mõtlema välja ja joonistama selle intervjuu sisuliselt valmis. Mis on toimetaja õudusunenägu, sest kõige parem koostöö on ikkagi siis, kui mõlemad ikkagi tegelevad.

Kuidas üldse defineerida teletoimetaja tööd? Mis see üldse tähendab?

Mina olen enda jaoks seda nii lahti mõelnud, et toimetaja n-ö seob selle saate kokku. Ehk siis kui saate valmimise protsessis kõik osalevad ja mõtlevad ideid välja ja lepivad kokku, siis toimetaja mingil hetkel läheb see kamp laiali ja siis jäävad lahtised otsad. Et teha kindlaks, kas see külaline ikka tuleb, täpsustada temaga kellaajad, täpsustada teemaga teemasid, tiitrid, küsimused kõik. See on nagu toimetaja töö, et see saade ei loksuks. et kui kõik tulevad hommikul kohale, siis ei oleks mingeid ebamugavaid üllatusi. Kõik asjad on kokku lepitud, iga külalisega on läbi räägitud. See otsade kokku sidumise asi. Aga teemade leidmine on väga oluline. Mõelda, kogu aeg mõelda. Kogu aeg hoida kätt elu pulsil. Selles mõttes on see Terevisioon, Ringvaade sellised saated, kus sa pead olema kogu aeg nii paljude asjadega kursis. Sa pead kogu aeg teadma, mis toimub meelelahutuses, poliitikas, majanduses ja siis nendes n-ö hallides tsoonides nende vahel. Ja see peab olema võimalikult huvitav, kogu aeg pead mõtlema sellele, et peab olema huvitav. Väga lihtne on teha saadet, kui kutsud kogu aeg lastekoore ja heategevusühinguid, kõik tulevad väga hea meelega, aga see on igav, keegi ei viitsiks seda vaadata. Pead mõtlema võimalikult huvitavalt, laiahaardeliselt, et sul oleks saates kõike. Selline teemade nuputamine, uudishimu, uudishimu – see on nii oluline, et sa kogu aeg teaksid, kuhu mingisugused protsessid jõudnud on. Alates mingisugustest Riigikogus ja ministeeriumides toimuvatest asjades lõpetades mingite bändidega, et sa tead, et neil on mingi plaat valmimas. See on huvitav asi, kes siia on külla tulemas parasjagu jne.

Kui me räägime toimetaja töö erinevusest teistest teleametitest, siis mis vahe on reporteril ja toimetajal? Kui sageli teevad toimetajad ise intervjuusid?

See sõltub saatest. Näiteks Terevisiooni puhul, esiteks meil on otsesaate formaat, see on mõistetav, et mina ei tee neid intervjuusid väga. Mõningate videolugude puhul ma võin ju

väljas käia, aga mis puudutab siin Vabariigi kodanikke, mida ma olen siin nüüd asendustoimetajana teinud, siis seal ma küll teen intervjuusid, jah. Kõik intervjuud, mis on väljas tehtud. Neid saatejuht ei tee ja see oleks ka ebamõistlik. Oleneb saatest, sõltub, kui palju seda vaja on. Ja siis lähed ja teed intervjuu ära muidugi, kui vaja on, see ei ole ju probleem. Aga ma kujutan ette, et enamus toimetajaid vähemalt ETV-s ei jää intervjuude tegemisel hätta. Ma olen töötanud siin uudiste toimetuses ja seal on ju täiesti elementaarne, et sa käid väljas ja teed inimestega intervjuusid. Lepid kokku ja... See on selline asi, millele ma ei ole väga tihti mõelnud, aga kui sa jalgratta intervjuu kunagi selgeks õpid, siis sa õpid ainult paremini sõitma. See ei ole nagu probleem.

Kuivõrd erineb autor-toimetaja ja lihtsalt toimetaja?

Kui ma nüüd mõtlen Vabariigi kodanike peale, siis see on suhteliselt võrdne roll. Selle vahega, et üks teeb saate valmis lõpuni. Kui on ühe saate valmimisprotsess, siis see on ikkagi niimoodi, et Epp Ehand on teine toimetaja seal, ta teeb kindlasti täpselt sama moodi aga, minul oli nii, et ma töötasin enne mingid teemad läbi, mõtlesin mingid teemad valmis, enne kui ma üldse läksin teemadega, et mul on nüüd sellised teemad. Me arutasime need teemad läbi ja üks neist läks käiku. Aga mõnikord juhtus ka nii, et mõtleme veel. Ja tema mõtles ka. Nii et see teemade mõtlemine oli suhteliselt võrdne. See tööprotsess vähemasti oli üsna võrdne. See erines niipalju, et temaga enamus külalisi lepib kokku ikkagi toimetaja. Ta peab seda lihtsalt tegema, see on tema töö. Aga saate sisuline ettevalmistus, see mida saates räägitakse ja kuidas neid teemasid käsitletakse, on juba tema ülesanne. Sina saad mõelda kaasa, et ahhaa, me tahame seda teemat käsitleda. Võtame näiteks praegu aktuaalse teema laste peksmine. Mida me tahame sellest teemalt saada? Mõtleme koos läbi, kas see on mõttekas ja kas see traumeerib last ja äkki see on puhas selline lääne ühiskonna väike veidrus. Mis punktist me võtame selle asja lahti ja kes me külalisteks kutsume. Aga siis sisuliselt tema ju mõtleb, tema läheb istub sinna laua taha ja räägib nende inimestega. Tema teeb siis põhilise taustauuringu teema kohta ikkagi ise. Mina sellega eriti ei tegele, see erinevus on küll. Minul ei ole mõtet. Ma võin iseenda jaoks mõelda need teemad läbi, aga... See sõltub jälle. Terevisioonis oli küll nii, siin on erinevad saatejuhid olnud, ja mõne saatejuhi puhul oli küll nii, et muidu on saatejuht ikkagi autor-toimetaja, siis ma tegin küsimused kõik ette ära, mida me üldse tahame saada, kuhu me tahame jõuda. Mida ei tohi mitte mingil juhul mainimata jätta. Ideaalis on jah nii, et ta erineb ikkagi nii, et tema mõtleb süvitsi läbi ikka, idee võib jah toimetaja pakkuda, aga ideest edasi läheb juba autor-toimetaja. Tema hakkab menetlema, käsitlema seda teemat. Lahkama, analüüsima, saama kätte inimese käest, mida ta tahab.

Kuivõrd kindlalt on üldse ERR-is piiritletud toimetaja ametikoht kui selline? Kui sageli täidavad toimetajad ka mingeid teisi rolle?

Ei ole väga määratletud, ausalt öeldes. See sõltub jälle saatest. Ma ei saa rääkida saatejuhtide eest, sest ma ei ole saatejuht, aga on tavaks, et saatejuht täidab ka toimetaja rolli. Aga nii, et kindlat määratleda, et teeme nüüd toimetaja ametijuhendi, see on natuke jabur, sest seda ei ole võimalik teha lihtsalt. Pigem on toimetaja roll lihtsalt selline, kuidas kellelgi võimekus on. Meil on siin praegu kaks toimetajat, aga seda sisu ma olen juba liiga kaua üksi toimetanud. Mina olen oma töös ikkagi rõhunenud sellele, et mul on see ideede generaatori roll. Aga samas

peab olema praktiline, selle asja peab ikkagi teoks ka tegema lõppkokkuvõttes. Seal peab olema ikkagi inimene taga, keegi, kes sellest räägib. Keegi, kes on pädev leidma mingisuguse nurga sellele. Aga saatejuht võib tegeleda ka sellega. Nii et jah, toimetaja töö on kõige ebamäärasem töö üldse siin.

Mil määral erinevates toimetustes see töö erineb? Majasiseselt.

Muidugi on erinev. Vabariigi kodanikes ma lülitan ennast ikka täiesti ümber. Puhtalt saate formaadist lähtudes. See ei ole enam meelelahutus. See on publitsistika ja tõsisemad teemad. Samas siin ma pean väga palju ennast ümber lülitama selle meelelahutuse peale. Esiteks on erinevad maailmad ja nii nagu sa võtad kätte kasvõi, see on nüüd äärmuslik näide, aga kas sa loed Õhtulehte või Päevalehte. Nad on täiesti erinevad, aga mõlemad on lugemised. Oleneb sellest, millist informatsiooni sa saada tahad. See töö ainus vahe ongi selles, et sa mõtled teistes kategooriates. Liigud teise maailma, sul on teised huvid, teised eesmärgid. Teised inimesed. Muud midagi eriti. Minu jaoks on samas see üsna sarnane. Kui ma teen Vabariigi kodanikke, siis kuigi ma tegelen tõsisemate teemadega ja mingid teemad lülitan üldse ajast välja, sest nendega me seal ei tegele, siis Terevisioonis pead sa mõtlema ikkagi lõbusamatele teemadele. Aga sa pead ikkagi inimese kätte saama, sa pead ikkagi mõtlema, et ahhaa, kui me räägime, ma toon banaalse näite, et me ei räägi rändlindude saabumisest Vabariigi kodanikes, aga Terevisioonis on maru huvitav teema. Aga kuidas on huvitav teema? Kuidas teha see huvitavaks? Kes peaksid rääkima sellest? Kui me räägime lihtsalt, et kevadel tulevad linnud kohale, siis kõik teavad seda. Aga kas linnud ka teavad, et lumi on läinud, see on juba huvitavam teema. Sa pead hakkama juurde mõtlema neid aspekte, seoses sellega, kes su külaline on. Tegelikult on see ümberlülitamisvõime, aga sisuliselt ei erine. Kuigi see võib alguses tunduda.

Kas toimetaja on ajakirjanik?

Absoluutselt. Muidugi. Toimetaja töö on kusjuures väga erinev vastavalt sellele, millises meediumis sa töötad. Kas sa oled teletoimetaja või ajalehe juures. Ma olen siin näinud toimetajaid, kes on tulnud kirjutavast pressist ja lahkuvad siit väga ruttu, sest see on täiesti teine töospetsiifika. Raadios võid rahulikult teha telefoniintervjuusid, aga siin sa pead mõtlema visuaalis. Aga ajakirjanik sa pead olema raudselt, sellepärast et sa pead ikkagi esitama küsimusi ja mõtlema, millised on inimeste, vaatajate, ühiskonna ootused. Mida nemad tahaksid teada ja küsida, samas mõtlema natuke ka kaugemale sellest, mida nemad oskaksid küsida. Et see oleks huvitav ja inimesed saaksid võimalikult palju huvitavaid asju teada. Muidu pead olema ajakirjanik. See täiesti vältimatu. Ma olen siin näinud ka toimetajaid, kes ei ole ajakirjanikud ja ei peagi olema ajakirjanikud, neil on mingi täiesti teine spetsiifiline valdkond. See kõlab jube nõmedalt, aga natuke peab olema ajakirjanikuks sündinud. Sul peavad olema sellised isikuomadused. Esiteks rutiinitaluvus küllaltki, sest sa pead Eestisuures riigis tegelema ikkagi tohutult palju teemadega, mis kogu aeg korduvad. Ja mida paremini me elama hakkame, seda igavamaks me muutume. Teisalt sa pead lihtsalt kogu aeg olema kursis kõigega, sul peab olema huvi kõige vastu. Kui see ära kaob, siis ongi kõik. Muidugi see, mil määral sa pead ajakirjanik olema, sõltub jälle saatest. Vabariigi kodanikes sa pead olema kahtlemata ajakirjanik, sa pead teadma, mis toimub, kust sa informatsiooni saad,

kes on need inimesed, kes mingitel teemadel räägivad. Sama lugu on kusjuures Terevisiooniga. Ma ei ole küll kultuurisaateid teinud, aga ma ei tea, kas kultuuriajakirjanikul on teine spetsiifika hoopis. Äkki tema ei pea nii pingsalt jälgima, et kus on mingid nõrgad kohad ja kuidas seda parandada saaks. Sellist ühiskonna paranduslikku osa võibolla ei ole.

Te mainisite enne ka kindlaid isikuomadusi, mis toimetajal peavad olema, mis need on?

Ennekõike kindlasti pingetaluvus, stressitaluvus. Rutiinitaluvus sellepärast, et teemad korduvad. See töö, hoolimata imelikust arvamusest, et teletöö on hästi põnev, ta on põnev, aga siin on vahepeal igav ka. Väga palju peab tegema selliseid asju, mis on tohutult tüütud. Kasvõi kõige tühisemad asjad, et inimese tiiter, kui ta tuleb stuudiosse, et see nimetus peab olema väga täpne, seal ei tohi olla eksimusi. Sa pead tegelema samade teemadega, see viskab sul aeg-ajalt kopa ette, sul on tühine päev, siis sul tuleb see rutiin peale, aga sa pead olema sellest üle. Sa pead leidma teemadele, mis on parasjagu meedias üleval, mingisuguse teise, huvitava nurga. Sa pead olema leidlik, sa pead leidma midagi huvitavat, uut, pead leidma mingi uue inimese, uues lähtenurga. Stressitaluvus juba sellepärast, et sa tegeled inimestega, kes ütlevad sulle ikka aeg-ajalt ära. Kõigepealt sa otsid teemat, see tekitab stressi, sul ei ole midagi, aga sul on hommikul eeter ja sa ei pääse sellest mitte kuskile. Siis sa pead leidma teemadele õige nurga ja õiged inimesed. Siis sa pead need inimesed kätte saama, et nad tuleksid saatesse, räägiks ja et nende silm säraks. Fakt on muidugi see, et televisioon on ja jääb meeskonnatööks. Sooloprojekte siin ei ole. Mõni inimene võib ju öelda, et ta on ise jube tähtis, aga ta alati on osa meeskonnast. Kui on palju inimesi koos, kes kõik on eri huvidega.. Režissööril on omad huvid, helirežissööril omad. Kui me kutsume mingisuguse suure bändi siia, siis öeldakse, et meil ei ole nii palju mikreid lihtsalt, see ei lähe meil läbi. Sul peab olema stressitaluvus, et sa ütled, okei, mõtleme midagi välja. Või saatejuhgid ütlevad, et ei, see teema ei lähe kuidagi, aga sina näed, et see teema on hea teema, siis võib tekkida selline äng, et no mis ma nüüd siis teen, kuidas ma selle teema maha müüdud saaks. Kus on palju inimesi koos, erinevad ambitsioonid, huvid, siis on alati stressi. Selle taluvus peab kindlasti olema. Ja muidugi tohutu huvi selle vastu, mis toimub. Toimetaja ei saa olla kunagi inimene, kes ütleb, et ma ei viitsi seda ajakirjandust üldse lugeda. See ei huvita mind, mul on oma elu. On inimesi, kes on öelnud, et ma olen 8 aastat niimoodi elanud, et mul ei ole telekat kodus, toimetaja ei saa sellist asja endale lubada. Ta peab olema absoluutselt kõigega kursis. Muidugi sa saad selekteerida. Mina näiteks ei loe Kroonikat, ma elan ilma selleta väga hästi ära, ma saan oma info kätte. Aastaid tagasi ma lubasin, et ma enam mitte ühtegi Kroonikat ei loe ja olen seda lubadust täitnud, elan väga hästi ära. Aga samas, ma ei pane pahaks inimestele, kes otsivad ja loevad seda. Aga jah, kõigega peab kursis olema ja pead neid teemasid ka oma peas läbi mõtlema, analüüsima. Tõlgendama. See tekitab mõnikord ka sisemist stressi, sest sa teed uudistesaaate lahti ja sa näed seda kõike jälle uuesti. Sa oled selle asja peale juba nii palju mõelnud ja sa ei viitsi enam seda kuulata. Aga sa oled kohustatud seda tegema, see on mingisugune sisemine sund. Sa pead olema kogu aeg analüüsimasin. Mitte lihtsalt, et need asjad toimusid, vaid ka, miks needa asjad toimusid.

Millised on need konkreetsed oskused või kogemused, mis peaksid olema ühel teletoimetajal?

Oskus meeskonnas ennast kehtestada, kõigepealt. Ma pean silmas seda, et sa oleksid piisavalt hea ajakirjanik, et sinus oleks piisavalt seda teravust, et kui saatejuht või toimetaja on selline, kes ei tunne huvi elu vastu, kes ei leia ideid, teemasid, siis toimetaja läheb kas ise ära saate juurest või vahetatakse ta välja. See on kindlasti see, et sa kehtestad ennast sellega. See on positiivse hõlmamise taktika, ehk et inimene, kes tuleb meeskonda, tal peab olema sellele meeskonnale midagi anda. See on esimene asi. Sa pead teletoimetaja puhul vähemalt, alati mõtlema meeskonnakeskselt. Ehk siis mina pean mõtlema meie režissööri Krista peale, et teema oleks ka visuaalselt huvitav, aga samas pean mõtlema ka sellele, et see oleks teostatav ehk ma pean mõtlema teemale. Terevisioonis on muidugi palju istuvaid päid, aga sa pead ikkagi mõtlema, et kas ma saan katteplaan sellele. Sa pead visuaalselt mõtlema. See on televisioon. See on väga selge vahe muu ajakirjandusega – sul peab alati olema midagi näidata. Mida rohkem sa näitad, seda parem on. Ehk siis mingi teema puhul on naerata väga tähtis, et midagi sünniks. Raadios, ajalehes, pildi sa saad sinna juurde panna, see on okei, aga see ei ole nii huvitav. Mis on muidugi kõige selgem, et sa pead arvestama, et sul ei ole 8tunnised tööpäevad. Minu kõige ekstreemsem näide on see, et paavst suri ära ja ma olin parasjagu Leedus. Ma jõudsin kell 2 öösel Leedust tagasi ja paavst oli surnud. Pidin kellegi saatesse leidma. Kell 2 öösel. Ja kell 3 öösel mul oli see külaline olemas. Tuli ja rääkis paavstist. Ehk siis sul ei ole neid kellast-kellani tööpäevi. Sa ei saa ennast juhtimest välja tõmmata. Sa oled kogu aeg tööl, mis omakorda nõuab stressitaluvust. Sa pead arvestama, et oled pidevalt tööl. Kui on vaja, siis sa tuled siia õhtul tagasi ja öösel tagasi, teed selle asja ära. See teadmine, et sa oled tegelikult abielus oma tööga, see on väga oluline. Ja nii on ka siin majas, inimesed teevadki nii tööd.

Mille järgi toimetaja tööd hinnata saab? Milline on hea toimetaja, milline on halb?

Ma arvan, et ma olen väga vale inimene sellele küsimusele vastamiseks, ma arvan, et kõrvaltvaatajad peaksid seda ütlema. Milline on hea toimetaja? Ma ei saa väga iseennast hinnata, sest teised peavad ütlema, kas ma olen hea või ei. Aga võttes neid toimetajaid, kellega ma ise olen koos töötanud, siis kui toimetaja ei ole ajakirjanik, siis see on tohutult frustreriv. Kui ta lihtsalt võtab pressiteated ette ja käib nendest üle. Kui tal ei ole ideid, siis see on kohutav. See inimene ei sobi toimetajaks. See tuleb muidugi ajaga ka, alguses ei saa keegi kohe kõike teada. Mitte kellelgi ei ole alguses sidemeid. Aga Eesti on nii väike, et lõpuks inimesed tunnevad teineteist ja siis hakkab kõik tulema. Et kuule meil on selline mõte, selline probleem. Võetakse ise ühendust. Siis pead lihtsalt mõtlema hakkama, et kas neelata konks alla või mitte. Et sulle ei söödeta pr-materjali ette, pead läbi närima.

Peab leidma mingitele ideedele huvitava lahenduse. Kui see intervjuu tuleb, kui see videolõik tuleb, siis see peab vastama nendele ajakirjanduslikele kriteeriumidele.

Kui me lähme nüüd üksiksaate valmimise ja teemade valiku juurde, siis kes siis pakuvad teemasid ühte konkreetsesse saatesse?

Kõik, kellel on toimetaja nimi töölepingus kirjas, ikka pakuvad. Saatejuht-toimetajad ja toimetajad ise. See on väga palju kollektiivne töö. Tööjaotus on erinev. Meil on siin nii, et mina olen õhtul, saatejuhid on hommikul. Aga pakuvad ikka kõik need, kes on toimetajad, aga kui toimetaja jääb üksi mingi teema või asjadega, siis tele puhul on minu jaoks oluline

see, et saatejuhil peab minema silm särama selle teema peale, sest muidu ei tule hea intervjuu, muidu see teema ei müü. Sest kui ma mõtlen välja teema ja kutsun saatesse külalise, aga see ei eruta saatejuhti, ta peab seda surmigavaks, siis on seda intervjuust väga selgelt välja näha. See on see asi, mis on minu jaoks väga tähtis. See on puhas meeskonnatöö. Kõik mõtlevad teemasid välja, aga puhas ainult toimetaja peab mõtlema selle peale laiemalt, et see toimiks saates, toimiks ka teiste inimeste peal. Et toimiks režissööri ja saatejuhtide peal. Et lõppkokkuvõttes oleks jube kihvt ja lahe.

Kust ja kuidas teie enda puhul teemad tulevad üldse?

Eelkõige sa ikkagi jälgid seda, mis toimub. Alati on ju mingid teemad, mis on aktuaalsed ja õhus. Selge on see, et väga raske on kutsuda mingit bändi stuudiosse, kui sel bändil ei ole parasjagu midagi juhtunud. Kui tuleb singel välja, siis see on kultuuris oluline. Tõsisemate teemade puhul... Hommikutelevisiooni formaat on ju tegelikult see, kasutades kellegi tsitaati, ehk ta tunneb ennast ise ära sellest, et inimene tahab näha, et maailm on ikka omal kohal, aga maailm on endiselt lahe ja huvitav. Pigem nagu see, et sa lihtsalt vaatad, mis on toimumas, sa mõtled natuke samm edasi. Ma tean, et see Rahvaliit on nii igav, kõik mõtlevad selle peale, mängitakse mingeid jõujooni ümber. Sa mõtled selle peale, et ahhaa, meil on valimised tulemas. Siis pead mõtlema, et kes meil tuleb sellest rääkima, kas võtame poliitiku või poliitikateadlase, rahvaliidust kellegi või teisest erakonnast. Põhiosas seisneb see selles, et sa tead, mis toimub Eestis, mis toimub välismaal. Mõnikord on nii, et sulle laekub mingi vihje, et üks inimene kogub koerasabasid. Keegi ei tea sellest mitte midagi. Korjad neid vihjeid ja vaatad, mis on toimumas. Mingi hetk hakkavad need teemad sinuni ise jõudma. Muidugi ei saa ka alahinnata selliseid asju, et inimesed kirjutavad sulle, et meil on selline huvitav asi toimumas. Siis sa hakkad mõtlema, et kas ikka on huvitav. Siis sa pead väga palju eitavaid vastuseid andma inimestele. See läheb sinna eelmiste küsimuste rubriiki, et mida teletimetaja peab kindlasti oskama, peab oskama „ei“ öelda. Aga oskama seda öelda nii, et inimene julgeks järgmine kord oma teemat uuesti pakkuda. Sest väga palju pakutakse huvitavaid teemasid. Vahel kuuled kellegi käest midagi juhuslikult. Vahel on nii, et saadetakse mingi pressiteade, kust sa lähed hoopis edasi ja leiad mingi huvitava asja. Mingi asi on lihtsalt nii õhus, et sa võtad ja mõtled sellele mingi nurga välja. Ei saa lihtsalt kajastamata jätta.

Kuidas eristatakse head teemadest halbade?

Ma väga vabandan sõnakasutuse pärast, aga kui ma töötasin Tv1-s, siis seal oli üks operaator ütles, et kui inimene saab öelda uudise lõpus: „A, mne *****“, siis järelikult see on täiesti mõttetu uudis, see oleks võinud täiesti olemata olla. Ja tal oli täiesti õigus, mis siis, et ta oli operaator ja ei tegele sisulise poolega. Sul peab olema sabakondis mingisugune tunne, et kui inimene vaatab seda, siis ta jääb kuulama, et see on huvitav, et see läheb talle korda. Sa pead mingil määral ära tabama selle vaataja ootuse. Samas pead sa mõnikord ära tabama ka selle, et miski on nii oluline, et sa pead sellest rääkima. Täna miski on oluline. Mingisugune poliitiline teema võib olla sama oluline. Ei tohi alahinnata. Täna tuleb üha enam seda meelelahutust, järjest enam läheb kollase peale, aga mina usun sellesse, et on olemas olulisi teemasid, mida serveerides õige nurga alt, õiges kastmes, siis inimestel on õigus ja meil on kohustus ka selliseid teemasid edastada ja lahata ja rääkida. Sest lõppude lõpuks puudutab see

ju meid kõiki. Tehagi inimestele selgeks, et see võib sulle tunduda, et see on mingi Valituse jama, aga mingit teed pidi jõuab see sinuni välja ja puudutab sind. Tuleb leida üles, et miks see on oluline. Vaataja peab saama aru, et ahaa, sellepärast siis. Et see jõuab minuni mingi hetk 3protsendilise maksutõusuga. Või mingi hetk on võimalus sõna kaasa öelda või mis iganes.

Kuivõrd ja kelle mõjul teemad valmimisprotsessi jooksul muutuvad?

Võib muutuda küll, täiesti. Mõnikord on see, et see kõige parem rääkija, see, kellel on kõige parem info, on kas välismaal või ei taha. Sellisel juhul sa oled lihtsalt sunnitud teemat muutma. Mingil hetkel võib ka juhtuda nii, et huvitavam asi tuleb peale ja siis sa ütled, et paraku lükkame selle edasi, praegu ei saa. Kaotab oma olulise. Kolmandaks on see, et kui sa teemat uurides saad ikkagi aru, et see on lihtsalt reklaami eesmärgil tehtav asi, siis sa jätab selle ära. Selline näide, oli mingi grupp Eesti avaliku elu naisi, natuke sellised seltskonnategelased, hakkasid promoma mingit asja, et minge kontrollige. Emakakaela või rinnavähk või midagi sellist. Aga tegemist oli tegelikult puhtalt ühe ravimifirma promoprojektiga, sest tegelikult oli sellel haigusel veel väga palju rohkem võimalusi, kui nemad välja pakkusid. Nemad ütlesid, et on ainult üks võimalus, tehke seda, ja see oli puhtalt ravimifirma projekt, mida esitleti ühiskonna algatusena. Sellisel juhul teema muutub, saad aru, et see on promo.

Vahepeal sa lähed muidugi õnge ka. Me kõik oleme inimesed. Eriti Terevisioonis, kus sul on 7-8 intervjuud vaja kokku leppida, see on meeletu maht. Sa ei jõua olla uuriv ajakirjanik. Aga sa pead võimalikult hästi ikkagi püüdma aru saada, mida sulle pakutakse.

Milline on see n-ö käsuliin ühe üksiksaate juures? Kelle otsus jääb peale, kui on erimeelsused?

Kõige lihtsam vastus on, et enamuse. Nii on ka kusjuures. Kui meil on siin 3-4 inimest, kes otsustavad, siis kui üks inimene ütleb, et mulle ei meeldi see, aga teised kõik, et see on hea, siis üldjuhul see läheb töösse. Aga mina tunnistan täiesti ausalt, et minu jaoks on väga oluline, et kui saatejuht ei lähe teema peale käima, siis kas mina ei osanud seda teemat talle maha müüa ja huvitavaks teha või nägi tema minust natuke kaugemale, siis tema sõna jääb peale. Sest ma ei saa ja ei taha näha eetris saatejuhti, kes peab käsitlema teemat, mille vastu tal huvi puudub. See on täiesti jama. On ka nii olnud, et ma näen ühel päeval, et mingi teema ei lähe läbi, aga siis järgmisel päeval tulevad saatejuhid sellega välja nagu oma teemaga. Mingil hetkel muutub see järsku huvitavaks. Mul on sellest hea meel, sest siis see läheb ikkagi mingi hetk käiku. See ei ole siin mingi uhkuse asi. See on meeskonnatöö. Sa pead töötama vaataja nimel. Kõik see masinavärk peab töötama, saatejuht peab hommikul särama, ta peab olema asjast huvitatud, siis tuleb huvitav intervjuu.

Mida tähendab teie jaoks üldse see, et te töötate avalik-õiguslikus ringhäälingus?

Väga palju tähendab. Sa ei pea olema väga nutikas inimene, et kui ma soovitan inimestele, et kui sa tahad teada, millised on kriteeriumid, siis vaata Reporterit ja vaata Aktuaalset kaamerat ja mõtle, milline on vahe. On muidugi. See, et sa ei tohi ikkagi latti alla lasta ja sa ei lähe

teatud teemade peale. Sa lihtsalt ei käsitle neid teemasid, sest avalik-õiguslik meedia on ikkagi, peaks olema ja on ka, püüdlev kvaliteedi poole. Teemasid peaks käsitlema kvaliteetselt, sest see ei ole seltskonnamedia, odav meelelahutus. Me ei taha käsitleda teemasid, mis on selgelt kollased, mis on selgelt kellegi promoprojekt. See peab olema tasakaalus, see peab olema väärikas, aga samas huvitav. Meelelahutus ei pruugi olla üldse selline, nagu mõnikord seda tahetakse näha. Meelelahutus võib olla väga tõsine. Tõnis Kaljuste võib olla väga meelelahutuslik stuudios. Mustanen tuleb ja mängib oma vana viiulit, mille ta kuskilt oksjonilt ostis, see võib olla väga meelelahutuslik. Samas Liis Lass, kes räägib oma uuest peigmehest, see võib olla huvitav, võib olla ka meelelahutuslik, aga see ei ole teema. Minu jaoks on see sobiv, sest mulle meeldib see. Ma ei kujuta ennast ette helistamas kellelegi seltskonnategelasele ja küsima, kellega ta viimasel peol koos oli. Ma lihtsalt ei kujuta seda ette. Ma pigem vahetaksin töökohta.

Kuivõrd mõjutab seda avalik-õigusliku ringhäälingu toimetajat reiting?

Väga palju ei mõjuta, aga see on oluline. Ma räägin nüüd enda saatet. Me ei jookse võidu. See ei ole meile nii oluline, nagu erameedias. Erameedias on reiting A ja O, midagi teha pole, seal on sellised turukriteeriumid. See on umbes nii, et kui demokraatia kohta öeldakse, et see on kehv, aga paremat meil ei ole, siis samamoodi reitingu kohta võib öelda, et see ei ole meile oluline, see on kehv, aga üks vähestest võimalustest, mille järgi me saame näha vaataja huvi ja sellest midagi järeldada. Me ei võta seda võidujooksuna, aga kui ta läheb ikka madalamale, siis me küsime enda käest, et mis meil viga on. Äkki saaks ikka paremini teha, midagi muuta. Selles mõttes on reiting oluline, aga teistel põhjustel. Mitte sellepärast, et kuidas võimalikult palju reklaami müüa. Samavõrd oluline on samas, et saade oleks tsiteeritav. Kuna meedia kasvab tohutult, rääkimata siin sotsiaalsest meediast ja online-meediast, siis seal me jälgime reitingu kõrval ka seda, et me oleksime tsiteeritud. See kõik kujutab seda saate renomeed tegelikult. Kui ikka külaline ütleb, et ma ei taha tulla ja seda tehakse kogu aeg, siis saad aru, et saate maine on halb. Seda saab ka testida külaliste peal. Kolm põhilist asja siis: sul on reiting, sind vaadatakse; sind tsiteeritakse, sa oled oluline ja saad tähelepanu ja toodad midagi olulist ja kolmandaks on see, et kui sa tegeled inimestega, siis nad on sinu saate suhtes positiivselt meelestatud, ka need inimesed, kelle kohta sa tead, et nad ei anna igal pool intervjuusid. Nii et reiting on oluline, aga natuke teisel moel kui kollase meedia jaoks.

Kuivõrd tuleb siin mõelda toimetajal rahale?

Vähe. Tuleb muidugi, aga selles mõttes on kergem, et sa tead täpselt, et sul on võtteaeg tellitud ja okei, sa arvestad sellega. Nii et ei pea väga palju mõtlema, aga lolliks ei saa ka minna. Intervjuudest raha ei maksta, see on selge, kuigi on küsitud. Väga harva on juhtunud, aga on. Siis on selgelt „ei“ öeldud. Samas selge on see, et me maksame tõlgile mingit sümboolset tasu. Sest nii uskumatu kui see ka ei ole, sünkroontõlke, kes tõlgiks otseeetris väliskülalisi, on ääretult vähe. Suurem osa, kes seda oleksid võimelised tegema, lihtsalt ei taha tulla. Siis me peame neile maksma, kui nad käivad. Siis me peame mõtlema, et jah me ei saa seda väga palju endale lubada. Aga mina pean tunnistama, et mina ei ole pidanud küll raha peale mõtlema. Kui enda palgast mitte rääkida.

Kuivõrd tähtsaks te ise peate seda teemade valikut, mida te teete? Kuivõrd te mõtlete sellele, et see mõjutab inimesi ja ühiskonda?

Väga. See on üks olulisemaid asju. See teema peab vastama vaataja küsimustele, mida ta võibolla ise ei oskagi esitada, aga mida ta peaks esitama tegelikult. On juhtunud apsakaid, aga üldiselt me püüame käsitleda sellist kultuuri, mis oleks väärtuslik, väärikas. Ja ka mingid pehmemad teemad, et need vähemalt ei riivaks inimese valuläve, et see ei oleks kollane, et ta oleks ka väärikas. Kõlab väga konventsionaalselt muidugi. Ja et tõsisemad teemad puudutaksid inimest. Seesama, et kui me täna räägime mingisugusest maksumuudatuse eelnõust riigikogus, siis nui neljaks, aga sa pead viima selle inimeseni nii, et ta saaks aru, miks see on oluline. Kui sa lihtsalt räägid, et mis te seal nüüd arutate, mis teil seal toimub, siis see on igav. Aga kui sa küsid, et kui palju see nüüd inimese rahakotile mõjuma hakkab, see on oluline. Mitu protsenti tema palgast selleks läheb. Kas see õnnestub alati, me kõik oleme inimesed, me ei suuda seda alati leida teemast, aga me püüdleme selle poole.

Te olete 14-15 aastat teletoimetajana töötanud, mis toimetaja töös selle aja jooksul muutunud on?

Tehnoloogia. Esiteks on tekkinud tohutult palju uusi kanaleid, kust infot saada. Facebook, Twitter. Pead jälgima, et mis seal toimub, seal lendab väga palju ideid. Mis ühelt poolt on hea, teiselt poolt halb. Üks asi, mis on muutunud, aga see on terve ühiskonna probleem, terve meedia probleem, et me saame rääkida sellest, et meedia liigub meelelahutuse suunas. See on kindlasti muutnud. Varem oli tõsiseid teemasid kuidagi rohkem, aga samas see sõltubki kõik ühiskonna seisundist ja millises olukorras me oleme. Ma arvan, et kui mingi suur maavärin oleks, siis keegi ei tahaks Liis Lassi eraelust midagi kuulda. Kui inimesel on nälg majas, siis ta ei taha näha seltskonnaüritusel tehtud pilte, siis ta tahab teada, millal leib laua peale tuleb ja kas olukord läheb paremaks. Kas otsustajad ka tegelikult otsustavad. Me oleme läinud meelelahutuslikumaks ja tuleb siis sealt leida see laveerimiskoht, et jääda selles ellu. Ma olen ka näinud inimesi, kes on läinud sellega kaasa, aga sa pead ikkagi neid tõsiseid teemasid müüma kogu selle kollase tohuvapohu keskel. Midagi muud eriti muutunud ei ole. Eks ajakirjaniku töö jääb ikka samaks.

Kuigi räägitakse uue meedia tulekust. Kõik on õige. Aga küsimus on selles, et tark inimene teab, et kui me näeme mingeid perspektiive ajajoonel üksteist välistavatena, siis me oleme eksiteel. Nii nagu kino ei välistanud teatrit ei välista uus meedia vana. Nad hakkavad lihtsalt koos eksisteerima. Kasutavad teineteist ära. Pead hakkama arvestama nende asjadega. Aga sisuline töö on jäänud samaks. Ikka pead leidma inimesi, teemasid ja mõtlema, arendama, analüüsima, esitama huvitavaid küsimusi.

Kui me lähme natuke üldisemalt eesti teletoimetajate juurde, siis kust uued teletoimetajad tulevad, kasvõi siia?

Ma ei tea. Mul on see õnnetus olnud, kes on käinud siit läbi ja nad on kas siis ise läinud ära või vastastikusel kokkuleppel. Nad on tulnud täiesti erinevate kohtade pealt. Täna mina ei näe kohta, kust need teletoimetajad siis tuleksid. Sest inimesed tahavad kõik saatejuhtideks saada. See on ka mõistetav. Aga mina pole kunagi tahtnud saatejuht olla. See et inimesel võib olla

kuulsusevajadus, olla tuntud, adrenaliin, narkootikum, misiganes, on inimesi, kes muutuvad selle käes vastikuks ja lähevad käest ära, on selliseid, kes ei lähe ja on väga okeid. Neid on enamuses. Esiteks inimesed ei tea, mis loom see toimetaja on, ma ei tea, kas ka vastavates kõrgkoolides, kus neid asju õpetatakse, kas seal täpselt teatakse. Pigem on see, et inimesed satuvad siia täiesti juhuslikke teid pidi. Nad tahavad siia televisiooni tulla, aga toimetajaks saamine on selles mõttes natuke *freaky*, et sa peadki olema inimene, kes tahabki olla toimetaja. Kui sa tuled ambitsiooniga saada saatejuhiks, siis toimetaja töökoht alandab sind. Noor, tark inimene tuleb ülikoolist, tahab teha ajakirjandust, näeb teletööd eelkõige sellena, et ta teeb seda kaamera ees. Siis öelda talle, et sa pead ikka siin kaamera taga olema, siis kas ta neelab selle alla või ei neela. See jääb väga palju inimeste egosse kinni. Rasmus, kes meil siin on, oli pikka aega kirjutavas pressis ja temaga on väga hästi. Ta on hästi kohanenud, teeb Pealtnägijas suurepärasest tööd ja teeb siin suurepärasest tööd. Ma olen väga rõõmus, et ma lõpuks ajakirjandusse tulin, aga mul ei olnud mingit ambitsiooni enne seda, aga pärast oli muidugi ambitsioon olla hea ajakirjanik, olla toimetaja, teha hästi oma tööd. See on nagu sa leiaksid järsku oma armastuse, sa ei ole oodanud seda, aga mingi hetk see lihtsalt juhtus. Siis muidugi see mingi hetk muutus. See, et mul enne ei olnud ambitsiooni, ei tähenda, et mul praegu ei oleks, muidu ma ei oleks siia püsima jäänud.

Mulle meeldib muidu väga, mis Tartu ülikoolis õpetatakse, see on väga hea kool, aga ma saan aru, et see asi on seal niivõrd segunenud, et ma ei saa enam aru, kas seal õpetatakse ajakirjanikke või pr-inimesi. Teisalt see, et telespetsiifikat seal eriti ei õpetata. Ja Tallinna ülikooli juurest tulevad ikkagi rohkem režissöörid. Kuigi mõned on sattunud ka toimetajaks, näiteks Anu (Välba) taust on ju selline. Vaata kui hea saatejuht. See on väga palju siin praktiline käsitöö. Muidugi ei tohi ka loll olla, aga siin on palju asju, mis tuleb lihtsalt selgeks saada. Tartus on sellest käsitööst lihtsalt puudu, ei ole inimesi, kes õpetaks.

Kas Eestis on piisavalt häid, professionaalseid teletoimetajaid või on tunda, et nendest on puudust?

Mulle on kogu aeg seda öeldud, et on vähe. Vist on ka vähe. Aga samas, eks see on jälle erinev. Oleneb, milliste saadete juurde on vaja. Millise võimekuse või suunitlusega see toimetaja peaks olema. Aga mulle on väidetud, rohkem kui üks inimene ja rohkem kui üks kord, et Eestis on teletöötajatest puudus. Miks ma ei oska öelda. Võiks ju mõelda, et inimene, kes kaotab kirjutavas pressis töö, võiks tulla telesse, aga eks see tööspetsiifika on siis niivõrd erinev. Ma arvan vähemalt, ei ole väga veendunud.

Kuivõrd erinev avalik-õiguslikus rahvusringhäälingus ja erakanalis töötava toimetaja töö? Te olete seda ise teinud... Üks asi on mõtteviis, aga kas töö ise ka?

Mul on väga raske seda öelda, ma tean seda, et ilmselt jah see, et sealne toimetaja peab pidevalt mõtlema reitingule. Ükspuha, mis vahenditega peab ta selle reitingu saama. Kõige kergem viis on tuua mõni skandaal, kergitada kellegi seelikut või pikendada dekolteed. See erinevus ongi, meil seda vajadust ei ole. Pigem me peame mõtlema selle peale, et see töö, mida me teeme, oleks kvaliteetne, et see oleks mõjukas, et see oleks ajakirjanduslikult võimalikult tugev või vähemalt püüelda selle poole.

2.5 Mariina Mälk

Kõigepealt teist endast, kust te üldse pärit olete ja kus te koolis käisite?

Mina käisin keskkooli osa Tallinna 7. keskkoolis kirjandusklassis. Mitte ajakirjandus, vaid just kirjandus.

Erialane haridus, kõrgkool?

Ajakirjandus, Tartu ülikool. Kaugõpe.

Milline see teie karjääritee on olnud, milliste töökohtade peal te olete töötanud?

Mina olen tulnud telemajja režissööri abiks ja siis kaks kuud olin sellel ametipostil ja siis olin juba toimetaja.

Kas te olete erinevatest toimetustes ka liikunud? Mida te siin teinud olete?

Välja arvatud sport ja uudised. Igal pool. Nii et siis noortesaated, lastesaated, meelahuntsaated, elusaated, kultuurisaated, kunsti ja kirjandussaadete toimetused oli siis.

Kui te eriala valisite, siis kas te valisite televisiooni või valistite ajakirjanduse?

See oli täitsa juhus. Televisiooni tulin ma puht praktilisel põhjusel. Ma olin küll Tartus päevases osakonnas, aga nõukaajal oli variant, et kui sa Tallinnas ei ela, siis sa kaotad korteri. Siis ma pidin, et mitte kaotada oma ema korterit, tulema Tallinna ja tuli leida töökoht. Siis klassiõe ema töötas siin, Maidela Tõnisson, ja kuna tema siin siis olemas oli, siis oli võimalus tulla. Oli juhus.

Kui me siis nüüd räägime ühe saatesarja sündimisest, siis kes pakub uute saatesarjade jaoks välja ideid?

Sõltub täitsa olukorrast. Ideed võivad tulla väljast, juhuslikelt inimestelt. Möödunud aegadel oli meil ikkagi selline süsteem, et toimetaja kohus oli pakkuda välja saate ideid. Uue hooaja alguses, tavaliselt märtsikuus siis kogusime need ideed kokku, esitasime, kaitsesime need ja siis valiti välja. Meie asi oli, kas haarasime võimalusest kinni või mitte. Meil oli isegi selline klausel, et me pidime haarama oma ideede võrgustikku väljastpoolt inimesi. Nii et mina, kui ma õppisin samal ajal ülikoolis kaugõppes, siis mina isegi ei tohtinud ise oma ideid siia pressida, vaid mina pidin looma võrgustiku ja siis võrgustiku töötama läbi ja nende ideid siis tooma, et ikka rahvas teeb televisiooni.

Nüüd siis?

Nüüd on samamoodi. Meil on palju väiketootjaid, neilt tuleb ideid, sageli formaadiideid. Siis mina praegu töötan kultuurivaldkonnas, siis Loomeliidust tuleb ideid. Aga tuleb ka lihtsalt selliseid juhuideid. Ise me muidugi ka genereerime neid ja pakume välja.

Kui idee on olemas, siis kuidas see saate sünniprotsess edasi läheb?

Kui idee on olemas ja kaitstud, praegu me tahame eksole pilootsaadet näha. Enamasti piloodid õnnestuvad ja nendest saab juba esimene saade. Juhuse hooleks jätame vähe, püüame kindla peale valikuid teha. On variant, et meeskond on juba komplekteeritud, näiteks väiketootjad on harjunud kellegagi töötama, teavad oma meeskonda, need pakuvad oma meeskonna välja, aga kui idee tuleb telesse ja telemeeskond tuleb komplekteerida, siis oleme selle, anname ideid, kes võiks olla ja siis muidugi viimasel ajal on olnud vajadus vaadata, et kes võib tööta jääda. Mingi uhke sari lõpeb ära ja inimene on ilma tööta. Siis ei ole enam see, et kes kellega sobib, vaid hädavajadusest on vaja teha. Ega need valikud pole ka minu kogemuses kangesti mööda pandud.

Kui saatemeeskond on kokku pandud, siis mis rolli seal toimetaja mängib saate sünni juures?

Kui meil oli produtsendisüsteem, siis põhiraskus kandus produtsendi peale. Tema kontrollis saadet, selle arengut, tööd autoriga ja tootmist, siis toimetaja roll ei olnud nii tähtis. Nõukaajal vastupidi oli toimetaja roll väga tähtis, sest toimetaja pidi lõppkokkuvõttes stsenaariumid tegema, juhendama autorit, viseerima stsenaariumit igasugustel tasemetel, mõnikord ka sellel Glavliti tasemel, et mida tohib rääkida, mida mitte. Toimetaja roll nendel Pandi, Karemäe aegadel oli tohutu suur. Stsenaariumid olid ikka mitmekümne lehekülje pikkused, neid muudeti masinakirjas läbi 6 kopeerpaberi, 6 eksemplari tehti, et igal meeskonnaliikmel oleks, neid muudeti ja hävitati palju Eesti metsa, aga kirjandus oli ka, et kui neid stsenaariume nüüd vaadata, need saab ju arhiivist välja võtta ja vaadata, kuidas see oli. Praegusel ajal on toimetaja funktsioon muidugi vähenenud. Toimetajaid on väga väheks jäänud. Toimetaja roll, mida ma võin Pealtnägija toimetajana öelda, see uuriva ajakirjaniku roll, taustatöö tegemine reporteritele, saatejuhtidele ettetöötamine, see oli üks väga oluline osa toimetaja tööst. Siis õigekeelsuse ja sellised muud asjad. Seal ma vist isegi võin öelda, meie otsused polnud muidugi lõplikud, neid tegid ikka lugude autorid, meie olime nagu taustajõud, toetav funktsioon. Aga minu enda praktikas on rohkem olnud seda, kus mina toimetajana olen pidanud ka näiteks, kui autor mingil põhjusel ära kukub, siis sul peab olema niipalju teadmisi, oskusi, et sa suudad ka ilma autorita leida üles inimesed ja sarja ära teha. Nii et tegelikult on igasuguseid variante. On variante, kus toimetaja, ütleme kontsertide puhul, mis toimetaja töö on – küsitakse kontserdi korraldajalt kava, siis tuleb välja, et toimetaja peaks suutma otsustada, kas see muusikaline kava, kuidas ta ekraanilt paistab, kas lood on valitud telepärased, kas seal pole liiga palju staatikat, luuletusi, suurvorme, mis ei klapi. Ühesõnaga, muusikatoimetajal peab olema oskus ära näha ja nõu anda kontserdikorraldajale, et ta valiks õiged kontserdi juhid, see pole nii, et see pole meie asi, et meie kanname üle, nemad vaadaku ise, mida nemad seal kokku mõtlevad. Tegelikuses on ikkagi nii, et meie inimesed on piisavalt pädevad, et oskavad nõu anda ja tulemused on ka sedavõrra paremad olnud. Nii et ma mõtlen, mis saatetüüpe veel on.... Meelelahutussaadetes toimetaja töö on ikkagi valida välja need huvitavad teemad, tunda ära, mis sinna formaati sobib ja selle järgi valikud teha, sageli ta teeb ise ka intervjuud, kui juhuslikult reporterit pole ja kirjutab teksti, kui on vaja. Näiteks Osooni ja Töötotsija puhul toimetaja kirjutab tekstid saatejuhile. Näiteks OP-i puhul Karl Martin Sinijärv teeb ise tekstid, mina ainult vaatan üle, kas seal teemade suhtes on kõik korras. Mina tean teemasid, aga tema ei tea, teab ainult seda, mis meie talle saatnud oleme.

Sealt ta siis võtab oma idee ja vormistab selle ära. Seal on toimetajal selline toimetaja funktsioon. Tema teksti ma muidugi ei paranda, sest temal on seal sõnamängud, hakka neid siis parandama ja siis on jama käes. Ta suhteliselt vabalt talitab ise. Nii et variante on igasuguseid.

Mille poolest toimetajatöö teistest teleametitest erineb? Kui me näiteks võtame reporteri, siis kuivõrd tihti on toimetaja reporteri rollis?

See on ka nii, et kuidas meeskonnas on välja kujunenud. Näiteks OP!-i puhul on niimoodi, et me oleme ära jaganud lihtsalt, et kui on võõrkeelsed intervjuud, siis mis keelt keegi valdab, seda teeb valdaja ja ütleme, et kui mõni teema on selline spetsiifiline, mida teine hästi ei tunne, siis teeb see, kes tunneb paremini. Aga üldiselt on ka intervjuusid, kes ise ekraanil ei küsi ja ka kaadri taga ei küsi. Näiteks ma tean, et „Ajalik ja ajatu“ toimetaja küll vahel ise kirjutab stsenaariumi ja oleneb, mis valdkonnaga tegemist on selles, aga jah, ka seal on variante.

Aga autorist?

Autor-toimetaja on ka see variant olnud, aga siin on see probleem, et kus sa selle piiri tõmbad. Autor tahab üht, aga tal puudub see kõrvalpilk, kes teda vaos hoiab või jälgib, nii et ega see eriti hea variant ei ole, kui autor ja toimetaja on üks ja seesama. Aga näiteks muusikaprojektide puhul on seda ette tulnud küll. Sest inimesi on koosseisus niipalju vähem, et neid asjatundjaid on lihtsalt nii vähe. No ma toon näiteks Ernesaksa saated, autor oli samas ka toimetajatöö tegija.

Mis erinevused on produtsendil ja toimetajal?

Produtsent tegeleb finantsasjadega, kõik tootmise üksikasjad ja et eelarve oleks korras, et lepingud oleksid sõlmitud. Nüüd ongi nii, et meil on tekkinud tegevprodutsendi mõiste, et nagu produtsenti, selles tähenduses, kui meil oli produtsendisüsteem ja kus produtsent oli kõik ja tema kontrollis kogu süsteemi, nii toimetajaid kui ka reportereid, siis praegu on meil tegevprodutsendi aeg. Produtsendi mõistes on toimetuse juht see produtsent, kelle käes on eelarve ja kes soovib meeskonna, või kinnitab või nõustab, aga tegevprodutsent on see, kes korraldab seda tootmist ja tehnikatellimusi ja kõiksugu läbirääkimisi. Nii et toimetaja tööst erineb see ikka väga palju. Toimetaja on ikkagi sisulise saate või materjali kooshoidja. Produtsent on siis selline, kes loob tingimused selle töö tegemiseks.

Kuivõrd kindlalt on piiritletud ERR-is üldse toimetaja ametikoht, kuivõrd sageli tuleb ette seda, et ta täidab ka ikkagi mingisuguseid teisi ametikohti?

Eks see selgub teil selle üldise ülevaate käigus, näiteks on meil olemas mitmeid kombinatsioone. Mina olen näiteks toimetajana teinud ka assistendi tööd, aga see oli eraldi projekt, ütleme, et Soosaare filmifestival. Seal pole lihtsalt mõtet assistendil olla, kui see töö on lihtsamini ära tehtav. Mis assistendi töö tähendab? Kui ta töötab ülekandejaamas või puldis, siis tal peavad olema spetsiifilised oskused, et kus mingid nupud on ja millele nad reageerivad. Väga palju tehnilisi oskusi peab olema. Aga teine assistendi töö ülesanne on teha näiteks saadete sisulehti, mis tähendab, et kirjeldada meie elektroonilises süsteemis saadet

ajakoodide järgi. Seal pole nüüd küll neid oskusi tarvis. Kui on lihtsam saade, kus ei ole seda tehnoloogilist raskust, siis võib toimetaja väga vabalt teha ka assistendi tööd. Mitte et ta oleks assistent, sest selle ametikategooria nõudeid ta täita ei suuda, aga teatud segmente assistendi tööst ta võib teha. Samamoodi võib ta teha teatud segmente produtsendi tööst. Ja meil on olemas produtsent-assistente. Need ametid ise juba sisaldavad mitut poolust, mida saab siis kombineerida.

Meil on see sisemine elektrooniline süsteem Kriimsilm. Näiteks on mõistlik, et on olemas Kriimsilma produtsent. See tähendab, et see produtsent sisestab mingisugused tootmiseks vajalikud asjad sinna Kriimsilma ära ja rohkem ei olegi vaja. Tal ei ole vaja lepinguid teha, ei ole vaja läbirääkida, ta on ühes produtsendiameti segmendis, mis ei nõua mingeid peadpööritavaid selliseid oskusi või finantsilisi läbirääkimisvõimeid. Seda võib teha vabalt inimene, kes niikuinii oskab tehnikat tellida ja siis lihtsalt ametid kuidagi lihtsalt ühenduvad. See on ratsionaalne.

Te olete töötanud hästi paljudes erinevates toimetustes, kuivõrd teie arvates erineb toimetaja töö erinevates toimetustes?

Ma ei tea, kas ta erinevates toimetustes erineb. Sest meelelahutussaadetes ja kultuurisaadetes, eriti muusikasaadetes, on teatud sellised kontserdid. Meelelahutuses ka. Seal tuleb see vahe välja, et mida teeb tava elusaate toimetaja ja kontsertide puhul on toimetaja tööülesanded erinevad. Kui me üle kanname midagi. See on erialaline. Muusikaharidusega toimetaja on erilisem kui ajakirjandusharidusega. Aga toimetaja töö, et tal on sisuline lähenemine, et ta oskab valida autorite või esinejate ringi, see on üldjoontes ikkagi sarnane.

Kas toimetaja on ajakirjanik?

Ta peaks olema. Sest et toimetaja peab omama ülevaadet ühiskonnas toimuvatest protsessidest, ta peab olema kursis selle kultuurieluga, muusikaeluga, ütleme minu valdkonna puhul. Sellist infopanka omama, mida ma kujutan ette, et kirjastusetoimetaja... Mul on konkreetne näide kodus olemas, mu abikaasa on kirjastuse toimetaja, mina ei suudaks seda tööd, noh, kui kästakse ja pääsu pole, küll siis suudaks, aga see on ikka väga erinev töö. Üks on töö inimestega ja suhtlemine pidevalt, teine töö on suhtlemine autorite ja tõlkidega. Tele ja raadiotöös on see vaateväli hoopis laiem. Mismõttu peaks ikkagi olema ajakirjanik. Kuigi ka teistelt erialadelt on tulnud ajakirjanikuvõimega inimesi, aga siis on lihtsalt võimekas inimene.

Millised isikuomadused peaksid olema ühel heal teletoimetajal?

Ma arvan, et selline suhtlemisoskus ja tolerantsus, sest igasuguseid inimesi tuleb ju ette töös ja huvi loomulikult. Huvi maailma vastu, enesetäiendamine, suur suhtlusringkond. See pole muidugi enam isikuomadus. Ühesõnaga tolerantne, ma ei tea kas just energiline käib sinna alla, aga analüüsivõimeline, valikuid võiks osata teha juba kiiresti, no see tuleb muidugi töö käigus.

Aga mis on need konkreetsemad kogemused või oskused, mis võiksid olla?

Eesti keelt peab oskama, võõrkeeli peaks oskama. Peaks olema hästi kursis eluga. Needsamad, et kui ärkad hommikul üles, siis on raadio ja ajalehed. Nälg selle informatsiooni järele, mida saad juba nüüd nii paljudest kohtadest – internetist ja mujalt.

Mille järgi toimetaja tööd hinnata?

Vast ikka on. Seda näeb tulemusest ehk saadetest. Siis sellest, kui palju selle inimesega tahetakse töötada koos. Jah, eks need ongi need kriteeriumid. Et kas sinu oskuste ja töö järele on nõudmist või ei ole.

Kui me lähme nüüd ühe üksiksaate valmimise juurde, siis kes pakuvad sinna teemasid?

Võtame konkreetse näite. Kui me planeerime mingit portreesaadet, siis loomulikult vaatame selle n-ö objekti loomingu üle, kui on kultuuritegelane, ja siis hakkame vaatama tahke tema isikust, loomingu, variandid, kuidas seda kõige paremini välja tuua. See käib siis kõik ikkagi koostöös produtsendi ja režissööriga. Kui veel on autor, siis on autor ka juures. Enam-vähem sellised kolm inimest on need võtmefiguurid, kelle vaidlustest ja ettepanekutest sünnib ühe konkreetse saate idee.

Aga kes inimese välja valib?

Kuidas kunagi. Kui on kalendris kellegi juubel, siis juba ongi see valik tehtud. Ta on ühiskonnas piisavalt oluline inimene, et tuleb hakata lahendama, et kuidas seda juubilarit näidata. Või siis on keegi noorem inimene, siis vaatame, millega ta on silma paistnud. Neid ettepanekuid võib ükskõik kes teha, olenemata ametist. See on juhus. Aga mõtlema selle peale pidevalt peab ikkagi toimetaja. Temal on ju ülevaade, või vähemalt peaks olema ülevaadet, kuidas või kes ühiskonnas mis põhjusel silma hakkab paistma ja keda on tarvis jälgida. Näiteks omal ajal, kui ma olin värske kultuurisaadete toimetaja, siis meil oli tollal niivõrd palju rohkem vabadust või võimalusi, et me hakkasime näiteks teatud tegelast jälgima. Mina Jaan Toomingut. Sellest ajast, kui ta oli kunstiakadeemia teise aasta üliõpilane. Meil oli materjal temast juba teise kursuse üliõpilasena olemas. Nüüd on ta maailma Eesti mainega kunstnik. Kust see teadmine? Ega ma ei avastanud seda ise, aga see suhtlusvõrgustik, mis mul siis oli, Hando Keskküla ja sellised kujud, kellel olid kaatrid kogu aeg püsti uue otsingul, eks nendega suheldes, niisama läbi käies, sa markeerisid ise ära mingid teemad ja inimesed. Sinu asi oli, et kas sa märkad ja töötad selles suunas või ei tööta. Näiteks sellel ajal Toomingul oli üks projekt, mis toimus Türisalu pangal kohutavalt halva talvise ilmaga, see oli järelhüüe tema venna surmale. Seal oli palju kultuuriinimesi koos, muusikuid ja heliloojaid, aga nii õudne ilm oli, et lumi sadas vasakult paremale ja me lihtsalt ei saanud võtta ja ma kandsin selle tehnika järgmisele päevale. Aga järgmisel päeval oli Eestis Jehhudi Menuhhin, temale jäi siis üks kaamera ja teine oli meil seal. Küll ma elasin seda üle, sest Menuhhin oli juba siis maailmakuulus nimi ja mul keegi Tooming mässab Türisalu pangal. Küll ma sain selle eest tappa, aga tulemus on see, et meil on see materjal olemas. Festivalidel käidud ja ma ei tea, kas see nüüd õige oli, aga mõnikord selline jäärapäisus ja et meid keelatud, tollal oli see väga tavaline, et keelati, aga õnnestus teha.

Kuidas te ise valite need teemad, mis saadetesse pakute? Kust need tulevad?

No näiteks, ma just täna enne teiega kohtumist oli meil jutt, kuna Marju Lauristini sünnipäev ja siis Alma Vaaremist ja kellest kõik oli jutt, siis oli kunagi vaja tarvis, Jaan Kreuksil oli kunagi 90 sünniaastapäev, ja oli vaja seda tähistada. Kust neid teemasid võtta? Tärsin on olemas. Kohustus noortesaadetel teha on olemas. Ja nüüd tuleb leida võti, kuidas seda teha kihvtilt. Kuidas see alguse sai? Mu mees luges raamatut Vennad Kreuksid ja alati kempsus ja itsitas naerda. Siis ütles mulle, et loe ka. Me ju kõik teadsime, et raamatu peale on kirjutatud Alma Vaarem, aga tegelikult oli selle kirjutanud Jaan Kross. Ma ei tea, kas see nii on, ma isegi ei kontrollinud, aga see oli pööraselt vahvalt kirjutatud raamat. Ja see raamat sai aluseks näiteks selle saate ideele. See, kuidas kõik pärast toimus, oli muidugi hoopis teine. Seda raamatut tegelikult ei olnud seal, aga kust see tõuge tuli, et ma tahan teha, kui kõik põgenesid komsomoli teemade eest, siis äkki see oli asi, mille me tegime isukalt ja hasardiga ära. Sest seal me tahtsime mingit oma asja ka juurde öelda. Idee on tekkinud ükskõik kust. Näiteks mõnda näitust vaadates. Maarja Unduski kunstigaleriis oli niivõrd kihvt, nahkmaalid, et juba nende tööde nägemine, tundus, et siit tuleks nüüd midagi teha. Nii et see võib olla mingi loetud raamat, mingi nähtud situatsioon, mingi vestluse käigus mingi teema. Inimese looming ikka inspireerib.

Kuidas head teemad halbade või vähem headest eristada?

Pildis peab midagi näidata olema. Näiteks mistõttu on kirjandussaadet väga keeruline teha, kui ta ei ole mingis... Kui me ei lepi sellega, et targad inimesed räägivad ja arutavad ja meie kuulame seda. Kui selle kohta hakkab juba ühiskonnast tulema, et jälle rääkivad pead, jälle rääkivad pead, teatud tüdimus, siis pead hakkama nuputama, et kuidas seda formaati leida. Kas ta on mänguline, kas ta on viktoriin, kas ta on lavastuslike mingite osadega. Vot selline peaks olema. Ühelt poolt panevad ühiskonna hoiakud ja nõudlus selle mootori käima, kuidas pead teistmoodi tegema. Aga näiteks ma kujutan ette, et on olemas muidugi mingid teatud kriteeriumid, et valida näiteks Ringvaatesse teemasid. Pealtnägijas olid samamoodi kriteeriumid, mis tegid loost huvitava loo. Näiteks välislugude puhul, et kas see puudutab meid, kui kurioossed need on. Me ostame need väljast sisse, nad peavad ennast kuidagi õigustama. Nad peavad olema ikka sellised inimese tähelepanu püüdjad. Või siis teemad, Pealtnägija algusaegadel olid need kuritöö ja maffia lood, kus sa paljastasid neid ühiskonna ohtlikke punkte. Et üks saade oleks tasakaalus, et kõik ei oleks nii kole ja õudne, siis on seal ka mingi meelelahutuslik element, kas siis saatejuhtide või reporterite esitluslaad või mingid nipid, mis nad teevad, või siis mingid lahendamad teemad, kus inimesi näidatakse mingi naljaka hobi või unikaalsuse koha pealt. Et mis inimese ära hirmutab ja talle enam hingerahu ei anna, et see oleks siis kuidagi maandatud, et selle eluga ikkagi lepiks ja mingit elujõudu ka ikka saaks pärast saate vaatamist.

Kuivõrd on siin see tunne kuklas, et töötan avalik-õiguslikus ringhäälingus?

Ilmselt küll, jah. Ma olen küll ka erakanalile, Tv3le me töötasime Kiur Aarmaga välja „Õhtul õhus“, siis mul küll ei tekkinud mingit sellist lõhestumist, et ma peaksin seal tegema midagi teistmoodi, kui ma siin teen. Et minu enda tõekspidamised, mida näidata, ei läinud vastuollu tolle töö puhul mitte. Siis ma natuke aitasin teha tüdrukutel seda saadet ühte Tuuli Roosmaa naistesaadet „Ja jumal lõi naise“. Seal samamoodi, mitte mingit sellist... et peaks olema

kollasemaid teemasid. Need olid väga inimlikud ja vahvad teemad. Aga kui mina vaatan nüüd neid realityshow-sid, siis ma pean ütlema, et mina ei tahaks küll seal toimetaja olla. Mulle ei meeldi, et inimesega manipuleeritakse. Et mina tean, aga mina pean sellest manipulatsioonist osa võtma. Kui vähegi saab, siis ma seda ei teeks. Ma oma olemiselt ei teeks seda üldse, aga ütleme, kui on tarvis, siis tuleb teha ka mingisugune selline saade, mis sobib kommertsjaama. Aga ma parema meelega ei teeks. Samas on seal ka väga vahvaid ja nutikaid asju. Aga just see, mis puudutab manipuleerimist inimestega, see mulle ei meeldi. Me peame ikka kaitsma inimest.

Ja te tunnete, et siin te ei pea manipuleerima?

Ei. Ma ei tea, kas see on avalik-õigulisku ringhäälingu eelis, ilmselt siin me teema ka igasuguseid, näiteks lotosaated on meil ja näiteks Tööotsija, seal võib ka inimese panna situatsiooni, kus ta peab ennast tõestama, aga ma ütlen, et minu enda loomus on selline, et ma pigem ei teeks selliseid saateid. Saab ju teha, mis saateid teed. Aga kui valikut ei ole, siis peab oskama teha ka seda. Aga ka siis inimest kuidagi säästes või kaitstes.

Kui palju te teema valikul mõjutate selle peale, et see teema või saade mõjutab paljusid inimesi, mõjutab ühiskonda?

Ikka mõtleme, sest ega telesaate mõju ongi kõige tähtsam, mis sa tast muidu teed. Kas ta annab inimestele nüüd mingeid teadmisi juurde või meelerahu või lahutab meelt. See kõik on ju kaunis tähtis. Nii et ikka, ikka vaatame. Näiteks kui me kultuurisaate OP! teemasid valime, siis samamoodi valime selle järgi, et kui tähtis see võib olla, mida see teema valik või näitamine inimest mõjutaks. Kas ta nüüd läheb teatrisse või võtab raamatu pihku või läheb seda filmi vaatama. Mis nagu sellised juhtnöörid võiks talle anda, miks võiks seda vaadata, mille poolest see sind rikastab või kui on mingi kitsama ringkonna tegevus, millele me tähelepanu pöörame, siis näidata, et midagi sellist on ka olemas, midagi erilist. Et ei tasuks silmi kinni pigistada ka selle suhtes, mis on natuke võõras. Sellist tolerantsi, kultuuri ja vähemusi, umbes nii, ikka arvestame, jah.

Kuivõrd siin majas toimetaja seda reitingut peab jälgima?

Ega ei pea, sest meil on saated paigutatud saatevõrku ja kui see mingisugune kultuurisaade on sellisel kellaajal, näiteks see muusikaelu MI oli väga vastu kella 11, siis olid ju minu arvates väga huvitavad saated, aga nad olid lihtsalt sellisel kellaajal, et see huvigrupp, kes seda vaatab, keda huvitab, selle ta saab nii või teisiti kätte. Ta vaatab seda, ükskõik, mis kell ta on. Aga kui sa nüüd tõstad prime-time-i nagu ta praegu on, siis ega seal rohkem vaatajaid ei ole, sest asjast huvitatud inimesi, kellele muusika on eluvajadus, neid rohkem ei ole. Sellist saadet ei hakka kunagi massid vaatama. See on reaalsus. Mis siin reitingutega tegeleda. Näiteks siin OP!-is, mis on olnud pikalt primetime-is, kuna tal on selline saatejuhi imago lähtuv meelelahutuslik funktsioon, kuidas räägib, kuidas välja näeb ja kas tal on habe põimitud või mitte, ega see reiting on enamvähem stabiilne. See kultuurihuviliste inimeste hulk saab ta ikka kätte. Kui ta oleks öösel, siis ta oleks võibolla väiksem, aga nii on kujunenud ja nii ta on. Muidugi oleks tore, kui see vaatajaskond laieneks, et saate leiaksid ka nooremad inimesed üles, selle kallal tasub töötada, aga see ei ole eesmärk omaette.

Kui palju toimetaja peab mõtlema oma töös rahale siin?

Ikka peab. Sest eelarve on aja jooksul sarja puhul kujunenud ja kui on tarvis midagi ekstra teha, mingeid helikopterivõtteid või midagi, siis kui see on hädatarvilik, siis tuleb käsi välja sirutada ja tõestada ära, et seda raha on tarvis, siis see kas antakse või anta. Sul peab igatahes olema selleks põhjendus. Ma arvan, et kui on hea idee ja ära põhjendad, siis ikka õnnestub ära teha.

Te olete päris kaua töötanud toimetajana, kui kaua toimetaja töö selle aja jooksul muutunud on?

Ikka palju on muutunud, näiteks mina näen nüüd päris haruharva stsenaariume. Aga toimetajatöö algusaegadel ainult stsenaariumiga töö oligi. Siis oli muidugi kontroll ka, jah, muudmoodi ei saanud. Muidugi on saateid, millel on väga täpne stsenaarium, aga selle me teeme tagantjärele. Intervjuud kirjutame välja ja siis toimetame neid paberi peal, kui on hästi mahukad, nagu need magasinid on. Siis on kolm või neli intervjuueeritavat, et see lugu kokku panna ilma ajakirjanikuta, küsitlejat sul ju programmis ei ole, sa pead loo üles ehitama vastustest, siis see nõuab täpset teksti nägemist ja tekstiga töötamist. Aga kui on ajakirjanik, siis seal on tõenäoliselt stsenaariumid olemas ja seal on see küsimuste loogika, saate ülesehitusloogika ja lavastuste puhul on ju lavastuste käsikirjad, aga no seal teletoimetaja enam ei toimetata, see on juba ära toimetatud, seal on teised asjad. Mulle isiklikult meeldis töö stsenaariumiga isegi rohkem, kus see kulg on sul paberi peal kõik näha ja sa saad kombineerida. Aga ka ilma stsenaariumita saab teha suurepäraselt improviseerides. Nii et variandid on võimalikud.

Kas Eestis on piisavalt häid ja professionaalseid teletoimetajaid?

Ma ei tea kommertskanalite kohta, aga mulle tundub, et piisavalt kindlasti ei ole. Aga häid on küll. Ma arvan, et vähe. Ma arvan, et Tartu ülikoolist võiks neid rohkem tulla.

Kust tulevad üldse uued toimetajad tänapäeval?

Ma arvan, et see peab ikka kõrgkool olema. Sest meil on küll endal tehtud raadioreporterite koolitusi ja siis teletoimetajaid oleme ka sealt kursustelt saanud. Näiteks Joonas Hellermaa on ka selline, kes jäi mulle silma. Proovitöö, ta oli ka raadioreporterite mingi koolitus oli, ja siis seal mingi hulk, ma ei tea, kas neid valiti kuidagi välja, pidid tegema sellise Tähelaeva formaadis intervjuu studios ja siis need intervjuud, saated, jagati teatud hulga inimestest kätte ja siis me vaatasime neid. Ma leidsin sealt ühe naistegelase ja meestest Hellermaa. Saame ise ka koolitada, aga selleks peab olema inimesel mingisugune eelsoodumus selleks tööks. Ma kujutan ette, et akadeemiline haridus on ikkagi parim. Ei pea olema ilmtingimata ajakirjandusharidus. Näiteks Osooni teevad meil ka mitteajakirjanikud, kes selle on juurde omandanud. Aga võiks vähemalt erialaselt olla selline populariseerija tüüp, kes valdab eriala, aga samas oskab ka populariseerida. Siis on juba eeldused olemas.

2.6 Ulvi Pihel

Kõigepealt räägiks natuke teist endast. Kust te üldse pärit olete ja kus te koolis käisite?

Mina olen pärit Tallinnast. Lõpetanud... tollal oli see Tallinna 7. keskkool, nüüd on ta Inglise kolledž. Siis omakorda lõpetanud 85 tollase Tartu Riikliku Ülikooli ajakirjandusosakonna. Sattusin ma tegelikult ajakirjandust õppima üsna kummalisel moel, sest 1975 oli alustanud Tallinnas „Kodulinn“, selline noorteliikumine ja ma arvan, et see võis olla mingi 77, kui Tiina Mägi, kes oli tollane Eesti Televisiooni režissöör ja selle Kodulinna eestvedaja ja hing, pani mind ja Mart Laari ja Mart Kalmu, kes on praegu EKA professor, pani meid saateid, otsesaateid juhtima.

Ja niimoodi me käisime ringi siin kogu aeg selle ajakirjandusringiga ja kogu aeg selle Kodulinnaga seoses kuni keskkooli lõpuni ja siis oli üsna loogiline see rada sealt edasi, kuna ma ei osanud midagi muud minna õppima. Ja esimesel aastal ma ei saanud sisse, siis õppisin aasta aega ajalugu kaugõppes, töötasin teles, ja siis pärast ülikoolis, järgmine aasta sain sisse, pärast ülikooli lõpetamist oli täiesti loogiline see, et ma tulen telesse tagasi, sellepärast et ma arvan küll, et võin öelda, et ma olen siin televisioonis pubeka ajal ikka üles kasvanud. Kõik maja nurgatagused olid tuttavad ja teatud. Mitte ainult mina, see ülejäänud punt täpselt samamoodi, aga ju mul oli siis kõige vähem iseloomu, teised läksid otsima muid asju, kes siis ajalugu ja kes kunstiajalugu ja kes läks arstiks, mina sattusin siia ajakirjanduse otsa.

Kui noor te siis olite, kui te siia sattusite? Kui see Kodulinna asi peale hakkas?

Kui Kodulinn peale hakkas, siis ma olin 15. Kui hakkasin saateid tegema, siis ma olin 16. Aga see ei tähendanud, et ma oleksin töötanud. See tähendas lihtsalt seda, et me tegime, kaks korda kuus olid saated, nii et polnud midagi kontimurdvat ka.

Hiljem te ei ole ülikoolis veel täiendanud või mingeid erialasid veel juurde võtnud?

Ma olen igasuguseid täienduskursusi saanud ohjeldamatult. Nii Eestis kui mujal. Ma ei tea... Hispaaniani välja erinevaid tele- ja ajakirjanduskursusi. Aga Eestis küll vahepeal oli kiusatus minna veel magistrisse, aga kuna meie põlvkonna jaoks on see kohutav segadus – et mis me nüüd siis oleme, bakalaureus või magister? Siis on see nagu pooleli jäänud praegu.

Milline on olnud teie karjääritee? Millistel töökohtadel te olete töötanud?

Kõigepealt 79 olin ma noortesaadetes abi, administraator, siis 85 ma tulin jälle noortesaadetes tagasi vanade tuttavate inimeste juurde, tulin toimetajaks. Olin noortesaadete toimetaja, ma ei mäleta kui kaua, kuni lapsed sündisid. Siis me tegime selliseid saateid nagu koolinoorte võistlusmäng „Turniir“, mis oli selle Koolitelevisiooni eellane. Siis oli omal ajal väga populaarne saade „Noortestudio pärastlõuna“, seal olin ma toimetaja. „Kaks takti ette“, ühesõnaga selliseid asju, mis peaks tänapäevalgi veel inimestele mingisugusegi kauges meenutuse pähe tooma. Siis noortesaadetest ma kirjutasin avalduse, et palun mind välja arvestada noortesaadete koosseisust seoses vanusepiiri ületamisega. Sest ma olin enda arust nii kaua noortesaadetes töötanud, et juba oli imelik ja siis ma läksin meelelahutusse ja olin meelelahutuses natuke aega, aga siis sealt läksin publitsistikasaadete toimetusse. Seal olid

„Teateid tegelikkusest“, sellised tõsisemad asjad. „Tervis 2000“. Siis omakorda jälle kaarega tagasi, ma ei mäletagi, mis toimetuse alla see kuulus või oli omaette üksus lõpuks, oli pühapäevahommikune, „Hommikutelevisioon“ oli saate pealkiri. Mida tegid erinevad inimesed. Nii nagu praegu on umbes Tähelaev. Erinevad inimesed, aga need olid autorisaated. Reet Oja, Marko Reikop, Anu Välba...

Kui 97 hakkasid Sõnajalad tegema TV1-te, siis mulle tundus, et siin on nii vaba vesi ja vaikne ja midagi ei muutu, sest suured ühiskondlikud... sellised muutused olid ju ära toimunud. Televisioon oli rahvaga olnud barrikaadidel ja olid loodud... no tõesti alates Rahvarindest kuni Toompea ründamiseni ja iseseisvuse saavutamiseni, loomeliitide pleenumid – kõik need olid ära olnud. Ja siis järsku oli selline vaikne rahulik aeg, mitte midagi ei toimunud. Ja kogu aeg, nii kaua kui mina Eesti Televisioonis olen olnud, on olnud see, et raha ei ole. Siis me läksime TV1-te, olime seal, kuni see ukseid kinni pani. See oli omakorda selline imeline kogemus. Rahvast oli hästi vähe ja me hoidsime hirmsasti kokku. Kõige parem kollektiiv, kus mul üldse seni töötada on tulnud. Siis ma olin natuke aega Tallinna Tehnikaülikoolis avalikes suhetes, mis minu jaoks oli täiesti rindejoone vahetus, nagu oleks teisel pool rindejoont olnud. Hästi raske oli harjuda. Kui sa oled kogu aeg olnud nagu ajakirjanduse teenistuses ja siis järsku pead olema avalikes suhetes.. Sa tead, mida ajakirjanikud tahavad, selles mõttes on lihtsam jah, aga mulle tundub, et väga paljudes kohtades avalike suhete juht või spetsialist, et tema ülesanne on pigem infot kinni hoida.

Siis, kui mind kutsuti uuesti telesse saateid tegema, siis arvata võib, et ma peaaegu et ummisjalu tuln. Kuigi minu jaoks oli selleks hetkeks saanud selgeks, et ega televisioon ei ole ainuke elu. Ma võin minna, ukse kinni lüüa ja loomulikult mõned asjad jäävad võib-olla painama ja hinge kuskile, aga see ei ole ainuke variant. Siis kui tekkis alternatiiv, et kas avalikud suhted või ajakirjandus, siis loomulikult...

Siis ma natuke aega olin väiketootjate juures tööl, erinevate väiketootjate juures. Sisuliselt *freelancer*. Ja tegin saateid nii ETV-le, Kanal 2-le kui TV3-le. Ma tegin seda päris pikalt, arvan, et mingi 5-6 aastat. Ja sinna mahuvad siis sellised saated nagu „Kes tahab saada miljonäriks“, kõige keerulisem saade vaieldamatult, saade, kus kõik kritiseerivad, kõikidel on midagi öelda. Siis oli „Maamees otsib naist“, mis ma arvan, et oli selles mõttes kõige inimnäolisem *reality*, et ma arvan...et me ei teinud liiga inimestele.

Ma arvan, et võin öelda, et Vene ajal ei pidanud ma tegema saateid, mida praegu häbeneksin ja praegu ei ole ma teinud saateid, kus oleks kedagi jõhkralt ära kasutanud. Seda ka mitte. Südametunnistus, ma arvan, on suhteliselt puhas.

Ja siis ma tuln 2007, oli tegelikult..., selliseid asju juhtub tegelikult harva, et ühe või kahe päeva jooksul pakutakse sulle kolme erinevat töökohta. Siis ma mõtlesin, et ilmselt see on saatuse märk. Ja nendest kolmest kohast valisin siis välja ETV, kuna mulle tundus, et võib-olla hakkab siin asi huvitavamaks minema. Et ma olin täpselt 10 aastat tagasi sealt ära tulnud, 97, ja 2007 tuln tagasi. Praegu on veel huvitav. Aga ma arvan, et kui enam ei ole huvitav ja ma mõtlen nii, nagu need, kes on siin töötanud 40 aastat, siis mul on aeg minema hakata.

Kas te valisite töö mõttes televisiooni või ajakirjanikutöö?

Minu jaoks on need nii üks ja seesama. Sellepärast, et pardipoja kohta öeldakse ka, et kui ta munast koorub ja ta näeb esimesena koera, siis ta arvab, et see koer on tema ema. Minu jaoks oli sama asi. Minu jaoks tuli ajakirjandus mu ellu läbi televisiooni ja televisioon oligi see, mis enda külge tõmbas, sest see oli põnev, see oli huvitav, siin oli nii palju võimalusi ja see töö tõepoolest..., ei ole kahte päeva, mis oleksid sarnased omavahel. Sellepärast ma arvan, et minu jaoks on see enam-vähem üks ja seesama.

Teistele ajakirjandustöö variantidele ei ole mõelnud?

Raadio peale ma olen mõelnud, aga sinna ei ole mind mitte keegi kunagi kutsunud. Kirjutamisele ma ei ole mitte ainult mõelnud, vaid praegugi mul on siin üks lugu pooleli. Üks asi on praktika-aeg, kus sa nagunii pead kirjutama, pärast esimest kursust me pidime kõik minema maakonnalehtedesse tööle või noh, praktikale. Ma olen kirjutanud päris hea portsu reisikirju, eriti palju kirjutasin ma neid siis, kui ma töötasin TPI-s. Kuna ma hirmsasti armastan reisida, siis ma arvan, et ma kirjutasin kõik Eesti riiklikud lehed oma reisikirju täis. Siis olen ma kirjutanud naisteajakirjadele. Ja mida vanemaks saan, seda noorematele. Aasta tagasi lõpetasin ära, aga kirjutasin näiteks Cosmopolitanile. Kirjutasin rubriiki „Elust enesest“, seal kirjutasin lugusid küll HIV-kandjatest, skisofreenikutest, vägistamistest, ühesõnaga tegelikult olid need kõik väga tõsised teemad, millest kirjutasin.

Aga lähme nüüd tagasi toimetajatöö juurde ja räägime sellest, kuidas sünnib üks saade. Kes kõigepealt üldse saate idee välja pakub?

See on hästi erinev, kes pakub saate idee välja. See võib olla produtsent, toimetaja, režissöör, väljastpoolt keegi – kes iganes.

Kuidas see sünniprotsess edasi läheb? Kui idee on olemas, siis mis edasi hakkab saama?

Meil on siin vastu võetud ja arendatud igasuguseid sisu arendamise pabereid, ja norm, kuidas ta peab minema, on üks asi, teine asi on reaalne elu. Mulle meeldis tegelikult see vana aeg rohkem, kui meil oli kevadel selline asi, et toimetusest korjati kokku kõik ideed. Kõik teadsid, et kevadel on tähtis, kus võib pakkuda uute saadete ideid. Kõik korjati kokku, kõik kaitsesid oma ideid, toimetuse häälletas. Toimus selline iseregulatsioon. Praegu tulevad need ettepanekud suhteliselt sumbuurset. Kes pakub praegu, näiteks hetkel saab veel suvehooaega, eks ole. Kes pakub sügisel, kes kevadel ja siis peab sellele *accept*'i andma toimetuse juht, et jah, see on huvitav. Siis ta läheb programminõukogusse, seal tuleb ta veel korra n-ö ära kaitsta, seal juba koos eelarvete ja rahadega, ja siis tuleb moodustada grupp, kes hakkab seda tegema.

Mis on siin erinev võrreldes kommertsjaamadega? Ma ei ole seal näinud mitte ühegi saate juures seda, et keegi ütleks, et ma ei tööta selle inimesega koos. Selle kohta ütlen ma ise, et ega telesaade ei ole abielu, et sa nüüd peadki jääma selle inimesega kokku. Siin on hästi palju sellist juttu omavahelisest keemiast, et üks sobib ja teine ei sobi. Ühtpidi hea, teistpidi halb, minu jaoks hästi võõras. Siis hakkad seda legot kokku panema, seda punkti, et kes siis võiksid sobida, kes umbes... Kui on muusikasaade, siis mõtled, et kes on musikaalne, kes võiks mingisugust muusikat üles võtta. Kas ta saab sellega hakkama, kas tal eelnevat kogemust on. Mõnikord tuleb minna riski peale ja lasta täitsa noortel teha, aga miks mitte. Kes hävib, see

hävib, kes võidab, see võidab. On ka nii, et otsitakse üles näiteks produtsent ja tema siis otsib omale meeskonna. Mina olen päris palju kasutanud ka seda, et loomulikult üritades klapitada neid inimesi, kes siin on, ise panna need meeskonnad kokku.

Ma olen päris kriitiline ETV suhtes. Miks on siin selline võimetus koos töötada? Kui inimene töötab siin väga pikka aega, siis lõpuks ta töötab mullis. Ta enam ei teagi, mis reaalses maailmas toimub. Kommertsjaamades töötavad inimesed on kogu aeg turul, nad peavad ennast kogu aeg kursis hoidma, mis toimub. Mis toimub laias maailmas, mis toimub meedias laiemalt. Siin on selline hea väike tiik. Mugav, siin ei ole konkurentsi. Sa ei pea tõestama, et sina oled parem toimetaja, kui teine või et sa oled tõsisem. Jah, see mingil määral avaldub selles, et kes on parem, see saab rohkem tööd, aga siin tekib see mull, mugandumine ja kui sa oled ... Nagu abielus, oled inimesega koos 10, 15, 20 aastat, mingi hetk on selline tunne, et appi, ma enam ei või. Siin on mõnes mõttes see sama moodi. Inimesed, kes on koos 10 aastat ühte saadet teinud. Ja siis aitab ühest tülist, et minna kapitaalselt tülli ja enam ei sobi. Veregrupp ei ole sama. Isegi ühes toas ei mahu enam töötama.

Mis rolli toimetaja mängib saate sünni juures?

Ma tahaks jällegi rääkida sellist juttu, mis ei mahu mitte ühtegi õpikusse, mis ei ole selline üldiselt aktsepteeritav. Kui vaadata lääne televisiooni, BBC-d ja kõiki neid teisi, siis kui palju on seal meie mõistes toimetajaid? Pole. Täiesti teine süsteem. Seal on *script-writer* ja researcher. Kui me vaatame ida poole ja vaatame põhja poole, siis seal on toimetaja olemas. Ja kui me lähme selle vana hea aja juurde, kus papa Jansen haris kõiki jne, siis seal on kogu ajakirjanduse funktsioon natuke teine. Läänes on ta... Minu jaoks televisioon on informatsioon ja meelelahutus. Isegi poliitikasaade võib olla meelelahutus. Samamoodi nagu dokkfilmid. Miks ma seda toimetaja jutu juurde räägin? Meil on tegelikult see nõukogudeaegne Glavliti käepikendus, see enesetsensuur on tegelikult toimetaja. Ja praegu ongi toimetaja siin ETV-s väga halvas situatsioonis, üldse eesti televisioonides, et sageli on toimetaja see käsikirjutaja, stsenaariumi autor, taustauuri ja mis iganes. Tegelikult, kui me räägime nüüd sellest saate sünniprotsessist, siis tegelikult võtab toimetaja enda peale mitu-mitu funktsiooni. Ta võtab sageli autorifunktsiooni. Kui meil saatejuht on ka veel selline, kes räägib ainult ettekirjutatud teksti, kes ei ole ise ajakirjanik, siis on tegelikult põhiraskus toimetajal. Kui saatejuhiks on ajakirjanik, kes ise mõtleb, ise kirjutab tekstid, siis toimetaja on selline abistav käsi, on sellises klassikalises mõttes toimetaja. Praegu teletoimetaja on tegelikult autor. Tema kirjutab selle stsenaariumi valmis, lepib kokku sageli ka esinejad, inimesed. Nii päevast päeva. See on päris kurnav. Samas ma tahan öelda seda, et seis vähemalt ETVs toimetajate seisukohalt on minu arvates suhteliselt nadi, neid lihtsalt pole. Rääkimata headest toimetajatest. Ma ei räägi nendest, kes on ise ekraanil, ma ei taha rääkida Aarne Rannamäest või Maire Aunastest, nad on toimetajad selle lisaklausliga, nad on ajakirjanikud, toimetajad, saatejuhid, autorid, ja toimetaja on see lisaklausel.

Kui nüüd kokku võtta, siis sünni juures hakkabki toimetaja tegema siis seda *researchi*, hakkab stsenaariumi kirjutama..

Ideaalis peaks ju olema produtsent tegelikult see, kes esitab tellimuse saatele, et milline see saade peaks täpselt olema ja kui on tegemist väga hea produtsendiga, siis ta ka suudab seda

teha. Aga neid on vähe, kes oskavad öelda, mida nad sisuliselt tahavad ja oskavad ka tehniliselt mõelda.

Seda, et toimetaja on ka idee autor, tuleb siis päris sageli ette?

Seda on jah päris palju. Ma ütlen, et erandiks on need saated, kus on ajakirjanik.. Näiteks siin Aunaste saate puhul on jälle teistpidi, Aunaste on ise autor ja saatejuht, toimetaja on see, kes otsustab pärast, mida sealt tekstist välja visata, mida mitte. Siin ei saa tuua ühtset reeglit, et on üks süsteem, kus toimetaja on alati see, kes mõtleb välja, kirjutab käsikirja ja siis antakse režissööri kätte. See ei pruugi nii olla, see idee võib tulla kust iganes. Kui ei ole olemas ajakirjanikku või konkreetset käsikirjutajat, stsenaaristi, siis tavaliselt sellistel sarisaadetel, mis siin käivad päevast päeva ja nädalast nädalasse eetris, siis see on ikkagi toimetaja töö. Toimetaja kokkulepped, väljakirjutised. Mõnikord kirjutatakse välja ka küsimused. Näiteks Tööotsijal on niimoodi, et toimetaja kirjutab ka küsimused välja, sõna-sõnalt, aga kokkulepped, et kuhu minnakse saadet tegema, kellele tööd otsima, on jälle produtsendi töö. Nii et see on üsna põimunud omavahel.

Mida see toimetamine televisioonis üldse tähendab?

Toimetaja töö väga laias laastus.... ütleme et tegemist on sarisaatega... mõelda välja, mis on selle saate teema või teemad, leppida kokku, kui ei ole tiimisisene tööjaotus teistsugune, leppida kokku esinejad, vajadusel kirjutada küsimused, oleneb, kes on saatejuht, kas ajakirjanikumõtleemisega inimene või mitte. Näiteks kui on saade Täheleae, seal kirjutab see autor väga sageli ise küsimused välja. Koos toimetajaga mõeldakse mida küsida, toimetaja on ära teinud *researchi*. Millele tähelepanu pöörata ja kuidas küsida. Salvestuses on aeg-ajalt väiksed pausid. Siis ma olen niimoodi teinud, et saatejuhi juurde läinud ja vaikselt temaga rääkinud, samal ajal kui saatekülaline joob vett või kohvi või lobiseb kellegi teisega, et kuule, siin tegelikult jäi üks päris huvitav ots hargnema, et miks sa sealt edasi ei küsinud, võid muu jutu juures küsida veel seda ja kindlasti küsi seda, seda, seda. Üleminekute jaoks.. tee ära ka need üleminekud. Toimetaja hoiab selles mõttes järge, et see saate sõnaline osa saaks kõik üles võetud. Siin on jälle hästi suur erinevus, et kui läänes hakatakse saadet kokku panema pildi järgi, siis meil pannakse teksti järgi. Siit on ka vastus sellele, miks on meie saated niisugused ja nende omad teistsugused. Miks nendel pilt räägib rohkem ja kõnetab rohkem.

Kui saade on salvestatud, siis on jälle erinevad taktikad. Mõnikord kirjutab toimetaja usinalt kogu saate teksti musta lindi pealt maha. Minu arust on see toimetaja oskuste ja aja raiskamine ja järjest rohkem kasutataksegi neid stenografiste. On neid toimetajaid, kes vaatavad musta materjali ära ja ütlevad kohe, et seda ei ole vaja, see ja see läheb kindlalt sisse. Oleneb, mis see osakaal on. Kas on lihtsam välja jätta neid asju, mida ei ole vaja, või välja otsida suurest materjalist need, mis kindlasti lähevad. Lõppkokkuvõttes annab toimetaja siis režissöörile paberi, kus on kõik asjad kokku kirjutatud. Kui toimetaja tahab, siis ta võib montaažis istuda, aga tavaliselt režissöörid ütlevad, et nad ei taha, et toimetaja seal istub. On mõneti üsna loogiline, aga teisalt on muidugi jama, kui režissöör.. kuna meil on nii tekstipõhine kõik, siis režissöör võib mõne olulise asja sealt arusaamise mõttes vahele jätta, kui talle tundub, et midagi on liiast.

Kui mõni aeg tagasi oli tohutu vaidlus, kes televisioonis tähtsam, kas toimetaja või režissöör, siis nüüd enam ei ole. Mulle tegelikult meeldiks, kui see vaidlus veel kestaks, sest see oli selles mõttes edasiviiv, et see tähendas seda, et kas olulisem on sisu või vorm. Praegu on see nagu ära kadunud ja režissöörid ruulivad rohkem, mis tähendab seda, et tegelikult sisu kannatab selle all natuke, kui me vaatame neid saateid. Vaata, inimene on nii palju juba oma elus näinud, et sa võid kasutada ükskõik milliseid eriefekte, aga kui tekst seda ei toeta, kui sisu ei ole huvitav, siis inimene ikka ei vaata seda. Selles mõttes on mul natuke kahju, võiks rohkem vaielda.

Ja siis ongi ju saade valmis?

Põhimõtteliselt küll. Vanasti oli see, et toimetaja vastutas naha ja karvadega kogu saate eest, praegusel hetkel on see ühe saate eest vastutus hästi ära hajunud. Peaks vastutama toimetaja, osa eest peaks vastutama režissöör, tegelikult vastutaks produtsent, lõppkokkuvõttes üldse toimetuse juht. Ühesõnaga, keegi ei tea, kes vastutab. See on hästi ära hajunud ja sellist konkreetset vastutust polegi, sest keegi ei võta seda nagu iseenda kohustusena. See minu arvates soodustab seda muuhulgas tegemist.

Kui me võtame nüüd järjest, et mille poolest erineb toimetajatöö teistest teleametitest, näiteks reporterist, siis kui tihti toimetaja ise intervjuusid teeb?

Oleneb saatest, toimetaja võib täitsa rahulikult teha ise intervjuusid. Toimetaja on üsna sageli reporteri rollis. Ma olen ise teinud hästi palju selliseid saateid, kus olen olnud kaadritagune küsija. Aga mis seal salata, mida vanemaks ma saan, seda õigemaks pean seda, et ma näeksin seda inimest. Kui keegi küsib, siis ma tahaksin teda tegelikult näha. Kui ta on selline dokkfilmi stiilis tehtud kaadritaguse tekstiga, pealeloetud asi, siis ok, siis ei ole see minu jaoks oluline, kes need esitas. Aga kui küsimused on sees, siis ma tahaksin seda küsijat näha. Aga jah, toimetajad on üsna sageli nendeks küsijateks. Ja loomulikult lõigatakse sealt kokku siis see täislausega vastus, see on lihtsam, see on odavam ja minu arust on aeg-ajalt kasutatud seda, et toimetaja on intervjuud ära teinud, aga jääb mulje, et saatejuht on seal käinud. Palju on ka neid, kus on saatejuhid, kellele kirjutatakse tekstid ette, ei tea üldse eriti, mis seal saates toimub. Siis on loomulik, et toimetaja on käinud ja intervjuud ära teinud, lood valmis teinud. Siis tuleb saatejuht, räägib ära, mis saates on. Ma ei eita seda ilusa inimese võtmist, aga ma ei arva, et see alati ja igal pool õigustatud on. Võib-olla seda ekspluateeritakse üle. Alati on see lootus, et see inimene hakkab asja vastu huvi tundma ja tuleb naha ja karvadega televisiooni juurde, aga televisioon on nii lühiajaline, pinnapealne, et kui sellel inimesel ikka suurt ja sügavat huvi selle vastu ei ole, siis jõutakse ta enne neli korda kraavi lükata, kui ta ree peale saab.

Autorist. Mis on vahet autor-toimetajal ja lihtsalt toimetajal?

Kui on olemas eraldi autor, siis on toimetajal elu kuldne. Siis on see ju päris toimetaja töö. Siis on see töö vaieldamatult teistsugune sellest, kui ta peaks ise kõik välja mõtlema. Esiteks toimetaja suudab säilitada sellise kõrvalpilgu, et kas miski läheb või ei lähe. Miks ütlevad inimesed, kes on ise raamatuid kirjutanud, aga olnud ka teiste raamatute toimetajad, et iialgi ei tohi olla raamatu autor ja toimetaja samas isikus. Siis puudub see kõrvalpilk. Aga meil on

hästi palju seda, et toimetaja on ise autor ja siis paratamatult see kõrvalpilk jääbki puudu, aga reaalsus on see, et toimetaja on valdaval osadel juhtudest stsenaariumi autor. Eriti mis puudutab sarisaateid.

Aga produtsendist?

Kui sa teiste toimetajatega räägid, siis võib-olla nad räägivad sulle produtsendist ilusamini ja targemini, aga mina ütlen sulle seda, et mina päris täpselt sellest produtsendi rollist aru ei saa ERRis või ETVs. Vanasti oli produtsendi roll ära jaotatud režissööri ja toimetaja vahel. Režissöör oli see, kes tellis tehnika, toimetaja oli see, kes määras honorarid. Minu jaoks peaks produtsent olema see inimene, kelle käes on rahakott, see meil enamuse produtsentidel on, aga neid, kes jagaks ka sisu – enamuse seda ei tee. Filmimaailmas antakse Oscarid ju ka produtsendile, eksole. Filmis on tema juht, kõik ohjad on tema käes. Meil paraku seda ei ole.

Mil määral siin majas sees erinevates toimetustes toimetaja töö erineb?

Ikka erineb, sest toimetaja peaks ju teadma seda valdkonda, millega ta tegeleb. Meil on hästi palju selliseid multifunktsionaalseid toimetajaid. Ma julgen arvata, et nii elusaadete toimetaja kui ka lastesaadete toimetaja kui meelelahutuse omad, neil ei ole erilist vahet, nad saavad hakkama. Naljasaate toimetajal võiks naljasoon olla. Spordisaate toimetaja peaks jagama ja armastama sporti. Spetsiifilised teadmised võiksid küll olla, aga samas ma arvan, et toimetaja puhul on kõige olulisem ikkagi elukogemus. Oskus eristada olulist ebaolulisest. Ma arvan, et väga noorel inimesel on juba oma ambitsioonide koha pealt väga raske olla toimetaja. Sest tegelikult see on ju tee sillutamine staarile, režissöörile, kellele iganes. Seal aeg-ajalt saad tunda väikest ja vaikset rõõmu, et tegelikult nad ju teevad kõike seda, mida sina tahad. Aga minu käest on eriti noored küsinud, et kuidas sa oled nõus sellega, et sa teed ise nii suure töö ära ja meie lähme ja võtame kogu selle kullatolmu sealt. Ma arvan, et see on amet nagu iga teinegi ja sa oled valinud selle ameti. Sa pead teadma, mida see amet endaga kaasa toob. Toimetaja – lai silmaring, oskus eristada olulist ebaolulisest, võib-olla veel on mingeid asju.

Kas toimetaja on ajakirjanik?

See on kahe otsaga asi. Ma arvan, et on toimetajaid, kes kindlasti ei ole ajakirjanikud. Kas režissöör on ajakirjanik? Kui ta teeb valdavalt ajakirjanduslikke saateid? Pilt räägib televisioonis 80% sellest, mis inimene vastu võtab. Režissööri töö on 80% kõige olulisem. Ma arvan, et isegi režissööri puhul on nii ja naa. Ma arvan, et on selliseid väga ühiskonda sekkuvaid ja ühiskonna ja elu nähtusi lahkavaid režissööre. Sest dokumentalistid on ju sageli nii oma filmide režissöörid kui ka autorid. Samamoodi on ka toimetajaga. On neid, kes kindlasti ei ole ajakirjanikud, aga ma arvan, et on ka neid, kes on. Kui me võtame sellise saate, kus saatejuht loeb ette toimetaja kirjutatud saate teksti, toimetaja on käinud ära kohapeal, teinud lood, lõiganud materjali kokku. Kas nüüd saatejuht on ajakirjanik ja toimetaja ei ole ajakirjanik? Ma tean, et kirjutav press ei pea teletoimetajaid ja telerahvast üldse eriti ajakirjanikeks. Need on sellised pealiskaudsed, edevad inimesed ja kes iganes..., see polegi nagu õige ajakirjandus. Aga samas mina julgen öelda, et kui ükski kirjutava pressi ajakirjanik töötaks nii palju tekstiga, nagu seda teeb toimetaja ühe saatetekstiga, siis ta ei jõuakski muud teha. Tema tööviljakus langeks kohutavalt kiiresti. Nii ja naa.

Millised isikuomadused peaksid olema heal teletoimetajal?

Ma arvan, et hea toimetaja peaks olema hea suhtleja. See ei ole nüüd isikuomadus, aga ma arvan, et ta peaks olema kõrgharidusega, kasvõi sellepärast, et ta teaks, kust midagi leida, mis on hästi oluline. Fakte kontrollides või kasvõi mingit teemat otsides. Ta peaks olema hea suhtleja, ta ei tohiks elada mullis. Ta ei tohi tunda ennast kõige paremini laua taga. Ta peab olema avatud. Temas peab olema natuke sellist tahtmist eksperimenteerida, mängurlust või see käib tegelikult kõik selle avatuse juurde. Ta peab olema tähelepanelik ja mõnes mõttes tähenärija. Kõik, mis puudutab fakte ja nende kontrollimist. Tal peab olema hea fantaasia ja ma arvan, et ta ei tohi olla kuri inimene. Ta peaks olema selles mõttes positiivne, et julgustama... toimetaja on ju ka, eriti teletoimetaja, tema juurest käib läbi nii palju noori inimesi, nii palju erinevaid inimesi, nii palju inimesi, kes ei tea televisioonist mitte midagi. Ta peaks olema soe, julgustav ja heatahtlik inimene.

Millised kogemused ja oskused on toimetaja töö juures tähtsad?

Ma arvan tegelikult, et Eesti telemaastikul hakkab toimetaja roll ajapikku muutuma. See võtab veel aega, aga mina tahaks küll näha seda, et toimetaja roll muutuks. Et ta sellisest.. et nimetataks asju õigete nimedega. Ta ei oleks tsensor ega kirjanik, vaid kui ta on toimetaja, siis ta on toimetaja, ka neid muid ameteid, mida ta peab, nimetataks õigete nimedega. Loomulikult, mis on täiesti elementaarsed oskused, on hea ja rikas eesti keel, vähemalt kahe võõrkeele oskus, et sa saaksid ennast arusaadavaks teha ja endale selgeks teha, mis mujal maailmas toimub. Loomulikult on sellest vähe, kui sa oled ainult laia silmaringi ja suure fantaasiaga ja oskad hästi keelt, aga televisioonist ei tea mitte midagi. Loomulikult peaks ta teadma televisioonist, režiist midagi. Täiesti elementaarsed on kõik need suured plaanid, üldplaanid, keskplaanid, üle telje võtmised. Mingi elementaarne kaamerate paigutus. Ta peaks olema võimeline pildi järgi looma lugu. Ta peaks loomulikult suutma kirjutada teksti. Kui me nüüd räägime toimetajast, siis mulle tundub, et ta tegelikult rohkem ikka kipub sinna ajakirjaniku poole küll. Rääkimata arvuti valdamisest ja sellistest asjadest.

Mille järgi toimetaja tööd hinnata? Milline toimetaja on hea, milline halb?

Ma arvan, et seda on võimalik hinnata küll. Üks asi on töö tegemise protseduur. Et sul oleksid kõik asjad õigeaegselt tehtud, faktid kontrollitud, tiitrid õigesti kirjutatud. See on selline puhttehniline protseduur. Aga ma mäletan seda, kui oli TV3s selline saade nagu Kahvel. Toimetaja oli Ave Leppik ja ma sain aru, kui toimetaja vahetus, nägemata lõputiitreid. Sest kui Ave Lepik oli toimetaja, siis ma iial ei teadnud, milline on järgmine küsimus, mille näiteks Võrno oma intervjuueeritavale esitab. Järgmise toimetajaga ma võisin seda peast öelda, mis ta nüüd küsib. See on selline ebareeglipärasus, trafaretsus, kasvõi küsimuste positsioon, asetus, mis järjestuses nad on, juba sellest sõltub tegelikult väga palju ja hea toimetaja oskab seda ette näha.

Nüüd siis teemade valiku juurde. Et kuidas üksiksaadetes teemasid valitakse. Ja räägime isiklikult teie kogemusest. Kuidas teie valite teemad, mis te saatesse pakute?

Teemade valik on kahtepidi. Kas on teemasid mööda või kõige hullem on teha saateid teemal, mida sa ise hästi ei valda. Siis on loomulikult sõber internet, kust sa otsid ja saad mingeid teadmisi ja mingisuguseid soovitusi. Samamoodi on alati võimalus rääkida mingisuguste spetsialistidega, kes valdavad seda teemat. Ja mis on täiesti vältimatu, on selline hästi suur tutvusringkond. Ma arvan, et paljud teletöötajad on oma tuttavaid ja sõpru n-ö „mehele pannud” ja „kasutanud” neid ära. Aga veel ka tuttavate tuttavaid või vähemalt küsida kellegi käest.

Ma mäletan, kui me otsisime neid „Maamees otsib naist“ mehi, siis ega mul ei olnud ühtegi vaba ja vallalist vakantsset meestuttavat, kes hirmsasti tahab naist saada, oleks enam-vähem ja elaks maal ka veel. Siis ma helistasin oma neile tuttavatele, kes elasid maal, rääkisin neile ära, mida umbes vaja on või keda, siis mõni saatis kuu peale, mõni ütles, et kuule, helista sellele, siis sealt jälle helistasin järgmisele. Siin on hästi palju erinevaid võimalusi, aga põhimõtteliselt ikkagi on.. Kuna me ei saa teha sellist teoreetilist saadet, kirjutada saad ikka nii veel, et otsid kokku materjali kuskilt raamatutest või internetist, aga teles on kõige aluseks inimene. Aga muud teemad on kõik samamoodi, neid saab otsida nii vanadest kalendrisabadest, raamatutest, siiaamaani on üks mu lemmikraamatutest „Kas tunned maad...“, mis on antud mingi 60ndatel välja, kus on kõik Eestimaa erinevad kohad. Ja kuigi see punane poliitiline asi tuleb sealt lihtsalt maha tõmmata, siis kultuuriline ja ajalooline taust on väga hästi kirjutatud. Kalendrid, raamatud, teatmeteosed, internet, ajakirjad, tuttavad, vahel on mõnes artiklis kuskil mingi vihje millelegi. Ma usun, et päris paljudel on ka selline oma ajakirjaniku märkmik, kus on siis mingeid asju üles kirjutatud aja jooksul. On need siis saadete pealkirjad, millel ei ole veel saadet taga või on need mingid sellised faktid, mis on lihtsalt aja jooksul kirjutatud üles.

Ma mäletan kui ma tegin liiklussaadet ja mul lube endal ei olnud. Siis me sõitsime mööda Tallinna ringi ja ma jätsin meelde kõik need kohad, kus mees kirus, et on paha pöörata või telemaja autojuht või kes iganes. Või miks seda silti siin näha ei ole jne. Ma arvan, et toimetajal ei saa olla sellist 9st 6ni tööaega, tal peab kogu aeg antenn püsti olema. Samas nimetada seda tööajaks ei ole ka õige. See peab olema selline loomulik uudishimu, mida sa pead maailma ja asjade vastu tundma. Lapsed on selles mõttes unikaalsed, et nad õigel ajal küsivad õigete asjade kohta „miks on nii?“ Seda oskust küsida „miks on nii?“ või mis see on? ei tohiks mitte häbeneda ja endas maha suruda, vaid see tahtmine peaks jääma kogu aeg, et miks see nii on. Tulevad uued asjad peale, uued tehnoloogiad, uued inimesed, uut moodi inimsuhted, ühiskonnakorraldus. Ja peab ikka küsima, miks see nii on. Sealt võid terve sarja saada niimoodi.

Kuidas eristatakse head teemad halbadest? Mis jõuab saatesse?

Ma arvan, et hea teema on selline teema... Mu kallid kursavend Ivar Vigla ütles teatud nägude kohta, et ekraan on seestpoolt võidunud. Et neid on nii palju olnud, nende käest on nii palju küsitud arvamusi, nende juures on nii palju käidud, et ekraan on seestpoolt võidunud. Hea teema on see, et ekraan ei tohi seestpoolt ära võiduda. Ta peab olema uus, uue lähenemisega, üllatuslik. Võtame kasvõi sellesama Aunaste saate. Üks ekspert on Maaja Kallaste, keda tavaliselt kunagi ei ole saadetes kasutatud. Super, väga hea. Üllatuslikkus ja ootamatus. Kõik

see, mille järgi ühe hea ajakirjandusliku loo ära tunded. Vaatenurk on teistsugune või inimesed on teistsugused. Aeg-ajalt võib anda hea tulemuse ka see, kui sa paned näiteks sellesama Enn Kunila kommenteerima kunsti. Ta on viinatööstur, taust on see, et tal on endal suur kunstikogu, ta ei muutu naeruväärseks. Ma ei võta siin Contrat kommenteerima balletti, mis on juba naljasaate teema, aga sellised ootamatud lähenemised annavad ka selle, et saade oleks hea.

Kuivõrd teemad saate valmimisprotsessis muutuvad ja kelle mõjul?

Üsna palju. Meil Pealtnägijaga oli just üks juhtum, kus heideti ette seda, et nad läksid hoopis teist lugu tegema. See on normaalne, loomulik. Kui sa lähed tegema lugu ja sa näed, et seal kõrval on teine lugu, mis on palju huvitavam, siis loomulikult sa lähed korjad selle teise loo üles. Need muutuvad olude, elu mõjul. Võibolla ka selle tõttu, et saate raskuskese või tähelepanupunkt nihkub. Me oleme otsustanud, et see saade saab olema niisugune, aga elu mängib kätte, et need on tegelikult palju olulisemad teemad ja me valime need. Neid muutumisi on hästi palju. Minu arvates on see normaalne, seal ei ole mitte midagi taunitavat.

Milline on üksiksaate juures käsuliin? Kelle sõna jääb erimeelsuste ajal peale?

Lõppkokkuvõttes vist jääb režissööri sõna peale, kuna tema on viimane, kes selle saate kokku paneb, kellel on võimalus mingi asi välja lõigata või juurde panna. Aga nagu ma enne ütlesin, et minu arvates on see vastutus siin suhteliselt hajutatud ja on tohutult tore, kui tekib mingeid eriarvamusi. See näitab, et need asjad lähevad inimestele korda. Raske on rääkida käsuliinist, sest sageli unustatakse ära see, et televisioon on nii meeskondlik töö, et siin ei ole võimalik üksinda eriti midagi teha. Ja keeldude käskude vormis. Mida see režissöör teeb, kui tal ei ole materjali, millest teha. Mida teeb operaator, kui tal ei ole midagi üles võtta? Mida teeb toimetaja või saatejuht, kui ei ole kokkulepitud saadet, millest teha. Kui saadakse üksteisest valesti aru, töötatakse üksteisele vastu, siis ei tule ka mingit tulemust. Kogu see töö on ikkagi ühise eesmärgi nimel. Sellest peavad kõik endale aru andma. Siin ei saa olla üks rohkem staaritseja kui teine. Need staarid võivad olla staarid lugeja-vaataja jaoks, aga nad ei ole kunagi seda oma meeskonnas. Ma ei tea ka kedagi, kes oleks. Üksikud erandid on muidugi ajaloo vältel olnud, aga üldiselt töötavad kõik ikkagi ühise asja nimel. Selles mõttes totaalselt erinev nii raadiost kui ka kirjutavast pressist.

Mida tähendab teie jaoks see, et te töötate avalik-õiguslikus ringhäälingus, organisatsioonis?

Praegu tähendab see seda, et päris kõik ei ole lubatud. Me peame mõtlema, mis on need teemad, kes on need esinejad. Aga ma ei arva ka seda, et avalik-õiguslik on mingisuguse eliidi televisioon. Ma arvan, et avalik-õiguslik peaks olema kogu rahva televisioon ja ennast petta väitega, et meie keskmine vaataja on kõrgharidusega, see on täitsa vale. Ta nõuab kontrolli mõnevõrra rohkem. Eks me siin ise oleme iseenda kõige suuremad tsensorid. Kui me hakkame mõtlema, mis peaks olema avalik-õigusliku televisiooni missioon? See peaks olema kultuuri säilitamine, teatud mõttes ta peaks aitama inimestel elada, aru saada ühiskonna nähtustest, olla tasakaalustatud. Need on kõik need asjad, millega tegelikult tuleb arvestada. Selles mõttes tuleb olla tähelepanelik, et sõnal on suurem kaal. Me oleme küll aeg-ajalt

igavad, aga ma arvan, et me oleme usaldusväärsed. Ja kui sa selle oled kaotanud, siis seda tagasi võita on äärmiselt keeruline. See vist ongi see, mis on avalik-õiguslik.

Nii et ühesõnaga see, et on avalik-õiguslik, on ikka kuklas kogu aeg?

Eks ta kuklas muidugi on, sest siin on need tasakaalustatuse nõuded jne. Mulle tundub, et me oleme aeg-ajalt iseenda kõige suuremad tsensorid. Me vahel näeme tonti seal ka, kus seda tegelikult ei ole. See ei tähenda ju seda, et peame elust valiku tegema, me peame selle kajastamisel tegema valiku. Aga me ei pea ju tegema elunähtustest valikut. Elu on ju täpselt nii mitmekesine ja kirju, kui ta on. Ma arvan, et me oleme kõige ausamad siis, kui me kajastame teda tema mitmekesisuses. See, kuidas me seda teeme.. Et me ei lähe Võsapetsi moodi parastama või nende üle naerma, see on selle valiku tulemus.

Kuivõrd mõjutab avalik-õigusliku ringhäälingu toimetajat reiting?

See on jälle üks mu lemmikteema. On olnud aegu, kus öeldakse, et reiting ei ole üldse oluline. On aegu, kus öeldakse, et reitingud on olulised. Kas sina oled näinud näitlejat, kes tahaks esineda tühjale saalile? Kas sa oled näinud kirjanikku, kes kirjutab raamatu selleks, et mitte keegi seda ei loeks? Kas sa tead profflauljaid, kes laulavad selleks, et neid mitte keegi ei kuulaks? Mina ei ole näinud ka ajakirjanikke..., luuletajad võibolla jah kirjutavad vahel sahtlisse, aga ka nemad tahaksid salamisi, et keegi neid loeks ja keegi neid kiidaks. Mina ei ole veel näinud ajakirjanikku, kes käib ja teeb loo, nii nagu sina tulid täna siia, räägime pika jutu maha ja siis keegi seda ei loeks. Või teed telesaate valmis ja mitte keegi seda ei vaataks. Või teed telesaate valmis selleks, et su oma perekond vaataks seda. See on üks tagasiside vorm. Reiting. Kui me teeme saateid, televisioon on kallis meedia, siis me teeme neid saateid selleks, et inimesed neid vaataksid. Me ei saa reitingust teha jumalat, aga öelda nüüd seda, et meile ei lähe üldse korda, kas keegi meie saateid vaatab või ei, see on rumala inimese jutt. Tehnika maksab, töö maksab. Reitingud peavad minema korda. Kuna meil puudub täielikult professionaalne meediakriitika ja me ka ei talu seda, olgem ausad... Siis hakatakse tegema nendest vaatajakirjadest või kommentaariumidest mingit suurt asja. Et vaataja kirjutab. Vaatas 100 000 inimest, aga üks kirjutab. Vaatas 100 000 inimest, kolm tükki kommenteerisid. See ei ole ka adekvaatne.

Kui palju avalik-õigusliku ringhäälingu toimetaja peab rahale mõtlema?

Ega ta eriti ei pea. Sest kui tal endal ei ole produtsendi ülesandeid, siis ta ei pea, sest hea produtsent hoiab ju ohje kogu aeg enda käes. Kokkulepped teeb produtsent. Siin on ju üsna tavaline see, et avalik-õiguslikus ringhäälingus üles astuvatele inimestele ei maksta mitte midagi. Mis on omaette teema jälle. Aga toimetaja, jah. Iseasi kui on mingid väga suured massistseenid või on vaja mingisuguseid palju raha maksvaid esemeid, asju tuua. Tavaliselt on see ka rohkem režissööri teema. Nii et ma arvan, et tavalistel reatometajatel, reasaatel raha eriti ei puuduta.

Kuivõrd tähtsaks te ise peate seda teemade valikut, mida te teete? Kuivõrd te tunnetate, et see ühiskonda mõjutab ja rahvast mõjutab?

Selline omamoodi missioonitunne peaks ju kogu aeg olema kuklas. Aga eks ole ka erinevaid päevi. Oleneb kui tõsiselt sa suhtud sellesse saatesse, mida sa teed. Kui palju see sulle korda läheb. Selge on see, et kogu aeg ei jaksa ja ei jõua. Aga kui on saateteemad, mis on su enda jaoks olulised, mille juures sa tunned, et teised peaksid ka seda teada saama, siis tegelikult enamike teemadega ongi nii, et see on nagu tilk vett, mis lõpuks kivisse augu uuristab. Loota, et üks saade nüüd midagi muudab või ühiskond pöörab mingis suunas... Neid on olnud, aga need on väga üksikud ja haruldased. Näiteks Vigla oma margavahetuse naljaga, see oli üks saade, mille peale rahvas läks pöördesse. Neid on, aga need on pigem erandid. Ikka nagu tilk tilga kõrvale, et järsku mingi selline augukene lõpuks hakkab tekkima. Meil on endal veel selline viga, et kui me oleme mingi enda arust väga hea saate teinud, siis me arvame, et kõik on näinud seda. Aga see ei ole nii kahjuks.

Te olete väga kaua toimetajana töötanud. Kas te oskate välja mingisugused erinevused, mis toimetajatöös on muutunud?

Sellest me enne rääkisime ka. Sellest veneaegsest toimetajast ja praegusest toimetajast, et ma tahaksin, et toimetajasituatsioon ka muutuks. Et kui vene ajal oli toimetaja pigem selline sisemine tšensor, aga... võibolla olime noored ja lusti ja lõbu oli ka rohkem, ja me tegime palju ka selliseid asju, mida ei tohtinud. Siis nüüd on kõik ukсед lahti, lahtisest uksest sisse pole mõtet murda. Praegu on oluline see, et kuna meedia on nii killustunud, noored aina eemalduvad televisioonist ja see ei ole ainult Eesti mure. Tegelikult on veel kahju sellest, et televisiooni kui sellist Eestis ei õpetata. Sellest on kohutavalt kahju. Kahju on sellest ka, et Tartu Ülikoolist pole tükk aega ajakirjanikke telesse tulnud meile. Mõned üksikud on, aga need võib vist ühe käe näppudel üles lugeda. Maailmapilt on ikkagi väga oluline, et oleks avar.

Kust üldse Eestis tulevad uued teletoimetajad? Kas järelkasv on üldse garanteeritud?

Vot ma ei tea, kust nad tulevad. See oli kolm aastat tagasi, kui üks tütarlaps tuli uksele, tegi ukse lahti ja küsis, et „Kas teie olete Ulvi Pihel“, ma ütlesin, et „jah“. „Mult paluti, et te 5 minutiga seletaksite ära, mis teletoimetaja tegema peab.“ Ma solvusin. Hingepõhjani. Sest ametiaua maksab ikka ka midagi. Sest kui inimesed arvavad, et teletoimetaja töö on selline, mille saab 5 minutiga ära seletada, siis see paraku kahjuks ei ole niimoodi. Meie juures oli üks piiga, kes tuli kuskilt lehest, me otsisime toimetajat, et ta tuleks toimetajaks. Toimetamisega hakkama ei saanud, aga kujunes väga hea reporter temast välja. Siis on üks panga personalijuht, kes tegi töölevõtu intervjuusid ja selliseid asju. Järelikult peab inimesi päris hästi tundma. Minu arust saab ta päris hästi praegu hakkama. See on selline amet, mille jaoks ei pea olema minu arvates ajakirjanduslikku eriharidust, kuigi, nagu me siin enne rääkisime, tal peaks olema lai silmaring ja ta võiks ikka televisioonist midagi teada

Järelkasv ei ole garanteeritud. Tegelikult on see murettekitav. Ma tean, et praegu on käinud nii ajalehtede toimetajad, kui meil siin kõige kõrgemal tasemel seltskond on käinud Tartu Ülikooliga ja pedaga ja kellega siin veel nõu pidamas, et mismoodi saada inimesi siia. Ja võin küll öelda, et ma ei ole ühtegi inimest, kes on tahtnud praktikale tulla, tagasi saatnud. Isegi saksa kõrgkoolidest on käinud. Inimesest endast sõltub ka hästi palju, aga garanteeritud mingit järelkasvu ei ole. Sellest on kohutavalt kahju.

Kas Eestis on praegu üldse piisavalt häid teletoimetajaid?

Ma juba ütlesin enne ka, et ei ole. Esiteks on nad alamakstud, teiseks mulle tundub, et äkki on neile väljakutseid vähe. Aga selliseid väga häid teletoimetajaid, ma arvan, et see on üldse amet, mida.. kes suudab otsida põnevaid teemasid, põnevaid inimesi, tavaliselt ta suudab ikka ka niipalju, et ise ekraanil olla või tahab ise ekraanil olla. Seal on see edevuse protsent ka. Ilma edevuseta inimesi, kes suudaksid väga head teletoimetajad olla, neid on vähe, neid jääbki vähe olema, aga ma arvan, et neid võiks rohkem olla.

Mis on Eesti teletoimetajate nõrgad küljed?

Ollakse eluga vähe kursis, elatakse oma mulli sees. Puudub motivatsioon, mille nimel tööd teha. Tulles tööle televisiooni.... Öeldakse, et iga kõrgkooli rektor, kes saab kaela ametiraha, saab kohe kaasa kompleksi, et ta ei ole Tartu Ülikooli rektor. Peaaegu iga inimene, kes tuleb televisiooni, mingil hetkel on motivatsioonikriis ja mingil hetkel on tunnustuse kriis. Ja see, et intranetis üksteist kiidetakse, see ei ole ikka päris see. Ja see tunnustuse kriis on üks selline asi, mis hakkab aastate jooksul närima ja kui ei ole siis veel korras ka kodune elu või mingid muud pained, siis see on päris hirmus.

Minu jaoks ideaal oleks see, et teletoimetaja saaks autoga sõita mööda Eestit ringi vaatama, kuidas inimesed elavad. Et ta läheks poe taha ja räägiks inimestega juttu. Et ta astuks uksest sisse ja küsiks, et kas ma võin aidata heina teha või.. Põhimõtteliselt see, mida Madis Jürgen teeb. Kui sa oled kõrgkooli ära lõpetanud, siis oma seltskond tekib ju kursusekaaslastest, klassikaaslastest, kõik nad on lõpuks ju sellised valgekraed, siidkinnastes. Lähed mehele ka veel või võtad naise, kes on sinuga ühest sotsiaalsest kihist ja staatusest. Ja see, et on olemas inimesi, kes elavad sinust täiesti teistmoodi, kelle jaoks on olulised hoopis teistsugused väärtused, see tundub mingil hetkel selline üllatus. Ja sellega võõrandubki tegelikult sellest rahvast, kellele sa saateid teed.

Millised on tugevad küljed?

Toimetajatega on ju sama asi mis režissööridega, et kui paar režissööri veel satuvad koos saadet tegema, siis nad ei tee seda ka ühel ajal ja kõrvuti. Toimetajatega on sama asi, et kaks toimetajat ühe saate juures, siis tavaliselt ikka jaotatakse ära, et üks teeb ühe ja teine teise. Nad ei satu koos mitte iialgi tööle. Ma võin öelda tugevusi lihtsalt niimoodi professionaalse sisekaemuse järgi. On ebastandardse mõtlemisega toimetajaid, mis minule hirmsasti meeldib. Et nad on ootamatud, huvitavad.

2.7 Anne Raiste

Teist endast rääkides, kust te pärit olete ja kus te koolis käisite?

Tartust, ma olen põline tartlane.

Kus te ülikoolis käisite?

Tartu ülikoolis õppisin ajakirjandust. Tahtsin juba põhikoolis 8ndas klassis, et ma tahan minna ajakirjandust õppima. Valmistusin selleks, tegin kooliraadios saates, hakkasin kirjutama praegusesse Postimehesse, tollal oli see Edasi, juba kuskil 9. klassis. Tookord ma muidugi mõtlesin, et ma hakkam tegelema teatrikriitikaga, see oli minu eesmärk. Olin teatrit õppinud ja teatris eluaeg olnud, see oli selline minu esimene mõte. Tele tuli palju hiljem tegelikult. Tahtsin kirjutavaks ajakirjanikuks.

Nii et te valisite karjääriks pigem ajakirjanduse kui televisiooni?

Justnimelt ajakirjanduse, sest ma olin ka süvakirjanduse õppes ja oligi kaks asja, kas nagu kirjutamine kirjanikuna juba või üsna sinna samm oleks ka ajakirjandus, et näha elu ja siis edasi juba kirjanikuks. Aga noh, ajakirjanikuks olen jäänud.

Milline see teie karjääritee on olnud?

Siia majja tulin ja siia majja ma jäin. Esimest korda tulin praktikale siia teisel kursusel, täpselt Aktuaalsesse kaamerasse. See oli niisugune karm kogemus tollel ajal. Nüüd on nii, et praktikandid võivad tulla ja juba teisel päeval lähevad võttele ja hakkavad midagi tegema, aga siis oli niimoodi, et teisel päeval veel testiti mind, et mida ma tean, mida ma oskan, mida ma mõtlen. Kõigepealt hakkasin teemasid pakkuma, see oli ühesõnaga üsna karm. See oli üsna ehmatav kogemus. Aga pärast tekkis tahtmine sellest läbi murda ja siis nagu jäingi siia. Ülikooli viimasel kursusel, meil oli viis aastat, läksin juba tööle Tartu stuudiosse poole kohaga. Tollel ajal oli see keelatud, Nõukogude aeg oli. Tudeng pidi õppima, ta ei tohtinud minna kuhugi tööle. Siis pidi kuskilt dekanaatidest võtma mingid tohutud load, et niimoodi kuhugi tööle minna. Mina siis sain selle loa. Olin muidugi hirmus õnnelik, sest ma eriti õppida ei tahtnud, tahtsin tööd teha, nii nagu alati. Siis ma tulin Tartust ära, sest Tartu ei paku selliseid võimalusi. Tartlased, need, kes on Tartust alustanud, on suurem osa kõik ära Tallinnasse edasi tulnud. Lembitu Kuuse ja Anu Säärts ja Aarne Rannamäe, Helle Tiikmaa ise. See ei paku jah võimalust. Siin on see peamaja, siin on võimalused, siin on teistmoodi.

Kus te siin maja sees olete olnud?

Alguses toimetasin loodussaateid, aeg oli selline, et ega noori ei lubatudki tegema mingit punast värki. Tegin loodussaateid, tegin lastesaateid. Prillitoosi, ülikooliajal veel tegin Prillitoosi 20aastaselt. Pärts huvitav, väikseid lugusid. Siis toimetasin religioonisaateid aasta. Siis olen kaasa teinud igasugu saadetes. Terevisioonis, teinud uudiseid. Praegu toimetan Aeg Luubis.

Kui me lähme ühe saatesarja sünni juurde, siis kes pakub välja saatesarja ideid?

Kes iganes võib pakkuda. See on absoluutselt nii, et kellel aga hea mõte tuleb, see pakub ja võibolla ta ise ei olegi see, kes seda tegema hakkab, võibolla ta annab selle idee kellelegi teisele, on ise kaasautor. See on kuidagi juhtub. Praegu on muidugi eriti keeruline, sest ei ole raha ja ei ole võimalusi. Ei saa nagu midagi välja pakkuda. Praegu on selline aeg.

Kuidas see sünniprotsess sealt idee sünnist edasi läheb?

Mina ise ei ole otseselt ühegi saatesarja sünni juures olnud. Võibolla kunagi see Prillitoos oli. Meil oli Luubiga niimoodi, et mina võtsin selle lihtsalt üle. Nii et sealt edasi ei oskagi mina nagu rääkida. Ma tean, kuidas see on, aga kuna mul endal kogemusi ei ole, siis ma ei hakka seda rõhutama.

Mida üldse tähendab toimetamine televisioonis, mida see töö endast kujutab? Mida üks toimetaja teeb?

Kõike. Selles mõttes, et see peaks tegelikult sisuliselt olema töö autoriga, autori ideede edasiarendamine, ise teemade pakkumine, kokkuleppimine intervjueeritavatega. Aga tegelikult on iga saade täiesti erinev. Mõnel pool teeb autor praktiliselt kõik ise ära. Ise tahab, ta teab, kellega räägib, ta otsib välja need inimesed, kellega ta räägib, tal ei ole sellist toimetaja abi vaja. Aga on saated, kus praktiliselt tuleb kogu aeg autori kõrval istuda, ta kätt hoida. Vaadata, et ta ei unustaks oma pabereid, oma võtmeid, oma telefoninumbreid, tuleb neid uuesti dubleerida, sest võttel äkki tuleb meelde, et „mul ei olegi seda numbrit, ma ei tea, kus see jäi. ma helistasin küll, rääkisin küll, aga ma ei tea isegi selle inimese nime.“ Kõike seda. Ja oleneb siis ka, kes on see brigaad – kes on režissöör, kes on operaatorid. Sest välja sõites, kui režissöör tuleb kaasa, siis on muidugi väga tore, siis ta otsib ise, kus on see meeskond, majast sõidab välja selline suur meeskond. Igaühel on oma askeldamised. Kes tahab kohvi juua, kes tahab WC-sse minna, kes tahab kuhu minna. Siis sa pead mingil kindlal hetkel need inimesed kõik kokku saama. Kui režissöör on, siis see korjab kokku, kui ei ole, siis tuleb toimetajal otsida, et kes see mees on ja kas ta ikka tuleb. Et hakkame nüüd minema. See asi on vajunud natuke laiali, loominguks. Igaüks teeb seda, mida ta teeb. Aga kui mina tulin, siis olid väga kindlad reeglid, mida keegi täpselt teeb. Võime rääkida küll, et nõukogude aeg ja kole, aga tollal olid väga kindlalt paigas, mis olid kellegi ülesanded ja kus see käsuliin jookseb. Mis hetkel toimetaja sõna maksab ja mis hetkel hakkab režissööri sõna maksma. Nüüd on see hajunud ja tekib palju sellist ülerääkimist ja üldse koordineerimatust. Tollal olid sellised suured isiksused siin majas, kes väga jälgisid, et sellised asjad oleksid paigas. Aga no kas nad peavad olema või ei pea, saab ka ilma. Nii ja naa.

Mille poolest toimetajaamet teistest teleametitest erineb? Kui me võtame näiteks reporteri, siis kui sageli toimetaja ise intervjuusid teeb?

Oleneb täpselt jälle saatest. Ma tean, et üldiselt vist Pealtnägijas tehakse ja ikka enam-vähem tehakse. Aga on ka muidugi selliseid klassikalisi toimetajaid. Jah, see oleneb täpselt toimetaja tüübist, klassikaline toimetaja ei tee intervjuusid, pole võibolla kunagi teinud. Või kes siis teeb, aga iialgi oma häälega ei tule eetrisse. Need mõned väga tugevad on jäänud juba vanast ajast, nagu Mariina Mälk näiteks. Ma ei mäleta, et Mariina Mälk oleks teinud intervjuusid, aga juba siis kui mina tulin, öeldi, et ta on väga hea toimetaja ja siamaani. Ta on selline

tippude tipp, keda keegi ei tea. Hästi pädev ja selline. Aga enamvähem ikka teevad. Kes on ikka Tartu ülikoolist tulnud, ilmselt kõik teevad, sest see on ikka natuke huvitav ka, see kuiv asjaajamine ei ole ka ju lõppude lõpuks see kõige huvitavam.

Aga kui me võtame nüüd autori ja toimetaja?

Autori sõna jääb ikka alati maksma, sest tema on ju see, kes läheb näoga eetrisse või tema nimi läheb sinna juurde. Aga see oleneb hästi palju ka inimesest. Mõnele on tõesti vaja lihtsalt öelda, et me oleme õigel teel, see ei ole vale, mida me oleme kolm päeva siin mõelnud või et võta nüüd rahulikult, ärme nüüd närveerime, et see inimene meile ära ütles, on ka teisi inimesi. Võtame korraks aja maha, viie minuti pärast mõtleme edasi. Aga on ka selliseid, kes ilmselt lähevad välja ja isegi ei tea, kuhu nad lähevad. Improviseerivad, lähevad välja, et lähen ja vaatan, mis tuleb. Aga on ka selliseid autoreid, kes väga punktipealt peab täpselt teadma, mis küsimused tal on, tal on neli lehekülge küsimusi koostatud ja ta võibolla ei kasutagi neid, aga tal endal on neid vaja. Me oleme need küsimused läbi töötanud, me oleme mõelnud kõik küsimused eelmisel päeval välja. Siis ta võibolla ei kasutagi neid, aga tal on see neli lehekülge kaasas ja ta tunneb ennast siis hästi. Et ta on lugenud läbi kilode kaupa, 100 lehekülge ühest teemast ja 200 teisest. Tuleb punaste ja roheliste silmadega hommikul välja või tahab, et sa teeksid talle punkthaaval sellest tekstist kokkuvõtte. Autorid on suured isiksused. Aga on ka selliseid, kes ei vajagi mingit toimetajat, kes ei vajagi toimetajat. Andres Kuusk näiteks siit majast. Ta ei tahagi mingit toimetajat, ta ei vajagi seda. Ta tahab ise teha. Aga üks Mati Talvikul on vaja kõvasti toimetajat kõrvale, konkreetseid toimetajaid. See olenebki täpselt sellest, et kuidas keegi on harjunud. Mõnda lihtsalt segab võibolla. Käib närvidele, et ma tean ise ka, mis ma kirjutan.

Aga produtsendiga?

Produtsent on rohkem selline asjaajaja olnud meie saadetes rohkem. Vii, tee, too, miks ei ole, mängi ümber mingid graafikud, kui on vaja. Või otsi stilisti. Vähemalt Aegluubi saates on produtsent selline, kes suhtleb, kui on mingi muudatus, et me ei saa sõita see kell välja või me peame teisel päeval sõitma, siis tema lepib nende inimestega kokku, et kas me saame sõita hiljem, mismoodi, ta ajab seda tehnikat siit majast. Tema suhtleb ka saatekava koostajatega, millal meil saated ära jäävad, et me varem teaksime seda ja tema käes on ka rahakott, mis me siin räägime, see on ikka kõige tähtsam. Tema räägib neid rahasid kuskilt välja, tema vaatab, kui palju saab kuskilt maksta. Tema teeb need arvestused. Ja kui on üle maksnud, siis saab pähe tema. Selles mõttes on produtsent nagu manager, aga väga paljud on ka toimetajad-produtsendid ühes isikus. See on muidugi suhteliselt suur koormus ma kujutan ette.

Režissöör?

Tema tegeleb puhtalt pildiga. Siin on ka muidugi väga erinevad inimesed ja enamasti on muidugi hästi sellised head, mina olen küll kokku puutunud väga positiivsete režissööridega, kellel on igaühel oma käekiri ja omad tahtmised, mis ta valmistab ette. Hästi palju on tulnud sealt Tallinna ülikoolist nüüd kõrgharidusega režissööre, kellel on konkreetne oma nägemine, kes teavad, mida nad tahavad ja oskused ja nendega on küll eriti tore töötada. Tema pakub veel oma ideid sinna juurde. Kui mina tuln, siis tehti pigem maha ja öeldi, et ärme asja nii

keeruliseks ajame, aga nüüd on pigem nii, et nad ise pakuvad välja, et teeme asja huvitavamaks. Teeme selles mõttes keerulisemaks, et me ei pea siin majas istuma, vaid ikka välja minema. Režissöör tegeleb pildiga, režissöör monteerib. Väga paljud ei tahagi, et toimetaja või autor enam kõrval istuks, nad ise teevad, kui midagi on, siis küsivad, aga jah, tõesti ise ka monteerivad. Tehniliselt. Selles mõttes on uus põlvkond ja hästi vahva.

Kuivõrd piiritletud see toimetaja ametikoht siin majas on? Kui sageli toimub seda, et on toimetaja-saatejuht, toimetaja-autor?

Ongi enamvähem segamini, sest on ka mõned režissöörid, kes on produtsendid samal ajal. On ka režissöörid toimetajad mõnikord. Ikka inimesed liiguvad ja lähevad ühest ametist teise. Kasvõi meil siin Aktuaalses kaameras, kus me kõik reporterid oleme, enam-vähem kõik teevad kõrvalt mingisugust toimetajatööd või produtsenditööd. No ütleme, et Aeg luubi saate produtsent on Kaileen Mägi, kes on saatejuht ja toimetaja, Aeg Luubis on lihtsalt produtsent. See ongi täpselt niimoodi, et ei ole väga piiritletud. Et kui kedagi kutsutakse oma meeskonda, inimesed juba üksteist teavad, kutsuvad mingi projekti peale selle inimese, keda arvavad hakkama saavat. See võiks olla selle koha peal õige.

Mil määral erineb toimetaja töö erinevates toimetustes?

Eks ta erineb muidugi, aga põhimõtteliselt töö on ikka üks. Selles mõttes võibolla, et ta on teema järgi. Ma kujutan ette, et muusikasaadete toimetajale on hoopis teised nõudmised kui ütleme poliitikatoimetajale, ta peab tõenäoliselt nooti tundma ja teisi inimesi tundma, teistmoodi suhtlema inimestega. Samas mingit väga suurt vahet ilmselt ei ole. Võibolla sõltub rohkem toimetuse sisekliimast või autorist või toimetuse juhust. Et kas tema otsustab või sekkub või tahab ise midagi kaasa rääkida või tunneb huvi. Kui palju siis majas selle saate vastu tuntakse huvi. Kõrvalmõjud. Samas sisuliselt ma arvan, et see töö ei ole midagi väga erinevat.

Kas toimetaja on ajakirjanik?

Kindlasti on. Ilmselt on alati. Kui ei ole, siis peaks ikkagi olema. Sest produtsent on see, kes ei pea olema ajakirjanik, aga toimetaja ikkagi, sest et sa ikka otsustad ja vaatad, mis sinna läheb ja mismoodi see on. Ma ei kujuta ette, et ei oleks. Vähemalt peaks ikkagi olema.

Millised isikuomadused peaksid ühel heal teletoimetajal olema?

Peab olema hea suhtlemisoskus, sest sa pead suurte isikute vahel kuidagi hakkama saama, peab olema natuke lepitaja, peab lappima mingisuguseid ütlemissi. Ikka tuleb ette. See on paratamatu sellise töö puhul, kus kõik on väsinud ja stressis. Ja siis sa pead naljaga asjast üle saama või kuidagi. Läheb üks närvi ja teine närvi ja siis võib ikka selliseks päris teravaks ütlemiseks minna. Kasvõi võttel või monteerides või mis iganes. Ja siis peab olema sul palju kontakte, et sa saad helistada kuskile, suutma leida neid telefoninumbreid. Kas sa siis ise helistad või helistab autor või keegi. Peame olema asjadega kursis. Et teeme sellest või sellest, aga kui see asi ära kukub, siis mida me asemele teeme või kellega asendame. Inimesega, kes võiks sama juttu rääkida või kes oleks parim sellel teemal rääkima. Paks telefoniraamat peab olema.

Millised konkreetsed kogemused või oskused peaksid olema?

Baas peaks ikkagi olema Tartu ülikoolist, kõik see tavalise ajakirjanduse baas peaks all olema. Siis tulevad juba kogemused, see on juba käsitöö, mis tuleb juurde. Kuidas see spetsiifika siin majas toimib, kes kus liigub, kes on kes, see on selline masinavärk, millest esimese poole jooksul ei saagi midagi aru, sest see lihtsalt toimib kuidagi, aga on selline suur aeglane masinavärk. See tuleb kuidagi tasapisi. Ütleme jah, et need kontaktid, erinevate ametkondade, pressiesindajate, et nendega saaks kontakti. Paratamatult nad hakkavad ju helistama, et tulge meie üritusele, muidugi me ei tule, aga kuidagi viisakalt tuleb ära öelda, et sa järgmine kord saad nagu seda, mida sa ise tahad. Või sellest üritusest, et sa ei kajasta seda päris niimoodi, nagu nemad tahavad, et mingisugune kompromiss tuleks leida, et keegi siis vihaselt ukse paugutades sealt ei lahkuks. Muidugi siis tuleb vahel väga visalt võidelda, et saade jääks ja ka seda on olnud, et ärme löö käega. See on muidugi just viimasel ajal tulnud. Tahetakse midagi maha võtta, siis tuleb võidelda ühiselt. Meeskond peab olema, seda peab hoidma. Et kõik saaksid ikka söönuks päeva jooksul ja aegadega üle ei sõidaks ja autojuht tahab ka koju minna. Sellised asjad. Kui on midagi tegemata, et see autojuht siis ikka jääks. Aga õhtul peaksid kõik hea tujuga koju minema. Et saade ära ei jääks.

Mille järgi toimetaja tööd üldse hinnata saab? Milline on hea toimetaja, milline halb?

Ega vist ei saa tegelikult. Eks eestriist paistab üht-teist välja, aga ma ei tea. Eks siin majas on omad, et kes on hea ja kes ei ole hea. Enamvähem on praegu ikka alles jäänud need, kes... Ei saagi mõõta, ei oska öelda.

Kui me lähme nüüd üksiksaate sünni juurde, siis kes neid üksiksaate teemasid valib?

Ütleme niimoodi, et võtame konkreetselt nüüd Aegluubi saated, sellest on kõige lihtsam rääkida. Siin on olnud erinevad variandid. Kunagi, kui saadet tegi Aivar Ruussaar, siis käis see teemade pakkumine niimoodi, et inimesed ise käisid pakkumas, et vat, mul on selline asi, selle nädala jooksul tegelen selle ja selle teemaga, kas see läheks. Siis otsustati, et võtame või ei võta, enamasti ikka võeti. Kui siis Tiina Jaakson hakkas tegema üksi seda saadet, meil oli teine toimetaja võetud ajalehest, just selle mõttega, et ta näeb asju teistmoodi. Meie oleme siin ikkagi natuke kapseldunud ühes majas, ühe vaatenurgaga. Esiailgu oli selleks teiseks toimetajaks Kaarel Tarand. Väga sellise omapärase vaatenurgaga inimene, kelle vaated ei kattunud aga päriselt meie vaadetega, sest ta oli meie jaoks võibolla natuke liiga radikaalne. Aga see kooslus oli päris lõbus, sest ta pakkus küll väga radikaalseid ideid välja, aga sellest hakkas kooruma mingid teemad, mis olid ka väga omapärased ja mis olid ka kuidagi nädalaga seotud. Siis me otsustasime, et iganädalalsel koosolekul tulime kokku ja jutustasime paar-kolm tundi. Saime kolm teemat kokku. Pärast seda Kaarli töö lõppes. Siis jäin mina Tiina Jaaksoniga edasi neid teemasid arendama. Mingil hetkel Kaarlit ei olnud enam aega ja siis tuli Anneli Hammas, kes on töötanud Päevalehes. Anneli oli hoopis teistmoodi vaatenurgaga ja see oli jälle omamoodi huvitav. Tema pigem arendas edasi neid teemasid, mis meil olid juba mõeldud. Mis meil nagu pähe tulid. Tema oli sedapidi toimetaja, et tema oskas edasi arendada neid teemasid. Anneli on ka üks väga suure kogemusega ajakirjanik olnud. Nüüd, kus siis eelmisel aastal tuli juurde teine saatejuht, Indrek Treufeldt, siis jälle asi muutus. Selles mõttes, et toimetajaks sai Kaileen Mägi, kes on ühtlasi ka produtsent. Kaileen töötab koos

Treufeldtiga, mina töotan koos Tiina Jaaksoniga ja meil käib see teemade väljamõtlemine suhteliselt sujuvalt, kuna me istume ühes toas. Siis me hakkame juba mingil määral mõtlema, et sellest võiks teha, aga ikkagi viimasel päeval läheb asi üsna selliseks, et meile tundub, et on õudselt palju teemasid, millest võiks teha, siis viimasel päeval leiame, et ei, see ikka ei lähe, see pole selle nädala teema. Läheb palavikuliseks mõtlemiseks, et mida siis ikkagi teha. Muidugi pakutakse ka teemasid. Aga need teemad on nüüd viimasel ajal sellised... Ilmselt kuna selle saate eest saab honorari, siis inimesed pakuvad teemasid, mida neil on mugav teha. Neil on juba midagi olemas või ta läheb sinna mingi muu asjaga. Siis ta pakub välja teema. Selge on see, et praegusel ajal on kõigil raha vaja. Tihtipeale meie oma toimetajad tulevad ka teemaga, mis on olnud. Ja tuleb see meie ülemus Urmet Kook ka mõnikord ja mõnikord päris hea teemaga, mõnikord mitte nii hea teemaga, meie arvates. Aga otsustame ikka meie ja siis viisakalt ütleme, et teinekord. Mis kellelgi pähe tuleb. Aga ei tahaks teha väga teemat, millest on väga palju räägitud ja mis on AK-s juba samal kujul ära olnud. On ka seda, et on läinud tegema Luubi lugu ja seda sama teemat pakkunud ka AK-le. Siis tuleb lihtsalt ümber orienteeruda. Me ei saa sama asja kaks korda kasutada.

Kuidas te ise valite need teemad, mis te saadetesse pakute? Kust need tulevad?

Mõni on selline asi, millega olen kauem juba tegelenud, mõni tuleb niimoodi äkki, et saan mõne inimesega kokku, kes hakkab mulle rääkima mingit asja, mingit lugu. Ja seda edasi uurides tulebki välja, et seal on mingi lugu taga. Või lihtsalt kusagil muu asja võttel või muu intervjuu käigus hakkab kooruma, et oi, selline asi on tulemas või selline mõte on olemas või midagi on kohe-kohe juhtumas. Sellise hilisema jutu käigus tuleb välja võibolla hoopis parem teema, kui see, mida sa lähed tegema. Siin viimati just oli, et üks intervjuueeritav helistas mulle, et tänada viisakalt selle loo eest ja siis hakkas muud juttu rääkima ja rääkis hoopis ühest teisest probleemist, mis tundub olevat päris huvitav, aga ma ei ole jõudnud seda veel uurida. Täpselt niimoodi tuleb, et mingi jutu käigus või lihtsalt elust endast. Kuna ma ise elan Paldiskis, siis see linn oli viimaste valimiste ajal väga kuum koht, mina kui valija nägin seal üht-teist põnevat, need teemad läksid siis igale poole teistesse saadetesse.

Kuivõrd need sellest väiksest ideest saatesse jõudmiseni muutuvad?

Ikka muutuvad. Sellepärast, et tihtipeale hakkad tegema ja siis tuleb välja tegemise käigus, et seal on hoopis mingi teine konks taga. Ütleme juba uurimise käigus võib asi muutuda. Kõige lihtsam ütleme, siinsamas uudistes, kui me oleme võtnud mingist ajalehest teema, mida ajaleht esikaanel tutvustab ja hakanud seda sama uurima, siis tuleb uurimise käigus välja, et kas asi ei ole päris nii või on selle asja kõrval mingi hoopis teine point, mis on selle varju jäänud. See, mida reklaamitakse, ei olegi kõige tähtsam ja seal on hoopis mingi teine asi, mis on hoopis huvitavam. Tundub küll, et nad on asja läbi uurinud, aga keegi ütleb, et ei, asi pole üldse nii. Võibolla küll selleks, et enda pealt mingit rünnakut ära lükates või tuleb välja, et asi on hoopis midagi muud. Viimati me Luubis tegime, sellest oli eraldi lugu, me hakkasime uurima laste peksmist, selline kampaania oli, et kas last tohib lüüa või ei tohi lüüa, samas selle kõrvalt koorus välja teema hoopis järgmisesse saatesse, et hästi palju on viimasel ajal tulnud juurde sõltuvushäiretega lapsi, joodikuid, narkomaane ja massiliselt eesti laste seas. Et see ei ole enam vene laste teema, vaid puhtalt sõltuvushäiretega lapsed eesti korralikest peredest.

Äkki tuli selline teema sinna, mis oli tunduvalt huvitavam. Sama teemaga me läksime süstlavahetuspunkti ja tuli välja, et narkomaanide hulgas on äkki plahvatuslikult hästi palju noori eesti naisi. Sellised teemad lihtsalt tulevad äkki kuskilt kõrvalt ja siis muidugi see teema ülesehitus läheb natuke teistsuguseks. Kui teema on huvitavam, siis muidugi viskad nurka selle, mis sa oled juba teinud. On ka teistpidi negatiivseid näiteid, kus sa lihtsalt ei saa kätte seda inimest, keda sul vaja oli, viimasel hetkel jäänud haigeks või mis iganes, või ei saa ta pilti kätte või muutub kuidagi lahjemaks, ütleb, et vat ma nüüd paljastan, viimasel hetkel ütleb, et ei olegi nagu midagi. Paljud võibolla üritavadki saada kaamera ette sellega, et vat ma nüüd ütlen ja siis tuleb välja, et ei ütlegi ja ei kavatsegi öelda ja ma pole kunagi nii arvanudki. Mida iganes võib juhtuda.

Kuivõrd palju te sellele mõtlete teemade valikul, et see jõuab niivõrd paljude inimesteni, see võib muuta mingisuguste inimeste elu, et see muudab ühiskonda?

Üldiselt vist nüüd ikka juba mõtled ka selle peale. Võibolla alguses ei mõelnud. Nüüd üldiselt küll. Mõtled positiivselt, et mida see positiivset võiks kaasa tuua. Luubis oli meil nii, et ühe meie teema võtsid poliitikud oma koosolekul üles ja hakkasid siseringi koosolekul meie saadet tsiteerima ja mõtlema, et kuidas me nüüd saaks selle asja lahendada, siis oli ikka päris hea tunne, et see asi läheb kuhugi. Või kui ütleme, et pärast saadet helistati meile.. Rääkisime hättasattunud perekondadest ja tulid konkreetset abipakkumised. Üks vana naine tahtis isegi noortele oma talu anda. Me ütlesime muidugi, et ärge andke, me ei tunne neid inimesi, me ei tea ju tegelikult, üks kord oleme ainult kokku puutunud. Aga see on teie elu ja varandus kõik. Aga et inimestele on läinud hinge ja tahavad aidata. Ühe kodutu sugulased otsisid ta üles. Sellised piasasju on olnud küll, aga kui palju see nüüd ühiskonda mõjutab, seda ei tea. Konkreetset inimest saab aidata või pakkuda oma abi, siis see on hea küll, selle üle on hea meel.

Milline teemade valikul ühe saate juures see käsuliin on? Kelle sõna jääb erimeelsuste korral peale?

Ütleme niimoodi, et kui me vaatama AK-d, siis päevatoimetaja kindlasti. Nii see lihtsalt on. Mis teemasid puudutab, siis mõnikord jääb peale see, kes koosolekul kõvemalt häält teeb. Mõnikord ei ole kellelgi ühtegi teemat. Oma teemad tekivad siis, kui mingi ebameeldivam või keerulisem asi on õhus, siis tahad oma kergema teemaga mõnikord saatesse saada. Otseselt ütleme nagu Luubi puhul jääb viimane sõna ikkagi autorile. See on selline kollektiivne otsus. Samas päris suured ülemused ei sekku. Sekkuvad võibolla siis, kui meil on pea täiesti tühi ja siis meil tuleb meelde, et meil on ka ülemus Urmet Kook, kes võiks ka asja vastu huvi tunda ja kuna ta on päris peaproductsendina kirjas, siis lähme käed puusas tema juurde ja küsime teemat, sest meil on kõik ära kukkunud. Seda, et keegi tuleks ja ütleks, et pead tegema, seda tavaliselt ei ole. Isegi AK puhul, muidugi on selliseid teemasid, millest sa ei pääse. Kui ikka presidenti valitakse, siis on loomulik, et peab tegema, aga et keegi käseks midagi teha, seda ei ole.

Mida teie jaoks see tähendab, et te töötate avalik-õiguslikus ringhäälingus?

See tähendab rahvusringhäälingu seadust, millest tuleb kinni pidada. See tähendab ringhäälingunõukogu, kelle liikmed, poliitikud mõnikord tulevad juurde ja ütlevad, et neil on mingid pretensioonid, mingid imelikud pretensioonid. See tähendab, et tuleb mingi poliitik, kes ütleb, et see on ju riigitelevision, miks ma sellest siis ei räägita või miks mina ei saa rääkida, kui ma olen riigikoguliige. Ja kui ütled, et see ei ole riigitelevision, vaid rahvusringhääling, siis sellest nad aru ei saa. See tähendab, et iga poliitik võib öelda, et kui te seda ei tee, siis võtame teile raha maha. See tähendab sellist üleolevat suhtumist natukene, et te ju allute meile, meie maksumaksjad viskavad teile natuke raha. On isegi öeldud, et me teile näpuotsaga anname, kui üldse anname. Siis on muidugi needsamad vaidlused selle rahastamise ümber kogu aeg. Ja ütleme, et siis nüüd viimasel ajal see kriitika on suhteliselt karm, sest meie vastas on ju Kanal2 ja Postimees oma ühe kompaniina, TV3, nende lobitöö sinna juurde. Inimestega, tavaliste töötajatega, see kuskil ei kajastu, me saame väga hästi läbi. Kui meil siin olid palgakärped, siis nad tulid meile kaasa tundma, meile õla peale patsutama, et meil on kahju teist. Inimlikult saame läbi, aga kui on ikkagi juttu rahvusringhäälingust kui sellisest, siis hüppavad kõik turja ja räägivad, et see on mingi kole raharaiskaja, monstrum. Aga see tähendab seda, et kui riigil läheb halvasti, siis on koondamised, palgakärped, kõike seda. See pidevalt, et kas likvideeritakse või ei. Nüüd on selge, et ei likvideerita. Aga mis mahus või mismoodi, ja see pidev liitmine raadioga, mis tegelikult ei toimi. Oleme üks asutus, aga samal ajal ikkagi kaks asutust. Asjad, mida me päris täpselt ei tea, aga mida me võime rahvusringhäälingu seadusest lugeda.

Kui palju see teemade valikul mõjutab, see avalik-õiguslik silt seal ees?

Meie endi jaoks ta kaitseb pigem kollase pealetungi eest. Ega ei tahaks ju hiilivat kollast. Paratamatult see on ju igale poole sisse tulnud ja meile ka natuke, aga ma ei kujuta ette, et mingit sellist Reporterit või Vösureporterit moodi saadet rahvusringhäälingus tuleks. Me siin ise oleme võibolla veel kriitilisemad kui väljastpoolt, et see saade on kollane või teeme kolleegidele etteheiteid. Me peaks rääkima teemadest, millest Reporterit räägi või natuke selliste teistsuguste teemadega lähenema. Meil ei ole vaja ehk kogu aeg nii palju nende reitingute peale mõelda, sest meil ju reklaami ei ole. Me saaks nagu teistmoodi asju teha. Selles mõttes on natuke ikka positiivsem, et saab kvaliteetsemat asja teha. Ei pea kogu aeg mõtlema, et kakajunni tuleb kuskil segumasinasse keerutada. Kuigi jah, kas seda on meil olnud, aga me ise oleme pärast päris kriitilised, kui on mingi selline lugu olnud.

Kuivõrd palju siin majas tuleb üldse toimetajal reitingule mõelda?

Ega väga ei ole. Ainult selles mõttes, et kui ta tõuseb, siis on muidugi hästi hea, iseenda jaoks. Sa tead, et see asi läks korda. Aga kui sul on laulusaade seal vastas, Laulud tähtedega, siis ei ole mitte midagi teha, lihtsalt mitte keegi ei vaata sind. Siis mingisugustki reitingut saada on ikka suur asi. Ainuke, et võibolla sellisel hetkel, kui on hirm, et saade võetakse maha või kui sa ei taha, et saade maha võetakse. Siis tuleb nagu mõelda, et reiting on selline asi, millele sa saad apelleerida.

Aga kui palju konkreetselt rahale tuleb mõelda toimetajal?

Tavaliselt seda ikka ei ole. Katsume nii teha, et me kuidagigi saaks, et võibolla see inimene tuleks Tallinnasse. Kahjuks ei saa mitte midagi. Tegelikult ei tohiks nii olla, et mis on see maksimum, mida sa saaksid teha. Võid veel produtsendi käest küsida, et Kaileen, kas meil on nii palju, et me saame minna Pärnusse? Kaileen vaatab siis seda raha ja ütleb, et noh, aga viimane kord. Või näiteks võidelda selle eest, et saatejuht saaks ikka grimmi, et juuksurit talt ära ei võetaks. Juba ühe korra võeti juuksur ära. Juuksurite arvu vähendati poole võrra. Hoidsime sada krooni nädalas kokku, okei. No, üle nädala 100 krooni. Stilisti meil ka ei ole, teistel saadatel, ka AK-l ikka on. See on ka kokkuhoid. Tiina Jaakson võtab kodust riideid, mis tal lihtsalt kapis on. Korduvad niimoodi üle saate. Muidugi raha on vähe, aga püüad siis maksimumi sellega teha. Ja tulebki arvestada, et ostad endale laptopi, millega materjali läbi vaatad ja kõrvaklappe jne. Et töö ikka tehtud saaks.

Te olete ju päris kaua toimetajana töötanud, mis selle aja jooksul toimetaja töös muutunud on?

Mingi aeg muutus, võibolla siis kui mindi üle sellele produtsentide süsteemile. Siis toimus kõige suurem muutumine. Siis oli Toomas Lepa aeg, kui ta järjest kõik inimesed lahti lasi. Siis tekkis väga palju FIE-sid, kes hakkasid oma teenust siis müüma telele. Enne ta töötas siin, aga siis ta hakkas müüma oma teenust. Ja täpselt see, et kas siis saab võimaldada mingit teenust oma saate jaoks. Kui režissöör tahab mingit oksa kuhugi, siis kas meil on võimalik seda oksa saada või peame kuskilt laost selle oksa saama. Muidugi nüüd on koosseis veel väiksemaks jäänud. Ütleme nii, et kui ma rääkisin Ruussaare Luubi aegadest, kui inimesed käisid pakkumas oma lugusid sinna, siis on inimestel nii suur koormus, et tuleb juba inimesi ära rääkida, et tee seda teemat. Lihtsalt töökoormus on kasvanud ja kohati inimesed on isegi nii väsinud, et mingisugune honorar ei motiveeri enam kedagi midagi tegema. Oma vabast ajast tahaks lihtsalt puhata ja magada. Sisuliselt on muutunud vähem, kui isegi arvata võiks. Väga palju inimesi on ju veel majasse jäänud, töötanud ütleme 40 aastat. Päril alguse aegadest polegi ehk kedagi jäänud, aga mingi põhituumik on vana ja mingid tööharjumused. Mingisugused suhtumised ja hoiakud on edasi läinud. Mingi fanatism ikkagi iseloomustab veel seda kõike. Kui sulle öeldakse, et ei, ei saa teha, siis mõtled ikkagi välja mingi variandi, et saaks asja ikkagi võimalikult hästi eetrisse. Kui ei ole aega ega raha monteerimiseks, siis sa tuled öösiti siia. Öösiti töötab siin palju inimesi oma vabast ajast. Tullakse ja tehakse. Keegi ei maksa selle eest, keegi ei ütle isegi aitäh, aga sa tunned, et sa tahad, et asi oleks hästi eetris ja sa teed seda. Selle fanatismi peal see kogu asi siin püsti püsibki.

Kas Eestis on piisavalt häid professionaalseid teletoimetajaid?

Nad liiguvad ühest kanalist teise. Ma tegelikult ju tunnen kõiki, kes on Kanal2s või TV3s. Või mingisugustes firmades. Kasvõi see Osakond jne. Sama seltskond, kes on siit tegelikult kunagi alustanud. Selles mõttes, et tele on niivõrd spetsiifiline, et kes lihtsalt täna mõtleb ja homme hakkab tegema, ta lihtsalt ei käi sellest üle. Siin on vaja kogemust ja siin on vaja õppida seda natuke. Ma arvan, et on piisavalt tegelikult. Sest ega praeguse saadete mahu juures ei ole vist... isegi on ju tegelikult inimesi, kes on töö kaotanud, kes võiksid vabalt seda tööd teha, aga kuna praegu on selline aeg, siis on ta kahjuks nii läinud. Potentsiaal on veel täitsa olemas, kes võiksid tagasi tulla ja seda tööd teha. Tore oleks, kui tuleks.

Kust need uued teletoimetajad tulevad?

Tulevad tulevad. Osa tuleb Tallinna ülikoolist ja tulevad Tartust. Ütleme nii, et lausa tänavalt enam ei tule. Kunagi 90ndatel oli siin selline aeg, et koputasid uksele ja tulid toimetajaks. Sellist asja enam ei ole. Nüüd on ikka haridusega. Kes on siin praktikal käinud, kes on sattunud mingisugust saadet tegema, keda on kutsutud lihtsalt mingi saate juurde. Alguses lihtsalt abijõuks. Ikka on vaja suurte projektide juures inimesi, kes viivad paberit, kes toovad paberit, kes ütlevad midagi edasi. Ilmselt on need inimesed siis kasvanud, kui on huvi tundnud ja hakkama saanud, hakanud midagi ise tegema. Kui ainult inimestel endal huvi oleks, aga väga paljud kaotavad huvi, sest nad näevad, et töökoormus on suur ja palk ei ole nii suur. Mujal on teenimisvõimalused palju suuremad. Kasvõi pressiesindajana, töö on lihtsam ja palk kopsakam.

2.8 Aarne Rannamäe

Kõigepealt küsiksingi teie enda kohta. Et kus te pärit olete ja kus te koolis käisite?

Tartus. Tartu 8. keskkool, praegune Forselius. Kirjandusklass, viimased kolm aastat. Pärast seda Tartu ülikool, ajakirjandus. 76 lõpetasin keska, läksin ülikooli. 81 lõpetasin ülikooli.

Midagi rohkem juurde ei ole õppinud? Teisi erialasid? Või proovinud midagi?

Esimene töökoht oli ülikooli ajaleht. Mitte üksinda, paar-kolm inimest korraga. Ja pärast seda tulin Tallinnasse tööle ja rohkem töökohti ei ole. Siin maja sees olen küll liikunud, aga... Toimetaja, kommentaator, peatoimetaja asetäitja, jälle kommentaator, aga edasi juba.. kui eesti vabaks sai, siis saatejuht olnud ja uudisteankur.

Sellest räägiks natuke täpsemalt ka, et milline see teie karjääriline on olnud?

Ma tulin tööle 80, võeti ülikooli viimaselt kursuselt, välisuudiste toimetajaks. Siis olin kolm kuud sõjaväes, siis tulin päriselt siia tööle pärast lõpetamist. Siis ma olin toimetaja-saatejuht. Tollane hierarhia oli teistsugune. Nõuka-ajal. Kommentaator oli selline, ajakirjandusliku töö tipp. Venemaal, Moskvast oli veel kõrgem, oli poliitšeskii pasrevatel. Aga siin Eestis, ütleme liiduvabariikides, oli siis kommentaator. See tähendas nahkseid punaseid kaasi, erinevalt teistest. Nii et siis 83-88 olin propagandasaadete, tollal oli propaganda, nüüd kutsutakse vist elusaadeteks, kõik saated, kus sõna, oli üks tõsine sõna saadete peatoimetaja asetäitja. Siis olin jälle kommentaator ja siis kuni AK juhtimiseni 97-99 juhtisin AK-d, pärast seda toimetaja-saatejuht. Töö on tegelikult ju sama olnud kogu aeg. Lihtsalt administratiivset tööd on olnud vahepeal juures, aga see on ka viimane kord, kui ma seda teen. Nii et niikaua kuni jalad ees tuleb välja minna või pension vastu tuleb.

Kuidas te televisiooni jõudsite? Kas te valisite ajakirjanduse või televisiooni?

Ei, me olime esimene kursus, 76 avati ajakirjanduskateeder. Esimene, kes siis algusest peale n-õ koolitati ajakirjanikeks, enne seda olid eesti filoloogide juures. Seal oli spetsialiseerumine, kui ma õigesti mäletan, siis kolmandal või neljandal kursusel, kus oli kolm haru – leht, raadio ja tele. Tele juhendaja oli Hagi Šein ja Hagi arvas, et ma võiks tulla telesse. Siis ma tulingi ja siis hakati spetsiifiliselt televisiooni õpetama. Suhtlemist ka, teleintervjuu ja kõik muud asjad. Tollal oli veel suunamine. Ja pärast ülikooli lõpetamist, tegelikult juba enne kevadel, suunati siis kõik ära. Tollal ei olnud nii, lõpetad ülikooli ja lähed ise vaatad, kuhu tahad. Tee oli nagu kindel. Siis suunatigi. Lehe omad läksid igale poole laiali ja meil oli ainuke koht, kus tulla, ETV, sest rohkem midagi ei olnud. Ja nii oligi.

Aga hiljem ei ole selle peale mõelnud, et võiks näiteks kirjutamist proovida?

Ma olen proovinud, ma olen kirjutanud küll. Ma tegin, mul oli mittekoosseisulisi ülesandeid Hommikulehes ja siis tollases ajakirjas Luup, oli selline nädalakiri. Sinna kirjutasin päris palju. Just välisasjadest. Lähis-Ida asjadest ja muust ka. Ega ma rohkem pole vist kirjutanud, jah. Hommikuleht ja Luup olid. Päris palju kirjutasin. Mul oli kohe mingi siduv leping, pidin 6 lehekülge kuus täitma Hommikulehele. Aga see leht läks jumala abiga hingusele. Hanno

Tomberg kutsus mind sinna tööle, aga siis teletöö oli nii huvitav, et ma ei läinud sinna. Ära on meelitatud veel mitu korda, aga ma ei ole läinud.

Aga raadio poole pealt?

Raadios ma olen nüüd pikemalt teinud „Rahva teenreid“, nüüd saab 12 aastat täis. Ma olen ainuke tollasest seltskonnast, kes algusest peale on olnud. Aprillis saab 12 aastat. Ja Reporteritundi teen ka nüüd juba mitu aastat, kord kuus. Raadio on nagu... Meil üks firma. Ei ole nagu vahet väga. Aga raadios on vahelduseks huvitav teha, pikemaid jutusaateid.

Nii et ei ole ikkagi nii spetsiifiliselt teleajakirjanik, vaid lihtsalt ajakirjanik?

Noh, tegelikult ikka tele ja välisuudised on ikka nagu veregrupp. See on ka nüüd konkreetselt välisuudiste tuba, kuigi ma teen siin laua taga ju igasuguseid saateid. Veri ikka kisub sennapoole. Eestis jälle see välisuudiste töö ei tasu ära, et peab midagi juurde tegema. Siis tulid Vabariigi kodanikud. AK-d lugesin 6 aastat, tornide kukkumise algusest, septembrist 2001. Siis see tüütas ära, aga nüüd meelitati jälle tagasi. Teen vist 8-9 korda kuus. Nii et kõike natuke. Aga põhimõtteliselt on niikuinii kõik üks suur saade, nii et ega siin eriti vahet ei ole. Kui sa elu jälgid ja ütleme välised ja uudised ja kõik ülejäänud on nagu liha seal ümber, skeleti ümber. Kõik üks töö, üks lõpmatu saade. Raadio on seal juures, ega raadio ka põhimõtteliselt ei erine. Habe peab olema aetud teles, aga see on ka kõige suurem erinevus.

Kui me läheme nüüd teletoimetaja töö juurde, ühe saate sünni juurde, siis kuidas saade üldse sündima hakkab, kes pakub välja uue saatesarja idee?

Minu puhul oli konkreetselt nii, et ma tõesti ei viitsinud enam AK-d teha ja lugeda viis korda õhtu jooksul samu uudiseid ette ja muutus selliseks papagoi tööks. Siis ma pidin ju midagi välja mõtlema. Välisilmast on ju vähe. Kuigi Välisilm jäi mulle alles ja seda me teeme neljakesi. Siis ma pidin midagi välja mõtlema ja siis ma mõtlesin, et mis see muu ikka olla saab, see saab olla üks jutusaade. Rahalised piirid olid ees, see tähendab, et suur osa sellest saatest peab olema studios. Ja loomulikult otse. Nii see hakkas tulema. Kuna Foorum oli ees, mis on põhimõtteliselt parlamendipoliitika saade, aga paljud asjad on rääkimata, siis mõtlesin, et miks mitte siis sellist asja proovida. Igasugused ääreala teemad, mis on ka väga olulised, aga millest enamasti ei räägita. Lehed kirjutavad küll, aga teles sellist saadet ei olnud. Siis sündiski. Panin kevadel paberile, suvel kiideti heaks ja sügisel läks lahti. Nüüd läheb kolmas hooaeg. Teemad sinna sisse tulevad ikkagi päevakajalistest asjadest. Aga me nagu laiendame või me ei võta kitsalt, esinejate ring ei koosne poliitikutest, ei koosne spetsialistidest, vaid inimestest, kes selle teemaga on äärtpidi koos olnud. Siis üritame mitme kandi pealt, et tekiks mingi väike väitlus, vahel isegi vaidlus, vahel läheb ägedaks, vahel ei lähe. Nagu see eesti inimestega on. Kus sa ikka otsesaates ägetsema hakkad, aga mõnikord tuleb ikka päris vahvalt välja. Näiteks eelmine saade, kui me tegime Eesti kongress 20, Rahvarinde ja kongressi inimesed läksid omavahel kaklema. Teles on see väga tähtis, ükskõik, kas see on sisemine või väline konflikt, aga konflikt ei ole halb nähtus, see on hea.

Kui me lähme sinna ühe saatesarja sünni juurde tagasi veel korra, siis kuidas see sünniprotsess sellest ideest hakkab edasi minema. Mis need sammud on, mis tuleb läbi käia?

Kui selline peaidee on sündinud, siis tuleb hakata meeskonda kokku panema. Toimetaja, produtsent, need on ühes isikus ja mina olen siis saatejuht, siis on režissöör ja teised on väiksemad sellised tehnilised või graafika asjad. Siis võetakse kunstnik ja räägitakse talle saate idee ära ja siis tema hakkab mõtlema. Siis ta teeb mingisuguse maketi. Kas füüsilise või 3D. Siis hakkab vaikselt tulema.

Aga kellele see idee tuleks üldse pähe määrada, selleks et üldse edasi saaks minna?

Meil on programminõukogu, kes siis kiidab heaks või lükkab tagasi. See tundus, et neile see sobis ja eks nad pidid mulle mingit tööd ka leidma, ega nad ei saanud mind hoida niisama siin. Selles mõttes ma naudin seda head staatust, et ma võin ise asju valida. Tulenevalt juba ka tööaastatest ja muust. See läks jah kuidagi väga libedalt. Pakkumisi on ju hästi palju ja kõik sõltub rahast. Nendega sai siis rahas, saate eelarves kokku lepitud ja otsesaade, mis ta ikka tühi maksab. Natuke maksab, rohkem maksab see tehnika pool kui ütleme autoripool.

Kui saatesarja hakatakse kokku panema, ideeliselt, siis mis rolli seal toimetaja mängib?

Toimetajaga oleme nagu sukk ja saabas. Arutame kõike. Kuna mina ta valisin ja mina tegin talle ettepaneku, Epp Ehand. Ta võttis veel mõtlemissaja ja kõik, aga kui ta lõpuks nõus oli, siis pärast seda me teeme kõiki asju koos. Isegi nii ei ole, et ma kutsun esinejad, me Epuga ikka alati konsulteerime, kas see täiendab seda kvartetti, mis seal saates on. Ja vahetõlpid räägime läbi. Tema küll teostab need vahetõlpid, aga... Teisipäeval on saade, siis reedel paneme saate lõplikult lukku, et mis teema ja.. Oleme ka muutnud, kui midagi väga erakorralist juhtub, aga 99% ikka reedene päev kehtib. Meil on nüüd õnnestunud ka. Enne olime reedel eetris, nüüd teisipäeval. Esinejaid on lihtsam saada kui reedel ja reitingud on oluliselt tõusnud. Selles mõttes me välise näitajate poolest võime rahul olla. Keskel läbi 100 000 vaatajat on saate jooksul, pluss kaks kordust. See on ikka Eesti oludes jutusaatel ikka väga hea tulemus. Ja tõsistel teemadel ilma odava trikitamiseta ja teemadeta. Praegu on igatahes tellitud meilt ka neljas hooaeg. Ega ise peab ka midagi uut välja mõtlema. Ei saa lõpmatuseni ratsutada selle seljas.

Kui sageli seda üldse tuleb ette, et toimetaja ise välja mõtleb ühe saatesarja?

Ma ei oska öelda. Ma arvan, et see on väga erinev praktika. Paratamatult igas koosluses tekib nii, et üks on liider. Ja see ei pruugi tingimata just saatejuht olla. See sõltub, kas saade toodetakse üleni ERR-is või toodetakse kuskil väiketootja ja seal on tootjal palju suuremad õigused kui saate tegijatel. Nad võivad mistahes konflikt võib tekkida. Aga lõppude lõpuks tootja sõna jääb peale, sest tema ju nii-öelda müüb seda saadet. Meie oleme naha ja kõrvadega ERRi oma. Meil on siinsündinud ideed, kõik töötavad siin. ERR finantseerib 100%. Meil on selles mõttes lihtsam ja ma tean, et need sõltumatud väiketootjad ajavad kõvasti reitingut taga ja vastavalt sellele valitakse teemasid väga tihti, et kui palju see müüb. Meie vaatame ka reitingut, aga meile ei ole see A ja O. See tingimata ei pea nii olema. Me ei mõtle, et paneme,

mis inimesi köidab, seks ja muud teemad. Ühe saate oleme teinud, aga see oli ka lähtuvalt sellest, et justiitsministeeriumis oli see samasooliste abielu seadus ettevalmistamisel, see oli väga kuum teema ja siis me tegime sel teemal. Aga muidu ei ole see meie jaoks määrav.

Nii et see on väga erinev. On ka punte, kus ütleme režissöör on A ja O, kõige kõvema ja tähtsama mõtlemisega, aga meil on selline päris ok kooslus, kolm inimest, toimetaja, režissöör ja mina. Kõik arvavad midagi, aga konflikte pole olnud. Seni on töötanud.

Aga mida tähendab üldse toimetaja televisioonis? Milline on toimetaja roll?

Konkreetses saates juures toimetab toimetaja, aga jah, ega ma ka ei saa.. Võibolla kuskil Ameerikas on niimoodi, et produtsent ja toimetaja teevad sisulise töö ära kuni küsimusteni välja, mida siis saates esitatakse. Meil ei ole. Meil ei ole ressursi ja meil pole ka sellist traditsiooni. Euroopas ei tehta niimoodi. Kogu see idee ühe saate piires peab ikkagi formuleerima mu enda peas, minu kõrvade vahel. Mul ei ole mingeid abivahendeid peale iseenda. Aktiivsete vormide puhul, jah. Toimetaja võtab üleval telefoni vastu ja loeb e-meile ja siis edastab mulle selle kõik oma arvamusega, et kas on sellega mõtet rääkida või ei. Aga kogu see jooksev juhtimine on ikkagi läbi minu mõtte.

Aga toimetaja on tugi, kuivõrd ta soovib, siis ta kindlasti aitab koos minuga välja mõelda esinejaid. Millised koosseisud töötavad, millised ei tööta. Et seal oleks igas mõttes balanss, kuni selleni välja, et mõtleme rohkem naiste peale või mõtleme muulaste peale. See naiste värk on viimasel ajal just eriti teravaks läinud, aga Eestis paraku on, et naisrääkijaid on vähe lihtsalt enamusel teemadel. See on jah, saatesarjati väga erinev. Mõne saate puhul toimetaja nämmutab, aitab ära seedida kuni lõpuni. Aga meil üldiselt ei ole. Mu toimetaja ei sööda materjali ette, ma ikka ise otsin ja tegelen sellega. Esiteks on kindlam tunne minna saatesse, kui sa ikka ise oled võimalikult palju eeltööd ära teinud. Aga mõnikord ma olen palunud, et saada mulle, kui sa leiad midagi. Inimene ei saa ju võrdselt hästi ennast kõikides teemades tunda. Ei saa lihtsalt kõik eluvaldkonnad nii tuttavad olla. Meil on selles mõttes hea kooslus, et ütleme sotsiaalia on Epp tunduvalt tugevam kui mul ja ta tunneb inimesi ja tänu AK tööle ta on kohtunud nende inimestega, intervjuusid teinud. Ta teab, mida ühelt oodata ja mida teiselt oodata. Mõni väga tore inimene on kaamera ees vait kui sukk ja meil on seda orki olnud küll. Aga õnneks mitte eriti palju. Ma olen hoidnud sellist lõtvat saatejuhtimise stiili, ma ikka eeldan, et ta ise räägib ja sõna mitte ei anta vaid võetakse ja kui on vaja, siis ma lükkan hagu juurde ja provotseerin, aga ei ole selline klassikaline vestlussaade. Me kindlasti erinev selles mõttes Foorumiga, et seal käivad ju elukutselised jututaadid. Meil on sageli nii, et inimene on küll kõva rääkija, aga omas valdkonnas ja me selle riski võtame, ma arvan, et see on huvitav.

Kui me nüüd võtame toimetajatöö erinevuse teistest teletoimetajatest, siis kuivõrd tihti toimetaja teeb reporterina intervjuusid?

See on kujunenud jah nii, et Epp teeb vaheklippide intervjuud. Aga võib ka saatejuht teha, seal ei ole mingit vahet. See on väga erinev. Täpselt nii, et kuidas koosseis töötab. Võib ka režissöör teha, ega ei ole vahet. Tiina Park näiteks, kes on ise olnud saatejuht, on ka režissöör, võib olla kaadritagune küsija. Kõik variandid on võimalikud.

Mis vahe on autor-toimetajal ja lihtsalt toimetajal?

Ei mina ei tea. Ma ise enda jaoks olen autor-toimetaja. Ma mõtlen välja ja ma olen saatejuht, misiganes. See on ainult küsimise ilu, et kas ma olen toimetaja-kommentaator-saatejuht, misiganes, reporter. Kõik see on tegelikult üks töö. Meil ei ole nii kindlaid piire. Ma arvan, et ei olegi hea nii ülikindlaid piire tõmmata. Mida universaalsemad on inimesed, seda parem.

Aga mingi hierarhia ikka on? Kas teie sõna jääb peale?

Me ei ole üldse kasutanud sellist mõtteviisi, et sõna peab peale jääma. Ma arvan, et ma olen suhteliselt paindlik, aga kui vaja vaielda, siis eks ma vaidlen. Ma olen kuulnud, et mõnikord kakeldakse ja siis keegi lööb rusika lauale ja ütleb, et mina olen see ja minu sõna maksab, aga see ei ole väga konstruktiivne tee. See lisab lisapingeid tööle, mida on niigi palju. Meil 100 saate jooksul ei ole sellist tüli veel olnud. Kuigi mõni ütleb, et tüli on väga edasiviiv, aga ma ei arva, et see suhete keeruliseks muutmine ja kogu aeg see mõtlemine, et kelle sõna maksab. Meil on rollijaotus paigas. Meil on hästi läinud. Ma olen kuulnud jah igasugustest tülidest, mis majas toimuvad, aga õnneks meil seda nagu ei ole. Välisilmaga ma olen ju üks, ise tellin lood, ise toimetan, ise teen kõik. Producers on kõrval, aga producersi roll on see, et ta loeb raha kokku. Aga mul ei ole isegi raha vaja kokku lugeda, mul on eelarve ette antud ja kuu lõpus ma teen need honorarid ära, kui keegi on väljast mingi loo teinud, need summad on nii tühised, et seal ei ole nagu midagi rääkida.

Mõnes mõttes olete te sellest juba rääkinud, aga kui üle defineerida, siis kuivõrd kindlalt on defineeritud ERRis toimetaja ametikoht? Kuivõrd tihti täidavad toimetajaid teisi rolle – saatejuht, autor, režissöör, producers?

Noh, ikka täidavad. Aga on ka puhtaid... Selliseid puhtaid toimetajaid on tegelikult täitsa väheseks jäänud, kes ise eetris ei ole, ühel või teisel moel. Ei kaadri taga ega saatejuhina. Neid on ikka väga vähe. Ütleme nii, et Epp ei ole selle saate puhul... Ei tule kõne allagi, et ta oleks saatejuht, sest see on nagu autorisaade. Ma olen olnud õnnelikus seisus, et ma ei ole haige inimene. Mis siis saab, kui ma olen otsesaate ajal tõsiselt haige... Ma ei kujuta ette, pole olnud juhust. Ma olen kahel või kolmel korral pidanud ära sõitma, siis me oleme saate ette salvestanud. Aga me ei ole teinud niimoodi, et Epp või keegi teine juhib saadet. Meil on õnneks läinud. Aga ütleme siin Foorumit on siin küll käidud käest kätte, mina olen teda vahel juhtinud, Peeter Kaldre kui ei saa. Puhtaid toimetajaid on väheseks jäänud. Selles mõttes, et inimeste universaalsus on väga hea. Mida laiem ampluaa seda parem. Eriti meie väikses televisioonis, väikses riigis.

Mil määral erineb teie arvates toimetajatöö erinevates toimetustes? Näiteks elu, meelelahutus, kultuur. Kas see toimetaja töö ise muutub väga palju?

Kindlasti muutub, aga mul on väga vähe kogemust selles vallas. Ma olen neid elusaateid teinud, valimissaateid olen päris palju teinud kokku. Seal on tõsine toimetaja. Aga seal on tal hoopis teine roll. Ega ta ka ei nämmuta mingisuguseid teemasid ette, vaid ta lebib inimestega kokku ja ajab logistika paika. Siis ma tõesti tunnen, et ma olen vaba sellest, et ma sellega ei pea üldse tegelema, et mul on seda esinejat vaja sinna see ja see kell ja sinu asi on see välja

ajada. Ma saan tegeleda sisulise tööga. Ma mõtlen selle peale, et mis selle inimesega peale hakata ja kuidas seda saadet juhtida. Aga küllap ta on ikka päris erinev, kui siin vaadata jutusaateid ja meelelahutussaateid. Mina olen üldse selles mõttes vanakooli inimene, et kui mina tulin siia 30 aastat tagasi, siis siin tehti kõik ise. Kes see toimetajas sul siis. No ikka ise. Mul on siiani võõrus, kui keegi ette nämmutab ja see produtsendi süsteem tekkis. Mul on hea meel, et ta tekkis, sest ma ei viitsi nende rahaasjadega jamada ja see on nii keeruliseks läinud. Meil on arvutiprogramm Kriimsilm, kus kõik need asjad kirjas on ja pead seal täitma, järeltäitma ja eeltäitma. Praegu just Epp helistas, et homme võte tuleb tühistada, me ei lähe kaameraga võttele. Mul ei ole aimu ka, kuidas seda tehakse. Väga tore, et ta selle ära teeb. Ma ei vaeva oma pead sellega, ma arvan, et peas on muude asjade, tähtsamate jaoks ruumi vaja. Abilised on toredad ja kui neid ülal peetakse ja neile raha makstakse, siis on väga tore, et nad on.

Kas toimetaja on ajakirjanik?

Ikka. Toimetaja ei saa mitte olla ajakirjanik. Ta peab teemat valdama. Ma ei kujuta ette, mis spetsiifiline saade. Selliseid polegi, kus toimetaja oleks kuskilt väljastpoolt palgatud spetsialist, mingi õigusasjaga seotud võibolla. Vanasti oli Poolt ja vastu saade, mida juhtis Kalle Mihkels ja mille toimetaja oli Viktor Kaasik, elukutseline advokaat, kes jagas paragrahe ja asju. Aga enam pole. Televisioon on läinud rohkem sellist meelelahutuse teed ja ka tõsiseid asju tehakse väga sageli sellises lõbusamas võtmes. Nii et ikka ajakirjanikud. Mitte et ajakirjanikuks ei võiks hakata mõne teise ala inimene, muidugi võib, ja paljud ongi, enam on. Aga ta peab ajakirjanduse põhieeglitest ikka midagi teadma, et hakata saate kallal tegelema.

Millised isikuomadused peaksid olema ühel teletoimetajal?

Ma ei oska öelda. Suurepärase toimetaja võib olla, kaks suurepäraselt toimetajat võivad olla risti-vastu isikuomadustega. Teema valdamist kindlasti tuleb nõuda ja täpsust, aga inimesed on erinevad ja see on normaalne. See on hea.

Mis kogemused ja oskused on toimetaja töö juures tähtsad?

Loll ei tohi olla. Huvi peab olema asja vastu. Kogemus tuleb ajaga ja kogemust saab natuke tagant utsitada, aga üldiselt mida rohkem inimene teab ja loeb ja võõraid keeli oskab ja ringi käib lahtiste silmadega, seda parem. Ega muud seal ei ole. Iga eluala inimene saab olla hea teletoimetaja, kui tal asja vastu huvi on. Ei pea olema spetsiifiline õpe. Hea kui ta on, aga tingimata ei pea.

Kas on ka mingisuguseid kriteeriume, mille järgi saab toimetaja tööd hinnata? Milline on hea toimetaja, milline on halb toimetaja?

Ei ole vist selliseid väga konkreetseid. Täpsus on tähtis ja selline korralik tegemine, aga see on igal alal nii. Lai silmaring. Huvi asja vastu. Kui sul huvi ei ole, siis seda on varsti näha, siis hakkab töö ka lonkama. Kõigega on nii, ka saate juhtimisega. Kui ikka vedru käib maha, siis käib maha, peab midagi muud leidma. Eluaeg ei saa ühte ja sama vett sõuda. Siin majas võid küll olla, aga väga erinevaid asju teha. Sellepärast ma teengi väga erinevaid asju. Ma teen

välispoliitilisi asju ja teen ise ja kaklen poliitikutega ja kommenteerin. See kõik on üks suur töö, aga eri tahud, mis täiendavad. Muidu ikka jookseb vedru väga ruttu maha. Ma ei kujutaks ette, et ma siin kogu aeg ainult AK-d loeksin või AK nuppe teeksin kogu elu. Ma ei suuda. Aga see on ka iseloomus kinni. Aeg-ajalt peab saama reisida, ma mõtlen töösõite teha. Dokumentaalsaadet on üks mul kõige rohkem südame küljes olnud asi. Kui meil ikka piirid lahti läksid 88ndast hakkasime rändama kaameraga mööda maailma. See on hästi tähtis minu jaoks olnud. Kui sellised võimalused avanevad aeg-ajalt, alles ma tulin Lähis-Idast jälle, kui neid asju saab teha, siis on hinges rahu. Kõik ülejäänud võib olla, aga see hinge jaoks peab olema. Enamus välistoimetuse inimesi on nii, et peab vahepeal ikka tuulutama. Siin läheb väga kiiresti kärssama see asi.

Aga kui te valite oma saatele toimetajat, siis mis need omadused on, mille järgi te valite?

Ma ju tunnen neid inimesi, kes siin töötavad. Ega see, et üks konkreetne inimene on nimega toimetaja, saab lisatasu toimetamise eest, ei tähenda seda, et terve maja toimetajad ei oleks minu jaoks valla. Kui ma tahan midagi küsida, siis ma ikka helistan ja küsin ja kõik annavad nõu, alates telefoninumbritest, soovitustest. Vahel teeme mingeid kultuuriasju kodanikes, siis no kust mina neid inimesi tunnen. Ma ei tunne seda valdkonda, siis ma konsulteerin. Meil on targad inimesed siin. Meil on ka kultuuritoimetus AK-s olemas, aga ma räägin igasuguste teiste toimetustega ka. Ja nad meelsasti aitavad.

Lähme siis ühe konkreetse saate sünni juurde. Kuidas teemasid valitakse? Kes pakuvad teemasid üksiksaadetesse?

Teemad sünnivad kolme inimese peas. Nende koosmõjus. Seal on palju kriteeriume. Et kas ta on üldhuvitav, kui ta ei ole üldhuvitav, siis kas teda on võimalik rääkida üldhuvitavaks. Teemade, jutupunktide ja läbi inimeste. Aktuaalsus, et alati peab mingisugune konks olema, et miks me teeme seda nüüd ja mitte nädal hiljem või varem või hoopis kuu aja pärast. Eks nad niimoodi tulevad. Vahel mul on täiesti juhe koos, ma ei oska sellel teemal mitte midagi rääkida, aga siis hakkad mõtlema, kes asja jagab ja siis hakkad nendega koos arutama, ja näed, et jutupunktid tulevad. Küll siis see saade ka tuleb. Siis otsid sobivad esinejad. See on üks lõpmatu ring septembri algusest kuni mai lõpuni. Kogu aeg mõtled, et ahaa, praegu on see, siis on see, oma sisemist kalendrit, kus on sündmused, hakkad varakult mõtlema juba. Mõne inimese kutsud juba mõneks ajaks ette ära ja teemade peale mõtled. Vaatad igasuguste tähtpäevade kalendrid üle ja pidev siblimine on see töö.

Kolme inimese peas, see on siis autor..

jah, režissöör ja toimetaja.

Mul on siin küsimus, et kes ja mis teid valikul mõjutavad, te ütlesite need kriteeriumid juba ära. Aga kas on ka mingisugused kõrgemad instantsid, kust midagi vahel tuleb?

Mitte kunagi. Selles mõttes me naudime ikka väga õnnelikku olukorda, et meile ei kirjutata ette. Üliharva soovitatakse midagi, et täna on mingisugune päev aga ETV programmis ei ole mingit vastavat saadet, et kas sa ei tahaks teha. Nendel on ka tähtis, et linnuke oleks kirjas. Ma fantaseerin näiteks, et on emakeele päev, aga eetris midagi ei ole. Kui meile see sobib ja

me leiame, et see on meile hea, aga keegi ei ole meile kunagi pähe istunud. Ei enne ega pärast. Reaktsioon on muidugi, räägitakse, arutatakse, kritiseeritakse, öeldakse hästi. Aga et keegi teemasid või esinejaid pähe suruks, pole olnud. Õnneks.

Kuidas toimub ikkagi see heade teemade eristamine halvadest?

Ei ole ju olemas häid ja halbu teemasid. On natuke huvitavamad ja mis lasevad ennast telepäraselt jutupurki panna ja mõni on väga nahkne, mis ei lase. Ei tule kõne alla. Aga kui peas tekivad juba mingid jutupunktid, kuidas ma seda saadet hakkam läbi viima, et ma alustan siit ja keskpaik on siin ja lõpetan seal, siis see on juba enam-vähem sobib. Kui leiad veel hea koosluse inimesi ka, siis on kõik korras. Vaheklipid ja kõik see tuleb jooksvalt. Ma otsin alati sisimas kasvõi mingit väikest konflikti, et see elavdab saadet. Keegi on midagi teravat öelnud mingi saatekülalise mõtte peale, siis ma selle tingimata loen ette. Tekib ikka jälle mingi särin. See on jooksev.

Kuivõrd muutuvad teemad algsest ideest saateni?

Muutuvad ikka. Aga muutuvad protsessis. Eeskätt minu peas. Palju ma alguses kavandasin ja mida ja mis teema sisse minekul ja uurimisel tekib sellist ahaa efekti, et seda peaks tingimata sisse võtma. Siis ikka muutuvad. Aga otsesaate võlu on see, et ta on alati otsesaade. Ega ma ei tea järgmise saate kohta ka... Ma tean, kuidas ma alustan, aga ma ei tea, kuidas ma lõpetan. See tuleb lihtsalt.

Mida teie jaoks tähendab see, et te töötate avalik-õiguslikus ringhäälingus?

Väga palju. Ma saan siin teha ikkagi asju, mis on olulised ühiskonnale, olulised ajakirjandusele ja ühiskonnale. Mulle ei määrita vägisi pähe, ma ei tööta reitingu nimel, mul on sellised võimalused, et mul on selline auditoorium, sest oleme ausad, auditooriumid on ikka väga erinevad, 2-1, 3-1 ja meil. Selles mõttes ei ole minu jaoks kunagi isegi teoreetiliselt tulnud pähe, et ma peaks kuhugi mujale minema. Ma ütlen ilma võltshäbita, et ma naudin siin seda staatust, mis mul on, teiseks, ma saan siin ringi käia. Mõistuse piires mööda maailma, nii nagu ma olen ikka tahtnud. Teised ka samamoodi. Nii uudistes kui ka väljaspool. Lõpetades kasvõi Kersna ja tema reisisaadetega. Kus mujal ta selliseid asju saaks teha? Teiseks see lähenemisnurk on mingi jaoks ikka väga tähtis, et mismoodi ma seda saadet teen. Et ma ei pea minema mingisugust vaatajakonksu otsima läbi kollase temaatika kaudu. See on väga tähtis. Minu jaoks ei ole kunagi olnud isegi teoreetiliselt kaalumisel, et ma lähen siis, kui siin midagi juhtub, sinna. Kuhugi kõrvale. Ma lähen pigem lehte või aednikuks. Mis iganes. Aga ma kindlasti ei lähe kommertsis. See oleks surm. See on hoopis teine maailm. Ma ju tunnen neid kõiki ja see, kuidas nemad asjadest räägivad ja mis meil siin räägitakse, see on kaks iseasja. Nagu öö ja päev.

Kas see paneb mingid piirangud ka peale?

Pigem ta avardab. Mis piirangud need on, ma ei kujuta ette.

Et mõnda teemat ei sobi kajastada või mõnda inimest ei sobi kutsuda?

Ei ole. Mul ei ole kunagi olnud sellist asja. Vastupidi. Ma olen saadetesse isegi selliseid heas mõttes huligaane kutsunud küll ja küll. Keda ka kollane ja Kroonika taoline pruugib, aga tal peab siis ikka asja kohta midagi öelda olema. Las ta olla siis selles mõttes ka tuntud. Näiteks mul käis Riisalu ühes saates, kes jättis mulle väga hea mulje. Kes reageeris täiesti suurepäraselt. Olen ikka kasutanud jah selliseid inimesi, kes teistel võibolla vere keema löövad. Et tekiks mingi särin. Kirikuõpetaja vastu jõulude täieliku eitaja jne. Neid on, keda mõned ei kutsu elus ees oma saatesse. Näiteks Martin Helmet. Aga mulle ta sobib. Ta aitab mu saate edasi viia. Ma ei tea, keda ma ei kutsu. Mul ei ole ilmselt mõtet kutsuda mingit Saagimit, aga tal ei ole ka midagi nende teemade kohta öelda, millest ma teen oma saateid.

Kuivõrd mõjutab avalik-õigusliku ringhäälingu toimetajat reiting?

Kõik vaatavad reitingut, keegi ei taha teha tühjale auditooriumile saadet ja ma tean, et üleval, juhatuse tasemel mingid otsused ka langevad tänu reitingule või reitingule vaatamata. Kuna eeter on jaotatud n-ö ajavöönditeks või tsoonideks, siis kui on prime-time, mis hakkab kella 7st peale ja lõpeb seal mingi pool 11. Kui üks saade pannakse sellel ajal eetrisse, siis oodatakse temalt mingit reitingut. Kui ta sellele ikkagi selgelt alla jääb, vaatamata jõupingutustele ja mingitele muudatustele ja kaadrivahetusele, siis ta ikka võetakse sealt maha ka. Ja seda on juhtunud ka. Mitte palju, aga on. Eritipp on siin majas saated 8st 9ni. Nad ise nimetavad seda mulle arusaamatutel põhjustel staarivööndiks, aga noh, see selleks. Sinna on pandud saated, mis toovad kas automaatselt reitingu või siis nendel saadatel on mingi ootus. Seal on siis ka mul õnnestunud olla teisipäeviti ja varem reedel, Aunaste on seal, Pealtnägija. Seda vööndit ja siis on uudised ja pärast uudiseid veel mingi pool tundi või kolmveerand tundi loetakse selleks eetritipuks. Seal vaadatakse rohkem reitingut. Samas on avalik-õiguslikul ringhäälingul omad sellised kohustused, mis reitingut ei tooda mitte kunagi. Mingisugused kirikusaated, kõrgkultuuri saated. MI pandi näiteks poole 10ks, sa ei saa nõuda, et neil oleks mingi 10-12% vaatajaid. Seda ei tule. Ei tule Eestis ja ei tule mitte kuskil mujal maailmas. Aga kuna on kohustus, et teatud kultuurisaade peab seal sellisel kellaajal olema. Siis ta seal on, väga hea, et on. Eks ta üks mängimine on. Ja kui avalikult ja ametlikult öeldakse, et reiting pole väga tähtis, siis salaja tegelikult kõik jälgivad. Loomulikult on hea meel, kui ta on kõrge ja vaatad, kuidas ta teiste saadetega naaberkanalitel koosmõjus muutub seal tunni või kahe lõikes.

Samas, kuivõrd peab toimetaja mõtlema töös rahale?

Raha on tähtis siis, kui eelarvet kinnitatakse. Siis käib see lobi. Kui see on paigas, siis pärast pole enam midagi, siis tuleb lihtsalt selle piires püsida. Raha juurde ei anta, kui pole just mingit väga erilist asja, mida näiteks uudistes üksikutel juhtudel võib olla. Juhtub midagi, on vaja kuhugi sõita. Tsunami ajal näiteks pidime sõitma Kagu-Aasiasse. Uudistes on see hea, et eelarve on suur. Mänguruum on küllaltki suur. Aga Kodanikes ei ole seda lisaraha kuskilt võtta. Mingi väike mänguruum on, et kui võte jääb ära, siis saame seda raha kasutada millekski muuks oma saate piires.

Aga siis tuleb ju ikka mõelda, et seal piires püsida?

Nojah, aga need hinnad on paigas. Et kui palju maksab stuudio, palju stuudioproov, valgusproov, autori honorarid, kõik on paigas. Ma töotan sama summa eest kolmas aasta ja on tore, et see nii on. Nüüd kraabiti muidugi maha kõigil 10%. Aga põhimõtteliselt on nad samad püsinud.

Siin ju esinejatasusid ja asju ei ole...

On ikka. Kuigi jah, saatekülalistele me ei maksa. Kuigi on isegi küsitud meie käest, et palju maksate. Aga siin me põhimõtteliselt ei maksa. On teada-tuntud paar inimest, kes ei anna intervjuusid ilma raha küsimata, aga me ei maksa põhimõtteliselt. Sest et see oleks skandaalne kui see välja tuleks. Siis seda suppi ei jõua ära süüa, siis hakkavad kõik küsima. Mõnikord on inimestel saatesse tuleks seotud ju kulutustega. Tartust näiteks spetsiaalselt meie saatesse. Hommegi tuleb see majandusteadlane Urmas Varblane. Hea küll, aga me ei maksa. Meil pole eelarves seda raha. Me oleme vahel küll teinud, kui tõesti muud moodi kuidagi ei saa saatesse tulla, mingi takso või bussiraha, aga üldiselt rahaga manipuleerimise ruum on ikka hästi hästi väike.

Kuivõrd tähtsaks te peate üldse teemade valikut? Kuivõrd te tunnetate, et see mõjutab ühiskonda ja televaatajaid? Kui palju te mõtlete selle peale, kui saateid teete?

Eks tagasisidest on näha, kas ta mõjutab. Kui ikka tsiteeritakse ja räägitakse, eks ikka mõjutab.

Kuivõrd te oma teemade valikul seda tunnetate, et see on ju väga oluline, mida ma siin rahvusringhäälingus teen, mida ma siin välja saadan...?

Eks ikka tunnetan, kukla taga on see tunne olemas. Kui ma teen nüüd nii, siis arvatakse nii või siis on ta mõju suurem. Saadet ei saa ju niimoodi lahti võtta. Eks ta üks tervik ole ja mõju on kindlasti olemas, sest vaadatakse. Meie vaataja on peaaegjalikult nooremast keskeast kuni vanima põlvni ja eriti haritum osa, siis on see väga tore, et sellest ka meie esinejate valik ja keelekasutus ja kogu teemale lähenemine. Et me ei hakka algusest peale nämmutama, mis on mis, vaid lähme ikka sinna keskele ja sealt lähme lahti. Ikka on. Aeg-ajalt ma saan palju kirju ja meile, et vaadatakse ja arvatakse ja räägitakse. Kui peaminister midagi ütleb, kas see on alati oluline? Ei ole, aga eks ta mingi tilgake või veetilga efekt, mis kivi sisse augu uuristab. On poliitikuid, kes minuga ei suhtle, aga vähe. Ongi mõju siis ju.

Te olete päris kaua toimetajana ja toimetajatega töötanud, mis on selle aja jooksul toimetajatöös muutunud?

30 aastat, kas see on vähe või palju, ma ei tea. Palju on muutunud. Infoallikad on muutunud. Töö on ikka palju lihtsamaks läinud. Kujuteldamatult lihtsam on tööd teha, kui klõbistad lihtsalt klahve ja saad kõik kätte, mille hankimiseks vanasti võimalust ei olnudki. Kui võtta isegi Kodanike saate sissejuhatused, mida ma teen, mille peale mul kulub paar tundi. Vanasti ei oleks seda üldse olnud võimalik teha. Keegi ei kujuta ju ette, et ta hakkaks füüsiliselt lehti lappama. Info jooksis kokku Teletaibi lindilt. Kõrvaltoas oli neli teletaibi masinat ja kolm peksid tassi üks peksis etat ja oligi kogu info. Kõik on muutunud. See ei ole ainult tehniline, see on sisuline muutumine. Ma saan rohkem infot, vajalikku ja lihtsam on kõike leida. Kui

mul on ikka mille hulgast valida. Kui mul on valida, kas mul on palju infot ja ma pean sealt leidma õige või mul ei ole üldse midagi ja ma pean sealt midagi leidma, siis ei ole raske arvata, millise ma valiks. Isegi telefon. Kui ma helistasin Nõukogude liidu piires, siis ma pidin ju kettaga telefoni keerutama, aga number oli kinni või ühendust ei olnud, kunagi ei olnud ühendust, siis ma pidin kõik need 15 numbrit uuesti ketrama.

Kui me räägime natuke Eesti teletoimetajatest üldisemalt, siis kust tulevad üldse uued teletoimetajad teie kogemuse järgi? Kas järelkasv on üldse garanteeritud?

Garanteeritud ta on, sest kogu aeg neid tuleb kuskilt. Aga Tartust tuleb kahjuks vähe. Võiks olla rohkem. Tulevad igalt poolt. Tulevad siit kassiülikoolidest, või tulevad kõigepealt tööle ja siis on saanud hariduse, kõrgema kätte, siin EBS-ist on paar-kolm tükki tulnud. Kõigil ei olegi kõrgharidust, aga see väga oluliselt ei vähenda nende kvaliteeti.

Aga kuidas nad tulevad? Kas nad tulevad tutvuste kaudu või ...?

Me oleme teinud ikka nii, et konkurss on päris tavaline. Alates väliskorrespondentide värbamisest, mitu voo ru teinud jne. Oleme kuulutanud ka sisetoi metajatele ja majandustoi metajatele, ilmatedustajatele. Kõigile oleme ikka konkursi teinud. Siis on ikka päris kõva proovimist teinud.

Kuivõrd teie arvates erineb avalik-õigusliku ringhäälingu ja erakanali toimetaja töö?

Ma ei tunne erakanaleid nii palju, aga ma usun, et eks ta ikka erineb. Esiteks seal on inimestevahelised suhted teised. Seal on see alluvussuhe väga oluline, meil seda ei ole. Vähemalt ei ole ma kuulnud, et ametilt kõrgem, kas siis peatoimetaja või juhatuse liige pähe istuks, aga seal on päris tavaline, et antakse ülevalt käsk ja tehakse asi ära. Meil on selles mõttes tõesti avalik-õiguslik, demokraatia. Demokraatia on muidugi ainult teatud piirini hea asi, sest vahel on siin ikka küllalt olnud kaklemisi, et keegi ei taha midagi teha näiteks uudistes, kus on närviline töö, aga siis ühel hetkel lõpeb see demokraatia otsa. Aga laias laastus kogu töö on meil ikka hoopis hoopis teistsugune.

Kas Eestis on piisavalt palju häid, professionaalseid teletoimetajaid?

Ei ole, kunagi ei ole. Kindlasti mitte. Saatejuhte ka ei ole. Eriti häid naispoliitika saatejuhte. Neid oleks hädasti vaja, aga ei ole. Kust neid võtta, kui inimesed ise ei taha. Vägisi neid siia tuua ei saa.

2.9 Renita Timak

Kõigepealt teist endast, kust te pärit olete ja kus te koolis käisite?

Tallinnast olen pärit ja olen Tallinnas käinud keskkoolis. Lõpetasin selle kooli, mis on praegu Kadrioru saksa gümnaasium, aga mina lõpetasin tema nii ammu, et ta veel mingi saksa gümnaasium ei olnud, oli päris harilik keskkool. Mis on võibolla huvitav, et me tulime sinna Tartusse sisseastumiseksamitele oma klassist kolmekesi ja minu klassiõed on praegu selline tuntud ja korralik keeleinimene Reet Kasik ja siis eesti keele instituudis töötav Vilja Oja. Kolmekesi õppisime ühel kursusel ja mina siis spetsialiseerusin ajakirjanduse peale. Kolmandal kursusel. Siis ma lõpetasin ülikooli 1969. aastal ja siis ma jäin tööle esialgu Tartusse Ülo Vooglaiu juhitud sotsioloogia laboratooriumisse, kus Marju Lauristin ka töötas. Siis me temaga koos tegutsesime ajakirjanduse sisuanalüüsi alal. Ma töötasin seal Vooglaiu laboris nii kaua, kuni see suure poliitilise ja ideoloogilise võitluse tulemusena kinni pandi. 1976. aastal ma tulin Tartust ära ja siis ma olin kaks aastat niimoodi, et ei töötanud õigupoolest kuskil. Siis ma läksin tööle tollase nimega Eesti Raadio arvutuskeskus, kus oli siis ka selline sotsioloogiliste uurimuste grupp. Olin seal tööl 1986. aastani. Siis tulin siia majja, Eesti televisiooni ja sellest ajast peale olen siin toimetajana töötanud.

Algusest peale toimetaja?

Jah, 1987 aasta sügisel saadik saadete toimetaja. Ma olen ka igasuguseid natuke sotsioloogia kallakuga töid teinud, andmeanalüüse ja teisi, aga põhiliselt, jah, 87. aastast esimene saade, mida ma toimetama hakkasin, oli „Mõtleme veel“. Käis kaks hooaega vist eetris, aga päris harva. Pooleteise kuuse intervalliga.

Millistes toimetustes te üldse töötanud olete?

Põhimõtteliselt kogu aeg samas, aga nõukogude ajal see toimetus, kust need saated eetrisse läksid oli Propagandatoimetus, aga see oli ikka suhteliselt nõukogude aja lõpp juba, kui mina tulin siia tööle. Siis ta oli ühiskonnaelusaadete toimetus, kandis seda nime vist, ma võin muidugi selle järjekorraga eksida, sest neid nimesid on olnud nii ja naasuguseid. Siis ma olin vahepeal 2000. aastast viis aastat olin ise selle toimetuse juhataja, siis ta oli Elusaadete toimetus. Ja praegu on ta poliitikasaadete toimetus. Aga põhimõtteliselt olen ma kogu aeg tegelenud saadetega, mis on kuidagi seotud just ühiskonna funktsioneerimise problemaatikaga. Valimissaadetega ja igasuguste poliitiliste jutusaadetega ja vahepeal ka selliseid dokumentaalsaateid teinud, nagu teateid tegelikkusest. Aga põhimõtteliselt ikkagi kogu aeg sellise ühe rea peal olnud. Nüüd on siis see ajaloo sari „Eesti aja lood“ on olnud minu toimetada. Aga mille poolest ma erinen näiteks Anu Välbast ja Aarne Rannamäest, et ma ei ole kunagi eetris töötanud. Ma olen kogu aeg olnud taustatoimetaja. Selline Halli kardinali ja niiditõmbaja roll sobib mulle paremini.

Kui te selle eriala üldse valisite, siis kas te valisite ajakirjanikueriala või televisiooni?

Ajakirjaniku üldse. Meid oli nii vähe sellel ajal, meid oli seal ajakirjandusrühmas kas 6 või 7. Siis ei olnud veel sellist väga kitsast spetsialiseerumist, see tuli natuke hiljem. See tõsiselt tuli siis, kui loodi juba osakond.

Kui me nüüd lähme toimetaja töö ja ühe uue saatesarja sünni juurde, siis kes on üldse need, kes pakuvad välja uute saatesarjade ideed?

See on kuidas kunagi. Minu kogemus on vähemasti niisugune, et me töötame mingisuguste tiimide või meeskondadega. On mingisugused inimesed, kellega sa sobid, kellega on hea läbisaamine ja ka mingid ühised huvid või kellest võib eeldada, et nendega on hea ja huvitav töötada. Siis me hakkame nendega mingil hetkel arutama, et mis me siis järgmisel hooajal teeme. Kas teeme sama sarja edasi või pakume midagi uut välja. Ja siis see nii läheb. See arutelu ja see väljapakumise protsess on suhteliselt pikk, sest alguses pakutakse mingi ideena välja, võib-olla kuskil seal programmijuhtide tasandil selgub, et ei, sellist sarja ikka järgmiseks hooajaks veel ei ole vaja. Või siis hakatakse seda ideed kuidagi lihvima ja täpsustama, arendama, siis me arendame teda niikaua, kuni ta areneb valmis.

Kuidas see protsess edasi läheb, kui idee pakutakse välja...

Raske on seda täpselt öelda. Aga ideena paneme ta kuidagi kirja, et näiteks me tahame teha ajaloo saadet sellest perioodist, ütleme aastast 1918-1940. Siis me pakume ta ideena välja, umbes pakume välja ka mingi kirjelduse, et kuidas me seda saadet ette kujutame. Kes seal rääkima peaksid, kust me saame seda materjali – kas see on ainult arhiivimaterjal või praegu üles võetud materjal, siis umbes kui palju neid saateid hooaja jooksul oleks ja mis teemad, missuguse vahega saated peaksid olema, kui pikk üks saade on. See on juba natuke rohkem produtsendi töö, toimetaja töö ka muidugi, mina ise teen praegu mõlemat tööd korraga, et kui palju võttepäevi ühe saate peale kulub, kui palju montaažiaega kulub. Siis on loomulikult sellest kõigest väga lihtne arvutada, et kui palju see maksab. Siis hakatakse arutama, et kas seda saaks ka odavamalt teha. Ja siis on selline nipitamine ja klapitamine ja siis enam-vähem lepatakse ka kokku, et kes see tiim on, kes seda tegema hakkab. Meil on praegu põhitiim kolm inimest – mina, režissöör ja saatejuht Mati Talvik, kes on tegelikult ka tekstide autor. Ja siis kõik see ülejäänud, mis materjal saatesse kokku tuleb, on tegelikult niisugune kokkuaietud, otsitud arhiividest, muuseumidest, inimestest. Siis põhitöö on see, et kuidas see kõik niimoodi ritta panna, et saaks selgeks üks teema või sündmus. Et saaks terviklik pooletunnine saade. Aga ju neid erinevaid saateid tehakse erineval viisil. Muidugi käib sinna juurde ka ettevalmistus. Ajaloosarja ettevalmistus on selline markantne, et me tegime näiteks enne, kui me sarja tegema üldse hakkasime, tegime Eestile ühe ringi peale. Käisime läbi kõik muuseumid ja arhiivid. Terve hulk neid maakonnamuuseumi, mida nüüd kõiki kangesti ühe mütsi alla tahetakse suruda. Käisime läbi ja vaatasime, mida on, mida sellest perioodist on ja kes on need inimesed, kes võiksid meile millestki rääkida. Üks asi on see, mis on ametlikes ajalooramatute köidetes kirjas ja mida akadeemiliselt uurivad ajaloolased näiteks Tartus, see on ka väga väärtuslik, seal ajaloo-osakonnas ma veetsin ka kohe suure hulga tunde, sest ei tundnud ju kõiki neid noorema põlve ajaloolasi ja doktorante, kes tegelikult väga huvitavaid teemasid praegu uurivad. See kõik sai kirja ja salve. Aga siis jah, väga huvitav oli just see mööda maakonnamuuseumi käimine, sest seal tehakse väga heal professionaalsel tasemel

kogumistööd ja ka uurimustööd. Teine ja kolmas ring on veel sellised harrastusajaloolased, kodu uurijad ja muidu kodukäijad, kelle hulgas on, ei saa salata, väga palju imelikke ja pentsikuid inimesi, aga on ka väga palju huvitavat. Nagu see Eestimaa on, selline pisike ja see ajaloo periood, mis meid huvitas, ei ole ju kuigi ammu olnud. Kõigil on mingisugused sugulased ja kodused arhiivid ja mingid onud ja tädid, kelle päevikuid on nüüd leitud või kelle päevikuid nüüd tohib lugeda kõva häälega. See on kõik ääretult põnev materjal, põnev tegevus, ja mida rohkem on aega sellise researchi jaoks, eeltöö jaoks, seda kasulikult tegelikult.

Milline roll on toimetajal selle saate juures, kui pannakse meeskond kokku ja seal on toimetaja, siis ...

Mina ütlen ikka kõigile naerdes, et seda tööd on täpselt nii palju, kui sa võtad seda endale teha ja see töö on täpselt selline, nagu sa ise selle endale teha võtad. Meil on selles mõttes hästi, et Mati Talvik on tegelikult selles vallas, milles ta töötab, üsna erudeeritud ja üsna palju lugenud inimene ja on nõus ka ikka edasi tuhnima ja lugema, temas on piisavalt seda uudishimu, et asju välja uurida ja teada saada. Minul on ka. Aga siis me jagame seda tööd kuidagi niimoodi, et ma olen otsinud päris palju materjali, näiteks ma käin raamatukogudes ja loen seal hästi palju vanu ajalehti. Sellest tuhnimise tööst on päris palju kasu. Ja siis ma otsin neid raamatuid, otsin neid memuaare, märke, sirvin need niivõrd palju läbi, et näha, kas see autor on piisavalt huvitav, kas ta on piisavalt väärikas, et temaga edasi tegeleda. Siis söödan seda materjali autorile ette sedamoodi, kuidas ma teda leian. Eks tema otsib ise ka ja siis me arutame, et mis keegi leidnud on. Teine töö on veel see, et need esinejad, meil on nad praegu ajaloolased, uurijad, täpsed ja korralikud ja targad inimesed, nende intervjuerimine käib meil teemade järgi. Paneme nimed kirja, et kes võiks millest rääkida. Mõtleme need küsimused umbes välja, et mida võiks küsida, missuguste sündmuste ja isikute peale nende jutuvoolu suunata, sest nad räägivad meile tavaliselt mitte konspektist vaid enam-vähem peast, ja siis ma olen võtnud selle töö, et kirjutan need jutud maha. Võetakse kaameraga üles eksole, tavaliselt on see selline laua taga räägitud jutt, Talviku küsimused ei ole tähtsad, need on lihtsalt suunavad, aga vastused on olulised. Mina siis kirjutan need vastused lahti. See on mulle endale olnud äärmiselt huvitav, sest mina olen sellest põlvkonnast, kellele Eesti ajalugu ei ole õpetatud koolis. Ühesõnaga ma nüüd tunnen, et ma olen väga haritud inimene selle koha pealt, sest ma olen tõesti parimate spetsialistide käest seda kõike kuulnud. Siis me pärast nende mahakirjutatud intervjuude põhjal valmib tavaliselt see stsenaarium või rida, et mis täpselt saatesse tuleb. Sealt siis selgub ka, et kuhu on vaja autori vaheteksti või ständi või lihtsalt kaadritagust teksti. Režissöör otsib siis selle järgi pildi, on see siis, mida enam kaasaja poole, seda enam on seda liikuvat pilti võimalik arhiivist saada, aga fotosid ja dokumente kasutame ka. Tegelikult ühe poole tunni saate tegemine sellisest materjalist võtab tegelikult päris kaua aega. Sest need intervjuud, mis me ajaloolastega teeme, need lähevad tavaliselt mitmesse saatesse laiali. Siis see kõik, mis arhiivist üles võetakse on ka nii, et korraga oledki arhiivis 4-5 tundi ja tuled tagasi terve pika nimekirjaga, mis sealt kõik järele tuleb. Nii et ühesõnaga, toimetaja töö on saate ettevalmistavas järgus on materjali otsimine, koondamine ja sellega tegelemine. Siis ta on pärast saate ülevaatamine, stsenaariumi ülevaatamine, täpsustamine.

Sealt aina edasi minemine. Kui sa tead, mis sul on juba läbi käidud, siis järgmised arendused saavad tulla juba sellelt baasilt, mis sul juba läbitud on.

Kui sageli seda ette tuleb, et toimetaja pakub välja saatesarja idee?

Raske öelda, et kui sageli. Minu arvates on siin võrdsed võimalused kõigil. Sellepärast et teinekord tunned ise ka, et see teise inimese pakutud idee hakkab elama, inspireerib, tekivad mingisugused sellised tunded. Me oleme teinud ka täiesti omal ajal, kui ma toimetasin Indrek Treufeldti Browserit, mis oli umbes selline, nagu Aeg Luubis praegu, nädalalõpu väike ajakiri. See oli nii, et Indrekult telliti, peatoimetaja tahtis või soovitas. Tahtis niisugust saadet saada, Indrek kutsus mind toimetajaks ja hakkasime tegema, oli väga loominguline. Ei olnud sugugi nii, et väljastpoolt pakutud ja kuidas me nüüd siis niimoodi tellimust täidame. Aga väga hästi sai tehtud ja väga huvitav oli, sest lõpuks sa hakkad ikkagi ise mõtlema neid süžeesid ja teemasid. Vahepeal oli õudselt moes vaielda selle üle, et kes on tähtsam, kas toimetaja või režissöör, minu arvates on need vaidlused üsna mõttetud, sest see on nii, et kord üks, kord teine ja oleneb ilmselt ka tiimist ja oleneb ajast, aga üldiselt vähemalt tiimi sees ei tasu selliseid vaidlusi küll pidada, kes on tähtsam. Kui on töö, siis on töö. Kelle idee on parem, selle oma on parem ja seda hakatakse tegema. Mõnikord ei loegi see, et kelle idee on parem, võibolla see lihtsalt ei ole teostatav. Kas mingisugusel tehnilisel põhjusel või muul ja siis tuleb ikkagi leida mingi muu lahendus. See on üks pigem arutamine ja üksteise torkimine ja ülevaatamine.

Kas teletoimetajat on võimalik kuidagi defineerida, kes see teletoimetaja siis on?

Ta võib olla väga hästi ka autor, ma ütleks, et Talvik on meil praegu autor-toimetaja. Sisulise töö tegija on ta igal juhul, kui ta seda ei oleks, siis tal polekski siin midagi teha, aga jah, kui ta on saate brigaadis ikkagi selline toimetaja, kes on selline taustatoimetaja või researchi tegija, siis ta igal juhul on üks selle saate autoritest. Mina arvan niimoodi, kuigi tema autorlus ei pruugi realiseeruda heli ja häälega, teda ei pruugi näha olla, aga tema töö on seal igal juhul sees. Ei ole põhjust arvata, et see ei ole autori töö või sisuline töö, on ikka.

Mille poolest erineb toimetaja töö teistest teleametitest? Kuivõrd näiteks reporterist, kuivõrd sageli teevad toimetajad ise intervjuusid?

Toimetaja võib neid teha. Materjali kogumiseks olen mina ka neid teinud. Ma ei ole neid otse-eetrisse, no tegelikult on niimoodi läinud ka eetrisse, et ma võtan oma küsimused sealt välja. Katrin Seppel on näiteks selline toimetaja, kes on ise päris palju intervjuusid teinud, ja päris palju autoritega töötanud, aga ta võtab oma hääle ja näo alati ära sealt saatest pärast. See on võimalik, aga ma ütleks, et kõiki asju tuleb teha vastavalt vajadusele. Ei saa sellist saateformaati tekitada, et peab olema nii. Et toimetaja peab tegema ühe intervjuu ja see peab olema selline. See on ikkagi nii, nagu parasjagu on vaja, et asi saaks tehtud maksimaalselt heal tasemel.

Aga kui me võrdleme autor-toimetajat ja lihtsalt toimetajat?

Vahe on eelkõige ikkagi selles, et autor on kas nägupidi või kaadritaguse häälega ikkagi ja oma tekstiga saates sees. Viimasel ajal on ka meieni jõudnud see, mis ma tean on suurtes

ameerika ja inglise riikides suurtes televisioonides kombeks, et saatejuht, see kes saate vormistab, on üks selline persoon, kes õigupoolest ei teagi sellest saatest midagi muud, kui et ta on selle saate nägu. Tehakse tekst ja sisu kõik ette. Nüüd on ka meil niisuguseid saatejuhte juba olemas. Aga mina ei ole ühegi sellise saatejuhiga töötanud. Ma võin Talviku või ka Indreku teksti mingis staadiumis parandada, et sul on siin halb stiil, see lause mulle ei meeldi, aga ma üritan siiski saada seda autorit nii kaugemale, et ta teeks ise oma teksti nii, nagu mulle meeldib, või nii, et see mulle ka sobib, aga see oleks ikkagi tema enda tekst. Talvik näiteks ei saagi kellegi teise teksti lugeda, ta ütleb, et ega ta näitleja ei ole. Indrek on ilmselt samasugune. Kui inimene on ikka ajakirjanik, siis ta tahab oma teksti ise teha ja rääkida oma mõtteid niisuguses sõnastuses, nagu need tema peas on. Siis sa võid ju temaga vaielda tema mõtte ja sõna täpsuse üle, võibolla teha mingisuguseid parandusi, aga mina ei pea seda õigeks, et ma ajakirjanikule peaksin teksti ette tegema. Võibolla mõnele meelelahutussaate juhile jah oleks võimalik, et ta esitab sellist teksti, mis ei ole tema enda loodud. Aga ajakirjanik ikka teeb ise.

Kuivõrd piiritletud on ERR-is see toimetaja ametikoht? Kuivõrd nad täidavad ka teisi rolle?

Mina olen ju toimetaja-produtsent. Ma ei tea, ma usun jah, et uuemas televisiooniteoreetilises kirjanduses, kus üldse mingisugustest rollidest räägitakse, ma kardan jah, et väga palju on selliseid õpikuid ja kirjandust, kust niisugust toimetaja tööd, nagu mina olen teinud, ei olegi kuidagi kirjeldatud. Seda justkui ei oleks olemas. Aga meie televisioonis on selliseid toimetajaid siiski päris mitu. Nõukogude ajal sellist produtsendi ametit ei tuntud. Toimetaja oli ka see, kes ajas saatesse ka esinejad kokku, leppis kokku kõik kohtumised ja intervjuu ajad ja tegi eelarve jne. Nüüd, kui need rollid on lahutatud, siis ma teen ka selle teise poole ära oma sarja juures. Ütleme, et ma niivõrd palju tunnen numbraid, et ma suudan teha eelarvet ja seal mingid vajalikud lepingud ja paberid ja arved, need ma ajan korda ja tehnika tellimised jne. saan hakkama. Aga huvi pakub mulle ikkagi see sisuline pool.

Mis vahet on veel toimetajal ja produtsendil?

Praegu jah peaks olema see vahe, et produtsent on minu kujutlust mööda manager. Meie saade on selles mõttes lihtne juhtum, et me ei pea panema mingeid erilisi masse liikuma. Me lepime kokku erinevad intervjuud ja kohtumised, aga me ei pea võttepaigas mingit šõud korraldama. See on suhteliselt lihtne. Produtsent peab tegelikult olema selline organiseerimisvõimega inimene, et kui ta on mingi suure publikuga studiosaate produtsent, siis ta peab kindlasti selle publiku kokku saama ja siis ongi see suur ajagraafiku tegemine keeruline, et kuidas küll nii saaks, et publik, külalised ja viiulimängijad kõik ühel ajal ühte ruumi kokku saaks. Et kõik toimuks seal nii nagu vaja. Põhimõtteliselt siis produtsent ei peaks tegelema, tähendab produtsendi ülesanne on stsenaarium tellida, aga mitte seda ise kirjutada. Toimetaja võib põhimõtteliselt olla ka stsenaariumi autor.

Mis te arvate, kuidas erinevates toimetustes toimetaja töö erineb?

Ma usun, et erineb oluliselt toimetaja töö meelelahutuse produtseerimisel ja suurte projektide tegemisel. Näiteks Andres Kuusk on mul siin kõrval toas, kes praegu on selliste suurte

ülekanne produtsent nagu paraadi ülekanne või presidendi vastuvõtu ülekanne. Või siis need suured spordivõistlused, Otepää maailmakarika etapi ülekanne, kus on palju tehnikat. See on produtseerimine. Ülekanne puhul polegi eriti midagi toimetada. Stsenarium kujuneb teistmoodi, seda ei kirjuta televisioon. Ürituse toimumine on stsenaariumiks ja selle ürituse kava järgi pead sa paika panema ja oma inimesed ära jagama. Toimetajatöö erinevates toimetustes, jah. Meelelahutus on kindlasti eraldi klass. Sport on selline rohkem reporteri töö, minu arvates. Kui ma seda asja olen kõrvalt näinud, siis põhitegija on ikkagi see mees, kes seal kommenteerib ja raja kõrval jookseb. Kindlasti on toimetaja roll uudistesaaate kokkupanemisel ja uudiste valimiku tegemine. Kui ikka saate pikkus on 25 minutit, aga uudiseid oli 35 minuti jagu, siis tuleb kuskilt kärpida ja see otsustamine on siis toimetaja asi. Kunstis ja kirjanduses, see on tõenäoliselt suhteliselt lähedane selle tööga, mida mina praegu teen. Seal peab toimetaja olema erialaga kursis – sa ei saa teha kirjandussaadet, kui sa kirjandusest midagi ei tea. Sul peab olema mingisugune taust, mille pealt sa valid, mida saatesse võtta, milliste teemadega tegeleda, missuguste kirjanikega tegeleda, kes peaks rääkima.

Kas toimetaja on ajakirjanik?

Jah, põhimõtteliselt ta võib olla, aga ei pruugi. Ta võib olla täiesti niisugune mingi valdkonna spetsialist. Näiteks me oleme pikalt juba puudust tundnud headest majandustoimetajatest. Inimest, kes tunneks majandust, kes suudaks hinnata mingisuguseid fakte, mis majanduselus toimuvad ja leida viisi, kuidas neid lahendada, kuidas neid arusaadaval moel eestrisse panna. Aga see on midagi, mis tavalise ajakirjaniku ettevalmitusest jääb natuke kõrvale. Sellega saab toime küll, aga siis peaks ennast koolitama majandussfääris.

Millised isikuomadused peavad olema ühel heal teletimetajal?

Ikka hea inimene peab olema. Ma ei tea, kas siin mingisuguseid väga erilisi omadusi on vaja. Kui ta on taustatimetaja, siis ta kindlasti ei peaks olema ülearu edev. Selles mõttes, et ta peaks olema niipalju mõistlik, et talle pakub rõõmu see omaenese loomingu realiseerimine kellegi teise läbi. Ma pean olema sellega nõus, et minu ideed viib keegi teine rahva ette. Tiimitöötaja peab kindlasti olema. Ta peab suutma teisi ära kuulata ja siis ikkagi leida sealt mingisuguse parima lahenduse. Peab parajalt kaval olema. Sellepärast et see loominguline seltskond on paratamatult selline kapriisne ja oma tujudega. Aga siis ta peab olema selline kogu aeg kahtlustav, kõiki asju tuleb kontrollida. Paratamatult, nagu igas valdkonnas, on selliseid asju, mida sa võid lõputult kontrollida, aga millele ühest lahendust ei olegi. Ajaloos on nii, et ühte sündmust võivad viis erinevat pealtnägijat käsitleda täiesti erinevalt. Siis sa pead leidma mingi lahenduse, et kuidas asja niimoodi esitada, et see oleks usutav, aga samal ajal jääks võimalus ka vaatajal või lugejal edasi mõelda ja arvata midagi, mis tema teadmiste baasilt võiks asi olla. Siis peab olema mingisugune töövõime ja uudishimu. Suhtlemisoskus. Sa pead paratamatult suutma teisi inimesi enda kasuks tööle panna. Ma täna suutsin Teatri ja muusika muuseumis ühe muuseumiinimene enda heaks niimoodi tööle panna, et ta helistas mulle juba kolmandat korda ja kirjeldab mulle pilti, mida ta mulle skännib. Me arutame asja, see tähendab, et täiesti võõras inimene asus minu jaoks tööle. Ja töötada ei saa sellises valdkonnas, mille vastu sul huvi ei ole. See asi peab ikka endal ka huvitav olema, mida sa

teed. Eks seal on veel tuhandeid asju, mis kõik võivad olla olulised, aga samal ajal... oleme oma majas ka siin seda näinud, et mõned inimesed lihtsalt sobivad kokku ja mõned ei sobi. Tegelikult eks nende iseloomuomadustega on ka nii, et sa võid olla igatepidi briljantne, aga kui sa satud tiimi, kus on sama briljantsed, aga täiesti teistmoodi briljantsed ja täiesti teistsuguste iseloomukomplektidega inimesed, siis ei pruugi sellest koostööst ikkagi midagi välja tulla.

Missugused konkreetsemad kogemused ja oskused peaksid olema ühel teletoimetajal?

Kui ta alustab, siis tal neid paratamatult ei ole. Praegu ma olen küll siin majas näinud palju juhtumeid, kus inimesed lähevad alt sellega, et nad tulevad ja hakkavad käituma ja asju ajama nii, nagu algaks maailm nende tulekust. Tegelikult igasse kollektiivi või ainevaldkonda, kus sa tahad asju ajama hakata, kõigepealt peab sa looma pildi, mis see on, kuidas see toimib. Nii et esialgu on võibolla kõige targem vait olla ja kuulata ja vaadata, mis teised teevad, kuidas asju tehakse. Ja alles siis, sellelt pinnalt saab hakata tekkima mingisugune kriitilisus, küsimused, et miks ta seda nii teeb, miks teisiti ei tee. Ja siis hakata ise asja arendama vaikselt. Tegelikult jah, eks toimetajal peaks olema analüüsivõimet. Ütleme, et kui režissöör võib olla selline spontaanne, tema loob kujundi, sähvatab ja siis tuleb, siis toimetaja võiks olla see ratsionaalne pool, asja mõtestaja ja analüüsija. Mingisugusesse üldisesse ritta panija.

Kas on üldse võimalik toimetaja tööd kuidagi hinnata? Milline toimetaja on hea, milline halb?

Küllap ikka on. Aga igaühel võib ette tulla vigu ja apsakaid, eks neid tuleb ja paratamatult, eriti kui töö on kiire, siis mõni asi... Aga nende vigade järgi ülearu ei tasu alati otsustada, et see inimene, kes vigu teeb, on tingimata rumal. Vead võivad juhtuda 150-l põhjusel ja puhtalt kogemata. Küllap seda on võimalik otsustada jah, et milline on hea ja milline halb, aga nagu iga loomingulise töö puhul, on see minu arvates suhteliselt mõttetu. Lihtsalt kui inimene satub tööle valdkonnas, mis talle sobib ja kus ta vastu peab, siis ju ta on hea. Nooremate inimeste puhul on paratamatu, et nad otsivad ja proovivad palju asju läbi enne, kui kuhugi kinni jäädakse. Tegelikult muidugi see mingisugune pagasi olemasolu on kindlasti suur väärtus selle töö juures. Selles mõttes, et see määrab võibolla ka headuse. Aga mitte ainult. Näiteks ma arvan, et Anu Välba on väga hea meelelahutussaadete toimetaja algusest peale olnud. Talle lihtsalt sobib see.

Kui me nüüd lähme ühe konkreetse üksiksaate sünni juurde, räägime teemade valikust, siis kes pakuvad üksiksaadetes teemasid?

Oleneb mis saade see on. Kui see on selline žurnaali-tüüpi saade, kus on palju teemasid ja palasid, siis tavaliselt see list nendest teemadest tekib vist nii, et kõik pakuvad. See on üsna tavaline, sellise ajakirjatüüpi saate meeskond istub koos igal hommikul või ühel hommikul nädalas, kuidas see kuskil on, ja pakutakse ideid, igaühel on mingeid ideid, mida ta on märganud või mida ta tahaks teha. Või mõni inimene on kirjutanud või millestki kuulnud. Nii et tegelikult ikkagi ei saa seal olla sellist kindlat korda, et minu asi on teemasid pakkuda ja kellegi teise asi on neid teha. See käib ikka niimoodi meeskonnaga koos.

Kuidas te ise saadetes teemasid pakute? Kust need tulevad?

Põhimõtteliselt nii, et kui me sarja hakkama tegema, siis me teeme ikkagi mingisuguse nimestiku, et kui meil peab olema hooaja jooksul 32 saadet, siis me paneme 32 teemat kirja. Kui 10 neist saadetest on valmis, siis selgub, et asjad ei ole läinud selles järjekorras, mis me arvasime ja et mõni asi on juurde tulnud ja siis selgub, et mõni saade tuleb teha sellest ja tollest, millest meil üldse plaanis ei olnud. Ühesõnaga sellesse teemade valikusse tuleb suhtuda niimoodi loomingukselt. Ma tean jah, et korralikes telestuudiotēs, kuskil BBC-s tehakse üks asi valmis ja nii ta siis ka jääb enamvähem selliseks dogmaks, kuna ta on piisavalt läbi mõeldud. Meie oleme ei ole küll ühtegi asja suutnud vist nii kaugelt nii korralikult läbi mõelda, et ta tegemise käigus ei tohiks muutuda. Minu arvates on see suur patt, et kui sulle tuleb kõrvalt mingisugune hea idee, leiad mingisuguse asja, ja sa ei hakka sellest rääkima, kuna nimekiri on juba kinnitatud ja sul ei ole enam võimalust. Alati peab olema mingisugune manööverdamisvõimalus.

Kuidas head teemad halbadest eristatakse? On teil endal mingisugused kriteeriumid?

Üks kriteerium, mis ei ole küll tõenäoliselt väga hea kriteerium, aga üks põhjus, miks mõnikord teemasid vahetatakse, on see, et mõnda teemat ei saa televisiooni jaoks teha. Kas ta nõuab mingeid niisuguseid võtteid või asju, mida ei sa üles võtta või ei ole enam olemas või mis on kuskil väga kättesaamatus kauguses või mille niisugust visuaalset lahendust ei oska välja mõelda. On niisuguseid teemasid küll, et millest võibolla saab rääkida, aga ei saa näidata. Niisuguseid abstraktseid asju. Nii et see on üks kriteerium, et ei ole telepärane. Siis on meil asendusi tekkinud ka sellest, et me kujutasime ette mingisugust saadet, kasvõi väliseesti temaatikat, kuidagi ühtemoodi, aga selgus, et meie filmiarhiivis oli hästi palju selliseid huvitavaid meil näitamata materjale mingist äraminemisest või põgenemisest. Me mängime enese ikkagi ümber selle materjali peale, mis on olemas ja mida on mõistlik korrastada ja näidata. Jätame siis selle utoopilise variandi kõrvale. Siis heaks teemaks võiks kindlasti pidada näiteks mingis aktuaalsaates seda, mis on parasjagu õhus või päevakorras või on võimalikult paljudele inimestele tähtis. Siis kindlasti selline asi, millest ei ole veel räägitud. Kindlasti alati on huvitav tassida ekraanile mõni selline inimene, kes on huvitav, väga erudeeritud ja tubli, aga keda ei ole kunagi televisioonis näidatud. Nii et mingisugune uudsuse moment on oluline, sisukuse moment, ja ütleme, et kui ta on sarjasaade, siis selline temaatika arendus, arendusvõime on oluline.

Kui palju teema muutub eetrini?

Ta võib täiesti pea peale pöörduda. Siin ei ole kriteeriumit. Sest sa hakkad mingi asjaga tegelema ja sellest tuleb välja midagi hoopis muud, kui sa alguses mõtlesid. See ongi tegelikult kogu selle tegemise mõte, et sa uurid välja, kuidas asi tegelikult on. Sellest oma algsest ideest ei maksa üldse väga kinni hoida, kui sa ikka näed, et mitte miski seda ei toeta.

Milline on see n-õ käsuliin ühe saate juures? Kelle sõna jääb erimeelsuste korral peale?

See oleneb jällegi sellest, et kus ta tekib. Meil on ka selliseid lugusid olnud, kus ma ei käinud võttel kaasas, aga pärast nägin materjalis, et lihtsalt üks vale aastaarv oli juttu sisse tulnud, siis

pole mingit küsimust, et kui mina nägin, et on vale aastaarv, siis keegi ei hakka mulle üldse vastu vaidlema. See tuleb siis uuesti lugeda, ära parandada või lihtsalt välja jätta. Faktiviga, kui juhtub, siis kes seda märkab, selle sõna jääbki peale. Aga ütleme kui otsesaadete ajal juhtub mingi apsakas, siis on raudselt see reegel, et otsesaadet juhivad režissöör tavaliselt, kes on puldis ja kelle käes on kõik need nupud, heebliid ja tema otsustab. Kui läheb viltu, siis läheb viltu ja pärast arutame, aga eetri ajal ei hakka keegi oma õigust taga ajama, et ma ju ütlesin kohe, et see peab olema punane. Kui ta on sinine, siis las ta olla saate lõpuni sinine ja pärast arutame. Ideaalne on nii, et kui selliste lahkavuste või vaidlusaluste küsimuste puhul on võimalik proovida variante. Sageli ei ole võimalik, aga lindisaadete puhul on. Et proovi, loe see asi veel korra ja veel korra ja pärast saab siis vaadata, kuidas see paremini tuleb. Eriti pildivalikute puhul, et kas see või teine, kui režissöör ikkagi ütleb, et on montaažireeglid ja see sellega ei monteeru, siis pole midagi teha, siis ta ei monteeru. Aga kui on võimalik valida, et kas ma võtan nüüd arhiivist selle süžee või selle süžee, siis on võimalik kaaluda neid variante, et kas see on parem või too on parem ja mis siis saab, kui ma selle panen ja mis siis, kui tolle panen. Siis saab valida parema variandi. Aga see jah, kelle sõna jääb peale, on määratletav niimoodi ainult otsesaate puhul. Režissöör või see, kelle näppude alt saade eetrisse läheb. Aga igal muul juhul ei ole see probleem. Kui üks meeskond ei suuda arutada ja omavahel kokkulepeteni jõuda, siis mingi laiali. Ja nii on mindud ka. Sellest ei maksa kohe järeldada, et kõik nüüd eraldi on halvasti inimesed, on lihtsalt selliseid kooslusi, kes ei saa omavahel räägitud.

Mida tähendab teie jaoks see, et te töötate avalik-õiguslikus ringhäälingus?

Eks ta tähendab vast seda, et ma pean arvestama sellega, millega ma niikuinii hea meelega arvestan, et missuguste saadete reas on see, mida mina teen. Et mis sõnumi ma sellesse programmi lisan, kui ma tegelen selle asjaga, millega ma tegelen. Mis on muidugi kena, on see, et me ei pea arvestama igasuguste reklaaminõuetega. Ega kilina ja kolinaga, et me ei pea asju tegema ilusamaks, kui nad on. Minule meeldib teha tõsisid saateid ja meeldiks tegelikult teha ka naljasaateid, kui ma suudaks vaimukat naljasaadet teha üldse, aga sellel peab olema ikkagi mingisugune mõte. Põhimõtteliselt mulle meeldib see, et kui varasemalt need otsesaated läksid niimoodi oli ja kadus, aga praegu mulle väga meeldib see, et saade, mille küljes mu näpud on, jääb arhiivi. Et ma siis vaatan kõik üle ja läheb arhiivi, ja et seda saab kahe aasta pärast veel vaadata ja vaadatakse veel hiljemgi.

Kas see seab ka teemade valikul mingisugused sisemised kriteeriumid?

Sisemised kriteeriumid kindlasti seab ja eks teemade valikul ka üritame ikkagi teha neid asju, mida veel ei ole tehtud. Õnneks on ajaloovaldkonnas praegu selliseid laike küll, mida niisugusel viisil ei ole räägitud ja jäädvustada on võimalik neid inimesi, keda veel ei ole jäädvustatud, vähemalt mitte sellistes kooslustes. Me saame lisada midagi sellele, mis juba olemas on. Kasvatame seda varamut.

Kuivõrd mõjutab avalik-õigusliku ringhäälingu toimetajat reiting?

Mina suhtun sellesse reitingusse üldse väga skeptiliselt, sest ma ise olen kunagi ise seda tööd teinud ja vaatajahuviseid mõõtnud ja praeguseks on vaatamise situatsioon nii palju muutunud

selles mõttes, et keegi ei saagi päris täpselt aru, mida see reiting tähendab. Sellepärast et need mõõdikud on küll tehnilises mõttes väga okei, aga samas on ka järelvaatamise ja järelkuulamise võimalus inimestel. Näiteks meie saame oma „Eesti aja lugudele“ vastukaja nii Rootsist, Ameerikast ja jumal teab kust. Mõni eesti keelt mitte väga hästi valdav inimene saadab e-maili kuskilt. Vaadatakse ju täiesti eestrist sõltumatult, aga reiting mõõdab ainult esmakordset eetrinäitamist. Inimesed salvestavad ise, inimesed ostavad dvd-sid ja inimesed vaatavad netistä. Kuna meil 130 päeva ripuvad kõik saated netis üleval ja on järelvaadatavad, siis minu jaoks on olulisem see, et saate vaatajaskonnal, kui on reiting, siis see oleks stabiilne. Siis see on väga kena, aga üldiselt on tore, kui saade saab mingisuguseid vastukajaid, mingeid kirju või meile või telefonikõnesid, see on palju huvitavam. Kuigi see ei ole selline massiline ja sellest ei tulene ei tea mis üldistusi, aga see annab tunnistust sellest, et vaatavad need inimesed, kes on leidnud, et see on neile huvitav ja oluline. Näiteks ka see, et meie DVD-sid ostetakse koolidesse ja koju ilma erilise reklaamita, see on kena.

Kui palju siin maja sees peab toimetaja mõtlema rahale?

Eks muidugi peab, saate eelarve lepitakse hooaja alguses kokku ja sellega sa pead välja tulema. Ta muidugi mingisuguseid piire seab, aga mitte ka ülearu palju. Sest kui su eelarve tegemise kogemus on selline, et sa suudad enamvähem realistlikult mõelda, et mis mingi asi maksab, siis ei üllata sind miski. Siin vahepeal oli küll selliseid asju, et arhiivid tõtsid hindu näiteks, siis vanasti andsid väikesed muuseumid oma fotosid rahumeeli suure rõõmuga, aga nüüd küsivad kõik raha, mis on ka täiesti loogiline, nad peavad ka ennast majandama. Kuna see on teada ja sellega on arvestatud, siis see ei tekita mingisuguseid erilisi tõmblemisi.

Kuivõrd tähtsaks te ise peate seda teemade valikut, mida te teete? Kuivõrd te tunnetate, et see mõjutab ühiskonda, et see mõjutab inimesi, kes seda vaatavad?

Ega sellele lakkamatult mõelda ei jõua, et ma nüüd muudan maailma. See pigem tuleb siis, kui sa saad mingi meeldiva tagasiside või keegi räägib, et näed, küll oli huvitav, et te seda näitasite. Siis on meeldiv tunne. Aga kui sa teed seda tööd niimoodi hommikust õhtuni või nii nagu sa teda teed järjest, siis sa lihtsalt teed ja oled selle sees ja ei jõua ju lakkamatult mõelda, et oi, kas nüüd Isa valterile sai täna suur panus antud või jäi natuke puudu. Teed nagu teed.

Te olete ka väga kaua juba toimetajana töötanud, mis on selle aja jooksul toimetaja töös muutunud?

Riigivõim on vahetunud ja teised sellised tühised asjad. Vahetus just siis, kui mina toimetajaks hakkasin, nii et see oli selline hästi põnev aeg selliseid poliitikasaateid teha sellel ajal. Ta on muutunud mingis mõttes lihtsamaks, sest väga palju selliseid abivahendeid on juurde tulnud. Kui ma alustasin, siis ei olnud mingisugusest internetist midagi veel kuulda ega mobiiltelefonidest ja igasugustest sellistest asjadest nagu DVD-d või CD-romid. See kõik on nüüd kasutuses. Ja igasugused elektroonilised andmebaasid. Kõik see, mille peale ma kujutan ette, et vanasti researchi tegija kulutas nädalaid, see on meil ikkagi tunni ajaga tehtav. Kui sa tead, kuhu klikata, siis sa leiad need vajalikud andmed üles. Põhiosas muidugi selline kontrollimise vajadus on ikka jäänud, sest vigu või selliseid ühe asja kohta erinevaid andmeid sa võid ikka leida siit sealt. Infotulv ise on muidugi kasvanud tohutult. Iga mistahes

valdkonna kohta sa võid leida tohutult allikaid, et nendega tegeleda. Selles mõttes on ta ühtpidi käinud lihtsamaks ja teisalt raskemaks ühel ja samal põhjusel. Aga muidu selles mõttes, et oma peaga otsustada saab siiski, kui inimesel see pea on olemas, siis saab ikkagi igal ajal seda kasutada. Sa pead muidugi tunnetama neid piire. Mul on ka õnnestunud käia aru andmas omal ajal, et miks ma just need inimesed saatesse kutsusin. Aga siis neid seletusi saab ju välja mõelda. See ei ole nii võimatu. Ja eks seda peab ka praegu mõnikord tegema. Selles poliitilises ja ideoloogilises mõttes on elu muutunud ikkagi väga võrreldes 80ndate lõpuga. Mingit sellist otsest survet ju enam ei ole ja igauhega võid sa rääkida, igauhele võid sa helistada ja igauhele võid sa öelda, mis sa arvad, see on pigem sõnastuse ja intelligentsi küsimus. See ei ole enam ametissejäämise või elu ja surma küsimus. Aga eks ta keeruline on niivõrd, kuivõrd sa ta enda jaoks keeruliseks mõtled. Niimoodi üldiselt ei tohi mõelda, et see loomingulist laadi töö, mida me siin ajakirjanduses teeme, on väga lihtne. Ei ole. Tegelikult on ikkagi nii, et mida rohkem sa temasse sügavuti sisse lähed, seda rohkem sa näed neid ohtusid ja keerukusi, mis seal sees on. Aga see on põnev jälle.

Kui me räägime teletoimetajatest natuke üldisemalt, siis kust uued teletoimetajad üldse tulevad?

Eks nad võiksid muidugi Tartu ülikoolist tulla, aga sealt nagu neid eriti ei ole tulnud viimasel ajal. Aga põhimõtteliselt võivad nad tulla kust iganes. Mis on minu arvates ikkagi vajalik, on see, et toimetajal peaks olema kõrgharidus ja ma ei mõtle isegi sellepärast, et inimene kõrgkoolis kangesti targaks saab, ei ole kunagi saanud, aga mingis mõttes on see õppimise aeg inimese kasvamise aeg. Kui inimene on kõrgkooli lõpetanud, siis see näitab, et ta on ühe asja oma elus, ühe tee oma elus algusest lõpuni läbi teinud. Tal on üks paber selle kohta ette näidata ja tal on mingisugune süsteem, mille ta on läbinud. Aga õppima peab muidugi koguaeg ja üldiselt ongi päris edukad olnud need inimesed, kes on õppinud mingisuguse eriala ja siis selle juurde mingisuguseid ajakirjanduslikke oskusi. Lihtsalt kirjutamisoskust, väljendamisoskust, esinemisoskust. Mis on väga tähtis, on ikkagi praegu see eneseturundamine. Ikkagi see, et kuidas inimene ennast väljendab, kuidas ta ennast näidata suudab, kuidas ta suudab kontsentreeritult välja öelda mingisuguseid olulisi asju või mõtteid ja neid teistele selgitada, see on väga tähtis.

Kas on Eestis praegu üldse piisavalt palju häid teletoimetajaid?

Ei ole, kindlasti ei ole. Ega neid noori siin eriti palju küll ringi ei sibli, võiks rohkem sibilida. Kuigi ei saa öelda, et neid ka üldse poleks tulnud. Ikka on. Osad, näiteks ka Anu Välba on tulnud sellest praeguse Tallinna ülikooli meediaosakonnast hoopiski ja seal ju ikkagi inimesi õpetatakse, õpetatakse meediat, aga see on asja üks pool. Kui tal on selline aju ehitus, et ta suudab ka kirjutada või midagi välja mõelda, siis saab ta seda sellelt baasilt edasi arendada. Aga jah, selliseid researchi tegijaid.. See võibolla ei olegi noore inimese töö. See ongi natuke midagi teinud inimese töö. Selles mõttes küll nad tulevad, nii palju ikka tuleb, kui vaja on.

Teil vist ei ole kogemust, aga kuidas te tunnetate, et kuidas erineb erakanali toimetaja ja avalik-õigusliku ringräälingutoimetaja töö?

Ma usun, et ei ole väga suur erinevus. Põhiosas on üsna sarnane, sest üks need, kes seal erakanalites töötavad, vähemasti need, kes erakanalite tekkides sinna läksid, üks need olid ju põhiliselt siit majast läbi käinud inimesed suures osas. Nii et ega ta väga oluliselt ei saa erineda. Võivad erineda mingisugused kriteeriumid ja see kollasuse aste, aga see on lihtsalt teistmoodi mõtlemine. Mina lihtsalt ei kujuta ette, tohin või ei tohi, et ma teeks selliseid asju, nagu seal mõnes saates tehakse. Aga inimene, kes tahab, leiab need asjad üles ja teeb. Põhimõte, tegutsemise viis on üsna sarnane ikkagi. Ikka sa pead esinejaid otsima ja teemasid otsima. Iseasi muidugi kust sa need teemad leiad ja mis sorti teemasid sa eelistad.

2.10 Anu Välba

Kõigepealt küsiksingi teie enda kohta, et kust te pärit olete ja kus te koolis käisite?

Pärit olen Pärnu lähedalt Torist. Käisin põhikoolis Toris, keskkoolis Pärnus ja siis tulin edasi Tallinnasse. Kõigepealt ma olen õppinud Tallinna majanduskoolis hotellimajandust, juba õppimise ajal tulin ma telesse, ise vaatama. Pärast majanduskooli lõpetamist läksin siis Pedasse õppima telerežiid, et ma olen selle telerežii esimese kursuse siis lõpetanud.

Milline see teie karjäärirtee on olnud? Mis ameteid te siin pidanud olete? Sest mujal te vist töötanud ei ole?

Ei, ainult siin Eesti televisioonis. Mis puutub ETVsse, siis ma tulin siia majja konkureerimaks saatejuhiks, see oli üks noortesaade, millega Ulvi Pihel ka seotud oli. Siis ma olingi saatejuht või noh presenter oleks vist õigem sõna. Ehk ma ütlesin seda teksti, mis mulle ette kirjutati. Seda ma tegin vist kaks aastat või ma ei mäletagi mitu aastat. Sealt edasi ma tegin assistentitööd, mis oli midagi muud, kui lihtsalt kohaletulemist ja teksti päheõppimist. Siis ma olingi tegelenud erinevaid töid: assistendi, administraatori, produtsendi, toimetaja ja saatejuhti tööd, kõik on käinud kuidagi korraga. Ma ei saagi rääkida mingist karjäärist, et ma olen nüüd mingil väga kõrgel tasemel ja metsiku karjääri läbi teinud. Ma teen praegugi hea meelega assistentitööd, kui me teeme siin mingeid Kreisiraadio asju või mingeid ETV vaheklippe. Ma teen assistendi ja produtsendi, toimetaja ja saatejuhitööd kõike korraga. Tõesti ma peatoimetaja ei ole, keskastme juhiks ma pole saanud ja ma arvan, et minust kunagi seda ka ei saa.

Jah, need ametid ongi siin vist kuidagi läbi põimunud...

Ongi. Ma ei arvagi seda, et teles on võimalik töötada niimoodi, et sa valdad kogu ala. Ei ole piiri, et mina olen nüüd saatejuht, see ei ole minu töö. Muidugi igal asjal on piirid, aga mida rohkem sa tead ja ise hakkama saad, seda parem endal on. Alati on inimesi vähe, raha vähe ja aega vähe.

Aga kui te seda eriala valisite, siis kas te valisite televisiooni või ajakirjanikutöö?

Televisiooni. Ma olen kogu aeg tundnud puudust sellest, et mul ei ole ajakirjanikuharidust. Kahjuks televisiooni.

Kirjutanud ei ole, raadiot teinud?

Ma olen raadiot teinud palju. Raadio 2-te ja Vikerraadiot, keskpäevasaateid ja hommikuprogramme ja mingeid tervisesaateid jne. Läbi aegade on see raadio ka kogu aeg kõrval olnud. Lihtsalt nüüd, kui Ringvaade alustas, siis ma olen jätnud raadio kõrvale. Viimati ma olin Vikerraadios tegin hommikuid. Nii et olen teinud küll. Aga pole kirjutanud tõesti. Seda pole teinud.

Kui me lähme nüüd ühe saatesarja sünni juurde, siis kes üldse ühe saatesarja idee välja pakub?

Saatesarja ideesid võib sündida kahel viisil. Ühest küljest võib olla nii, et saade tellitakse. Öeldakse, et meil on vaja ühte igaõhtust saadet, palun tehke see meile. Terevisiooni puhul oli nii, et öeldi, meil on vaja igahommikust saadet, palun mõelge see välja. Teine asi, saade, millega mina kokku puutunud olen, on Kreisiraadio, kus oli nii, et mehed ise ütlesid, et me tahaks teha sarisaadet, teeme midagi. Siis me esitasime idee juhtkonnale, leiti vahendid ja hakati tegema. Kolmas asi, et tuleb väljastpoolt kuskilt mingi tellimus, millel on olemas rahad ja meil on olemas auk selle saate jaoks. Näiteks mingid noortesaated. Kunagi tegime mingit Greenstage-i, mis oli noorte muusikasaade, väljastpoolt olid olemas toetajad, meie asi oli ainult üles võtta ja kokku panna. Nii et need ideed võivad sündida hästi mitut pidi.

Kuidas sünniprotsess ideest ikkagi edasi läheb?

Kõigepealt, kui on olemas idee, siis loomulikult pole sellest veel küllalt. Kui keegi ütleb, et ma tahan teha toredat huumorisaadet, siis mitte keegi ei osta seda ideed. Loomulikult kirjutad sa kõigepealt valmis korraliku paberi, milles sa oled ära määratlenud, mis saade see tegelikult on ja lahti kirjutanud saate, alates sellest, keda sa kujutad ette sihtgrupina, mis su eesmärk on, millest saade koosneb, mis on võimalikud teemad, loomulikult palju see maksab, palju sellel vaatajaid võiks olla. Projekti. Milles sa pead siis ise selgeks saama, mida sa teha tahad ja teistele ka seda selgitama oma ülemustele, mis sealt tuleb. Mille järel reeglina tehakse pilootsaade ehk sa teed ühe saate valmis ja siis vaadatakse, kas see saade on selline, nagu on plaanitud või mitte. Mis selles parandada annab, et sellest asjast võiks asja saada, kas see idee töötab tegelikus elus ka. Seejärel siis kui on õnne, läheb saade töösse. Ja muidugi kõik saated ja ideed protsessi käigus ikkagi muutuvad, alguses räägitakse üht, aga elu pärast teeb ikkagi omad korrektuurid sellesse. Loodetavasti sellepärast, et asi paremaks läheks, mitte sellepärast, et tagedam olla annaks.

Kes selle projekti kokku kirjutab – autor?

Reeglina on see tiimitöö. Vahel on see produtsent, kes kirjutab. Vahel on toimetajad või tõesti ideede generaatorid ise. Reeglina kirjutab ikka see, kes idee välja pakkus või noh, see meeskond. Aga harva tehakse seda ükski. Mina pole selliste projektide juures olnud. Seda tehakse alati koos. Sünergia on tele üks põhilisi märksõnu, see ei ole soolotöö, see on meeskonnatöö.

Kui projekt on kokku kirjutatud, meeskond koos, siis mis rolli seal toimetaja edasi mängib?

Toimetaja asi ongi siis neid etteantud... Toimetajatel on erinevaid ülesandeid. Mina olen kahesugust toimetamist siin teles kogunud. Üks on see, mis meil Ringvaates on, mis tähendab seda, et me mõtlesime välja idee, et meil on umbes sellised teemad, siis on toimetaja ülesanne need teemakastid iga päev reaalsetelt ka täita. Otsida ja sisuliselt saade täita. Hoida seda joont, mis on eesmärgiks võetud. Teine toimetamine on selline, mis puudutab Kreisiraadio laadi saateid. Mida seal toimetada? Mina ju ei ütle meestele, et teeme nüüd sellise majanalja. Siis on toimetaja töö pigem selline sisuline järjestamine. Kui tehakse sketš 10 minutit, siis sa teed sellest pärast 5 minutit. Ehk et see töö seostub siis hästi palju juba sellise assisteerimise tööga. Ma muretsen, et see maja on olemas ja inimesed on olemas. Ehk et see toimetamise töö on

tõesti selline sisuline, et sa oled meeste juures ja nad ütlevad, et kuule, vaata, et sa selle kaadri kindlasti paned, kus see punane karu sees on. Sa oled platsil, seal toimetad sisuliselt ja pärast montaažis toimetad sisuliselt. See on selline hoopis teistsugune töö. Kui me teeme Ringvaadet, siis see tähendab tõesti seda, et me kammime läbi uudiseid, püüame ise avatult mõelda ja mingeid uudiseid tekitada, siis see tähendab tõesti kursisolemist kõige sellega, mis su ümber toimub. Mul on selline tunne.

Kui me lähme korraks veel selle saate sünni juurde tagasi, siis kuivõrd tihti tuleb ette seda, et saate autoriks on toimetaja?

Reeglina vist ikka nii on, jah. Niipalju kui mina olen kokku puutunud mingite projektidega, siis ikkagi inimene, kes idee välja pakub, on asja sisuline eestvedaja. Sisuline eestvedaja on sageli just toimetaja. Selline toimetaja, kes omab visiooni. Need projektid, kus mina olen olnud, need on kirjutatud ikkagi tiimiga. Ega toimetaja on ikka asja eestvedaja olnud küll, jah.

Sageli on ju ka saatejuht-toimetaja?

Jah, täpselt nii. Ega asi on tegelt selles ka, et teles ei ole need ametid nii selgelt eristunud. Meil ei ole ju teleõpetust. Ise sa lood siin oma süsteeme. Mis on tegelikult ka väga halb, sest ise peab kõik need vead läbi eksima ja augud läbi kukkuma, enne kui me saame aru. Praegu ongi, et produtsent on ETV majas ikka üks suhteliselt imelik mõiste. Mis see produtsent siis ikkagi tegema peab? Kas ta täidab pabereid kuskil intranetis või ta ajab raha kokku või on visionäär ja oskab promoda kuidagi saadet. Ma ei tea.

Kes siis on teletoimetaja ja mida ta ühe saate juures teeb?

Teletoimetaja, ma julgeks väita, et kas just kõige olulisem, aga üks väga oluline tegelane saate tegemise juures. Toimetaja vastutab kõige eest, mis puudutab sisu. Toimetaja vastutab alates saatekülalise tuleku kellaajast kuni lõpuks intervjuu sisuni välja. Ma väidan, et nii sünnib kõige parem asi. Loomulikult on ideaalne, kui saate toimetamine ja saate juhtimine langevad kokku, et sa oled ise lõpuni protsessi juures olnud. Minu arvates kõige suurem probleem, mis üldse olla saab, on see, kui saatejuht läheb esitama eetrisse tekste, mis toimetaja on talle ette kirjutanud. Ma arvan, et võib nii öelda küll, et toimetaja najal seisab saade püsti tegelikult. Kõik teised vastutavad vähem, aga toimetaja peab kujutama ette kogu protsessi ja saama kõigist asjadest aru ja edastama väga palju infot. Tihtipeale on just see, et kõik osapooled peavad mingit asja teadma ja see on paljuski just toimetaja ülesanne. Teised abistavad seal juures.

Kui me võtame nüüd selle, et kui palju toimetaja töö teistest teleametitest erineb, siis näiteks kui tihti teeb toimetaja ise intervjuusid?

Väga sageli. Sest meil on isegi ETV-s saateid, kus saatejuht käib ainult esitamas teksti ja kõik intervjuud, mis on sooritatud ja kus ei ole näha, kes intervjuusid teeb, on tehtud toimetaja poolt. Sellist asja kasutatakse hästi sagedasti siin, et toimetajad teevad selliseid videointervjuusid. Kõik on orienteeritud tulemusele. Ja kui saade saab sellevõrra parem.. Ei pea saatejuht ise minema paberilt neid küsimusi küsima. Kui seda suudab teha toimetaja ja see saate kulgu ei häiri. Väga sageli on ka nii, et toimetaja võib küll küsida, aga mina vaatajana

tahan näha, kellega inimene televisioonis praegu räägib. Kes neid küsimusi küsib? Sel juhul peab ka lugu olema nii kavalalt üles ehitatud, et mina televaatajana saan aru, et räägitakse minuga ja saadet juhib see inimene, järelikult see inimene küsib küsimusi. Väga sageli võivad need rollid lihtsalt segamini minna ja televaatajal on väga arusaamatu, et kellele ta räägib või kes neid küsimusi sealt kaadri tagant küsib. Seetõttu tuleb saade läbi komponeerida ja mõelda, et kui selliseid trikke tehakse, siis tuleb seda nii teha, et saade mõjuks ikkagi tervikuna ja see toetaks kogu saate konstruktsiooni. Minu meelest, miks teletoimetaja on väga raske olla, on see, et sa ikkagi oled taustal ja töötad teistele tausta. See tähendab, et sinu personaalne ego on väga sageli alla surutud. Sa pead andma ideid saatejuhtidele, et nad saaksid need saates maha öelda. Sa pead tegema lähedaid intervjuusid saatejuhile, et ta saaks seda saates eksponeerida. See tähendabki seda, et teletöö on tiimitöö. Teletoimetaja, mulle tundubki, et inimesed tihti põevad seda, et oled mingi väga tore intervjuu teinud, aga sa ei saa seda iseenda nime all presenteerida, ja see on äärmiselt kurb. Sest keegi ju ei loe tiitreid, et kes see toimetaja oli. Mulle tundub, et teletoimetaja ego peab olema suhteliselt madal või ta peab seda rahuldama mujal või olema juba ära rahuldanud. Tihtipeale seda tunnustust on toimetajatel väga vähe. Selles mõttes ei ole see amet just selle poolest väga motiveeriv. Muud võimalused on ju väga toredad, sa saad teha toredaid intervjuusid ja saateid, aga sinu isiklik töö, sinu isikliku nime all, võib jääda rohkem varju kui näiteks saatejuhi oma. Sellepärast väga paljud ei suudagi toimetajad olla. Väga paljud tahavad ekraanile, aga kui teletoimetaja tahab ekraanile, siis sellest võib saada koostöö lõpu algus.

Mis vahe on autor-toimetajal ja lihtsalt toimetajal?

Autor-toimetaja on n-ö visionäär ja väiksed toimetajad... Ütleme nii, et autor ütleb, et soovime täna teha saate mingisugustest migratsiooniteemadest ja siis see n-ö abitoimetaja täidab need augud, et kes siis saatesse võiksid tulla. Ma arvan, et autor-toimetaja on otsustaja, autor sõna otseses mõttes. Teised inimesed on palgatud tema aitamiseks, et tema visiooni ja ideed ellu viia. Sellepärast, et kõige ta ei jõua paratamatult tegeleda. Kõige hullem ongi see lahustumine, et sa tegeled kõikide asjadega korraga. Sellepärast on jube hea, kui sul on toimetaja, kes aitab mõelda inimesi ja sina saad sellel ajal tegeleda sisuga, et mis suunas sa tahad oma saadet juhtida, mis sellest tunni aja jooksul võib välja tulla, mis eesmärk sul on, kuidas sa seda täidad, mis inimestel pärast võiks meelde jääda ja kuhu sa oma saatega jõuda tahad. See on äärmiselt oluline, eriti jutusaadete puhul, et sa mingisuguse struktuuri ikkagi üles ehitad, et kuhu sa oma intervjuuga ikkagi jõuda tahad, mis su eesmärk on. Seetõttu tuleb sisule hästi palju pühenduda, aga sul pole mahti pühenduda, kui sa pead leppima kellaaegu kokku ja kes keda grimeerib jne. Autortoimetaja on selline vastutav amet ja kui sa saad seda pidada täielikult ja sul on veel keegi kõrval abiks, siis see on väga hea. Seda juhtub vähe, aga kui juhtub, siis on väga hea.

Aga produtsendist?

Produtsent tegeleb ikkagi kogu asja tehnilise poolega. Igasuguse tehnika tellimisega, võttekohtade kokkuleppimisega, inimeste palkamisega, logistikaga, kõige sellisega, raha eest vastutamisega. Toimetaja võiks keskenduda siis sisule. Toimetaja võiks teada ja kursis olla kõikide asjadega, peabki olema, aga toimetaja saab keskenduda ainult sisule. Ta ei peaks

helistama läbi inimesi võtteküsimustes. Aga see praktikas 100% alati nii ei toimi. Aga ideeliselt võiks see nii olla, et toimetaja tegeleb sisuga, jah.

Mil määral ja kuidas erineb teie arvates toimetaja töö erinevates toimetustes?

Eriti töötempode mõttes. Kui me võtame selle, mis puudutab eriti meie toimetust, meie saateid, nagu Terevisioon ja Ringvaade, siis toimetamistempo on kahtlemata hoopis midagi muud, kui teha kultuurisaadet või mingisugust muusikasaadet MI, mis on kord nädalas eetris. Kindlasti meie toimetamine Terevisiooniga koos eeldab ikkagi metsikut tempot, mis tähendab seda, et sa millessegi süveneda ei saa, sa pead kõike haarama lennult. Mis tähendab, et väga sageli on asjad meil käsitletud pealiskaudselt, aga keegi ei ootagi süvaanalüüsi meie saadetelt. Kõigega kursis olemine ja ikkagi väga suur allikate olemasolu eeldab, et seda tööd saaks normaalselt teha. Ja väga head meeskonda kahtlemata. Kui sa töötad MI-s ja OP!-is ja sellistes saadetes, siis sa saad süveneda teemadesse, saad läbi mõelda teemad, pikemalt käsitleda asju.

Kas toimetaja on ajakirjanik?

Ta võiks olla ja peaks olema. Õudne on, kui ei ole. Ta ikkagi peaks teadma, kuidas inimesi ära räägitakse, kuidas intervjuueritakse, kuidas inimesi maha rahustatakse. See on toimetaja puhul väga oluline ülesanne, sest väga sagedasti lähevad inimesed kaamerat nähes täiesti kangeks üleni. Seetõttu, lisaks sellele, et ta on väga hea ajakirjanik, peab ta olema ka väga hea suhtleja, väga hea inimeste tundja ja selline hea inimene südameilt ka. Ta peab aitama nii saatejuhti, kui see hädas on, kui ka külalist, kui see hädas on. Nii et toimetaja on sisuliselt võttegrupi ema.

Millised isikuomadused peavad olema ühel heal toimetajal?

Empaatiline, sõbralik, kiiresti reageeriv. See on äärmiselt oluline, sest toimetaja kaela langevad kõik need probleemid, eriti otsesaadete puhul, kui midagi juhtub, kui tabavad ootamatused, siis toimetaja on see inimene, kes peab mingeid otsuseid sellel hetkel langetama. Ta peab kätte saama intervjuu ka siis, kui intervjuud kätte saada pole võimalik. Selles mõttes peab toimetaja olema selliste suhteliselt kõvade närvidega. Mitte kergelt alla anda ja oma asja ajada. Kindlasti kiiresti asjadega kurssi jõuda. Sest meie töö puhul eeldab see seda, et meil on vahel selline hetk, et juhtub mingi asi, mingisugune jääpurikas kukub kellelegi pähe, siis sõidad välja ja kohe oled valmis intervjuud tegema, kohe oled valmis kätte saama infot, kohe leiad õiged inimesed üles. See eeldab rahu, häid närve ja kiirust, võimet kohaneda olukorraga hästi kiiresti. Samas on see ääretult põnev. Selline töö ei saa iialgi muutuda rutiiniks.

Mis kogemused ja oskused konkreetselt toimetaja töö juures olulised on?

Toimetaja kõige põhilisem asi on ikkagi oskus infot otsida või oskus infos orienteeruda. Oskus eristada tähtis mittetähtsast ja oskus lahendada olukordi, mitte jääda hätta. Oskus leida inimesi, kes mingit teemat võiksid katta. Et sa oskad leida igasugust infot – sisulist infot ja infot, kes võiksid mingitel teemadel rääkida, see on äärmiselt oluline. Keeli peaks valdama. Julge peab olema. Väga hea on vene ja inglise keele oskus loomulikult. Kõik sellised telespetsiifilised oskused on kahtlemata väga olulised, et sa suudad oma intervjuu, mis kestab 10 minutit, ka kümne minutiga läbi vaadata ja 5 minutiga kokku panna. Suhteliselt selline

flegmaatiline ikka olla ei saa teletoimetaja töös. Kõik muud asjad on sellised elementaarsed asjad, et niikuinii pead igapäevaselt valdama.

Mille järgi üldse toimetaja tööd hinnata saab? Milline on hea toimetaja, milline halb? Mingid kriteeriumid?

Muidugi. Kui saade on halb, kui saatejuhid on halvad, siis on toimetaja halb. Ilmselgelt, kui me eetris näeme saadet, mis meid ei köida, siis see on toimetaja probleem, sest järelikult on saade halvasti ette valmistatud, järelikult ei tunne saatejuhid ennast hästi, järelikult toimetaja tegeleb millegi muuga ja ei viitsi süveneda. Ja hea saate puhul on vastupidi. Toimetaja töö koosneb nii paljudest asjadest, aga televaatajat ei huvita see, televaatajat huvitab see, mida ta televiisorist näeb. Kui see köidab teda, siis on hästi tehtud. Ma ei räägi saate reitingutest või sellest, et inimesed vaatavad mingisugust Pealtnägijat rohkem kui Osooni, mis ei tähenda seda, et Osoon oleks kehvemini tehtud, kui Pealtnägija. Kõikidel asjadel on ikkagi oma nišid. Kui sa vaatad saadet, sa saad aru, millest on lugu, mis sulle öelda tahetakse, mis on asja eesmärk ja sa saad selle võrra milleski targemaks, siis see on ikka hästi tehtud.

Kui me lähme nüüd ühe konkreetse üksiksaate sünni juurde ja teemade valiku juurde, siis kes pakuvad teemasid üksiksaadetes? Kes need tavaliselt on?

Toimetajad, saatejuhid. Režissööride, produtsentide ja assistentide ülesanne pole teemasid pakkuda. Nende poolt tulev teemapakkumine on pigem ime.

Kuidas te valite üldse ise need teemad, mida te saadetesse pakute?

Kooskõlas sellega, mis meie ümber toimub. Edasiarendused sellest, mis ühiskonnas jutuks on. Mingisugused vihjed, mis me ise saanud oleme, teemad, mis võiksid inimestele korda minna, teemad, mis võiksid inimesi huvitada. Ma arvan, et ei ole mõtet ette võtta inimese õpetamist siin televisioonis, selleks on teised kohad. Kindlasti ei meeldi inimestele saatejuhid, kes neid kogu aeg õpetada tahavad. Aga jah, mina pakun selle järgi, et mis mind ennast huvitab ja mis võiks vaatajaid huvitada. Millest võiks mingit tolku olla või mis võiks lisada mingeid aspekte teemadesse, mis juba niigi ühiskonnas üleval on. Selliseid kompromissteemasid, et saates on üks teema puudu, pakuks midagi ära, selliseid asju ei ole meil ette tulnud. Kuigi nii saab ka saadet teha. On ka tehtud siin majas. Aga meie ei tee.

Kuidas eristatakse head teemad halvadest?

Kui ikka mitte kedagi ei huvita, siis seda teemat ei ole mõtet teha. Kui saatejuhti ega toimetajat teema ei huvita, siis ei ole mõtet hakata seda teemat käsitlema. Või siis tuleb leida nurk, mille kaudu seda käsitleda. Sest nii kaua, kuni see teema ei huvita kedagi toimetuses, ei huvita see ka vaatajat. Väga oluline on just käsitus. Sa võid ka maailma kõige surmigaavamast asjast, mingist sallikudumisest, võib-olla teha mingi väga ägeda teema, kui sul on väga lahe nurk ja lähenemine. Alati on fookuse seadmine või eesmärgi püstitamine hästi oluline. Et see asi ei laguneks lihtsalt koost ära. See on kõige alus. Ma ei saa välistada tegelikult midagi.

Kuivõrd ja miks üldse saate tegemise jooksul teemad muutuvad algsest ideest?

Väga palju muutuvad. Meie paneme sisuliselt iga päev kolm saadet kokku. Sest inimestele ei sobi, inimesed ei saa tulla, inimesed kardavad, inimesed on ära. Meie teemad sõltuvad igapäevasaates ju puhtalt sellest, et nüüd ja kohe praegu tulge ja andke intervjuu. Kui üks ei saa tulla, siis võtad teise teema. Nii oli meil ka Paari puhul. See ideaal, et täna võiks nendel teemadel rääkida, ei täitu kunagi. Objektiivsed asjaolud tulevad vahele ja asi läheb lörri. Siis võtad järgmise teema ja püüad sama head asja kokku panna. Ideaali on väga vähe.

Milline on üksiksaate juures see n-ö käsuliin? Kes erimeelsuste korral otsuseid vastu võtavad?

Väga raske vastata. Käsuliini ei ole olemas. Meil ei ole sellist hierarhiat. Käsuliin ideaalis võiks olla nii, et kui toimetuses on olemas vastutav toimetaja, kes lõpuks ütleb, aga reeglina on ikkagi niimoodi, nagu meie saate puhul, et me oleme Markoga olnud saatejuhid koos olnud mingi 100 aastat, 10 aastat ja rohkem, alati on vastutus olnud meil. Kõik toimetajad on ammuilma juba koju ära läinud, kui järgmiseks päevaks on vaja kolme koerapoega, eksperimenti. Siis lõpuks oleme meie Markoga ikkagi need, kes kahekesi helistame. Te olete eetris, teie vastutate. Niimoodi tegelikult asju ajada ei saa. Nüüd me oleme oma uues saates saanud asju ajada nii, et meil on olemas vastutav toimetaja, kes on Mari Karell ja temale langeb kogu saate vastutus. Kõik ajavad, et tema vastutab. Võikski ikka olla nii, et temale allub kõik, nii saatejuhid ja toimetajad. Tema siis allub omakorda produtsendile, ta on siis võrdsel pulgal režissööriga, kes vastutab saates pildilise poole eest. Aga reeglina ETV-s sellist asja ei ole olemas. Reeglina on nii, et vastutab see, kes on eetris. See on ebaaus, aga toimib.

Mida teie jaoks üldse tähendab see, et te töötate avalik-õiguslikus ringhäälingus?

Tähendab vastutust. Täheandab seda, et me peame väga täpselt alati mõtlema, mida me käsitleme ja mis on asjad, millega ei ole mõtet riskida. Meie oleme kogu aeg saanud õiendada sellepärast, et me ei oska teha piisavalt avalik-õiguslikku meelelahutust. Aga kui küsida, et misasi on avalik-õiguslik meelelahutus, siis sellele temale ei vastust kuskilt saada. Samas peab saade olema vaadatav, samas peab järgmina mingisuguseid hea maitse kriteeriumeid.

Mis need kriteeriumid on?

Keegi ei tea. Ma veelkord väidan, et kõik on kinni käsitluses. Minu arust tänapäeva maailmas aastal 2010 me ei saa rääkida teemadest, mida ei saa käsitleda või mis on keelatud avalik-õiguslikus ringhäälingus. Et see pole piisavalt sobilik ja kohane. Kõik on kinni käsitluses. Kui oskad käsitleda, kui oskad olla skeptiline õigete kohtade peal, kui oskad asjadest aru saada ja ennast kurssi viia, siis minu arvates ei saa rääkida millestki, mis on keelatud või mis ei sobi. Kõik on käsitlusoskuses kinni. Aga selleks on vaja väga häid toimetajaid ja väga häid ajakirjanikke ja eetrisse saatejuhte. Näiteks Ringvaates ei või me käsitleda kõike seda, mis on kuidagi seotud esoteerikaga, nõidadega, teispoosusega. Allume muidugi siis ka, ülemustele peab alluma. Meil on pikad vestlused sel teemal olnud, aga meil ei ole õnnestunud neid veenda.

Kuivõrd üldse avalik-õigusliku ringhäälingu toimetajat mõjutab reiting?

Muidugi mõjutab. See kõik jutt on jama, et reiting ei ole tähtis ja peaasi, et ise oleme rahul. Muidugi on tähtis, kellele me seda saadet siis teeme. Võiksime sinuga siin lauas kahekesi saate teha ja olla õnnelikud, et küll sai tore saade tehtud. See et sa omaksid mingit kõlapinda, et sa saaksid vastukaja, et su sõnum jõuaks inimesteni. Selleks on vaja reitingut, mida sa saad teha teemade ja saadetega, kui sa pakud inimestele huvi, kui sa oled kursis, mis su ümber toimub. Minu arvates on suurepärase näide Pealtnägija, mis ei ole lihtne nagu Võsapeeter või suvalised realityshow-d, aga ta on endiselt edetabelite tipus. Ja need teemad ei ole kergesti käsitletavad või hoomatavad, selleks, et sa süveneksid mingisse Mihkli loosse, nõuab tõesti süvenemist ja tähelepanemist, et mida ta sulle räägib. Aga inimesed endiselt vaatavad. Nii et kui sa teed hästi saadet, siis ma tahaks loota, et inimesed leiavad selle ka ülesse. Et inimesed ja vaatajad ei ole lollid ja ei viitsi. Vaataja tähelepanu on raske kõita lihtsalt esimese hooga. Pealtnägijal on ka pikk harjumus seljataga. Mingi kümmekond aastat või midagi. Harjumusel on ka teles väga suur jõud, inimesed tahavad vaadata nägusid, mida nad teavad, saateid harjunud kellaaegadel, sellest kilbist läbi murda on väga raske. See turvalisuse asi on väga oluline aspekt, mis on eriti vanema põlvkonna puhul, mis on ju meie põhiline vaataja.

Kuivõrd peab sinne toimetaja oma töös rahale mõtlema?

Muidugi peab. Praegu muule ei mõeldagi. Kõigepealt hakatakse mõtlema rahast, siis mõeldakse muust edasi. Muidugi, see paneb väga suuri piire. Me tahaksime teha suurepäraseid lugusid, aga kui meil ei ole raha kaameraga minna Valka, siis me ei lähe, me peame olema Tallinnas. Väga suuri piiranguid paneb. Kui meil oleks raha teha saateid, kui me saaksime natukene sõita ringi, siis see päästaks palju välja. Aga loomulikult ei saa kõike raha kaela lükata. Tihtipeale on lihtsalt see, et ideede puudus mängitakse raha taha, et me ei saa teha, meil ei ole raha. Loomulikult saab teha ka väga vähese rahaga väga häid saateid. Eelkõige peab ikka olema väga hea idee. Kui on ikka mõte sees asjal, siis vahel ikka ka leitakse selleks raha. Aga muidugi, raha on puudu alati. Alati võiks rohkem olla, alati võiks rohkem viriseda.

Kuivõrd tähtsaks te üldse peate seda teemade valikut mida te teete? Kuivõrd te tunnetate, et see mõjutab inimesi ja ühiskonda?

Ma väga idealistlik ei ole. Ma saan aru, et need teemad, mida me iga päev käsitleme, vaevalt need inimesi mõjutavad, aga, millest me küll lähtume on see, et inimene võiks saada seda intervjuud kuulates targemaks. Tema ilmavaade võiks mingis mõttes avarduda või leebuda või natuke teistmoodi avaneda. Ilmselgelt lihtsalt sellist juttu jutu pärast ei ole mõttekas rääkida. Hästi oluline on ka see, et selliste žanride puhul nagu meie ja Terevisioon, kus sul on intervjuu aeg 6-7 minutit, siis selle aja jooksul tuleb midagi ära öelda, mis su eesmärk on, kuhu sa jõuda tahad. Mis see inimene sellest saab, kui ta intervjuu ära vaatab? Selles mõttes tuleb jube täpselt läbi mõelda teemade valiku mõttes ka. Igapäevasaated peavad ikkagi käsitlema seda igapäevaelu, mis meie ümber on. Me peame tõstatama küll uusi küsimusi, aga kindlasti ka mitte ajama vastu sellele, mis päeva jooksul juba üleval on olnud. Kindlasti on väga tore, kui me leiame mingi uue aspekti, suudame mingi uue küsimuse püstitada, et need kõik on äärmiselt head. Aga jah, me üritame ikka, et igal asjal oleks sisu ja mõte. See, et igal asjal on sisu, ei tähenda ainult majanduslikku või poliitilist teemat, sisu saab teha ka

intervjuule kellegagi, kes on meelelahutusvaldkonnast tuttav, käsitlus on väga oluline. Ilmselt me mõtleme alati välja fookuse, me ei lähe lihtsalt niimoodi peale, et täna tuleb meil stuudiosse mingi laulja, no räägime temaga midagi. See ei ole nii. Toimetaja ja saatejuhi koostööl leitakse ikka mingi iva ka. Vähemalt ühe uue asja ikka võiks teada saada vähemalt, nagu ütles Urmas Ott.

Kui kaua te üldse toimetajana olete töötanud?

Keegi ei tea. Las ma mõtlen. ETV-s saab varsti täis 13 aastat. Toimetajana ma ei kujuta ette, no ikka palju. Sest Terevisiooni ajal me olime enda toimetajad, Paari ajal, Ringvaate ajal ja siis me oleme toimetanud veel mingeid sadu muid projekte. Kümnekond aastat.

Mis on toimetaja töös teie ajal muutunud?

Kindlasti on muutunud. Teležanr on selline žanr, mis muutub, ma ei saa öelda, et iga päevaga, aga ikka iga kuu, aastal vähemalt. Toimetaja peab olema äärmiselt kohanemisvõimeline tüüp. Kindlasti see, kuidas toimetati saateid 10 aastat tagasi, ei sobi enam tänasesse konteksti. Lihtsalt kohanemine ja ikka kursisolek. Ma arvan, et see toimetaja töö on muutunud järjest ebamugavamaks nende aastatega. Ei ole nii, et lihtsalt lähed ja teed ära midagi. Nõudmised on kasvanud, sest meid võrreldakse kõikide teiste meediatega, kõikide asjadega, mis meie ümber toimuvad. Põhiolemus on samas ikka jäänud samaks, toimetamine on ikka sisuline töö. Aga kõik need muud asjad, mis sinna külge tulevad, telespetsiifiliselt, need muutuvad. Toimetaja peab olema selline muutuv kaasaagne tüüp. Ma ei hakkagi rääkima igasugustest infoallikatest, et nüüd on kiired internetid ja võimalus ühe päevaga lennata teise maailma otsa, või helistada Skype-ga ükskõik kuhu, mis annab kindlasti väga suure avaruse kogu sellele tööle. Televaataja on nõudlikumaks läinud.

Kust tulevad uued teletoimetajad üldse? Kas järelkasv on garanteeritud?

See on väga huvitav küsimus, tõesti. Kus üldse on järelkasv? Meie siin tegelesime oma Ringvaatele toimetaja otsimisega ja meil on praegu veel üks teletoimetaja puudu. Ei ole võimalik leida toimetajaid. Neid inimesi, kes siin majas töötavad, alates raamatukoguhoidjatest ja lõpetades automehhaanikutega, selles mõttes need on kõik teletoimetajad. Järelkasvu tegelikult ei ole. Ma arvan, et see on mingi inimeste kutsumus, mis on nad siia majja kokku toonud. Võiks tulla ju Tartu ülikooli ajakirjandusvaldkonnast, aga väga sageli on need noored inimesed, kes on õhku ja tahtmist täis ise midagi ära teha, mitte tulla toimetama siia midagi. Loomulikult, toimetamine võib tähendada seda, et sa saad ise ennast välja elada ja teha oma nime all suurepäraseid saateid, ega ma seda ei väida, aga toimetajaid ei ole. See on fakt. Teletoimetajaid ei ole olemas. Ma ei tea kuskohast need inimesed leitakse. Null järelkasv on. Inimesed, kes kujutavad ette, et nad on teletoimetajad, seda tegelikult ei ole. Nad ei kujuta ette, mis töö see tegelikult on. See tähendab tõesti seda, et sa tuled igal hommikul kolme teemaga ja sa pakud need kolm teemat välja ja sa oled valmis ka kohe võttele minema ja seda, teist ja kolmandat tegema. Kohaned kiiresti, töötad, tõesti närvesööv töö. Kui rääkida meie saatest. Aga ma arvan, et ma võin ka oma kolleegide nimel öelda, et häid toimetajaid lihtsalt ei ole. Ei kultuurisaadetel ega muudel saadetel. Ma kujutan

ette, et kõige toredam baas oleks see TÕ ajakirjandus, inimesed, kes oskavad sisuliselt mõelda ja kirjutada ja valdavad sõna.

Teil vist pole seda kogemust, aga mis te arvate, kuidas erineb avalik-õiguslikus ringhäälingus töötava ja erakanalis töötava toimetaja töö?

Väga erineb. Niipalju kui mina olen kuulnud. Seal sa töötad sageli ikkagi teistel eesmärkidel. Kui meie räägime käsitlustest ja sõnumitest, siis mulle tundub, et seal on eesmärk reiting. Kohe ere eesmärk. Muidugi on see eesmärk, aga seal ma tean, et inimesi sunnitakse kasutama mingisuguseid... Mulle tundub, ma loodan, et see ei ole nii, et seal on toimetaja töö märksa piiratam ja vähem loomingulisem. Samas on seal loomulikult erinevaid saateid jne, aga mis puutub igapäevasaate tegemisse, siis neil on pisut teised nõudmised seal. Ma olen kuulnud, et Reporteris ei või rääkida ei kultuurist ega spordist, need teemad on täiesti välistatud. Sa oled sunnitud tegema ühte auku asja, aga võibolla on see klatš. Ma olen kuulnud lihtsalt ja see hirmutab mind.